די פסיכאלאגיע פון ליטעראטור

אן ארויסגפיר אין פילאסיטאלאגיע

פון

ל. לעהרער

פארלאג „מתנות"
באם שלום־עליכם פאלק־אינסטיטוט
ניו יארק, 1926.

285

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

אריינפיר אין פילאָסאָפיע

Copyright, 1926
by
L. LEHRER

אינהאלט

הקדמה — — — — — — — — — — — — — — — — 5—8

קאפיטל I די טבע פון ליטעראטור — — — — — — 9—32

א. דער טערמין „קונסט" — — — — — — 9
ב. די פאָפולאַריטעט פון ליטעראַטור — — — — 10
ג. די פסיכאָלאָגיע פון שפּראַך — — — — — 13
ד. דער שפּאַנענדיקער מאָמענט — — — — 27

קאפיטל II געשעענישן, עפיזאָדן און מעשות — — 33—57

א. דער אינטערעס אין פסיכאָלאָגיע — — — 33
ב. פסיכאָאַנאַליז און דער פּראָלאָג — — — 36
ג. דער זיגזאַג פון לעבן — — — — — — 42
ד. עפּיזאָדן און מעשות — — — — — — 46
ה. די ראָלע פון דער באַשרייבונג — — — 52

קאפיטל III די פסיכאָלאָגיע פון דערציילן — — — 59—89

א. דער זיגזאַג פון דערציילן — — — — — 59
ב. דאָס פילאָסאָפיטישע און דאָס פעסטשטעלערישע 61
ג. פילאָסאָפיע און אירע סבות — — — — 66
ד. דאָס פילאָסאָפישע געוועב און די אמת'ע מעשה — — — — — — — — — — 85

קאפיטל IV מעשות בא פּרימיטיוועס — — — 91—116

א. שווערקייטן באָם שטודירן מעשות פון פּרימיטיוועס — — — — — — — — 91
ב. פילאָסאָפישע טעטיקייט אין דער פּרימיטיווער גערעלשאַפט — — — — — — — 95
ג. אימפּראָווייזאַציעס בא פּרימיטיוועס שבטים 110
ד. די ראָלע פון מעשות אין די עלטערע יאָרן 114

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/psychologyoflite0000lleh

הקדמה

דער געדאנק אז ליטעראטור איז א דערשיינונג וואס פארערט א וויסנשאפטלאכע אויספארשונג כדי זי צו דערקלערן, איז פאר־שטייט זיך קיין נייעס ניט. אבער ביז איצט איז די אויספארשונג געווען על פי רוב פארבונדן מיט פילאזאפיע, אנטראפאלאגיע אדער קולטור געשיכטע און סאציאלאגיע. אין פילאזאפיע איז ליטעראטור באהאנדלט געווארן צוואמען מיט אנדערע קונסטן, ווי אן עסטע־טישע דערשיינונג. ממילא האט זיך אלץ אנגענהויבן און געענדיקט מיט א פילאזאפיע פון עסטעטיק. אין דער דאזיקער ספערע איז מען אפט דערגאנגען צו אזעלכע אבסטראקציעס, אז די קאנקרעטע קונסט דערשיינונגען האבן זיך שוין באלד אין גאנצן ניט ארויסגעזען. ווארים אפילו אין טאג־טעגלאכע שמועסן איבער קונסט, ווען מען פארלאזט דאס קאנקרעטע קונסט־פעלד און מען הייבט אן צו רעדן וועגן שיינקייט בכלל, דעמאלט ווערט מען ניט ווילנדיק אראפגע־פירט פון וועג. מען קען ארויסזאגן טיפע גדאנקען, אדער צונויפ־שטעלן אינטערעסאנטע השערות וועגן אינטערעסאנטע ענינים, אדער מען קען שאפן פיינע און קיילאכיקע אפאריזמען, אבער דאס קאנקרעטע בילד, ליד אדער די סטאטוע — ווי א דערשיינונג וואס לעבט און ווירקט — ווערט דערמיט ניט קלארער אדער נענטער.

אין קולטור אנטראפאלאגיע איז מען, ווי באקאנט, דערהויפט פארינטערעסירט אין דער פראגע וועגן אפשטאם. וואס האבן מענטשן געשאפן פריער, פאעזיע אדער פראוע? איז די באלאדע געבוירן געווארן פאר דער ליריק, אדער פארקערט? פון וואנען האט זיך נענומען די צויכער־מעשה? די דראמע? דאס ליד? דער דאזיקער צוטריט צו ליטעראטור איז בלי ספק געוואלטיק וויכטיק, די פארדינסטן פון די פארשונגען אויף אט דעם פעלד — וואו עס איז אויך געבוירן געווארן די פאלקלאריסטישע וויסנשאפט— זע־נען אומגעהייער גרויסע. זיי רירן אבער אן בלויז איין זייט פון דער

קאפיטל V קינדער מעשות — — — — — — — — 117—167
א. דער דערוואַקסענער אין דער קינדער
ליטעראַטור — — — — — — — — 117
ב. קינדערס מיינונגען וועגן ביכער — — — 124
ג. קינדער שאַפונגען — — — — — — — — 130
ד. די פילאָמיטישע אַנטוויקלונג פונ'ם קינד 141
ה. דער שטאַנדפונקט פון קונסט — — — — 161
באַטערקונג צום פינפטן קאַפּיטל — — — 165

קאפיטל VI פּסיכאָאַנאַליז און קונסט — — — — 169—196
א. די פּסיכאָאַנאַליטישע טעאָריע — — — 169
ב. קריטיק פון דער פּסיכאָאַנאַליטישער
טעאָריע בנוגע קונסט — — — — — 177
ג. די פּראָבלעם פון קינסטלערישן שאַפן — 186
ד. דער באַגריף „טאַלאַנט" — — — — — 190

קאפיטל VII דער שאַפנדיקער מאָמענט — — — — 197—224
א. מיטלען און צילן — — — — — — 197
ב. וואָס הייסט שאַפן? — — — — — — 204
ג. דאָס וויסנשאַפטלאַכע און דאָס קינסטלע־
רישע שאַפן — — — — — — — — 207
ד. פאָרם און אינהאַלט — — — — — — 211
ה. די שייכות צווישן שאַפן און געניסן — 215

קאפיטל VIII „קונסט פאר קונסט" — — — — — — 225—241
א. צוועקן און צילן — — — — — — 225
ב. דאָס לשמה־באַוואוסטזיין — — — — — 231
ג. די עסטעטישע עמאָציע — — — — — 234
ד. קונסט און עסטעטיק — — — — — — 238

קאפיטל IX די אויפגאַבן פון פילאָמיטאָלאָגיע — — 243—254

רשימה פון ענינים און נעמען.

אַנגענומען דאָס וואָרט „פּילאָמיטיע“ (פּילאָ — ליבע, מיטאָס — מעשה) וואָס דריקט אויס די פּאַרשידענע זייטן פון דער אַנגעוויזענער טענדענץ. פון דעם האָב איך געזוכט דאָס אייגנשאפט וואָרט „פּילאָמיטיש“ און דאָס הויפּט וואָרט „פּילאָמיטאָליאָגיע“ צו באַצייכענען די וויסנשאפט, אַדער דעם פּסיכאָלאָגישן אנאליז פון פּילאָמיטישע דערשיינונגען. דאָס לעצטע איז ניט קיין צו גליקלאַכער איינפאַל, וויל די אַנדערע העלפּט פון׳ם וואָרט, — „מיטאָלאָגיע“, — האט גאָר אַן אַנדער טייטש און קען אפשר ארויסרופן טעות׳ן. מיר דוכט אַבער אז דאָס וואָס „פּילאָמיטאָליאָגיע“ וועלט געשריבן ווי איין וואָרט ווערט שוין דערמיט שווערער עס צו פּאַרבייטן מיט „מיטאָלאָגיע“, יערנפאַלס איז דאָס געווען דער בעסטער אויסוועג וואָס איך האָב פּאַר זיך געזען.

האָלטן מיר שוין בא שפּראַכלאַכע שוועריקייטן אין כדאי אַנצואוויזן אז דער נאָמען פון׳ם בוך — „די פּסיכאָלאָגיע פון ליטעראַטור“ — גיט ניט גאַנץ פּינקטלאַך איבער דעם אינהאַלט. עס וואָלט אייגנטלאַך געדאַרפט הייסן „די פּסיכאָלאָגיע פון פּילאָמיטיע“, וואָס ליטעראַטור איז בלויז איר רייפּסטע פרוכט. עס וועט אַבער זיין פּאַרשטענדלאַך פּאַר יערן אז עס איז ניט ראַטזאַם צו באנוצן א נייגעשאפן וואָרט אין סאַמע אויבן־אָן. איך טרייסט זיך בלויז דערמיט וואָס ליטעראַטור גופא וועט דאָ געוונג אַנגערירט, אזוי אז דער נאָמען איז דאָך ניט אויס׳ן וועג. פונדעסטוועגן כדי אין גאַנצן צו באַרואיקן מיין געוויסן האב איך אוועגגעשטעלט אינ׳ם אונטער־קעפּל דעם פולן צוועק פון׳ם וועלק: אַן אַריינפיר אין פּילאָמיטאָליאָגיע.

ווי געזאָגט בין איך דאָ פּאַרינטערעסירט דערהויפּט אין פּסיכאָלאָגישע גרונד־פּראָבלעמען אויף וויפּיל זיי האָבן א שייכות צו מעשות בכלל און צו ליטעראַטור בפרט. פון דעם שטאַנדפּונקט איז פּאַרשטייט זיך, נייטיק געווען איך זאָל אָפּגעבן א סך פּלאַץ קלאָר צו מאַכען ריין פּסיכאָלאָגישע פראגן. מען דאַרף דעריבער ניט האָלטן אז דאָס אָפּטע פּאַנאַנדער קלייבן זיך אין פּסיכישע דערשיינונגען איז אַן אָפּנייגונג פון דער הויפּט טעמע. עס וואָלט אַנדערש פּשוט אוממעגלאַך געווען אַריינצופירן דעם לייענער אין דער פּילאָמיטאָלאָגישער וועלט.

פראגע, די רעוואלוציאָניסטישע זייט. כדי צו האָבן א גרינדלאכע פארשטענדעניש פאר ליטעראטור, איז טאקע אוממענלאך צו אינ־נאירין די פראבלעמען מיט וועלכע מיר באגעגענען זיך אין פאר־שונגען איבער קונסט־אנטוויקלונג. דאָס אלץ איז אבער ניט גענוג וועו מיר ווילן אויפנעמען דעם פולען זינען פון א קונסט־ווערק פון דער איצטיקער צייט, וואָס האָט אויך איר באזונדערן וויקונגס־קרייז אין אירע גאנץ באזונדערע שייכות'ן.

דאָס לעצטע נעהערט אייגענטלאך דער סאציאלאגיע, אבער דער אזוי גערופענער סאציאלאגישער קריטיק. די ווירקונגען פון סאציאלן לעבן, פון עקאנאמישע באדינגונגען, פון געזעלשאפטלאכע פילאזאפיעס, לעבנס־שטייגער, רעליגיע, א. א. וו. אויף ליטעראטור זענען זייער וויכטיק און אנזעעוודיק. צו באטראכטן ליטעראטור פון דער סאציאלאגישער זייט איז דעריבער אן ענין וואָס האָט גע־וואלטיק גרויסע פארדינסטן. דאך בלייבט נאך איבער א גרויס פעלד פאר ריין פסיכאלאגישע פארשונגען וואו עס איז ביז איצט וויניק וואָס געטאן געוואָרן.

נעמט למשל אזא דערשיינונג ווי רעליגיע. וועו מיר וועלן שוין וויסן אויף קלאָר פון וואנען רעליגיע שטאמט און וואָסער פלאץ זי פארנעמט איצט אין לעבן, וועט נאך אלץ בלייבן די גרויסע פראגע: וואָסערע פאקטאָרן אין דער מענטשלאכער פסיכיק טרייבן אונז אין רעליגיעזע ריכטונגען? דאָס זעלביקע איז אמת בנוגע לי־טעראטור. וועלכע ספעציעלע מאָמענטן אין אונזער גייסטיק לעבן מאכן מעגלאך דאָס ליטעראריש־קינסטלעריש שאפן און נעניסן? איינס פון די ווייכטיקסטע אויפגאבע פונ'ם דאזיקן בוך איז צו פרו־בירן געבן אן ענטפער אויף אט דער פראגע.

מיר געפינען ביי יערן מענטשן א טענדענץ איבערצוגעבן זיינע איבערלעבונגען אין דער פארם פון ארגאניזירטע גאנצקייטן מיט אן אנהויב, א קלימאקס און א סוף, דאָס וואָס מען רופט „מעשות", א חוץ דעם איז פאראן א גרויס פארגעניגן אין שאפן און הערן, אדער לייענען, מעשות. כדי צו אנאליזירן די דאזיקע אלגעמיינע טענדענץ, איז נייטיק געווען צו געפינען א וואָרט וואָס זאל זי באצייכענען, לויט דער עצה פונ'ם פילאלאג יהודה יאפע, האָב איך

קאפיטל I

די טבע פון ליטעראטור

א. דער טערמין „קונסט".

דאָס וואָרט „קונסט" ווערט געווײנטלעך באנוצט צו באצייכענען אן אומגעהייערע צאָל פֿארשידנארטיקע מענטשלעכע טעטיקייטן. שוין צוליב דעם עלײן איז גאָר קיין וואונדער ניט וואָס דאָס דאָזיקע וואָרט לאָזט זיך ניט דעפֿינירן. דערין שטעקט אייגנטלעך קיין אומגלײק ניט. דעפֿינירן הייסט אָפּגרענעצן, ארומצוימען, דאָס וואָס עס איז אזוי שוואר צו באשטימען וואָס קונסט איז, באווייזט בלויז, אז די טעטיקייטן וואָס גייען אונטער אָט דעם נאָמען, האָבן זיך ווייט פֿארצוויגן איבער דער בריט און אין דער טיף פונ׳ם לעבנס־געוועב. אחוץ דעם, פון שטאַנדפונקט פון פשוט׳ער באַקוועמלעכקייט, לויגט א גרויסע מעלה אין דעם, וואָס מיר קענען ארומנעמען מיט איין אײנציק וואָרט אזא פילפֿארביקע וועלט ווי ליטעראטור, מוזיק, מאָלערײ, ארכיטעקטור, סקולפּטור, טאַנצן, געזאַנג, טעאטער א. א. וו. די ענלעכקייטן וואָס לויגן אין אָט די אלע קונסט־צווייגן זענען אונז גענוג וויכטיק, און די מענלעכקייט זיי אלע אויסצודריקן מיט איין אײנציקן שפּראַכלעכן צייכן איז באמת א פארלייכטערונג. אָבער אָט די מעלה האָט אויך א געוואלטיקן חסרון פון וועלכן מיר לײדן א היפּש ביסל. די געוואונהייט שטענדיק צו באנוצן דאָס וואָרט „קונסט" פאר יעדער פּאָרם פון ארטיסטישער שאפונג מאכט אונז בלינד צו די אונטערשידן וואָס זענען א האָר ניט וויניקער וויכטיק ווי די ענלעכקייטן. די באַזונדערע וועגן און כאראקטער שטריכן פון יעדער קונסט־צווייג וועלן פארטונקלט און שלעכט פארשטאַנען ווען מיר געפינען זיך צו אָפּט אונטער׳ן אײנדרוק פון אלגעמיינע טערמינען, אָדער אפילו ווען די טערמינען פון איין קונסט־צווייג וועלן באַנוצט ווערן צו באַ־

זאָל דאָס, אַנב אורחא, אויך דינען ווי אַן ענטפער צו די וואָס וועלן אפשר זיך דערפן אָנשטרענגען צו פארשטיין, ספּעציעל, דאָס צווייטע און דריטע קאַפּיטל. איך האָב זיך מיט אַלע כחות נע־פליסט אויסצומיידן אומנייטיקע שווערקייטן, ווייל דאָס פארנע־ניגן פארשטאַנען צו ווערן איז בא מיר צו גרויס איך זאָל זיך דערפון קענען אָפּזאָגן, שוין ניט רעדנדיק וועגן דעם אומזין צו שרייבן פאר זיך אַליין וועגן אַזעלכע ענינים. אָבער א מענטש וואָס די באַהאַנדלטע טעמע איז אים אין גאַנצן פרעמד, וועט זיך ניט קענען גלייך פילן היימיש אין דער דאָזיקער וועלט. די שווערקייטן שטאַמען דעמאָלט ניט פון דער האַרבקייט פונ׳ם ענין, נאָר פון דער פרעמדקייט פונ׳ם לייענער. דאָס קען אָבער באַזייטיקט ווערן מיט דער הילף פון א ביסל אָנשטרענגונג.

זאָל דאָ אויך באַמערקט ווערן אַז טיילן פונ׳ם זעקסטן און אכטן קאַפּיטל זענען שוין פריער פארעפענטלאַכט געוואָרן. דאָס זעקסטע קאַפּיטל איז געבויט אויף מיין ארטיקל „פּסיכאָאַנאַליז און קונסט" („דאָס נייע לעבן", ניו יאָרק, יולי־אויגוסט 1923). אין אכטן קאַפּיטל באַנוץ איך זיך מיט צוויי פריער־דערשינענע ארטיקלען („טעאַליט", ניו יאָרק, יאַנואַר 1924 און „מערב", לאָס אַנדזשעלעס, פעברואַר 1925). דאָס פינפטע קאַפּיטל וואָס איז דערשינען אין די „שריפטן"(ווינטער 1925-1926) ווערט דאָ געדרוקט מיט א סך ענדערונגען.

עס איז באמת א פארגעניגן אויסצודריקן א האַרציקן דאַנק צו מיין חבר מ. מענדעלסבערג פאר העלפן מיר איבערקוקן די קאָרעקטורן, צו קאַלעגע יהודה יאפע פאר זיין הילף אויף וועלכער איך האָב שוין פריער אָנגעוויזן, און ספּעציעל צו ש. ניגער. קאַלעגע ניגער האָט פאַרזיכטיק איבערגעליינט דעם גאַנצן מאַנוסקריפּט, נע־מאכט וויכטיקע באַמערקונגען און מיר בכלל געהאָלפן מיט א סך זאכלאכע עצות סיי אין פּרט פון שפּראַך סיי בנוגע אַלגעמיינער אראַנזשירונג.

ל. לעהרער

ניו יאָרק, אפּריל 1926.

און ענלאכע בעלעטריסטישע שאפונגען וואס ווערן כסדר געדרוקט אין טעגלאכע צייטונגען און וועכנטלאכע און חודשלאכע זשורנאלן, אין אומפעריאדישע אויסגאבן און ביכער; וועו מיר זאלן נאך צו דעם צוגעבן דאס טעאטער און דעם קינעמאטאגראף וואו מענטשן זוכן „אמת'ע לעבנס־בילדער"; וועו מיר זאלן נאך אויך צורעכענען די פאלקלאריסטישע מעשות וואס ווערן כסדר דערציילט צווישן פרימיטיווערע פעלקער; און וועו מיר זאלן אין דער זעלביקער צייט ניט פארגעסן אן די מעשות וואס מענטשן דערציילן זיך און הערן אויס צוליב'ן פארגענינגן וואס מען האט פון א דערציילטער אדער געהערטער מעשה. — וועו מיר זאלן מאכן אזא מין חשבון וואלט זיך באמת באקומען א גראנדיעז בילד, א בילד פון הונדערטער מיליאנען וואס נישטערן און זוכן באפרידיקונג אין א גרויסער מענטשלאך־אויסגעטראכטער וועלט. עס קומט אויס עפעס אזוי ווי ליטעראטור, אין בריייטסטן זין פון ווארט, וואלט בוכשטעבלאך גענומען אלע הונגער און געלאשן א דארשט.

מען קען נאטירלאך גלייך ארויסקומען מיט דער טענה אז דא ווערט ליטעראטור גענומען אין א צו בריייטן זינען. וואריס אויב מיר וועלן צורעכענען צו ליטעראטור אזעלכע מעשות וואס מען דערציילט זיך ערגיץ וואו אין א פארק, אדער וואס אינטים־געוואנענע שכנות דערציילן זיך פון זייער לעבן, דעמאלט בלייבט שוין באלד גאר ניט איבער וואס זאל ניט זיין ליטעראטור. א חוץ דעם איז נאך א פראגע וועגן דעם קינסטלערישן ווערט פון די אלע מעשות אין קינעמאטאגראף, צייטונג, א. א. וו.

איז בנוגע דער ערשטער טענה וועלן מיר אביסל מוזן אויסוואנדערן ביז עס וועט אין די וויייטערדיקע קאפיטלען קלאר ווערן דער שטאנדפונקט וואס ווערט דא פארטיידיקט. בנוגע דער צוויייטער טענה, דארף גלייך קלאר ווערן אז דא האנדלט זיך ניט וועגן דעם „אינווייניקסטן" ווערט פון קונסט, ממילא אויך ניט פון דער ליטעראריישער קונסט. דא רעדט זיך ניט וועגן דער גרויסקייט פון'ם שאפער, נאר וועגן דער פסיכאלאגיע פון מעשות, וואס דריקט זיך אויס סיי אין שאפן און סיי אין געניסן. עס איז פארן אויך א מער צוגענגלאכע מאלעריי פונקט ווי עס איז פארן א

שרייבן און צו דערקלערן אן אנדער צווייג. דאס איז, נאטירלאך, אפט שווער אויסצומיידן, אבער פון דעם ווערט דאך דער שאדן ניט קלענער.

ב. די פאפולאריטעט פון ליטעראטור

אבער מער פון אלע פארלירט בלי ספק די ליטעראטור. ליטעראטור פארנעמט נאר א באזונדערן און אייגנארטיקן פלאץ צווישן די קונסטן און האט, דוכט מיר, נאר א באזונדערע פונקציע אין מענטשלאכן לעבן. קודם כל ווארפט זיך זייער שטארק אין די אויגן די פארשפרייטקייט פון דער שיינער ליטעראטור, וואס האט צו זיך קיין גלייכן ניט אין אלע איבעריקע קונסטן. די איינציקע קונסט וואס שטייט נאענט צו ליטעראטור אין פרט פון פאפולאריטעט איז מוזיק, אבער עס איז דאך כאראקטעריסטיש וואס גראד מוזיק שטייט אויך זייער נאענט צו ליטעראטור לויט איר טבע און געשיכטע. וואהרים לענגערע מוזיקאלישע ווערק וואס זענען אין גאנצן אפגעריסן פון דער וואהרט־קונסט, איז דאך א נייע דערשיינונג. בא פרימיטיוון פעלקער — כאטש בא זיי זענען אויך פארהאן מעלאדיעס אן ווערטער, ריכטיקער, מעלאדיעס וואו ווערטער ווערן פארשטאנען אבער ניט אויסגעדריקט — ווערן על פי רוב געוונגען לידער, און זייער זעלטן בלויז מיט קורצע מעטרישע לידער נאר, אויף אן אומדירעקטן אופן, מיט גאנצע מעשות. אט וואס עם זאגט אליס ק. פלעטשער, ווען כע האט דרייסיק יאר צייט פארבראכט צווישן די סאמע פרימיטיוון אינדיאנישע שבטים: „די מעשה שטיצט זיך תמיד אויף א דראמאטישער פאסירונג וואו, בא א געוויסן פונקט, איז די עמאציע געצוואונגען זיך אויסצודריקן דורך מיטלען וואס שטייגן אריבער די גרענעצן פון הויכע ווערטער, און לידער זענען דער רעזולטאט". *)

בנוגע די אנדערע קונסטן קען נאר קיין פארגלייך ניט זיין צווישן זיי און ליטעראטור אין דעם פרט פון פאפולאריטעט. וען מיר שטעלן זיך פאר וויפיל מענטשן עם לייענען די אלע מעשות

*) Indian Story and Song. By Alice C. Fletcher, p. 121.

האט ניט די הסכמה פון אנגענומענע אויטאריטעטן. אבער זעען מיר דען ניט, אז דער פארשפרייטסטער סארט ליטעראטור, אפילו אין לענדער וואו צוואנג־בילדונג איז שוין לאנג איינגעוואָרצלט, איז נראָד יענער אנטקעגן וועלכן די שול האלט אין איין קעמפן? באווייזט דען ניט די פארשפרייטקייט פון שונד, אז דער ליטעראר־שער אינטערעס פונ'ם דורכשניטלאכן לייענער נעמט זיך ניט פון דעם, וואס די שול האט אין אים איינגעפלאנצט?

עס בלייבט פאר אונז איבער די מאדנע דערשיינונג, וואס בעת ליטעראטור איז אן ארגאניש טייל פון די באדערפנישן פונ'ם מענטשן בכלל, זענען די איבעריקע קונסטן (א חוץ מוזיק, ווי שוין דערקלערט) בלויז פארבונדן מיט'ן לעבן פון ספעציעל גע־איבטע אדער געשולטע אין יענע קונסטן. וואָרים מען קען, דוכט מיר, אן שום גוזמא זאגן, אז אויף יערן מענטשן, וואס באזוכט א קונסט־אויסשטעלונג, אדער שטעלט זיך אפּ צו באטראכטן א סטאטוע אין מיטן גאס, זענען פאראן צענדליקער טויזנטער, וואס ליינענן בעלעטריסטישע ווערק בא יעדער געלעגנהייט, וואו עס פעלן אפילו די עלעמענטארסטע באקוועמלאכקייטן. עס איז אי־בעריק צו זאגן, אז אזא מערקווירדיקע איינגשאפט פון א קונסט טאָר ניט פארבייגיין אומבאמערקט.

די פארשפרייטקייט פון ליטעראטור איז נאטירלאך ניט קיין איינגשאפט, וואס ליגט אין דער דאזיקער קונסט גופא; עס איז בלויז אן אנווייז אויף דער מעגלאכקייט, אז דא האבן מיר צו טאן מיט עפעס טיפערס, פונדאמענטאלערס, וואס פארבינדט זיך ענגער מיט'ן פשוט'ן טאג־טעגלאכן לעבן, פארשטייט זיך אז אזא מעגלאכקייט רעגט שוין גענוג אן אויסצופארשן אלע זייטן פון דער ליטעראטור דערשיינונג — סיי אירע מיטלען, סיי איר אינהאלט — כדי זיך צו דערגרונטעווען צום עיקר.

ג. די פסיכאלאגיע פון שפראך

נייען מיר אויף דעם דאזיקן וועג וואלפט זיך קודם כל אין די אויגן דער פשוט'ער פאקט וואס די מיטלען פון דער ליטעראַרישער קונסט זענען ניט קיין זאכן נעמומען פון דער דרויסנדיקער וועלט — שטיין, מעטאל, פארב — נאר שפראך, א סיסטעם פון קלאנגען און

ליטעראריש׳ער שונד, אבער ווי קען מען זיי ביידן פארגלייכן בנוגע פאפולאריטעט?

א סך האלטן אז די שול איז פאראנטוואָרטלאך פאר דעם. אויב, היסט עס, מען וואלט אין די שולן גלייך „איינגעפלאנצט" אין די קינדער א ליבע צו אלע עסטעטישע ענינים, וואלט דעמאלט די ליטעראטור קיין יחסנ׳טע ניט געווען. עס איז לעצטנס געווארן א מאדע בא א סך שרייבער — ספעציעל אין דער אמעריקאנישער ענגלישער ליטעראטור — אוועקצושטעלן די שול־דערציאונג ווי א סבה פון אלע צרות וואָס ווייזן זיך ארויס אין דער דערוואקסענער געזעלשאפט, אבער אין אונזער פאל זענען פארשן צוויי וויכטיקע מאמענטן וואָס מען דארף האבן אין זינען. ערשטנס, פארוואָס מען וועלט טאקע געווינסע קונסט־צווייגן ניט איינגענומען, אדער ניט גענוג איינגענומען אין שול־פראגראם? פארוואָס האט דאָס געפעלט דער צווינגענדיקער כח וועלכער האט געווירקט בנוגע אנדערע למודים? מען דארף ניט פארגעסן אז דער פאקט וואָס געוויסע קונסט־טעטיקייטן זענען ניט גענוג פארטראָטן אין שול־פראגראם, איז ניט בלויז קיין סבה פון שפעטערדיקע רעזולטאטן, נאר אויך א פועל יוצא פון פריערדיקע סבות. אט די סבות ליגן פריער פון אלץ אינ׳ם אלגעמיינעם צושטאנד א דאנק וועלכן קונסט, מיט דער אויסנאם פון ליטעראטור און מוזיק, איז ניט קיין זייער פאפולערער ענין סיידן אין א זייער פרימיטיווער קוים מערקלאכער פארם.

צווייטנס, קען מען באין אופן ניט זאגן, אז דער אינטערעס צו ליטעראטור נעמט זיך פון דער ארבעט אין די שול־יאָרן. וואָס מען זאָל ניט זאָגן וועגן די שולן, אפילו וועגן די ערגסטע פון זיי, קען אבער קיינעם ניט איינפאלן צו באשולדיקן זיי אין פרעדיקן שונד. פארקערט, די באשולדיקונג אנטקעגן די שולן איז על פי רוב, דאָס, וואָס זיי זענען צו שטייף, פארמאל; זיי וואָלן ניט אפצוטרעטן אפילו אויף איין האָר פון עפנטלאך אנערקענטע ריכטונגען. אויב מען לערנט ליטעראטור בכלל — און וועלכע שול באשעפטיקט זיך דען ניט מיט דער נאציאנאלער ליטעראטור — דעמאלט שטרייכט מען אונטער דעם וועדט פון אנערקענטער ליטעראטור, און מען מאכט חוזק פון דער שיינער ליטעראטור, וואָס

צו זאכן אדער פאסירונגען, און האבן ממילא א טענדענץ זיך צוריק־צוציען אין אייגענער אפגעזונדערטער וועלט. דעריבער וועט מוזיק איז ניט פארבונדן מיט שפראך, ווי אין לידער, אדער איז ניט קינסטלאך פארבונדן מיט פאסירונגען (ווי, למשל, אין דער סימפאניע 1812), ווערט זי שנעל לאנגווויליק און מאטערט אויס א מענטשן וואס האט זיך ניט געלערנט אפצושאצן ריטם און הארמאניע אין זיך אליין.

אנדערש איז עס מיט שפראך. די שארפע קלאנגען־דיפערענציאציע וואס קען געמאכט ווערן מיט דער הילף פון גומען, ציין, ליפן און האלדז, האט נעשאפן אן א שיעור מעגלאכקייטן פאר פארשידנארטיקסטע קלאנגען־קאמבינאציעס. די מענטשלאכע שטים האט אויפגעהערט זיך צו וועגן אין ריין מוזיקאלישע ריכטונגען, אזוי ווי מיר געפינען עס, למשל, בא די פייגל. וואָרים מיר האבן נעמאכט די גרויסע אנטדעקונג — די גרעסטע אנטדעקונג פונ׳ם מענטשן־מין — אז מיט אט די קלאנגען קאמבינאציעס קענען מיר שאפן א זיכער אויסטויש־מיטל פאר אונזערע פארשטעלונגען, פאר אונזערע געפילן און געדאנקען.

א פארשטעלונג איז ניט בלויז א פסיכישע אפשפיגלונג פון אפגעריסענע זאכן וואס געפינען זיך ערגיץ וואו אין דער וועלט. מיר טראכטן בכלל ניט אין טערמינען פון „נייטראלע" זאכן. א פארשטעלונג פון א זאך איז די זאך אין איר שייכות צו דער גאנצער סיטואציע וואס האט געשפילט א געוויסע ראלע אין אונזער לעבן. אט די דאזיקע לעבעדיקע שייכות׳ן פון זאכן מאכן מעגלאך אז זיי זאלן אין אונזער פסיכיק דערהויבן ווערן צו דער מדרגה פון אידייען און גיבן דעם אינטעלעקט זיין ראלע און וויכטיקייט.

זאכן האבן פארשידענע קוואליטעטן דורך וועלכע זיי ווערן אויפגענומען פון אונזערע חושים. זיי האבן קאלירן, פארמען, א געוויסע ארטקייט, טעמפעראטור, א. א. וו. אבער מיר נעמען ניט אויף אט די באזונדערע קוואליטעטן נאר די שייכות׳ן וואס עקזיסטירן צווישן אזיין קוואליטעט און אן אנדערער מיט וועלכער זי איז פארבונדן. דער דאזיקער נעדאנק זעט אויס, אין פלוג, צו זיין טונקל און אומפארשטענדלאך. מיר וועלן אבער באלד אויסזען אז דא האנדלט זיך וועגן א נאנץ פשוט׳ן ענין פון טאג־טעגלאכן

צייכנס, וואס איז אויפ'ן אינטימסטן אופן פארבונדן מיט'ן מענטש־לאכן לעבן און צוזאמענלעבן. אבער וואס איז אזוינס שפראך? וואסער נויטוועגדיקייט ליגט שוין ממילא פארבארגן אין א קונסט בלויז צוליב דעם אליין וואס זי אפערירט מיט שפראך?

צו זאגן אז שפראך איז א סיסטעם פון קלאנגען, איז אייגנט־לאך בלויז א גאנץ קליינע טייל פונ'ם אמת. אויך מוזיק שטעלט מיט זיך פאר א סיסטעם פון קלאנגען. אבער דער חילוק איז אומגעהייער. קלאנג איז בכלל אייגער פון יענע גרויסע אויפטוען אינ'ם לעבן פון ארגאניזמען, וואס שטעלן מיט זיך פאר א געוואל־טיקע רעוואלוציע אין דער ביאלאגישער וועלט. צו באנעמען די וויכקלאכקייט פון א שטח; צו דערשפירן דורכ'ן גערויש פון ווינט דאס אנקומען פון וויכטיקע ענדערונגען אין וועטער; אויפצוכאפן דורך קלאנגען די טריט פון אייגענע אדער פרעמדע, פון גוטע פריינט אדער שונאים, נאך איידער עס איז פארגעקומען אוועלכע עס איז דירעקטע באריורונג מיט אט די דערשיינונגען, איז נאטירלאך א מעלה וואס מען קען קוים ריכטיק אפשאצן. אפילו די פסיכאלאגן וואס האבן אנגעהויבן צו צוויפלען אין דער ריכטיקייט פון דער השערה אז מענטשן האבן בכלל אייגענבוירענע האנדלונג־אופנים, אינסטינקטן, לייקענען פון דעסטוועגן ניט אין דער איינגעבוירנקייט פון דער מורא פאר א פלוצלונגן קלאנג. די סאמע שטרענגסטע עקספערימענטן האבן דערווייזן אז שוין אין די ערשטע טעג פון לעבן רופן זיך קינדער אפ מיט א ציטער און ענלאכע באוועגונגען בעת זיי ווערן פלוצלונג סטימולירט פון א קלאנג. אזוי אז עס איז קיין ספק ניטא, אז דאס איז ניט קיין אויסגעלערנטע זאך.*)

קלאנג איז א זעלטן מיטל צוצויען די אויפמערקזאמקייט. אבער אין מוזיק איז דער דאזיקער מעריום אלגעמיין, צעשוואמען. דארט איז דער אומדיפערענצירטער, נאקעטער טאן דאס איינסל, א מיטל וואס איז זייער נוט צוגעפאסט אויפצוהאלטן, שאפן אדער פארשטארקן שטימונגען, געפילן, אלגעמיינע געפיל־באלאדענע שטעלונגען, אבער ניט מער. מוזיקאלישע קלאנגען האבן ניט קיין דרויסנדיקע וועגדונג; זיי זענען לויט זייער מהות ניט צוגעבונדן

*) Behaviorism, John B. Watson, p. 114.

באַם צווייטן מאָל, וועו איין קעסטל איז געביטן געוואָרן, איז אָבער די שייכות געבליבן פונקט ווי פריער; עס איז פאַרגעקומען אן ענדערונג אין די „אבסאָלוטן", ניט אין די „רעלאַטיוון", ממילא איז דעם קינדס ענטפער געווען אזא וואָס האָט אים געמוזט פארפירן. ענלאַכע עקספּערימענטן האָט קעיליער געמאַכט אויף חיות, און די רעזולטאַטן זענען געווען פונקט די זעלביקע.

דאָ האָבן מיר פאר זיך אייגנטלאַך זייער אן איינפאַכע שייכות סיסטעם וואָס מען נעפינט מסתמא זייער זעלטן אינ'ם לעבן פון א רייפן מענטשן. אין דערוואַקסענעם לעבן איז יעדעם מינדסטע טיילכל פון דער דערפארונג א סך וויטער פארצווייגט און טיפער פארוואָרצלט. אָבער דאָס בילד פונ'ם גאנצן ענין זעט זיך דאָ זייער קלאָר ארויס.

כדי די זאַך זאָל זיך אריינפלעכטן אינ'ם געוועב פון אונזער פסיכישן לעבן קען זי דעריבער ניט בלייבן א דרויסנדיקע נאַקעטע עקזיסטענץ, נאָר זי מוז האָבן א זינען, זי מוז האָבן א וועדונג צו עפעס וואָס איז ניט די זאַך גופא, און אין שייכות צום דאָזיקן עפעס באקומט זי איר ווערט. דאָס וואָרט „גאַליציאנער", למשל, קען באטייטן צענדליקער זאכן. אלץ איז אָפהענגיק אָן דעם אינ־האַלט פון וועלכן עס איז א טייל, ד. ה. עס איז אָפהענגיק אָן די שייכות'ן צו וועלכע דאָס וואָרט האָט א וועדונג אין דעם אָדער יענעם מאָמענט. צו זאָגן אז א מענטש איז א גאַליציאנער קען זיין אן אויסדרוק פון ביאָגראַפישער אינפאָרמאַציע, אָדער פון א ספּעציעלן סביבה'דיקן איינפלוס, אָדער א פארלאַנג אונטערצו־שיידן דעם מענטשנס געבורט־פלאַץ פון די געבורט־פלעצער פון אנדערע פון דער זעלביקער נעזעלשאפט, אָדער אן אָנווייז אויף א נעוויסן אידישן דיאלעקט, אָדער גאָר אן אלגעמיינער אויסדרוק פון נעוויסע חסרונות וואָס טייל מענטשן האָבן א נעוואוינהייט צו פארבינדן מיט דעם נאָמען. דאָס וואָרט—„גאַליציאנער"—איז אין די אלע פאלן פונקט דאָס זעלביקע, אָבער דער זינען איז אין יעדן באזונדערן פאל א גאנץ אנדערער. נאָך קלאָרער ווערט פאר אונז דער דאָזיקער נעדאנק וועו מיר נעמען אזא וואָרט ווי „באל־שעוויק" וואָס רופט ארויס אזוי פיל פארשידענע שטעלונגען ביי

לעבן. צוליב דעם צווינג וועלן איך באשרייבן אן איינפאכן עקספע־ רימענט פון א דייטשישן פסיכאלאג וו. קעילער. קעילער האט אווענגעשטעלט פאר א קינד צוויי קעסטלאך, איינס מיט שאקאלאד און דאם אנדערע לייריק. דאם קעסטעלע מיט שאקאלאד איז געווען פון א העל־גראער קאליר, בעת דאם לייריקע איז געווען טונקל גרא. ער האט געזאגט דעם קינד צו נעמען איינס פון די צוויי. עס האט נענומען עטלאכע פראבעם ביז דאס קינד האט זיך אויסגעלערנט צו נעמען דאם העלערע קעסטל. נאך פינף און פערציק פראבעם, בעת דאס קינד האט שוין כמעט אין גאנצן קיין טעות'ן ניט גע־ מאכט, האט קעילער געביטן די קאליר פון'ם לייריקן קעסטל אנשטאט טונקל גרא איז איצט דאס לייריקע קעסטל געווען העל גרא, נאך העלער פון'ם פולן קעסטל, אבער די קאליר פון'ם פולן קעסטל איז געבליבן ווי פריער. אויף וואס זשע דארף מען זיך איצט ריכטן בנוגע דעם קינדס האנדלונג? עס איז קלאר אז אויב די ספעציעלע שאטירונג פון גרא פון'ם פולן קעסטל וואלט געבליבן אינ'ם קינד'ס פארשטעלונג ווי אן אפגעריסענער איינדרוק פון א באשטימטער קאליר, וואלט עס אויך איצט זיך געדארפט כאפן צום זעלביקן קעסטל, כאטש איצט איז דאס קעסטל מיט נאשעריי געווען דאס טונקעלע, ניט דאס העלערע, פון די צוויי. דאס קעסטל האט זיך דאך ניט געביטן, בלויז די שייכות האט זיך געביטן. די פאק־ טישע רעזולטאטן זענען אבער געווען אז איצט האט דאס קינד געגומען דאס העלערע, ד. ה. דאס לייריקע קעסטל. ווי קען מען דאס דערקלערן? פשוט: דער פריערדיקער איינדרוק איז ניט געווען פון אן „אבסאלוטער" קאליר, נאר פון א פארגלייך צוויישן צוויי, פון א שייכות. דאס הייסט אז דאס קינד האט ניט אויפ־ גענומען צווי באזונדערע קאלירן: א טונקעלע און א העלע, וואס יערע האט זיך איר באזונדערע שאטירונג, און פארבונדן דעם פא־ זיטיוון ווערט (נאשעריי) מיט דער באזונדער שאטירונג פון העלערן גרא, ניין. אויב דאס וואלט ווירקלאך פארגעקומען וואלטן די רע־ זולטאטן פון עקספערימענט געדארפט זיין פארקערטע. דאס קינד האט באמת אויפגענומען די גאנצע סיטואציע ווי איין זאך, ד. ה. אין דער אייניציקער, צוזאמען גענאסענער טונקל־העל סיטוא־ ציע געהערט דער פאזיטיווער ווערט צו דער העלערער פארב. איצט,

אטעם־פארכאפנדיקס ארום אלץ וואס פליסט און שפרייט זיך אויס".*) עפעס ענלאכס קען געזאגט ווערן וועגן שפראך. מיר ווערן אפט באגייסטערט פון א רעדע וואס צייכנט זיך אויס מיט הויכער פליסיקייט און זענען דעמאלט גרייט צו פארגעבן די פלאכקייט פון אינהאלט. די שפראך האט מער אדער ווייניקער אונטערגענראבן דאס געפיל פון זיכערקייט, ווייל אנשטאט דירעקטע בארירונגען מיט דער וועלט, פארוואנדלט זי אלץ אין קלאנגען. זי איז אלגעמיין און אבסטראקט, און אין דעם פרט אנדערש פון זאכן מיט זייערע דירעקטע חוש־איינדרוקן, וואס טראגן אין זיך באשטימטקייט און זיכערקייט. דערפאר אבער גיט זי אונז א רייכקייט אין עמאציאנעלן לעבן וואס זעט אויס צו זיין אומבאקאנט אין די איבערלעבונגען פון אנדערע באשעפענישן.

וען איך האב פריער דערמאנט די פארשפיצטקייט און באזונדערע פארב פון געפילס־לעבן, האבן איך געהאט אין זינען א גאנץ נעווייניגטלאכע דערשיינונג. שוין דער פאקט וואס מיר האבן באזונדערע ווערטער פאר באזונדערע סיטואציעס, וואס זענען דאך נאטירלאך ענג פארבונדן מיט אונזער געפילס־לעבן, שוין דאס אליין האט צוגעהאלפן אז ביי אונז זאלן זיך אנטוויקלען באזונדערע עמאציאנעלע קוואליטעטן. דאס עמאציאנעלע לעבן פון נידעריקערע באשעפענישן איז מסתמא אן אלגעמיינע בלינדע און ווילדע רייסעניש פון געווייסע ריכטונגען אדער צו געוויסע ריכטונגען. העכסטנס קען מען דערלאזן די עקזיסטענץ פון צוויי אלגעמיינע צושטאנדן: א פאזיטיוון (פארגעניגן) און א נעגאטיוון (ווייטאג). בא מענטשן איז פארהאן אוא פארשידנארטיקער און פילפאכער געפיל־רעפערטואר, וואס דאס האט מענלאך געמאכט א באזונדערס פינקטלאכע און דעליקאטע באציאונג צו סיטואציעס און זאכן, ווייל יעדע פון זיי קען זיך לייכט פארבינדן מיט א באשטימט איינס פון'ם געפיל־רעפערטואר.

דאס צייטלאכע וואקרט, צוליב דעם וואס עס האט ניט די פיזישע באגרענעצטקייט פון זאכן, און פירט אונז דאך אריין אין

*) The Life of Reason—Reason in Art, by George Santayana, p. 46.

פארשידענע מענטשן ווייל יעדן האט זיין דערפארונג געפירט אויפצוויען אן אנדער שייכות־סיסטעם ארום דעם דאזיקן ווארט.

א זאך איז ניט קיין עקזיסטענציעלע באזונדערקייט וואס צייכנט זיך אויס מיט דעם כח צו סטימולירן אונזערע חושים; זי אנט־פלעקט זיך פאר אונז אין איר פארבינדונג מיט אנדערע עלעמענטן פון אונזער לעבן, און דאס גיט איר די וויכטיקייט און דעם ווערט וואס זי האט פאר אונז. די זאך איז פאר אונז איר זינען, ניט איר שטאף.

דער דאזיקער פאקט, אז מיר דארפן ניט כסדר לעבן אין דער שווערער, ניט רירעוודיקער ספערע פון דער זאך, און עס איז געווג פאר אונז צו אפערירן מיט איר זינען, דאס האט מענלאך געמאכט די געוואלטיקע ראלע פון שפראכלאכע סימבאלן. דאס ווארט איז זייער א באקוועם מיטל צו פארכאפן און אויפהאלטן א נייטיקע שייכות, בעת מיר קענען גאנץ רואיק לאזן דעם דרויסנדיקן שטאף אין „דרויסן". מיט דער הילף פון ווארט וואנדרן מיר דורך אלע אוינצלהייטן פון דער וועלט, אפילו די צו וועלכע מען קען ניט צוקומען, אדער די צו וועלכע עס וואלט געווען צו פיינלאך צו־צוקומען. די שפראך איז פאר אונז א מין סיסטעם פון עלעקטרישע קנעפלאך וואס פארבינדן אונז מיט די וויטסטע און טונקלסטע פארצווייגונגען איבער דער לענג, ברייט און טיף פון וועלט און לעבן. עס איז געווג צו געבן אוין דריק, און עס עפענען זיך פאר אונז און עס ווערן באלויכטן די פארפלאנטערסטע וועגן און די אומגעריכטסטע וווינקייטן.

א באזונדער וויכטיקייט ליגט אין שפראך צוליב דעם וואס זי פירט אריבער די רוימלאכע וועלט אין א ספערע פון צייט, וואס שפראך מיט איר ריטעם און באוועגונג שיידט זיך דאך אף מיט איר צייטלאכקייט פון דער רוימלאכקייט פון זאכן. דאס צייטלאכע ווארט גיט צו א מין פארשפיצטקייט און אייגנארטיקע פארב צום גאנצן געפילס־לעבן. רעדנדיק וועגן מוזיק, זאגט סאנטאיאנא, אז צייט איז א מער צוגעפאסטער מעדיום צו אפעלירן צו עמאציעס איידער רוים. דאס לעבן האלט שטענדיק אין איין פליסן; דאס גאנצע דענקען איז ניט קיין זאך (ד. ה. ניט קיין רוים), נאר א פראצעס (ד. ה. צייט). „עס איז פארן עפעס אוממיטלבארס און

וואס גיט זיך ניט אפ ספעציעל מיט דעם ענין.*) נעמט אזא זאך ווי פארשידענע צייטן אין שפראך. אין פלוג דוכט זיך אז מיר האבן פאר זיך א ריין גראמאטישע קאטעגאריע. קומען מיר אבער ספעציעל צו דער צוקונפטיקער צייט, דארט וואו מענטשלאכע באוואסטזיניקע ארריינמישונג קען האבען אן איינפלוס, ד. ה. דארט וואו די האנדלונג איז נאך ניט אפגעטאן געווארן, זעט זיך קלאר אז דער אביעקטיוואר פאקט איז ניט דאס איינציקע וואס מיר ווילן פעסטשטעלן. „ווען מיר דריקן אויס דעם נעדאנק אז א האנדלונג וועט פארקומען אין א געוויסן מאמענט אין דער צוקונפט, באגרענצן מיר געווייניגטלאך ניט אונזער געדאנק צו דער אביעקטיוואר דערגרייכונג פון דער האנדלונג. מיר ווייזן אן כמעט תמיד, אין דער זעלביקער צייט, ווי מיר אליין געפינען זיך אין שייכות צו אט דער קומענדיקער האנדלונג". **) מיר דריקן עס אויס דורך א הילפס־צייטוואָרט וואס ווייזט אן אויף אונזער פארלאנג. ווען מיר זאגן אין אידיש „איך וועל זיין בא אייך", איז דאס וואָרט „וועל" ניט סתם אזוי זיך אן אויסדרוק וואס האט א וועגדונג צו דער צוקונפט, נאר שטרייכט אונטער אונזער באציאונג, ווייל „וועלן" הייסט „ווילן". אין ענגליש האבן מיר א פאל וואו דאס אייגענע וואָרט „וויל" ווערט באנוצט אי אויף אויסצודריקן א פארלאנג, אי ווי א הילפסצייטוואָרט פאר דער צוקונפטיקער צייט.

די פארגלייווערטקייט פון ווערטער וועגן וועלכע איך האב פריער גערעדט, האט מער א שייכות צו דער פארם איידער צום זינען וואס זיי דארפן אויסדריקן. דא מיין איך ניט דאס אלגעמיינע געזעץ וועגן די כסדר'דיקע ענדערונגען וואס קומען פאר בנוגע אלע פרטים אין דער אנטוויקלונג פון א שפראך. דאס וואלט געווען א צו לאנגזאמער פראצעס פאר'ן געפילס־לעבן וואס בייט זיך אזוי שנעל, און טראגט אין זיך אזעלכע שארפע סמנים פון די באזונדערקייטן פון יעדער איבערלעבונג. „אבער זאצן זענען ניט קיין אלגעבערישע פארמולעס. אפעקטיוויטעט (דאס געפילס־לעבן) הילט שטענדיק איין און באפארבט דעם לאגישן אויסדרוק פון גערדאנק.

*) Language. J. Vendryes, Part II, Ch. IV.
**) Vendryes, l. c. 154.

ביבליאטעק און לעזצימער פון א
ציאנאלען ארבייטער פע
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alli

דער וועלט פון וויכטיקע שייכות'ן, איז מסוגל אויסצודריקן עמאציאנעלע צושטאנדן, וואו באשטימטקייט און גרענעץ וואלטן געווען א שטערונג. אין דער זעלביקער צייט איז אבער דאס ווארט נענוג אפגעזונדערט, אומאפהענגיק אין זיין סטרוקטור, אז עס זאל קענען אויפהאלטן א שטענדיקייט אין א לאגע וואס האלט זיך אין איין בייטן. מיט דער הילף פון ווארט קענען מיר זיך אלעמאל אומקערן צו איבערלעבונגען, וואס זיינען שוין ניטא און וועלן שוין מער ניט זיין (און וועלכע איבערלעבונג חזר'ט זיך דען איבער אויפ'ן זעלביקן אופן ?), און באהאנדלען זי ווי אן איצטיקער ווירקלאכער צושטאנד.

דאס ווארט האט אבער אין זיך א געוויסע פארגליווערטקייט, און דאס איז שוין א חסרון ווען מען דארף עס באנוצן אויף אויסצודריקן דאס עמאציאנעלע לעבן. אין אזעלכע פאלן העלפט זיך די שפראך ארויס מיט בייטן די ווארט ארדנונג, (ווי אין א פראגע, למשל, ווען דער זאץ הייבט זיך אן מיט'ן צייטווארט) אדער דורך זשעסטיקולאציע, אדער דורך מאכן מער פלאץ פאר'ן פרימיטיווערן מעריום פון וועלכן זי האט זיך אנטוויקלט, פאר מוזיקאלישע קוואליטעטן. העלמהאלץ האט, דאכט מיר, אויפ־מערקזאם געמאכט אז בא א פראגע הייבן מיר אויף די שטים אויף א פינפטל טאן. א פראגע איז אן אויסדרוק פון א מין איבערגעריסנקייט אין פראצעס פון אינדיווידועלן לעבן; עס איז ווי מען וואלט אנטדעקט עפעס א ניט באמערקטן אריינגאנג אין אלט־באקאנט הויז, און מען וויים ניט וואוהין ער פירט. עס איז א פאדם פון שרעק אדער מורא, אן אפשטעלן זיך ווי בעת מיר לעבן איבער א געפיל פון פרעמדקייט. דער טאן פון א פראגע איז איינגטלאך א מין שפראכלאך־אויסגעדריקטער געשריי אין פארבינדונג מיט דער נייער לאגע. דער מוזיקאלישער הינטערגרונד קומט תמיד צו הילף אין שפראך, ספעציעל צו באצייכענען דאס אינטענסיווערע געפילס־לעבן.

די פארבינדונג צווישן שפראך און אונזער נעפילס־לעבן איז צו וואוי באקאנט מען זאל זיך דערויף דארפן צו לאנג אפשטעלן. פילאלאגן קענען אויסרעכענען א גרויסע צאל אינטערעסאנטע בייש־שפילן וואס וואדפן זיך ניט שטארק אין די אויגן פון א מענטשן

בער ניט בלויז א מאמענט אין א העל־טונקל שייכות, נאר אין א העל־טונקל־נאשוואַרג־פסיכאלאג־באווועגונגען־איך (דאם קינד אליין) שייכות, ניט רעדנדיק פון פיל אנדערע עלעמענטן וואם זענען ניט נייטיק דא אויסצורעכענען. וועו מען זאל דערמאנען דעם קינד איינע פון אט די זאכן, וועט עם זיך גלייך צוגרייטן צו מאכן די נייטיקע באווועגונגען, וואם זאלן פירן צו די פארלאנגטע רעזולטאטן (נאשערייי). דער נאמען, דאם וואַרט, וועט אים פירן צום זינען, און דער זינען נעמט ארויס אין זיך די שייכות'ן פון זאכן אין א געזעלשאפטלאכער, מענטשלאכער וועלט. נעמט אוועק פונ'ם פרי־ערדיקן ביישפיל דעם פסיכאלאג אדער דאם קינד — דאם געזעל־שאפטלאכע אין דעם פאל — בלייבט אייך איבער א טויטע סי־מבאציע, אן אומזין.

עם קומט אפט אויס מאדנע צו זען ווי א מענטש שטעלט זיך אפ, בעת'ן דערציילן עפעם א געשעענישׂ, וויל ער האט גראד פאר־געסן דעם נאמען פון איינעם וועגן וועלכן ער ווילׂ איצט דערציילן. דערווייל שטעלט ער אפ זיין דערציילן, קנייטשט דעם שטערן, מאכט פארשידענע גרימאסן, לאזט איבער די צוהערער מיט פארגאפטע בליקן, אלץ צוליב דעם וואם ער קען זיך גראד ניט דערמאנען דעם נאמען פון א מענטשן וואם שפילט — ווי א נאמען — קיין שום ראלע ניט אין דער פאסירונג. באמת, וואם גייט עם וועמען אן צי דער מענטש וועגן וועמען מען דערציילט איצט האט געהייסן גאלד־שטיין, צי שאפירא, צי גארדאן? דער צוהערער איז פארוינטע־רעסירט אין דער מעשה, ניט אינ'ם קלאנג פון א נאמען. דערווייל וועלט קאליע דער גאנצער עפעקט פון דער מעשה וואם וואלט ג־קענט זיין זייער אן אנגענעמער. אבער פארוואם זאל טאקע דער דערציילער קאליע מאכן דעם עפעקט פון זיין דערציילן צוליב אזא קליניקייט? דער ענטפער איז א גאנץ פשוט'ער: דער צוהערער ווייס ניט וועגן וועמען מען רעדט; ער דארף הערן וועגן דעם מענטשנס האנדלונגען כדי עס זאל זיך בא אים שאפן א באציאונג, כדי ער זאל, אזוי צו זאגן, ווסן ווי צו האנדלען — פיזיש אדער פסיכיש. אבער פאר דעם דערציילער, וואם האט אין זינען א מענטשן מיט וועלכן ער איז שוין באקאנט פון פריער, פאר אים איז דער נאמען שוין א סך הכל פון זיינע נעזעלשאפטלאכע שייכות'ן

מיר זאָגן קיינמאָל ניט ערוים דעם זעלביקן זאַץ צוויי מאָל; דאָס זעלביקע וואָרט ווערט קיינמאָל ניט באַנוצט צוויי מאָל אינ'ם זעלביקן זינען; עס זענען ניטאָ אזעלכע צוויי שפראַכלאַכע פאַקטן וואָס זאָלן זיין אבסאָלוט גלייך".*)

די שפּראַך ווי א פּאַרקער־מיטל איז דאָ נאָך דירעקט ניט באַרירט געוואָרן, כאָטש דאָס אַלץ וואָס איז פּריער געזאָגט געוואָרן נעמט אריין אין זיך דעם מאָמענט פון געזעלשאפטלאַכן פּאַרקער. צו זאָגן אז ווערטער דריקן ניט אזוי פיל אוים דעם שטאַף ווי דעם זינען פון זאָכן, הייסט באמת אז ווערטער דערגרייכן זייערע ציל־ען געזעלשאפטלאַכן קאָנטאַקט. וואָרים דער „זינען", ווי שוין דערקלערט, קען בלויז וואָקסן און זיך אַנטוויקלען אינ'ם געוועב פון לעבעדיקע פּראָצעסן, אינ'ם שטראָם פון דערפאָרונג, וואָס איז דורך און דורך געזעלשאפטלאַך. דאָס וועט אונז נאָך קלאָרער ווערן ווען מיר וועלן זיך נאָך אויף א ווייל אָפּשטעלן אויף קעילערם עקספּעריימענט (זייט 16). עס איז דאָרט אָנגעוויזן געוואָרן אז דער דאָזיקער עקספּעריימענט האָט צו טאָן מיט א זייער איינפאַכער שייכות סיסטעם. וואָס קומט זעלטן פאָר אין דערוואָקסענעם לעבן, דאָס איז טאַקע אמת. אָבער אפילו אָט די זייער איינפאַכע סיסטעם איז נאָר ניט אזוי איינפאַך ווי עס קען זיך לכתחילה אויסדוכטן. איך מיין נאטירלאַך ווען מיר זאָלען אריינענעמען אַלע עלעמענטן וואָס גייען אהין אריין און ניט זיך אָפּשטעלן בלויז אויף דער אינציקער שייכות אין וועלכער קעילער איז געווען פּאַרינטערעסירט.

דאָרטן האָבן מיר אייגנטלאַך געהאַט צו טאָן ניט בלויז מיט קעסטלאַך און נאשוואַרג, נאָר אויך מיט א דערוואָקסענעם מענטשן (דעם פסיכאָלאָג) און א קינד.

דער פסיכאָלאָג האָט אויך געמאַכט געוויסע באַווענונגען באָם איבערגעבן דעם קינד די קעסטלאַך, באָם רעדן, א. א. וו. די דאָזיקע באַווענונגען זענען פאָר דעם קינד געוואָרן א וויכטיקע טייל פון דער גאַנצער סיטואַציע, ווייל אויך אין זיי קען מען דאָך אמאָל געפינען דעם שליסל צום רעטעניש אין וועלכן דאָס קינד איז איצט אזוי שטאַרק פּאַרינטערעסירט. דאָס העלערע קעסטל איז דערי־

*) Vendryes, l. c. 154.

לשמה. אויפ'ן געביט פון קונסט איז די דאָזיקע טענדענץ נאָך שטאַרקער. דאָ, וועו די טעטיקייט ווערט איר איינענער טרייב־כח און אָלע אַנדערע מאָטיוון ווערן פֿאַרשלונגען אינ'ם צוועק פון דער אַרבעט, באַקומט דער קינסטלער זיין לוין אין דער גע־ זעלשאַפֿטלאַכער סאַנקציע, וואָס פעלט אין א געווייניטלאַכער מלאכה.

וואָלט די דאָזיקע טענדענץ קיין שטערונגען ניט געהאַט וואָלטן דאָס רוב קונסטן היינט געווען אַן ענין פֿאַר געוויסע קונסט־עקס־ פערטן; זיי וואָלטן, א דאַנק דער ווירקונג פון די אינערלאַכע טרייב־כחות, פֿאַרפֿלויגן ערגיץ וויט אין דער אייגענער ספערע, און וואָלטן זיך אפילו ניט אַנגעזען אין דער בריטער וועלט. איינע פון די דאָזיקע שטערונגען איז די שפֿראַך. זי האָלט אויף דעם זינען און געזעלשאַפֿטלאַכן וועדט פון פֿאַרב און מעטאַל און שטיין. צו זאָגן אז שטיין רופט אַרויס א געפֿיל פון רואיקייט, אָדער אז פֿאַרב איז מסוגל צו דערוועקן געוויסע שטימונגען, דאָס אַליין — דאָס זאָגן, שפֿראַך — קניפט פעסטער צו די דאָזיקע מאַטעריאַלן צום געזעלשאַפֿטלאַכן געוועב. דאָך איז פֿאַר יעדער קונסט מעגלאַך געווען צו בויען א „היימיש ווינקל", א מער אָדער ווייניקער אָפּגע־ זונדערטע וועלט. דאָס איז אָבער אוממעגלאַך געווען אין ליטעראַ־ טור. פון שפֿראַך קענען מיר זיך ניט דערווייטערן; שפֿראַך מוזן מיר כסדר באַאיינפֿלוסן און פון איר באַאיינפֿלוסט ווערן, און שפֿראַך איז דער אייניציקער ליטעראַרישער אינסטרומענט. קיין איין קינסטלער איז ניט אזוי ווייניק באַלאַבאָם איבער די מיטלען און אפילו איבער די צילן פון זיין קונסט ווי דער וואָרט־קינסטלער. די טענדענץ צו לאָזן זיך צו ווייט פירן פון וואוילקלאַנג און רעדו־ צירן דאָס וואָרט צו מוזיקאַלישער פּאָרם, אָדער צו ווערן באַהערשט פון זייטיקע אסאָציאַציעס און שאָפן א שפֿראַכלאַכע קעניגרייך אין זיך אַליין, — אזעלכע טענדענצן האָבן גאָנץ נאַטירלאַך תמיד געהערשט אין ליטעראַטור. אָבער זיי קענען לאָנג ניט אָנהאַלטן און ווען זיי האַלטן אָן אַבים קענען זיי ניט בלייבן, ווייל אפילו די אויסדערווייטע וואָס מוזן תמיד שפּילן די ריכטערישע ראָלע אין ליטעראַטור, זענען צו פיל אין צאָל און צו נאָענט צו דערפֿארערישע ווירקלאַכקייטן, אז זיי זאָלן ניט אָפּשפּיגלען די געזעלשאַפֿטלאַכע עקזיסטענץ־באַרעכטיקונג פון דער ליטעראַרישער קונסט, און צע־

וואס האבן זיך שוין פון לאנג איינגעשטעלט בנוגע יענעם מענטשן. פאר אים איז שוין דער קורצער נאמען אן אויסדרוק פון די האנד־לונגען פאר וועלכע דער צוהערער וועט זיין גרייט ערשט נאך דעם ווי ער וועט אויסהערן די גאנצע מעשה. צו פארגעסן דעם נאמען איז דעריבער פאר אים, דעם דערציילער, אן איבערבליק אין דער שייכות סיסטעם אין וועלכער ער האט זיך פארוויקלט באם דער־ציילן די מעשה. אט דערפאר פילט ער זיך אזוי פארווירט און קען ניט רואיק וויטער אנגיין מיט זיין דערציילן. די שפראך איז תמיד קודם כל א פארם פון א געוויסער טעטיקייט;*) זי איז דאס בעסטע מיטל ארויסצורופן געוועלשאפטלאכע, צוזאמענדיקע האנד־לונגען, און קען נעפינען אין זיך אליין די רעזולטאטן, וואס די האנדלונגען באצווענקן, וויל אויך די צוועקן זענען דאך האנדלונגען אין א געזעלשאפטלאכע סביבה, וואס האבן א זינען און נעפינען זייער אויסדרוק אין שפראך.

דאס איז אין קורצן דער ענין שפראך, לכל הפחות, עטלאכע פון אירע וויכטיקסטע כאראקטער שטריכן. דאס איז אויך דער מעריום פון ליטעראטור. עס איז קלאר אז קיין איינע פון די אי־בעריקע קונסטן קען ניט האבן דעם באזונדערן מענטשלאכן און גע־זעלשאפטלאכן ווערט ווי די קונסט וואס אפעירט מיט שפראך.

עס איז אמת, אז יעדע מענטשלאכע טעטיקייט האט א טענ־דענץ — אויף אירע העכערע מדרגות, — זיך אפצוזונדערן, אין באוואוסטזיין פונ'ם מענטשן וואס באשעפטיקט זיך מיט איר, פון די סיבות וועלכע האבן זי ארויסגערופן און פון די דערשיינונגען מיט וועלכע זי איז לכתחילה געווען פארבונדן; זי האט א טענדענץ צו ווערן, מיט איין ווארט, א מין תורה לשמה. א גוטער שניידער באקומט די געוואוינהייט צו באטראכטן א מאנטל ניט פונ'ם שטאנדפונקט פון זיין פאסיקייט צו ווארעמען, אדער פון זיין צו־נעפאסקייט צו דער אדער יענער פיגור, נאר קודם כל פונ'ם שטאנד־פונקט פון א מכאנישער פולקאמנהייט, פון דער „קונסט" וואס אין אים ליגט. עס ווערט פאר אים ארבעט צוליב ארבעט, א מאנטל

*) Experience and Nature, By John Dewey, 1925. p. 184; The Meaning of Meaning, by Ogden and Richards, 1925, p. 474.

עצם תמיד געווען און מוז תמיד בלייבן עקזאקטעריש, אן אויס־דרוק פון און פאר אלעמען. צו זיין אויסגעשלאסן פון די איבע־ריקע קונסטן איז פאר דעם פשוט'ן מענטשן א געווייגטלאכע זאך. אבער ער לאזט זיך ניט, ער קען זיך ניט לאזן, אויסשליסן פון ליטעראטור. וואָרים דא, אנדערש ווי אומעטום, איז ער ניט בלויז געניסער נאר אויך שאפער, און אפילו אין זיין געניסן איז ער אקטיוו, שאפעריש, ווי עס וועט נאך שפעטער אויסקומען צו דערווייזן. ער פילט זיך דעריבער אין ליטעראטור ווי אין אן אייגענער אינטימער וועלט, אין אן אייגן אינטים לעבן.

ד. דער שפאנענדיקער מאמענט

וועו מיר וועלן איצט איבערגיין צום מאמענט פון שפאנענ־דיקייט, רירן מיר אן א ליטעראריש אייגנטימלאכקייט וואס ברענגט אונז צום סאמע הארץ פונ'ם גאנצן ענין. אויסצוהערן אדער צו לייענען א שפאנענדיקע מעשה איז א פארגעניגן פון וועלכן קיינער וועט זיך מיט א לייכט הארץ ניט אפזאגן. אזעלכע זאפטיקע און פולבלוטיקע מעטאפארישע אויסדרוקן ווי „שלינגען די ווערטער", „ווערן פארכאפט פונ'ם איינ־האלט", „ברענען מיט אומגעדולד צו דערגיין דעם סוף", „דער שרייבער ציט די עצמות", א. א. וו. קענען נאר געבוירן ווערן אין אזא לעבנס־וויכטיקער אטמאספערע ווי גע־שפאנטקייט. דאס געפיל פון געשפאנטקייט קען נאטירלאך בלויז געבוירן ווערן איז אזא לעבנס־וויכטיקער אטמאספערע ווי גע־לאכערקונסט. אבער עס איז ניט קיין מוז פאר אלע צייטלאכע קונסטן. אין טאנצן, למשל, איז עס כמעט אין גאנצן ניטא; אין מוזיק איז יא פאראן עפעס א סמן דערפון,*) אבער עס איז בלויז א שטיל געפיל, א רואיק גרייטן זיך און ריכטן זיך אויף עפעס, טאקע ניט מער ווי א סמן. בעת מיר לעבן איבער שפא־נענדיקע מאמענטן, בעת מיר זאפן איין דאס אייגנארטיקע פאר־געניגן פון אזעלכע איבערלעבונגען, האבן מיר דאס געפיל פון

*) The Role of Expectation in Music. By Arthur Dart Bissel.

שטערן די צו ווייט־גייענדיקע פרייהייט־אילוזיעס פונם ווארט־קינסטלער.

קיין איין קונסט האט ניט די שונד־דערשיינונג אזוי ווי מיר באגעגענען זיך אין ליטעראטור. עפעס ענלאכס קענען מיר אויך באגעגענען אין מוזיק, אבער שונד־מוזיק איז געווייניגסטלאך פאר־בונדן מיט פראסטערע עפעקטן פון אנדערע קונסטן: אדער מיט ליטעראטור (לידלאך, קופלעטן) אדער מיט טאנצן. קיין שונד־סימפאניעס זענען ניט באקאנט. בעת אין ליטעראטור מאכט שונד אפט דעם טראגישן איינדרוק אזוי ווי מענטשן וואלטן זיך געוואלט ראטעווען און רייסן זיך צו אלץ וואס מען קען אויפ'ן לייכטסטן אופן דערגרייכן. קיין איין קינסטלער קען ניט פילן אזוי שטארק די נאענטקייט פונ'ם ענגיסער ווי דער שרייבער; און קיין איין ענגיסער פילט זיך ניט אזוי היימיש אין זיין קונסט ווי דער לייענער. יערע קונסט האט א ספעציעלן נאמען פאר איר שאפער — מאלער, סקולפטאר, קאמפאזיטאר, ארכיטעקט, א. א. ו. — אבער בלויז די ליטעראריש קונסט האט אויך א ספעציעלן נאמען פאר דער אקטיוויטעט פון איר ענגיסער, דעם „לייענער", קיין איין קונסט האט ניט אזויפיל פארשטייער וואס זאלן אין דער זעלביקער צייט זיין פארטראטן אין אנדערע געזעלשאפטלאכע און אינ־טעלעקטועלע טעטיקייטן — פובליציסטיק, פאליטיק, כלל־טוערי, וויסנשאפט, פילאזופיע א. א. ו. — ווי די ליטעראריש קונסט.

קונסט האט איצט בכלל באקומען דעם זינען פון עפעס אן עסאטעריש זאך, אפגעזונדערט און איינגעשלאסן, א מין טע־טיקייט פון אן אונטערערדישער סעקטע, צו פארשטיין זי איז א מדרגה צו וועלכער עס קענען זיך דערהייבן בלויז יחידי סגולה. אזא אויסדרוויילטער וועט מיט א לייכט געמיט זאגן: „איר קענט ניט פארשטיין קיין קונסט", אדער „איר האט קיין שייכות ניט צו קונסט", און דערביי ניט פילן די סתירה אין וועלכער ער פארפלאנטערט זיך. ער פילט ניט דעם אומזין פון אוועק־שטעלן מענטשן אין דרויסן פון א דערשיינונג צו וועלכער ער אליין שרייבט צו אוניווערסאלע וויכטיקייט. אויב „קונסט" זאל אויסדריקן אזא אידייע קען מען דאס דאזיקע וואלט אין גאנצן ניט באנוצן בנוגע ליטעראטור. ליטעראטור איז אין איר

„וועט עס אויך פאַרווירקלאַכן פאַרויסזעאונגען פון קומענדיקע דערפאַרונגען". *) צו זאָגן אז זאכן פלעכטן זיך אריין אין נעוועב פון אונזער לעבן וועו זיי האָבן א זינען, באַטייט שוין אויך אז זיי האָבן א צוקונפטיקע וועגדונג, דאָס איז אן עלעמענט וואָס איז פאַרטראַטן אינ'ם „זינען". צו וואָס דארף איך די זאַך? וואָס קען זי מיר געבן? אן ענטפער אויף אזעלכע פראגן ליגט דאָך אינ'ם זינען וואָס די זאַך האט, און דאָס איז דאָך א צוקונפטיקער מאָמענט.

צו וואַרטן אויף עפעס, ד. ה. דער צושטאַנד פונ'ם אַרגאַניזם אין א מאָמענט פון ריכטן זיך אויף עפעס, איז ניט א פאַסיוווע פאַרם פון אַפשטעלן יעדע באַציאונג און טעטיקייט ביז'ן נעווינטשטן מאָמענט, עס איז א גרייטן זיך, אן אַנהייב פון אן אַפרוף פונ'ם אַרגאַניזם אויף די פאַדערונגען פון פון א נייער לאַגע.**) פייל האָט דורכגעפירט א גאנצע ריי עקספּערימענטן מיט'ן אויסקוק צו אנאַליזירן די פסיכישע פראַצעסן פונ'ם דערוואַרטונג-צושטאַנד,***) אין די דאָזיקע עקספּערימענטן האָט זיך עס אייגנטלאַך געהאנדלט וועגן די סאַמע איינפאַכסטע פאַרמען פון דערוואַרטונג, ווי ריכטן זיך אויף קלאַנגען, בילדער, זאצן, באַרירונגען, א. ד. ג. א פסיכאַלאַגישער אנאַליז האָט אַרויסגעבראַכט אז דער דאָזיקער צושטאַנד איז נעוואַלטיק קאָמפּליצירט; נעמט אין זיך אריין אפילו אזעלכע קערפערלאַכע ענדערונגען ווי אַנגעוויגענע מוסקולן, שטערונגען אין אַטעמען, פיקסירטע חושים, א. א. וו.

לאָמיר ניט פאַרגעסן אז דאָ האנדלט זיך בלויז וועגן דערוואַרטונג, א מין ערשטער טראַט אין דער ריכטונג פון געשפּאַנטקייט. מען קען זיך לייכט פאַרשטעלן וואָסערע פסיכאַפיזישע איבערקערענישן עס וואַלט זיך אַרויסגעוויזן אין עקספּערימענטן

*) The Psychology of Expectation. By Clara M. Hitchcock. Psychological Rev. Series of Monograph Supplements. Vol. 5 No. 3, 1903, p. 76.

**) Hitchcock, l.c. p. 17.

***) An Experimental Study of Expectation. By William Henry Pyle. Jour. Am. Psych., Vol. 20, 1909, pp. 530-569.

עפּעס דירעקטס, עפּעס ווי מיר וואָלטן זיך צוזאַמען געקומען פּנים אל פּנים מיט'ן סאַמע תוך פון'ם לעבנס פּראָצעס.

דאָס איז אייגנטלאַך קיין וואונדער ניט. דאָס גאַנצע לעבן פון א מענטשן איז א קייט פון פּראָצעסן וואָס ציען זיך אין דער ריכטונג פון פאַרלאַנגטע רעזולטאַטן. און וואו באַוואוסטזיין איז בכלל פאַראַנען, געהערט א גרויסע טייל דערפון צו פאַר־שטעלונגען פון קומענדיקע רעזולטאַטן, וועלכע דערפרישן און באַרייכערן דעם זינען פון דער איצטיקער טעטיקייט. דאָס געפיל פון געשפּאַנטקייט איז בלויז א טיפערער און איטענסיווערער אויסדרוק פון'ם געפיל פון וואַרטן אויף עפּעס, פון ריכטן זיך אויף עפּעס, וואָס איז א שטענדיקע כאַראַקטעריסטיק פון מענטשלאַ־כער דערפאַרונג. די גאַנצע וויסנשאַפט איז אן אַרגאַניזירט מיטל פאַרויס צו באַשטימען און קאַנטראָלירן. די יוריספּרודענץ, מא־ראַל און רעליגיע זענען סיסטעמען, יערע אויף איר אייגענעם אופן, פון געזעלשאַפטלאַכן פאַרויסזען. יערער פאַרענדיקטער דענק פּראָצעס האָט אין זיך עלעמענטן פון א צוקונפטיקער וועגרונג, וויל אין יערן דענק־פּראָצעס זוכן מיר אן ענטפער אויף דער פראגע: „וואָס זאָלן מיר טאָן?" אדער „.וואָס וועט זיין דער סוף?" און אפילו די לעצטע פראגע פירט צוריק צו א טעטיקייט וואָס מיר זענען זיך מתחייב דורכצופירן. צו טראַכטן אז דער הימל איז פאַרוואָלקנט הייסט אַנגרייטן זיך א שירעם, אדער בלייבן זיצן אין דער היים און אויפגעבן א נעמאַכטע באַ־שטעלונג. דאָס שטייגן פונ'ם קוועקזילבער־זייל אין א טערמא־מעטער קען הייסן אז מען דארף טעלעפאָנירן צום דאָקטאָר, און זיך אָפּשטעלן בא אן אויסשטעל פענסטער פון א קליידער געשעפט קען הייסן: „ס'איז שוין אקטאָבער, מען דארף קויפן א מאַנטל", אדער: „מען דארף דערמאָנען יענעם פריינט, ער זאָל מיר אָפּגעבן דעם חוב, וויל ס'איז שוין אקטאָבער...." אדער דאָס קען באַטייטן א וווינטערן טראָט צוריק כדי עפּעס זאָל פאַרווירק־לאַכט ווערן אין דער צוקונפט. „עס איז קלאָר, זאָגט היטשקאָק, אז די לעצטע פּראָבע פון יערן סאָרט וויסן איז אין זיך כולל א צוקונפטיקע וועגדונג. „איז עס אמת?" הייסט ניט בלויז: „איז עס אין הסכם מיט דער ביז איצטיקער דערפאַרונג?" נאָר אויך:

אן, ווייל זיי זענען צוגעפאסט צו דער לאגע און פיין קאָאר־דינירט.

אז אזא קאמפליצירטע דערשיינונג ווי לייענען אדער הערן א מעשה זאל זיין ענג פארבונדן מיט א פילפאכיקער ארגאניזער טעטיקייט, דערין קען גאר קיין ספק ניט זיין. און ניט סתם אזוי זיך — טעטיקייט, נאר אן אנגעשטרענגטע פארשנעלערטע טעטיקייט, ווייל א מעשה רירט אן די סאמע וויכטיקסטע מא־מענטן, גליק אדער אומגליק, פון א מענטשלאך לעבן. אויב דאס פסיכישע לעבן האט תמיד אין זיך א מאמענט פון צוקונפטיקער וועגדונג, דעמאלט איז דא יערע רגע א נעגאטיע צוקונפט פון דער פריערדיקער רגע. דאס פארשטארקטע ציען און רייסן זיך פונ'ם נאנצן פסיכאפיזישן אפאראט איז אין דער ספערע פון א שפאנענדיקער מעשה — וואו די פונדאמענטאלסטע אימפולסען און וויכטיקסטע געוואוינהייט־באציאונגען ווערן אוועקגעשטעלט אין דער קאנצענטרירטסטער פארם אין סאמע פראנט פון בא־וואוסטזיין — אין אזא ספערע ווערט די צייט אנגעפילט מיט אזוי פיל וויכטיקע איינצעלהייטן אז זי ווערט אן א שיעור אוים־געצויגן, לויט'ן געווויינטלאכן גיזעץ פון אויפנעמען צייט. יערע רגע ווערט א זיפשלאך וועלכע צוקונפט פון דער פריערדיקער רגע, יערע רגע דארף ברענגען דעם נאטירלאכן שלום וואו אלע גע־שעענישן פארשפיצן זיך צו אן ענדגילטיקן אקט. און ווי שנעל די מעשה זאל זיך ניט אנטוויקלען קען זי ניט מיטהאלטן מיט דער האסטיקייט מיט וועלכער עס ווערן צוגעגרייט און אנגעשטעלט מעכאניזמען אויף צו באגעגענען נייע מאמענטן. דער קינסטלאכער שטראם פון א מעשה, אויף דער בינע, אין בוך אדער בעל פה, איז צו לאנגזאם זיך צו פארמעסטן מיט'ן טרייב־כח פון מאטיוון וואס וואַרצלען אין די פונדאמענטאלסטע אימפולסן. עס קומט אוים ווי א מאשין, וועו עס פעלט איר אוים קאלט וואסער, הייבט זי אן צו ברענגן פון דער היץ וואס זי אליין פראדוצירט. אט דאס איז נעשפאנטקייט. נעשפאנטקייט איז דער קריטיש־סטער מאמענט אין די פראצעסן פון אן איבערלעבונג, אויסנע־דריקט אין דער פארם פון א נעפיל.

פארשטייט זיך אז שפאנענדיק קען בלויז זיין א מעשה. און

דירעקט איבער געשפאנטקייט. די אורזאכן דערפון זענען גאנץ קלאר ווען מיר פארשטייען דעם פולן באטייט פון אז'ן איבער־לעבונג.

יעדער פסיכישער פראצעס, ווי קליין און אומוויכטיק ער זאל ניט זיין, רודערט אויף פארשידענע פיזאלאגישע סיסטעמען אינ'ם ארגאניזם. ווי זאגט טיטשענער, מען קען ניט ווייזן א מענטשן אפילו אזא קלייניקייט ווי א שטיקל שפאליר און ניט ענדערן דעם ריטעם פון זיין אטעמען און צירקולאציע.*) וועו מיר קומען ארויין צום ערשטן מאל אין א פרעמדער סביבה ווייסן מיר ניט וואס צו טאן, יעדע באווענונג איז אומגעלומפערט, מיר גייען ארום ווי אויף גלאז. די סביבה איז ניי, עס האט ניט גע־העגט פארקומען קיין געהעריקע צוגרייטונג פון אלע נייטיקע מע־כאניזמען אויידער מיר זענען אהין ארויין. די דאזיקע צוגרייטונג ארבעט לאזן מיר קיינמאל ניט דורך, כאטש מיר ווייסן ניט דער־פון. מיר דארפן, אזוי -צו זאגן, אנשטעלן דעם גאנצן פסיכא־פיזישן אפפאראט אויף אן אופן וואס איז אין הסכם מיט דער לאנג אין וועלכער מיר געפינען זיך. אין א נייער סביבה האט דאס נאטירלאך ניט נעקענט געטאן ווערן. מיר קומען ארויין צום צווייטן מאל, און אלץ איז שוין אנדערש. מיר ווייסן שוין פון פריער וואוהין מיר גייען, אויף וואס מיר דארפן זיך ריכטן. עס פאלט אונז ניט מער פון די הענט, און עם דוכט זיך אונז ניט כסדר אז מען לאכט פון אונז. די נייטיגע מעכאניזמען ווערן אנגע־שטעלט צו באגעגענען די נייע לאגע. עס ווערן געמאכט די ניי־טיקע קאארדינאציעס כדי אלע באווענונגען און אימפולסן זאלן זיך ציען אין איין ריכטונג, כדי מיר זאלן ניט פאלן איבער די אייגענע פים, אזוי צו זאגן. באם ערשטן מאל זעען מיר א מאטארישע אקטיוויטעט, ד. ה. א מוסקולן טעטיקייט (וואס מוז תמיד באלייטן יעדע פסיכישע איבערלעבונג), וואס איז אין דעם פאל ניט צו־געפאסט, דערויבער זעט זי זיך אזוי שטארק אן. באם צווייטן מאל קומען אויך פאר אן א שיעור קליינע, קוים קענטיקע און אומ־באמערקטע מאטארישע אקטן, אבער קיינם פון זיי זעט זיך מער ניט

*) Text Book of Psychology, p. 248.

קאפיטל II

געשעענישן, עפיזאָדן און מעשות

א. דער אינטערעס אין פסיכאָלאָגיע

דער מענטשליכער אינטערעס אין דער פסיכאָלאָגישער וויסנ־שאפט איז אזא נאַטירלאכע דערשיינונג, אז עס איז כמעט אין גאנצן איבעריק צו דערקלערן פארוואָס דאָס איז אזוי. אונזער גליק און אומגליק איז אזוי שטארק אָפהענגיק אָן די מענטשן מיט וועלכע מיר פירן אָן צוזאמען אונזער לעבנס־פראָצעס, אז א נעגטערע באקאנטשאפט מיט דער טבע פון מ׳ם מענטשן איז ווייט פון זיין בלויז אן ענין פאר הויפער ניגיריקייט. און וואָס מער מיר געפינען אוים אז דאָס „זיין מיט זיך אליין״ גיט נאָך ניט קיין מעגלאכקייט אז מיר זאָלן זיך קענען ריכטיק אָפשאצן, אלץ מער זוכן מיר זיך צו פארטיפן אין פסיכאָלאָגישע פראָבלע־מען. אזוי לאנג ווי פסיכאָלאָגיע איז אין נאנצן געלעגן אין די הענט פון פילאָזאָפן האָט ממילא דער קרייז פון פארינטערעסירטע גע־מוזט בלייבן זייער קליין. די ספעציעלע פסיכאָלאָגישע פראגן וואָס פאסן זיך אריין אין א ריין פילאָזאָפישן גערעדנקען־נאנג, און די מעטאָדן וועלכע דער פילאָזאָף באנוצט כדי צוצוטרעטן צו אזעלכע ענינים, זענען אזוי ווייט און דערווייטערט פון פראק־טישע נויטן, אז זיי קענען זעלטן וועלן אנרירן א מענטשן וואָס נעפינט זיך אין דרויסן פון פילאָזאָפישן קאבינעט.

אָבער כאָטש פסיכאָלאָגיע איז ביז׳ן לעצטן פערטל פון נייניצטן יאָרהונדערט געווען אין גאנצן פארבונדן מיט פילאָזאָפיע און פילאָזאָפן, איז אָבער צוליב דעם ניט אָפגעשטאָרבן דעם פשוט׳ן מענטשנס פארינטערעסירטקייט אין פסיכאָלאָגישע דער־שיינונגען. דער פאַרלאנג עפעס צו וויסן און צו דערגיין איז דאָ צו גרויס און טיף; מען קען אים איינפאך ניט אויפנעבן אפילו וועלן מען זאָל עס וועלן. עס מאכט אָפט דעם איינדרוק אזוי ווי

בלויז א קונסט וואס פארנעמט זיך מיט דערציילן מעשות האט א מעגלאכקייט צו אנטוויקלען זיך אין דער ריכטונג פון שפאנענדיקייט, און שאפן אן אייגנארטיקע טעכניק, וואס זאל זי אוועקשטעלן ווי א גאנץ ספעציעלע באזונדערקייט אין דער גאנצער קונסט־וועלט. וואָרים עס איז שווער צוגעפינען נאך א מאמענט אין לעבן וואס זאל אונז ברענגען אזוי נאענט צום סאמע תוך פון מענטשלאכע וויטאלע פראצעסן ווי דער שפאנענדיקער מאמענט. אבער דאס אלץ איז שוין מחייב מיר זאלן אביסל דעטאלער אנאליזירן דעם באגריף „מעשה".

וועו ער האָט זיך צוגעכאפט ווי א דאָרשטיקער צו א לערן בוך איבער פסיכאָלאָגיע. פלעגט תמיד עם פאָרמאכן מיט אנטוישונג: „עפעס רעדט זיך יא דאָרט פון גאנץ אינטערעסאנטע זאכן, אָבער ס'איז ניט דאָס. ניט דאָס האָב איך געמיינט". עס ציען זיך קאפיטלען איבער דער נערוון סיסטעם, שפירונגען, נעזעצן פון אויפמערקזאמקייט, פאָרבינדונגען פון אידייען, זכרון, פאָרשטע־לונגען, אינסטינקטן, גענילן, עמאָציעס; עס ווערן אָנגענעבן עקספערימענטן, אינטערעסאנטע לאָבאָראטאָריע אפאראטן — אָבער ס'איז פאָרט ניט דאָס. עפעס איז אלץ אזוי פרעמד און ווייט פון קאָנקרעטן לעבן אז ווילפל מיר זאָלן זיך אין אזעלכע ענינים ניט פארטיפן וועט עס ניט אָנציגדן קיין ליכט אין אונזער טונקלקייט און ניט ווייזן אונז קיין וועג אין אונזערע בלאָנדזשע־נישן.

אזוי אן ערך האָט זיך געטראכט דער זייטיקער מענטש וועו ער האָט זיך דערוועגט צו מאכן א שפאציר איבער'ן פסיכאָלא־גישן פעלד. דאָס הייסט נאָך לחלוטין ניט אז די וויסנשאפט האָט זיך פארנומען מיט אומנייטיקע זאכן, און דער אורטיל פונ'ם זייטיקן מענטשן איז אין גאנצן א גערעכטער. וואָרים אזא מענטש פארגעסט נעווייניגטלאָך אז די זאכן וואָס אים אינטערע־סירן צום מערסטן זענען אומגעהייער קאָמפליצירט, און אז אָט די זאכן וועלן צונויפגעשטעלט פון עלעמענטן וואָס זענען אים אוים אומדירעקט און אבסטראקט, וועלכע מען דארף אָבער צום ערשט אנאלייזירן כדי צו פארשטיין די נאנצע דערשיינונג. אחוץ דעם זענען פאראנען נויטוועגדיקע מעטאָדאָלאָגישע טעות'ן אין דער אנטוויקלונג פון יעדער וויסנשאפט. פון דעסטוועגן איז נעלעגן א היפש ביסל נערעכטיקייט אין די טענות. אז מען זאָל דורכ־גיין א בוך איבער פסיכאָלאָגיע און דאָך ניט געפינען קיין איין וואָרט, קיין איין אות, וועגן ענינים וואָס רירן אזוי טיף אן דאָס לעבן אויף טריט און שריט און שפילן אין אים א געוואלטיקע ראָלע, איז טאָקע באמת זייער מאָדנע. און דאָך איז דאָס ביז אין דער לעצטער צייט נעווען אן אומאנגענעמער אמת. א פסיכאָלאָגיע וואָס קען זיך פארגינען ניט אָנצורירן אזעלכע דערשיינונגען ווי דאָס מענטשלאכע געשלעכט־לעבן, חלומות, קונסט, הומאָר,

מענטשן וואלטן כסדר נעווארט אויף דער רגע וועו פסיכאלאגיע וועט עפענען איר סודות'פולע מלוכה כדי זיי זאלן זיך אהין אריינכאפן מיט'ן גאנצן אימפעט פון לאנג־אנגעזאמלטער ענערגיע.

עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואס זינט פסיכאלאגיע איז — מיט ארום פופציק יאר צורוק — נעווארן אן עקספערימענטאלע וויסנשאפט, איז איר פאפולאריטעט געוואקסן אן אן אויפהער, דער בלויזער נעראנק אז מען קען מאכן פסיכאלאגישע עקספערימענטן אין ספעציעל צוגעגרייטע לאבאראטאריעס שטילט א דערשט אן רייצט די פאנטאזיע מיט וויטע אן לאנג נעהאפטע מעגלאכקייטן. מען עקספערימענטירט איבער געפילן אן נעראנקען; מען שטעלט אוועק מענטשן אין א ספעציעלע לאנע כדי אויסצוגעפינען, אונטער קאנטראלירטע באדינגונגען, די פסיכישע פראצעסן וואס שפילן זיך אפ אין זיי. ווי שיין דאס קלינגט, וויפיל זיכערקייט דאס ברענגט אריין אין א וועלט וואס איז אונז אזוי נאענט אן צו וועלכער מיר זענען דאך אזוי בלינד. די בשורה פון א „נייער פסיכאלאגיע" האט זיך צוטראגן וויט אן בריים, אן עס האט זיך געפילט אז עס איז אנגעקומען א גרויסער טאג.

פארשטייט זיך אז פונ'ם „גרויסן געווינס" זענען מיר נאך נעווען וויט, זענען מיר נאך איצט גענוג וויט, סיי טעארעטיש, סיי פראקטיש. וויליאם דזשעימס האט נאך געווארנט: „עס איז באמת מאדנע צו הערן ווי מענטשן רעדן מיט נצחון וועגן דער „נייער פסיכאלאגיע" אן שרייבן „געשיכטעס פון פסיכאלאגיע" בעת מיר האבן נאך ניט אפילו דעם ערשטן אפשיין פון א קלאר פארשטענדעניש פון די ווירקליכע עלעמענטן אן כחות וואס דאס וואלט נעמט ארום".*) אמת, די אנטוויקלונג פון פסיכאלאגיע זינט דזשעימס האט געשריבן די דאזיקע ווערטער איז נעווען אן אומגעהייערע, אן האט געעפנט פאר'ן פסיכאלאג א סך פארהויפענע ווינקעלאך פון דער מענטשלאכער נשמה, אבער פאר דער רויער פסיכאלאגישער נייגיריקייט פונ'ם אלגעמיינעם מענטשן איז קיין שנעלע טרייסט ניט געקומען. אזא מענטש

*) Psychology, 1893, p. 408.

וויסנשאפטלאכע שטערונג. אבער ניט בא פרויד'ן. אזעלכע דער־
שיינונגען מיט וועלכע פרויד האט צו טאן וויזן זיך ארוים אין זייער
אמת'ער קלארקייט וען זיי ווערן באטראכט אין ליכט פון מענטש־
לאכן לעבן און ניט „פון שטאנדפונקט פונ'ם אקם אדער פון דער
קו".*)

מען דערמאנט אפט אז פרויד'ס טעאריע, פסיכאאנאליז,
האט פיל צו פארדאנקן איר פאפולאריטעט דעם פאקט, וואם זי
שטרייכט אונטער די נעשלעכטלאכע מאמענטן פון מענטשלאכן
לעבן. דאם איז בלי ספק אמת. אבער אויב דאם ווערט געזאגט מיט'ן
טאן פון נעגאטיוער קריטיק, ווערט דער ציל לחלוטין ניט דער־
גרייכט. נעגאטיוו ווערט די קריטיק ערשט דעמאלט ווען מען ווייזט
אן אויף דער איינזייטיקייט פון אזא דערקלערונג פון פסיכישן לעבן.
און דאם איז טאקע ריכטיק, אבער די אונטערשטרייכונג פון נע־
שלעכטלאכן לעבן פאר זיך אליין ווייזט נאך ניט אן אויף קיין
פעלערן ניט אין דער טעאריע, ניט אין אירע אנהענגער. מען מעג
מיט זיכערקייט זאגן אז די פסיכאאנאליז וואם איגנאררירט דעם נע־
שלעכטלאכן מאמענט האט זיך גאר ניט וואם איבערצונעמען אנט־
קעגן דער פסיכאאנאליז וואם אונטערשטרייכט אים. אדרבה, די
זינד פון דער ערשטער איז פיל גרעסער ווי פון דער צווייטער, און
איבערגעטריבענע צניעות שטייט ווייסנשאפטלאך אויף איין ברעט
מיט דורכויסיקער געשלעכטלאכער אריענטאציע.

די שיינקייט פון דער געבוירענ וואם פסיכאאנאליז שטעלט
אויף, און דער כח מיט וועלכן ער אפעלירט ליגן קודם כל אין דעם
וואם ער שטייט אויף א דינאמישן פונדאמענט—אויף דעם פארלאנג.
אין דעם פרט איז איגנטלאך ניטא קיין חילוק צווישן פרויד'ן,
אדלער'ן און יונג'ן, די דריי פירער פון דער פסיכאאנאליטישער
באוועגונג, כאטש זיי זענען ניט מסכים צווישן זיך בנוגע
דער טבע פון אט דעם פארלאנג. לויט פרויד'ן איז דער פארלאנג
א געשלעכטלאכער, בא אדלער'ן איז ער א פארזוך בייצוקומען א
געפיל פון אינערלאכער שוואכקייט. בא יונג'ן איז ער א מער

*) The Social Philosophy of Instinct. Ch. C. Josey, 1922, p. 104.

שפראך, רעליגיע, און נאך אזעלכע „קליניקייטן" קען כמעט ניט באטראכט ווערן ווי א פארשונג פון גייסטיקן לעבן פונ׳ם מענטשן. און דאך זענען פסיכאלאגישע ביכער א לאנגע צייט פארבייגענאנגען אזעלכע פראבלעמען מיט אפשר א פאר באמערקונגען — אין בעסטען פאל, און אין ערגסטן פאל אפילו דאם אויך ניט.

ב. פסיכאנאליז און דער „פארלאנג"

נראר אין אזא צייט איז פראפעסאר זיגמונד פרויד ארויסגעקומען מיט זיינע נייע, און נייבאקליידטע, טעאריעס פון דער מענטשלאכער פסיכיק. עס זענען פארען אלערלייי סבות פארוואס די פרוידיאנישע פסיכאלאגיע האט זיך פארשפרייט אזוי ווי א וואלד־פייער איבער דער גאנצער וועלט. אבער אט די אלע סבות קענען אין קורצן פארמולירט ווערן אזוי: די פסיכישע טרייב כחות אויף וועלכע פרויד האט אנגעוויזן זענען געווען אזוי נאענט צום מענטשלאכן לעבן אז יעדער האט אנגעהויבן פילן אז פסיכאלאגיע איז עפעס א נאענטע און אינטימע זאך. מערקווירדיק, קיין איין פסיכאלאגישע סיסטעם האט זיך ניט באנוצט מיט אזעלכע האר־שפאלטעריש סובטיליטעטן, אזעלכע ווייטע, קונציקע נעצן פון פשט׳לאך און געמאטערטע השערות, ווי די פרוידיאנישע. אבער איבער דעם אלעם און ארום דעם אלעם שוועבט אזא נאענטקייט און דירעקטקייט צו קאנקרעטע מענטשלאכע אינטערעסן, אז די שווערקיטן און קאמפליצירטקייטן פון דער סיסטעם פארשווינדן אין הינטערגרונד. דאם וואס טיפ׳ל ווייזן אן ווי אויף א חסרון אין פרויד׳ס טעאריעס, דאם איז באמת זייער א גרויסע מעלה. „מען געפינט אומעטום (בא פרויד׳ן) א טענדענץ אנצונעמען די מענטשלאכע מאס, און טיפלמאל אפילו מענטשלאכע פרעטענזיעס, וואס מוז ארויסרופן אן אומרואיקייט בנוגע דער גילטיקייט, אויב ניט פון זיין לערע, איז לכל הפחות פון דער פארם אין וועלכער זי ווערט ארויסגעבראכט".*) עס איז בלי ספק אמת, אז א פסיכאלאג קען האבן פאר זיך אזעלכע אויפגאבן אז „אננעמען די מענטשלאכע מאס" איז טאקע א גרויסע

*) Instinct of the Herd in War and Peace. W. Trotter, p. 78.

צו טאן מיט פונקציעס, ניט מיט טיילן, נאר מיט זייערע שייכות'ן אין לעבעדיקער טעטיקייט. מען קען דעריבער ניט רעדן וועגן די פונקציעס פון די לונגען, למשל, און אין גאנצן אויסלאזן זייער שייכות צום האַרצן, וויל די לונגען, ווי א באזונדערקייט, איז א טויטע זאך. דאס זעלביקע איז אמת אין פסיכאלאגיע. קיין מענטש לעבט ניט איבער קיין שפירונג אפגעזונדערטערהייט. אויב דער פסיכאלאג קען דאך ארויסרייסן א שפירונג פון זיינע קאנקרעטע איבערלעבונגען און זי אויפנעמען ווי א באזונדערן פסיכישן עלעמענט איז עס א רעזולטאט פון זיין ספעציעלער געאיבטקייט אין די דאזיקע ענינים, ווי דיואי באמערקט ריכטיק.*)

דער פארלאנג איז א דינאמישער באגריף. מיר האבן דאָ צו טאן מיט א טעטיקייט וואס א געוויסער קערפערלאכער מעכאניזם איז אנגעשטעלט זי דורכצופירן.**) דער פארלאנג איז עפעס וואס רייסט זיך, וואס ציט זיך ערגעץ וואו, ער באשטייט אינ'ם אנשטעלן דעם מעכאניזם, אין צוגרייטנדיקע באוועגונגען וואס צילן אין א געוויסער ריכטונג, אונטער'ן דרוק פון א דרוסנדיקן סטימול. דאס דורכפירן די אויפגאבע פונ'ם פארלאנג איז שוין, פארשטייט זיך, אן אנדער זאך. וועז דאס פסיכישע לעבן וואלט אין יערן מאמענט זיך אויסגעדריקט בלויז אין אירן פארלאנג — אויב אזא זאך איז דענקבאר — דעמאלט וואלטן פארלאנג און אפענע האנדלונג געוועז די זעלביקע זאך. דאס לעבן איז אבער ניט אזוי איינפאך. עס קומען תמיד פאר קאנפליקטן צווישן פארלאנגען, ד. ה. אין יעדן מאמענט זענען א סך מעכאניזמען גרייט „זיך צו לאזן אין וועג אריין", און דער וועג איז פאר יערן מעכאניזם אן אנדערער, און דער וועג וואס ווערט ווירקלאך אויסגעקליבן איז א פועל יוצא פון דער צוזאמען שפיל וואס קומט פאר צווישן די פארשידענע פארלאנגען אין שטענדיקער שייכות, נאטירלאך, צו די פאראנענע סטימולן.

וועז מיר זאגן אז א מעכאניזם „איז גרייט" עפעס צו טאן, זעט עס אויס אז מיר האבן דאָ צו טאן מיט א שטילן צושטאנד אבער אין דער אמת'ן איז דאס אן אקטיווער פראצעס, מען וואלט

*) Human Nature and Conduct, 1922, p. 31.

**) The Freudian Wish. E. B. Holt, 1915, p. 3.
Adler. Trans. P. Radin, 1924, p. 3.

אלגעמיינער לעבנס־דראנג, אבער בא אלע פסיכאנאליטישע שולן זענען מיר א לעבעדיקן מענטשן וואס רייסט זיך מיט אלע כחות איינצושטעלן א געהעריקע גלייכגעוויכט צווישן אינווייניקסטער ענערגיע און דרויסנדיקע סטימולן. אין פסיכישן לעבן האבן מיר צו טאן מיט פראצעסן וואס ציען זיך אין דער ריכטונג פון עפעס צו באהערשן, עפעס אויסצוגלייכן, עפעס צו באלאנסירן, און עס מאכט שוין ניט אויס אין וואס דער עפעס באשטייט.

וועז א פסיכאלאג רעדוצירט דאס פסיכישע לעבן צו עלעמענטארע שפירונגען, צו די קוואליטעטן וואס מיר דערשפירן מיט די חושים, למשל, ווארימקייט, אדער א געוויסן טעם, אדער ריח, וועז א פסיכאלאג טוט דאס, רייסט ער אפ א טייל פון אונזער נשמהלעבן, פונ'ם גאנצן געוועב אין וועלכן אט די טייל האט א זינען. זיכער האבן מיר צו טאן מיט ווארימקייט און טעם און ריח, א. א. וו. אבער ניט ווי באזונדערע פרטים אין פסיכישן געשען, נאר אין שייכות צו געוויסע גאנצע סיטואציעס וואו דער פארלאנג שפילט א הויפט ראלע. אן אפגעריסענע שפירונג איז א סטאטישע דערשיינונג, א צושטאנד וואס קומט קיינמאל ניט פאר אין דער לעבעדיקער ווירקלאכקייט. א שפירונג איז בלויז איין רגע אין א פראצעס וואס ציט זיך פון א פארלאנג צו א דערגרייכונג, און באקומט א זינען אין אונזער לעבן בלויז צוליב די אלע טעטיקייטן וואס רינגלען זי ארום. יערע רגע פון לעבן איז פארבונדן מיט א געווישער אריענטאציע פונ'ם גאנצן פסיכאפיזישן ארגאניזם, דאס וואס מיר רופן באציאונג אדער שטעלונג. „א שטעלונג, זאגט קאפקא, איז איצט געווארן א גאנץ באשטימטער טערמין... ער באטייט צו בעת מיר גייען אריין אין א געגעבענער סיטואציע איז דער ארגאניזם גרייט פאר געוויסע אפרוף פארמען". *) בלויז אין אנאטאמיע קען מען שטודירן ארגאנען אין זייער באזונדערקייט. וויל דא האבן מיר פאר זיך די קלארע עובדא צו באשרייבן די איינצלנע טיילן פון וועלכע דער ארגאניזם ווערט צונויפגעשטעלט. אבע. דאס קען ניט געטאן ווערן אין פיזיאלאגיע, וויל דא האבן מיר

*) Perception: An Introduction to the Gestalt Theorie. Psychological Bulletin, October, 1922.

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance

באוועגונגען וועט ער דאך ניט קענען באמערקן אז אין אונז קומט עפעס פאר.

אבער פרויד שטעלט זיך ניט אפ באם באגריף פארלאנג סתם אזוי זיך, אן דער באפרידיקונג. דאס איז גאנץ נאטירלאך. א פארלאנג אן א באפרידיקונג, אן דעם עפעס צו וועלכן ער רייסט זיך איז דאך א פוסטע אבסטראקציע. עס איז פונקט ווי מען זאל עפעס דעם מאטאר פון אן אויטאמאביל וואס הענגט אין דער לופט: די רעדער דרייען זיך טאקע, אבער ער רירט זיך ניט פון ארט, ווייל ער האט ניט קיין באדן, קיין דרויסנדיקן „עפעס". א פארלאנג, מיט איין ווארט, איז מחייב אן אביעקטיוויע וועגדונג, א ציען זיך צו עפעס וואס איז אין דרויסן פונ'ם אקטיוון ארגאניזם. אט די אביעקטיוע וועגדונג פונ'ם פארלאנג האט פרויד ווייט ניט אזוי קלאר און שארף אויסגעדריקט ווי זיין תלמיד און קעגנער אלפרעד אדלער.

אדלער הייבט אן מיט דער הנחה אז „מיר קענען ניט דענקען, פילן, וועלן, אדער טאן און ניט האבן פאר זיך א נעוויסן צוועק". *) דאס איז אייגנטלאך א פארמולירונג פון א זעלבסטפארשטענדלאכקייט, דאס איז די אביעקטיוע וועגדונג וועגן וועלכער מיר האבן פריער גערעדט, ד. ה. אין דער סעריע האנדלונגען פון וועלכע דאס לעבן וועלט צוזאמענגעשטעלט זענען פארן אזעלכע וועלכע מיר באטראכטן ווי א לעצטן טראט פון שטאנדפונקט פון די פריערדיקע האנדלונג־מאמענטן; זיי שטעלן מיט זיך פאר די דערגרייכטע שפיצן צו וועלכע מיר ציען זיך אין אונזער באוואוסטזיין. מיר האבן פאר זיך אן אנהייב, אדער אן אויפגאבע,אדער א פארלאנג, דערנאך קומט א פלאן וואס זוכט מיט יעדן טראט צו דערפילן, ד. ה. פארענדיקן דעם פראצעס, און צום סוף קומט יענע טעטיקייט וואס פארענדיקט, דערפילט, ד. ה. וואס דערגרייכט דעם צוועק. אדלער שטעלט זיך זייער פיל אפ אויף דעם ארבעט־פלאן און דעם צוועק וואס זענען דער רוקן ביין פון זיין סיסטעם. פונקט ווי פרויד האט אויך אדלער אויפגעבאפט זייער א וויכטיקן אמת, אבער פונקט ווי דער ערשטער וועלט אויך אייגזייטיק און רעדט שוין

*) The Practice and Theory of Individual Psychology. A. Adler.

אפשר געדארפט זאגן ניט „איז נרייט" נאר „נרייט זיך", קאר־דינירט, שטעלט אן, א. א. וו. עס איז א סעריע פון קלייגע, אומ־באמערקבארע באווגונגען, דערפאר ווייסן מיר פון זיי ניט. יעדער מענטש קען זיך „מאכן" רואיק אפילו ווען ער ריכט זיך אויף אן אויסברוך, ווען ער ווייס אז באלד, באלד וועט עמיץ אויף אים אנפאלן מיט'ן מויל אדער מיט די הענט. מיר רופן דעמאלט אן די רואיקייט א געמאכטע, ווייל מיר רעכענען אז דער גייסט־צו־שטאנד איז בא אים ניט דער זעלביקער ווי בא א נאטירלאכער, נאר־מאלער רואיקייט. ווען מיר וואלטן אבער א מענטשן אין אזא צו־שטאנד אנאליזירט מיט דער הילף פון די נייטיקע אפפאראטן, וואלטן מיר גלייך אויסגעפונען די „געמאכטקייט" אין א פיל פשוט'ערן זינען. מיר וואלטן אויסגעפונען אז א חוץ דעם וואס דער ריטם פון זיין אטעמען און צירקולאציע זענען לחלוטין ניט די זעלביקע ווי בא א נאטירלאכער רואיקייט, מאכט ער באווע־גונגען, לייכטע, אנהייב־באווגונגען, וועלכע ער וועט שפעטער בלויז דארפן פארשטארקן כדי ריכטיק זיך אפצורופן אויף דעם קומענדיקן אנפאל. עס קומט אייגנטלאך פאר אן ארגאניזירונג פון סיסטעמען אזוי אז ווען די אפענע טעטיקייט הייבט זיך אן זאלן אירע איינצלנע טיילן ניט שטארן איינס ס'אנדערע. א פסיכאלאג וואס איז נעניט אין אינטראספעקציע, ד. ה. וואס קען זיך אליין באאבאכטן אין אזעלכע מאמענטן, קען גאנץ לייכט זיך כאפן בא אט די אלע אנהייב באווגונגען. פונקט ווי זאכן, וואס מיר קענען שפירן מיט חושים, קענען אויך עקזיסטירן אין דער פארם פון אפבילדער, פון פארשטעלונגען, אזוי קען אויך אפענע טעטיקייט עקזיסטירן אין דער פארם פון א מין אפשפיגלונג, פון אנהייב־באווגונגען.*) דאס ניט אונז בייידע ברענגן פונ'ם פסיכאפיזישן פראצעס — דאס שפירן איינדרוקן מיט די חושים און דעם אפרוף, די באווגונג פון די מוסקולן — אויף א פסיכישער פלאך, ד. ה. אי די דרויסנדיקע זאכן, די סטימולן, אי די אייגענע באווגונגען פונ'ם ארגאניזם, קענען פארקומען אויף אן אומעבארן אופן. וואס־רים זאל עמיצער קוקן אויף אונז בעת מיר האבן א נעוויסע פאר־שטעלונג פון א דרויסנדיקער זאך, אדער בעת מיר מאכן די אנהייב־

*) Principles of Literary Criticism. I. A. Richards, 1924, p. 108

גלייבער אנצוטאן די קאלאשן. די צוגרייטנדיקע באוועגונגען, אדער דער פארלאנג, דאם אוועקלייגן אלע ארבעטן און צוגיין צום פלאץ וואו די קאלאשן נעפינען זיך, אדער דער ארבעט־פלאן, דאם אנטאן די קאלאשן אדער די דערגרייכונג (אדער דאם ניט נעפינען זיי און דער דורכפאל), די שפעטערדיקע באוועגונגען וואם גייען צוואמען מיט באפרידיקונג אדער אנטוישונג — דאם אלץ שטעלט מיט זיך צונויף א לעבנס־זיגזאג, אבער ער איז מער אדער ווייניקער אייגנפאך, די פארשידענע דערשיינונגען וואם קענען זיך באטייליקן אין דער דורכפירונג אדער דעם דורכפאל פון אזא צוועק (די אדרענונג מיט וועלכער זאכן ווערן נעהאלטן אין דער דאזיקער היים, די צייט זינט די קאלאשן זענען לעצטנס באנוצט געוואָרן, א. א. וו.), זענען רעלאטיוו באגרענעצטע. פארגלייכט דאם מיט אזא פאל ווי דאם אילן זיך ערגיץ כדי דורכצופירן א געשעפטלאבע מיסיע, אדער זיך צוגרייטן צו אן אינטערעסאנטן שטודיום, אדער א באזוך בא א וויכטיקן פרויענט, וואם דארף ארויסהעלפן אין א געוויסן ענין, און די נפקא מינה רייסט ממש די אויגן. דא איז שוין א סך שווערער פאַרויסצוזאגן ערפאלג אדער דורכפאל, ווייל דא גייען אריין אן א שיעור אויסצולהייטן איבער וועלכע מיר האבן קיין שום קאנטראל ניט. אין דער אמת'ן האבן מיר אין ערשטן פאל אויך ניט צו טאן מיט אן איינפאכן זיגזאג, און די גראפישע פארשטעלונג וואלט נעווען א סך נענטער צום אמת ווען מיר זאלן די גלייבע ליניעס פארשטעלן אין דער פארם פון קלייניקע זיגזאגן. די דאזיקע קלייניקע זיגזאגן וואלטן אונז דעמאלט דערציילט פון נאך אזעלכע פראצעסן וואם ליגן אויף ן וועג פונ׳ם פארלאנג ביז דעם שפיץ (דערגרייכונג אדער דורכפאל). דא אבער איז דער זיגזאג אזא קאמפליצירטער, אז יעדער טראט אויף דער ליניע ביז צום שפיץ נעמט אריין אין זיך א געוואלטיקע צאל טעטיקייטן און קאנפליקטן. יעדער טראט, הייסט עס, איז פול מיט אנגענעוויגנקייט און געשפאנטקייט. וואָרים צוליב דער גרעסערער אומזיכערקייט אין די רעזולטאטן, סיי פון יערן וויטער־פירנדיקן טראט, סיי פונ׳ם ענדלאכן צוועק, צוליב די גרעסערע צאל שטערונגען וואם מיר קענען באגעגענען אויפ׳ן וועג, וועלט שווערער צו ארגאניזירן די נויטיקע מעכא־

ניט בלויז וועגן צוועקן פון פארשידענע פראצעסן, נאר וועגן אן אלגעמיינעם גרויסן, אלץ־ארומנעמענדיקן לעבנס־פלאן, וואס יערער מענטש פארשאפט זיך. פונ'ם פריער־דערמאנטן ארבעט־פלאן וועלן מיר שוין אן אלגעמיינער לעבנס־פלאן, דאס אלץ שפיגלט גיכער אפ די היסטערישע פאציענטן מיט וועלכע אדלער האט צו טאן איידער די נארמאלע, געזונטע מענטשן, וואס האבן אין משך פון לעבן א סך צוועקן און א סך פלענער זיי צו דערנרייכן.

ג. דער „זיגזאג" פון לעבן

אט האבן מיר פאר זיך דאס בילד פון אן עלעמענטארן לעבנס־פראצעס. מיר וואלטן עס גראפיש נעקענט פארשטעלן אין דער פארם פון א זיגזאג וואס מען קען אנהייבן אויף דער פסיכישער זייט, מיט א פארלאנג צו עפעס, דערנאך שטייגט די ליניע אלץ העכער און העכער אין דער ריכטונג פונ'ם צוועק. דער שפיץ וואלט דעמאלט געווען די דערגרייכונג אדער דער דורכפאל און די ליניע וואס ציט זיך אראפ פון דער אנדערער זייט שטעלט דעמאלט מיט זיך פאר באפרידיקונג אדער אנטוישונג. דער דאזיקער פראצעס קען פארקומען אין דער ווירקלאכקייט און אויך בלויז אין געדאנק, דאס הייסט אויף דער פסיכישער פלאך. די אנהייב באוועגונגען און די פארשטעלונגען וואס מיר האבן פון זאכן מאכן מעגלאך אז מיר זאלן א סך וויכטיקע פראצעסן קענען דורכגיין און קיין שום אפענע האנדלונגען זאלן ניט געמאכט ווערן. א חוץ דעם קען אוא פראצעס זיין איינפאך אדער קאמפליצירט. וואריס מיר זענען דאך ניט אליין אין דער וועלט, און אלץ וואס מיר טוען איז כסדר אפהענגיק אן די מיליאנען מענטשן, פאסירונגען און זאכן וועלכע קרייצן זיך דורך אין אונזער וועג. אונזער וועג איז בכלל ניט אונזער, ער איז צונויפגעשטעלט פון דער צוזאמען שפיל פון מיליאנען לעבנס־זיגזאגן און מיליאנען קאמפליקאציעס וואס שטאמען פון זיי ארום. אויב מיר זאגן אונזער וועג, איז דאס בלויז א פעסטשטעלונג פון א געווינסן שטאנדפונקט פון וועלכן מיר קוקן אויף אונזער לעבן אין א באשטימטן מאמענט. א לעבנס־זיגזאג קען באשטיין פון אוא קליניקייט ווי, למשל, איך וויל ארויסגיין אין גאס און כאפ זיך אז ס'איז אין דרויסן נאס און אז ס'איז

זיך ארויסגעריסן אין אפענעם לעבנס־פעלד, איז מער אדער ווייניקער קאמפליצירט און טראגט אין זיך א געוויסע לעבנס־וויכטיקייט, — דעמאלט באקומען מיר דאס וואס מיר רופן אן א „ג ע ש ע ע נ י ש". א געשעעניש, זאגן ווערטער־ביכער, איז דאס, מיט וואס א טעטיקייט, אדער א סעריע האנדלונגען, ענדיקט זיך. און דאס איז א גאנץ ריכטיקע דעפיניציע, ווען מיר האבן אין זינען די אויסטייטשונג וואס איז דא געגעבן געווארן, אן אויסטייטשונג וואס לאזט ניט דעם „ענדיקט זיך" זיך אפריסן פון דער גאנצער סיסטעם פון וועלכן ער איז א נאטירלאכער פוּעל יוצא. געשעעניש וואלטן דערביבער גראפיש געקענט פארגעשטעלט ווערן ווי א רייַ זיגזאגן פון וועלכע יעדער האט זיך זיין באזונדערן כאראקטעריסטישן גאנג און אן אייגענע הויכקייט צו וועלכער ער שטייגט. אבער אלע צוזאמען האבן זיי אין ריכטונג און איין העכסטן דערגרייך־פונקט. קיין גלייכע לינעם זענען אין גאנצן ניטא, ווייל דאס וואס וואלט נע־דארפט זיין א לינע ווערט צוזאמענגעשטעלט פון קלענערע זיגזאגן, און די קלענערע פון נאך קלענערע, א. א. וו. דא האבן מיר פאר זיך לעבנס־זיגזאגן וואס שליסן אין זיך איין קלענערע זיגזאג־סיסטעמען. יעדער זיגזאג האט זיך זיין באזונדערן אנהייב, פלאן, צוועק און ווירקלאכע רעזולטאטן וואס ווירקן אויף די וווייטערדיקע זיגזאג סיסטעמען, אבער צוזאמען שטעלן זיי מיט זיך פאר נרעסערע איינקייטן לויט דער לעבנס־וויכטיקייט וואס די אונטערנעמונג אנט־האלט אין זיך. סיי יעדער קלענערער זיגזאג, סיי די גרעסערע סיס־טעם האבן זייער כאראקטעריסטישן „ארויף" און „אראפ", אפהענ־גיק אן דער באזונדערער טבע, ראלע, וויכטיקייט, פארבינדונגען, ווירקונגען, א. א. וו. פון יעדן נרעסערן אדער קלענערן זיגזאג. די נרעסערע זיגזאגן זענען די געשעעניש, און זיי דריקן אוים אפענע טעטיקייט, זענען מער אדער ווייניקער קאמפליצירט און לעבנס־וויכטיק.

די שטענדיקע שייכות'ן און קעגנזייטיקע ווירקונגען צווישן מענטשן און דער גאנצער ארומיקייט , דארף מען קיינמאל ניט ארויסלאזן פון זינען. מיר קענען דעריבער ניט צושרייבן די קאמפ־ליצירטקייט און לעבנס־וויכטיקייט פון דער געשעעניש בלויז צו איין אד פון דער שייכות סיסטעם. פאסירונגען טראגן ניט ארום אין זיך

ניזמען פונ׳ם אַרגאַניזם אין געוויסע ריכטונגען. וואָס לענגער די לויניע ציט זיך אוו וואָס גרעסער די צאָל ווירקונגען אוו מניעות וואָס רייסן זיך אריין — אוו וואָס לענגער די לויניע ציט זיך אלץ מער זייטיקע ווירקונגען אוו מניעות רופט זי אַרויס — אלץ מער ענדערונגען דאַרפן פאָרקומען אין די צוגרייטנדיקע מעכאַניזמען כדי ווי געהעריק גרייט צו זיין פאַר יעדער נייער לאַגע, אוו ממילא ווערן אלץ מער נייע צוועקן געבוירן.

מיט אַנדערע ווערטער הייסט עס אז די לויניע פון א זיגזאג איז בלויז א רעלאַטיוועל באַגריף. די לויניע איז א גלייכע לויניע בלויז אין שייכות צו א געוויסן צוועק, אין זיך נופא איז בכלל קיין גלייכע לויניע ניטא, אלץ איז זיגזאג. וועג, למשל, איך וויל ערגעץ פאָרן אוו גיי קויפן א צייטונג כדי איך זאָל האָבן אין וואָס אריינ־צוקוקן אויפ׳ן וועג, דעמאָלט איז דאָס קויפן די צייטונג א לויניע (א מיטל) וואָס ציט זיך צו א געוויסן צוועק. אָבער בעת איך גיי צום פלאץ וואו איך רעכן צו באַקומען די צייטונג, דעמאָלט איז דאָס גיין די לויניע, אוו די צייטונג איז דער שפיץ. די צייטונג איז, אויף אזא׳ן אופן א לויניע פון א זיגזאג פונ׳ם שטאַנדפונקט פון מיין פאָרן, אוו א שפיץ פון א זיגזאג פונ׳ם שטאַנדפונקט פון מיין זוכן זי צו באַקומען. וועג איך זאָל למשל באַגעגענען א מניעה, וועג איך זאָל די צייטונג ניט באַקומען דאָרט וואו איך זוך זי, אוו וועל דאַרפן מאַכן נייע אַנ־שטרענגונגען זי צו קריגן, דעמאָלט וועט די שפיץ־זייט פון דער צייטונג אזוי באַהערשן מיינע מאַמענטאַלע פסיכישע פראָצעסן אז די לויניע־זייט וועט פארוקט ווערן אין הינטערגרונט. אזוי איז איין צוועק מחייב אן אנדערן, איין אַנשטרענגונג רופט ארויס א נייע אַנשטרענגונג, אוו עס שאַפט זיך די אַנגעצוינגקייט פון פסיכישן לעבן. דאָס איז איגנטלאַך א בליק פון אן אַנדער זייט אויף דער אומגעהייער וויכטיקער דערשיינונג פון געשפאַנטקייט, וואָס איז אַנגעריט געוואָרן אין פריערדיקן קאַפּיטל.

דער לעבנס־זיגזאג קען, ערשטנס, זיין א דערשיינונג אין דער אַפּענער ווירקלאַכקייט, אוו קען אויך בלויז פאָרקומען אין געדאַנק. צווייטנס, קען ער זיין איינפאַך אוו אויך קאַמפּליצירט, אין דעם זינען ווי עס איז פריער דערקלערט נעוואָרן. איז לאָמיר זיך פאָר־שטעלן אז מיר האָבן דא צו טאָן מיט א זיגזאג־סיסטעם וואָס האָט

אבער מען קען זיי ניט מיטטיילן. ווייל כדי איבערצוגעבן א גע־
שעניש כוז כיען אנקומען צו שפראך, און שפראך גיט, ערשטנס,
ניט איבער אלץ וואס ס'איז פארגעקומען און, צווייטנס, גיט זי ניט
איבער די כסדר'דיקע מדרגות, אין דער ארדענונג אין וועלכער זיי
האבן זיך אפגעשפילט אין דער ווירקלאכקייט. וואהים איבערגעבן
אדער דערציילן א געשעניש איז דאך אליין אויך א זיגזאג פראצעס
מיט אן אנהויב, א פלאן, א צוועק א. א. וו. דאס איז א זיגזאג וואס
פארקערפארט זיגזאגן אין שפראכלאכער פארם. דער זיגזאג פון גע־
שען איז דעריבער ניט דיזעלביקע זאך ווי דער זיגזאג פון דער־
ציילן; ממילא איז אוממעגלאך אז די לויגיעס פונ'ם צווייטן זיגזאג
זאלן פונקט נא פונקט צונויפפאלן מיט די לויגיעס פונ'ם ערשטן.
א חוץ דעם זוכט אפט דער דערציילער באוואוסטזיניק אפצואווייכן
פון א מעגלאכן צונויפפאל אויף דעם אדער יענעם פונקט. דער
פאקט וואס יעדער זיגזאג שליסט איין אן ארבעט־פלאן, הייסט
דאך אז די פארשידענע טעטיקייטן אויף דער נאנצער שטייגנדיקער
לויגיע ווערן אפגעקליבן אין הסכם מיט'ן צוועק וואס זיי דארפן
דינען. אויב אבער דער זיגזאג פון דערציילן איז אן אנדערער פונ'ם
זיגזאג פונ'ם געשען, קענען דאך ממילא די אפגעקליבענע איינצל־
הייטן ניט זיין פונקט די זעלביקע סיי לויט זייער אינהאלט, סיי
לויט דער ארדענונג אין וועלכער זיי ווערן אוועקגעשטעלט.

עס איז ניט נייטיק דא ארויינצוגיין אין וועיטערדיקע פרטים
פון דער דאזיקער וויכטיקער דערשיינונג, וויל דאס נעהערט שוין
אייגנטלאך צו דער פסיכאלאגיע פון דערציילן וואס וועט געוויער
באטראכט ווערן אין קומענדיקן קאפיטל, דא איז בלויז פאר אונז
וויכטיק אונטערצושטרייכן, אז געשעניש וואס ווערן פארקער־
פערט אין שפראך זענען ניט די זעלביקע דערשיינונג ווי די גע־
שענישן גופא. די פריערדיקע כאראקטעריסטיק פון א גע־
שעניש איז אין דער אמת'ן נעווען א גרויזאמע פאראינפאכונג פון
דעם וואס געשעענישן זענען טאקע אין דער אמת'ן. פאסירונגען
אין דער וועלט האבן כסדר דעם זיגזאג כאראקטער פון א שטייגנ־
דיקער לויגיע, א העכסטן פונקט און אן אראפגייענדיקער לויגיע, ד. ה.
א מין פאנאנדערלאזן פון דער געשאפענער פסיכאפיזישער ארגא־
ניזאציע, און א צוגרייטונג צו וויייטערדיקע זיגזאגן. אבער מיר זענען

גופא א ווייכטיקייט וואס כאראקטעריזירט זייער אינערלעכע טבע, נאר די ווייכטיקייט וואקסט ארויס פון דער שייכות וואס עקזיסטירט צווישן אלע באטייליקטע. מען קען דעריבער ניט אויסרעכענען פאסירונגען און זאגן, אז די און די זענען ווייכטיקע און דערפאר זענען זיי געשעענישן, און די אנדערע זענען עס ניט. דאס וואלט לחלוטין ניט אמת געווען. די זעלביקע פאסירונג קען אמאל זיין ווייכטיק און אמאל ניט, אמאל מער קאמפליצירט און אמאל ווייניקער. נעמט דעם ביישפיל מיט די קאלאשן און גלייך זעט מען ארויס דאס וואס איך האב דא געזאגט. שטעלט זיך פאר אז דער מענטש וואס זוכט די קאלאשן ליידט פון רומאטיזם, און א נאס וועטער — וועו ער זאל זיך מיט קיין קאלאשן ניט באזארגן — קען פאר אים הייסן א צעשטערונג פון א סך ווייכטיקע פלענער צוליב קראנקייט, — שטעלט זיך פאר די לאגע אויף אזאן אופן, און דער כאראקטער פון'ם אנגעווויזענעם זיגזאג איז שוין אין גאנצן נעביטן פון'ם אנהייב ביז'ן סוף. די צוגרייטנדיקע באווענונגען, דאס זוכן, דאס דערגרייכן, אדער דורכפאלן, די ענדלאכע באפרידיקונג און, ספעציעל, די אנטוישונג, — אלץ, אלץ האט שוין גאר אן אנדער כאראקטער; דער וואוקס סיי אין קאמפליצירטקייט, סיי אין ווייכטיקייט איז אומגעהייער. פון אן אומווייכטיקער קלייניקייט ווערט א נעשעענישׂ. נאטירלאך, אין דעם פאל ליגט די ווייכטיקייט בלויז אין דורכפאל, ווייל נאר דעמאלט קען געמאלט זיין אז דער דאזיקער זיגזאג זאל אין זיך טראגן א לעבנס־ווייכטיקייט. דא זעט זיך שוין ארויס אין איין וועגם וואס עם דארף פארשטאנען ווערן אונטער „ווייכטיקייט". א לעבנס־ווייכטיקער זיגזאג איז אזא וואס זיין לעצטער פוגל יוצא ברענגט מיט זיך מער אדער ווייניקער ווייכטיקע קאנסעקווענצן אין לעבן.

ד. עפיזאדן און מעשיות.

דא האב איך לעת עתה איבערגענעבן ניט דעם פולן אינהאלט פון א נעשעענישׂ, נאר בלויז איר סקעלעט. זאל גלייך פארשטאנען ווערן אז נעשעענישן איז אומעגלאך צו באשרייבן און פונקט אזוי אומעגלאך זיי איבערצוגעבן. נעשעענישן לעבט מען איבער,

דער טערמין איז פריער דעפינירט געוואָרן. אָט די שפראכלאַך אויסגערריקטע געשעניש וועלן מיר רופן ע פ י ז א ד ן. און די דאָזיקע עפיזאדן זענען די צעלן אָדער עלעמענטאַרע איינסלאַך פון וועלכע עס ווערן צוזאמענגעשטעלט מעשיות.

דער עפיזאָד, זייענדיק א שפראכלאַך געשאפענע זיגזאגישע איינקייט, האָט די מעגלאכקייט אין גאנצן דורכצולאָזן אומדירעקטע פרטים, און קען זיך ציען אָן יעדער איבערריסונג אָדער אָפניגונג אין שטייגנדיקע און פאלנדיקע ליניעס, אין דער זיגזאג פארם. אויף אזא'ן אופן גיט אונז דער עפיזאָד עפעס אזעלכעס וואָס איז, אין בעסטן פאל, צעשוואומען און אומקלאָר אין דער געשעניש גופא. דאָס איז אָבער דאָס מינדסטע מיט וואָס דער עפיזאָד איז אנדערש פון דער געשעניש. א געשעניש, ווי מיר ווייסן, איז א טעטיקייט, א פאסירונג אין דער פיזישער ווירקלאכקייט. וואָסער שייכות האט דער עפיזאָד צו אָט דעם פאקט? קען מען דעפינירן דעם עפיזאָד ווי א געשעניש אויף דער פסיכישער פלאַך? דער געווייגטלאכער שטאנדפונקט, פון וועלכן מענטשן קוקן אויף עפיזאדן און מעשות, וואָלט אויף דער לעצטער פראגע געענטפערט מיט א זיכערן „יא", דאָס איז דאָך אייגנטלאַך דער בליק אז א מעשה איז אן אָפשפיגלונג פון לעבן. כאָטש, דעם אמת געזאָגט, איז שווער צו פארשטיין פארוואָס מענטשן זאָלן זיך אזוי שטארק רייסן צום „שפיגל", בעת זיי קענען האָבן דאָס לעבן אליין. דער דאָזיקער בליק פארזעט דעם אומגעהייער וויכטיקן פונקט אז אן עפיזאָד, אָדער א מעשה, איז א נייע און אייגנארטיקע שייכות־סיסטעם. און אָט דאָס נייע וואָס ווערט ארויסגעבראכט אין דער אראנזשירונג פון געשעניש־פרטים פלוס נייע צוועקן, פלוס אוסטייטשונגען, פלוס שפראך בכלל, אָט דאָס איז, און דארף זיין, פאר אונז, דאָס וויכטיקסטע אין דעם עפיזאָד און אין דער מעשה. אן עפיזאָד קען דעריבער בשום אופן ניט דעפינירט ווערן וויי א געשעניש אויף דער פסיכישער פלאַך. וואָרים סיי געשעענישן פון דער פיזישער ווירקלאכקייט, סיי פון דער פסיכישער (למשל די ווילדע פאנטאזיעס מיט וועלכע עס טראָגט ארום א משוגענער), שטעלן מיט זיך פאָר איבערלעבונגען אין מאָמענט פון איבערלעבן, בעת עפיזאָד איז אן איבערלעבונג אין מאָמענט פין דערציילן, מיט אלע עלעמענטן וואָס נייען אריין

זעלטן באוואוסטזיניק וועגן דעם. אט למשל וויל איך אוועקגיין פון מיין היים און גרייט זיך צו זאגן „א גוטן טאג". דערזע איך דאס פייכטע וועטער אין דרויסן, נעם איך זוכן די קאלאשן, גיי איך ארויס, גרייט איך זיך גוט צו פארמאכן די טיר, וועלכע עפנט זיך צו לייכט אויף פוןווינט. אוידער איך גיי ארויס אויף דער גאס, בין איך שוין ווידער גרייט ארייננצוקוקן אין בריף־קעסטל, און אזוי ווייטער, אן אן אויפהער. אט די דערשיינונגען: דאס נעזעגענען זיך, די קאלאשן, די טיר, דאס בריף־קעסטל, דאס זענען דאך אלץ די אויבערשטע שפיצן פון זיגזאגן. אבער איך לעב אזוי טאג איין, טאג אוים און כאפ נאר ניט אין דער דערפארונג גופא דעם זיגזאג כאראקטער פון לעבן. מיר דערפילן אים בלויז בא גרויסע געשענישן, מיט א באזונדערם שארפער געשפאנטקייט און ווייטגרייכנדיקער לעבנס־וויכטיקייט. און אויך דארט איז ער ניט קלאר גענוג, ניט בולט גענוג, צוליב דעם האגל פון מיליאנען זייטיקייטן וואס אטאקירן אונז פון אלע ריכטונגען. מיר קענען זיך ניט אפשטעלן אים צו באטראכטן; א געשעענים אין דער צייט פון געשען קען ניט אביעקטיווירט ווערן, ווייל דעמאלט וואלט זי אויפגעהערט צו ווערן פאר אונז דאס וואס זי איז. דאס אביעקטיווירן זי, דאס טראכטן וועגן איר, פירט אונז אריין אין אנדער לעבנס־ספערע, מיט אנדערע פארלאנגען, אנדערע אמביציעס, אנדערע ריכטונגען. געשעענישן מיט אלע זייערע פרטים פארטרינקען דעם פלאן, דעם סקעלעט פונ׳ם זיגזאג. א גראפישע פארשטעלונג פון געשעענישן וואלט אין גאנצן געהארפט פארבאהרגן דעם ארויסהייבנדיקן זיגזאג־מאמענט, וואלט געהארפט אנטפלעקן פינטעלאך, שטריכן, ליניעס און מטושטוש׳ע זיגזאגן וואס ציען זיך פון ערגיץ ווא צו ערגיץ ווא, מיט אפווייכונגען בא יעדן פונקט אין פארשידענע ריכטונגען. עס וואלט געהארפט זיין א פיגור וואס זאל צעמישן דעם געוצטן שכל און פארלירן די שפראך.

דאס ברענגט אונז צום פונקט אז מיר דארפן אין זינען האבן ניט קיין נאקעטע געשעענישן — וואס וואלטן, אגב, אן שפראך ניט געקענט האבן דעם פולן באטייט וואס זיי האבן אין דער מענטש־לאבער וועלט — נאר דערציילטע, שפראך־באקליידטע זיגזאגן, וואס טראגן אין זיך אלע וויכטיקסטע סמנים פון געשעענישן, לויט ווי

טאדישע פיגור פון אלע שייכות'ן וואס זי האט מיט'ן גאנצן געווע־
אין וועלכן זי איז פארפלאכטן, און טייטלען אויף איר מיט די פינ־
גער, היסט איגנטלאך שעדיקן אי דעם גאנצן אינהאלט, אי די פי־
גור וויי א פונקציע פון א דערציילט לעבן. עס איז פונקט ווי די טבע
אפצוריסן יעדעם שיינע בלימל און ארויסשטעקן עס אין דער
קלאפע. אזוי ווי א בלימל קען געפינען א תקון נאר אין דער קלאפע
פון א מענטשלאכן ראק.*)

די מעשה ווייזט מיט א באזונדער קלארקייט א לעבנס־זיג־
זאג וואס גרייכט ווייטער, דרינגט טיפער און נעמט ארום מער ווי
וועלכער ניט איז עפיזאד קען עם דערווייזן. זי פארנעמט א גרויסן
צייט־אפשניט, איז אן א שיעור קאמפליצירט, טראגט אין זיך א
קריטישע לעבנס־וויכטיקייט און פארקערפערט די געשפאנטקייט
פון א כסדר שטייגנדיקן, ענערגיע־פולן לעבנס־זיגזאג. „די ערשטע
פאדערונג אין א דערציילונג — גיט דזשענאנג אן עצה די שרייי־
בער — איז אז מען זאל שטענדיק האלטן פאר די אויגן דעם
סוף, און יערע טייל זאל לויט איר פארם און פראפארציע, האבן
א מער אדער ווייניקער שייכות צו אים. א וועלכער ניט איז
לעצטער רעזולטאט הענגט אין דער לופט, און איבט אויס זיין
צויבער אויף יעדן ווייטערדיקן שריט... עס איז געשפאנט־
קייט, דערוואַרטונג, אויף א גרויסן מאסשטאב, און אויסגעדריקט

*) ג. סטענלי האל דערציילט אז באם עקזאמינירן א קאנדידאט
פאר דער דאקטאר דיפלאמע, האט ער, דער קאנדידאט, געענטפערט אויף
א סך פראגן וועגן פארמען בא לוקרעציוס'ן, אבער וען מען האט אים
געפרעגט צו לוקרעציוס איז געווען א דראמען־שרייבער, היסטאריקער,
דיכטער, אדער פילאזאף האט ער ניט געוואוסט וואס צו ענטפערן, און זיין
פראפעסאר האט געהאלטען די פראגע פאר אן אומגערעכטע. האל האט אמאל
באזוכט א קלאס פון ניינצן תלמידים אין א מיטלשול. זיי האבן געלערנט
שעקספיר'ס אטעלא. קיין איינער האט ניט געוואוסט מיט וואס די מעשה
האט זיך געענדיגט, וויל זייער אויפמערקזאמקייט איז כסדר געצויגן
געווארן צו די ווערטער. האל באמערקט אז „א סך קאטעדרעס פון ענגליש
ווערן אנגעפילט פון מענטשן וואס זייער באקאנטשאפט מיט ליטעראטור
איז זייער באגרענעצט, וואס ווילן זיין לינגוויסטיש און ניט ליטעראריש,
און דאס איז אמת אפילו בנוגע אלטע שפראכן".
Adolescence, Vol. II., p. 460.

אין אט דעם פראצעס.*) דאס ספעציפישע דערציִעלעריש באוואוסטזיין צייכנט זיך אויס דערמיט וואס עס שפילט פאנאנדער אויף דער פסיכישער פלאך געשעענישן, וואס האבן שוין זייער באווגונג פארענדיקט אין דער פיזישער וועלט. די דאזיקע צוזאמענשפיל פון׳ם איצטיקן פסיכישן אין דעם פארנאנגענעם פיזישן ניט דעם כאראקטעריסטישן דערציִעלעריש באוואוסטזיין אי זיינע ווירקלאכע אי זיינע פאנטאסטישע זייטן; עס שאפט זיך א סינטעז פון ביידע, און עס מאכט נישט אויס צי עס שטייט ווירקלאך א געשעניש הינטער דעם עפיזאד אדער ער וועלט איבערגעגעבן „אזוי ווי" אן אמת׳ע מעשה.

פון דעם וואס ס׳איז געזאגט געווארן אין ערשטן קאפיטל וועגן שפראך בכלל קען מען זען וואס מערקווירדיק צוגעפאסטער אינסטרומענט זי איז פאר די צוועקן פון׳ם עפיזאד. דאס וואלט מיט זיינע בריט־פארצווייגטע שייכות׳ן, מיט זיין זינען, מיט זיינע סאציאלע אימפליקאציעס, מיט זיין גלייכציטיקער פארגלייווערטקייט און באוועגלאכקייט, — נאר אן אינסטרומענט מיט אזעלכע זעלטענע מעלות האט געקענט ווערן דער עלעמענט פון׳ם געווענב פון אן עפיזאד, וואס דארף שפעטער צונויפשטעלן דעם וואונדערלאכן ארגאניזם פון א מעשה. אבער עס דארף זיין קלאר אז די מעשה קען באין אופן ניט רעדוצירט ווערן צום וואלט; אז דאס וואלט אין שייכות צו דער מעשה איז פונקט ווי די שפירונג אין שייכות צום גאנצן פסיכישן לעבן. בלויז א פארטיקער, דינאמישער לעבנס־זיגזאג קען אויפבויען דעם גרויסן, ווייט־גרייכנדיקן זיגזאג וואס רופט זיך מעשה. וועו מען פאלגט נאך די געזעצן און כללים אויף וואס די רעטאריקער שטעלן זיך אזוי פיל אפ, באמערקט מען ווי נערעכט זיי זענען צו יעדן פרט און ווי אומגערעכט צום גאנצן; ווי גוט זיי פאסן אויף די אברים און ווי שלעכט דעם ארגאניזם. אלע באטראכטונגען וועגן ווערטער און זאצן און פארגראפן און רעטאריש פיגורן פירן בלויז, אין בעסטן פאל, צו א בעסערער אפשאצונג פון ווערטער, זאצן, פארגראפן און רעטאריש פיגורן. אבער ניט מער. די געוואוינהייט אפצוזונדערן א געלונגענע רע־

*) זע קאפיטעל 8.

זיך שווערן אייביקע ליבע, און נעמען פאר ערות די לבנה און די שטערן. אפילו אין אמת קינסטלערישער ליטעראטור איז אט די טבע פון באשרייבונגען אפט מאל זייער קלאר און בולט. עס זענען שוין היינט ארוים פון דער מאדע די ביימער וואס „דאוונען מנחה", אבער דאס איז דערפאר ווייל עס איז שוין אויך ארוים פון דער מאדע די אידילישע פרומקייט און די פרומע אידילישקייט פונ'ם שטעטל, פאר וועלכן די דאזיקע ביימער זענען געווען אזא פאסיקע ראם. אבער כאטש די קינסטלערישע ליטעראטור האט ליב דעם אומדירעקטן וועג, די זייטיקע סוגעס־טיע און דעם שטילן וואונק, פון דעסטוועגן איז אפילו דא ניט שווער צו כאפן דעם אינסטרומענטאלן כאראקטער און דעם מענטשלאכן מיין פון דער באשרייבונג.

דער דאזיקער געדאנק געפינט זייער א פיינעם ביישפיל אינ'ם אופן ווי אזוי ראבאי הייבט אן זיין ווערק „דער פאס פון ים".

„פון ביידע זייטן טשיפל הילער וועג לויפן צעוואלפענע, פארפלאנטערטע און קרומע, אויסגעבויגענע וועלדלאך.

„שמאל און קרום און אויסגעבויגן איז דער וועג.

„גייט מען מיט דעם וועג, דאכט זיך, אז אן דאלט, ווייט, האקט ער זיך אפ און עס הייבן זיך אן וועלדער."

וואסער שייכות האט דאס אלץ צו דער מעשה? עס איז קלאר אז דער לייענער, אפילו דער געניטסטער לייענער קען ניט תמיד אויסגעפינען די ספעציעלע אסאציאציעס פונ'ם שרייבער, כאטש ער מעג זיכער זיין אז אזעלכע אסאציאציעס זענען געווען. אפילו דער שרייבער אליין קען אמאל האבן בלויז א טונקעלע אנונג פון זיינע אסאציאציעס וועלכע ער האט געהאט בעת ער האט געשריבן. צו זאגן דא אז מסתמא האט ראבאי אזוי געזען דעריבער האט ער אזוי געשילדערט, איז לחלוטין קיין תירוץ ניט, אויב מיר האלטן זיך באם פריער אויסגעדריקטן שטאנדפונקט אז דער זיגזאג פון דערציילן איז ניט דער זעלביקער ווי דער זיגזאג פון געשען. אבער גראד אין דעם פאל העלפט אונז ראבאי אליין ארוים. אט וואס ער שרייבט ווייטער:

„און בלייבט מען אזוי שטיין אין מיטן וועג, מען פאר־טראכט זיך!

אין געשעענישן." *) בכלל, אלץ וואס ווערט נעזאָגט פון רעטאָ־ריקער וועגן דער נייטיקייט פון שטענדיקער באוועגונג, קלימאקס און אנטיקלימאקס קומט זייער נאָענט צו דעם וואָס מיר האָבן דאָ כאראקטעריזירט ווי לעבנס־זיגזאג אין ליכט פון א פסי־כאָלאָגישער אנאליז פון די פונקציאָנעלע שייכות'ן צווישן מענטש און וועלט.

ה. די ראָלע פון דער באשרייבונג

דאָס אָפשטעלן זיך כסדר אויפ'ן עפיזאָד, און אויפ'ן זיג־זאג סקעלעט וואָס דאָס הייסט, סוף כל סוף, אויפ'ן ספור המעשה, וואָלט נעקענט אויסקומן ווי א סתירה צום פשוט'ן פאקט וואָס באשרייבונגען שפילן א גוואַלטיקע ראָלע אין יעדער כעשה. אמת, אין דער גערייבענער מעשה פארנעמט זי א גרעסערן פלאַץ ווי אין דער מינדלאַך דערציילטער.אָבער אומעטום שפילט די באשרייבונג פאָרט א גרויסע ראָלע. אזא טענה קען אָבער בלויז נעבויט זיין אויפ'ן גלויבן אז באשרייבונגען, למשל נאטור־באַ־שרייבונגען, זיין א מעשה האָבן א ריין אָביעקטיוו מאָלעריש ווערט. אָט זעט דער שרייבער א וואָלד, א בארג, א טייך, א הויז, ווייל ער זיי באשרייבן. אָבער דאָס איז זייער וויט פונ'ם אמת, א שרייבער שילדערט ניט אזוי זיך, אין „קאָלטן בלוט", צוליב דער שיינקייט פונ'ם בילד, נאָר ווייל ער זעט אין, קלאָר אָדער אומבאשטימט, אז די שילדערונג וועט בולט'ער ארויס־ברענגן דאָס מענטשלאכע אקטיווע לעבן מיט וועלכן ער וויל אונז באקענען. אין פרימיטיוון שונד זעט זיך דאָס זייער שארף ארויס. דאָרט, וועו עס נעמט אויסברעכן א שטורם, מיט בליצן און דונערן און שלאָקס רעגנס, קענט איר זיכער זיין אז באָלד וועט פאסירן עפעס אן אומגליק מיט עמיצן פון די העלדן, און דער צושטאַנד פון וועטער וועט נאָך שארפער ארויסברענגן דאָס בילד פונ'ם אומגליק. טאָמער, פארקערט, באשרייבט דער שונד־שרייבער א שיינע לבנה־נאכט, קענט איר שוין זיין זיכער אז באָלד וועט זיך באווייזן דאָס פארליבטע פאָרל און זיי וועלן

*) The Working Principles of Rhetoric. J. F. Jenung, p. 514.

די באשרייבונג דריקט אויך אויס דאס קאנסענקוועניצען פון אן אקט אין שייכות צום מענטשן, ווי מיר קענען דאס זען פון די פריער געבראכטע ביישפילן. די גאנצע וועלט, מיט אלע אירע ארגאניזם און אומארגאניזם איינצלהייטן, ווערן מיטשפילער אין דער דראמע און זאגן אפט אן, אויף אן אומרירעקטן אופן, בשורות פון שפעטערדיקע רעזולטאטן. אויף אזא'ן אופן ווערט דורך דער באשרייבונג, די אויפמערקזאמקייט צוגעשמידט צו דער זיגזאג פארם, וואס איז אזוי וויכטיק אינ'ם מעשה־געבוי.

א געשעענים איז אין א גאנץ טיפן און עכטן זינען אן עקספערימענטאלער פארזוך. יעדער טראט איז א פראבע. מיר גייען אין א געוויסער ריכטונג, און גייענדיק זוכן מיר פעסטצושטעלן צי די דערגרייכטע רעזולטאטן זענען גינסטיקע אדער אומגינסטיקע. און דער כאראקטער פון די רעזולטאטן באשטימט די ענדערונגען וואס דארפן געמאכט ווערן סיי אין די ספעציפישע איינצלהייטן פונ'ם גאנג, סיי אין דער אלגעמיינער ריכטונג. פארשטייט זיך אז יעדער טראט אין לעבן ציט זיך אויף דער ליניע פון איינגעוואלצטע רעזולטאטן פון אייגענעע־בענע עקספערימענטן. מיר פרעגן וועגן זיי קיין קשיות ניט, ווייל מיר האלטן די דאזיקע קשיות פאר לאנג פארענטפערטע.

אויף אזא'ן אופן האבן מיר די גרויסע נוצן פון געוואוינהייטן, ווייל זיי מאכן מעגלאך אז מיר זאלן בכלל קענען אנגיין מיט די אונטערנעמונגען פון לעבן. פון דער אנדערער זייט האבן מיר פון זיי גרויסע צרות, ווייל די לאנג פארענטפערטע קשיות זענען דאך אין דער אמת'ן ווייט ניט קיין פארענטפערטע. יעדע נייע לאנע פאדערט א נייע רעארגאניזאציע פון שייכות־סיסטעמען וואס די אלטע געוואוינהייטן האבן ניט געקענט פארויסזען, און פאר וועלכער זיי זענען ניט גרייט. אין אזעלכע מאמענטן זוכן מיר צוצושרייבן די דורכפאלן ניט צו אונזערע אייגענע געוואוינהייטן אין האנדלען אדער דענקען, נאר צו עפעס א זייטיקן מאמענט אין דער דרויסנדיקער לאגע. דאס פירט דערצו אז מיר זאלן ארויסברענגען א שפאלטונג אין דער וועלט פון געשעענישן: פון איין זייט אן אפגעזונדערטער „איך" און פון

„דער מענטש, וואס האט דעם דאזיקן וועג געשניטן, האט ניט געהאט דאס גלייכקייט אין זיינע פים; געשניטן א שטיקל וועג, זיך אפגעשטעלט, געקוקט צוריק, און נאך דעם, ניט ווילנדיק, וויטער אננעהויבן צו האקן דעם וועג."

אויף אזא'ן אופן געפינען מיר גאר אין אן אומשולדיקער, אין פלוג אומוויכטיקער, באשרייבונג, אן אויסדרוק פון א לעבנס-גאנג, א בליק אויפ'ן גאנצן מעשה-זיגזאג פונ'ם ראמאן. די באשרייבונג — וועלכע איז אין דער געשעענים אין גאנצן ניטא — איז דער בעסטער באוויז אז דער מעשה-זיגזאג איז ניט קיין קאפיע פון פארגאנגענע געשעענישן, נאר איז אן איצטיקער דיר-נאמישער פראצעס, א לעבנס-זיגזאג פונקט ווי אלע אנדערע זיגזאגן אין מענטשלאכער טעטיקייט, כאטש ער ציט זיין יניקה פון אט די פארגאנגענע געשעענישן. דאס וואס דאס איינגשאפט וואָרט איז פאר'ן הויפטוואָרט, דאס איז די באשרייבונג פאר'ן עפיזאד אדער פאר דער מעשה. די פארשידענע טיילן פון א זיג-זאג באווען זיך אין א כסדר'דיקער צייט-אָרדענונג וואס באשטימט זייער נאענטקייט אדער ווייטקייט פונ'ם לעצטן אקט, פונ'ם פינאל. אט די כסדר'דיקע צייט פאזיציעם פון האנדלונגען אין דער געשעענים, ווערט פאר דעם גוטן אדער שלעכטן סוף פון דער פון זייער ווערט פאר דעם גוטן אדער שלעכטן סוף פון דער נאנצער סעריע האנדלונגען. אבער דער ווערט, פון שטאנדפונקט פון ווייטן ציל, ווערט פארטונקלט אין דער געשעענים, ווייל די ניי-געבוירענע ציל'ן און צוועקן פארנעמען די נאנצע אויפמערק-זאמקייט. אין דער מעשה אבער ווערן די ווייטע ציל'ן קיינמאל ניט ארויסגעלאזן פון אויג. און יעדער פונקט, יעדע פאסירונג, איז ניט בלויז א פונקט אין צייט און ניט בלויז א פונקט פון א נאענטן ווערט, נאר דער עיקר א ווערט-פונקט אין שייכות צום ווייטן ציל. און די אפשאצונג פון יעדן פונקט איז לויטן שטח וואס צווישן אים און דעם פינאל. די באשרייבונג איז איינם פון די וויכטיקסטע מיטלען אויף אונטערצושטרייכן דעם ווערט פון די טיילן פונ'ם שטאנדפונקט פונ'ם גאנצן. זי ווייזט אן אויף קוואליטעט דאָרט, וואו פרי'ער האט זיך אפט ארויסגעזוכט בלויז פונקציע.

העלדן אין געשטאלט פון זאכן און חיות זענען סוף כל סוף פאר-
שטעלטע מענטשן. און דאס מוז אזוי זיין, ווי עס וועט נאך
קלארער ווערן בעת מיר וועלן זיך פארטיפן אין דער פסיכאלאגיע
פון דערציילן.

דער צווייטער אן אפגעוונדענטע דרויסנדיקע לאגע. די ענדערונגען וואס מיר זוכן דעמאלט צו פארווירקלאכן האבן א שייכות צו דער דרויסנדיקער לאגע, בעת דעם „איך" ווילן מיר אויפהאלטן אומפארענדערט. וועל איז דען ניט באקאנט מיט די פערזענלאכע און געזעלשאפטליכע צרות צו וואס דאס פירט? וועל ווייס עס ניט אז בא קאנפליקטן זוכן מיר תמיד א דרויסנדיקע שולד און פארגעסן אן דער ראלע פון אונזערע אייגענע געוואוינהייטן אין די דאזיקע קאנפליקטן?

אין אזעלכע פארצווייפלטע מאמענטן ברענגען אונז די איבערלעבונגען פון מעשות, טרייסט און האפענונג. אין דער מעשה איז כמעט אלץ עקספערימענט. דא זעען מיר ניט בלויז דעם פראדוקט נאר אויך דעם מעכאניזם וואס שאפט אים. דא ווערן די „„פארענטפערטע קשיות" נאכאמאל אויפגעהויבן, פעלערן, עולות, פארברעכנס, חסרונות, דערגרייכונגען, טוכות, מעלות — אלץ, אלץ ווערט בעסער אפגעשאצט, און ניט בלויז פארדאמט אדער גלויבט. צו זען די עקספערימענטאלע זייט פון די לעבנס־פראצעסן איז פון גרויסער וויכטיקייט פאר אט די פראצעסן גופא. דאס אלץ ווערט פון אונז פארשטעלט אין דער געשעענישן צוליב די נעוואוינהייט־רעלסן אויף וועלכע זי איז געצוואונגען זיך צו באוועגן און ממילא אויך צוליב דעם וואס פארקומענדיקע ענדערונגען ווערן צוגעשריבן צום „דרויסן" ניט צו זיך. די מעשה אנטפלעקט פאר אונז די דאזיקע פאר־הוילענע וויכטיקייט, ברענגט אונזער הארץ און אונזערע בליקן נענטער צו אונזער איינן לעבן.

אז מעשות קענען בלויז האבן צו טאן מיט מענטשן און מענטשלאכע ענינים, איז אפשר טעארעטיש נאך ניט קלאר פון דעם וואס דא איז שוין געזאגט נעווארן וועגן דער טבע פון דער מעשה. דער פאקט אבער לאזט ניט איבער קיין פלאץ פאר חלוקי דעות. אין יעדער מעשה מוז דער מענטש שפילן די הויפט ראלע, א מעשה וואס באהאנדלט בלויז זאכן, אדער חיות, אדער בכלל דאס וואס זעט ניט אויס צו זיין דירעקט מענטש־לאך, איז בלויז „קאמופלאזש". אזעלכע מעשות זענען אזוי דורך און דורך אנטראפאמארפיש, אזוי מענטשן־ארטיק, אז די אלע

קאפיטל III

די פסיכאָלאָגיע פון דערציילן

א. דער זינזאַג פון דערציילן

דער נעראַנק אַז דער זינזאַג פון דערציילן איז ניט דער זעלביקער ווי דער זינזאַג פון געשען נייטיקט זיך, דוכט מיר, אין אַביסל מער קלאָרקייט. לאָמיר נעמען אַזא געשעעניש ווי א מענטש איז בשלום אַרוים פון אן אויטאָמאָביל אומגליק, דאָ האָבן מיר איינגעלאָך א גאַנץ קלאָרן כאַטש ניט כאַראַקטעריס־טישן זינזאַג פון געשען. קודם כל האָבן מיר די אַלגעמיינע לאָגע — דאָס אומגליק, און ממילא דער פאַרזוך זיך צו ראַטעווען. דערנאָך קומען פאַרשידענע האַנדלונגען וואָס פירן אַלץ העכער צום קלימאַקס, צום פונקט פון זיין א נעראַטעוועטער. אָט די האַנד־לונגען, ווי אויפכאַפן זיך פון פּלאַץ, שפרינגען, לויפן א. א. וו. שטעלן מיט זיך פאָר די ליניע וואָס פירט אַרויף צום שפּיץ פונ'ם זינזאַג. דערנאָך קומען די ענדלאָכע האַנדלונגען וואָס אויף דער פסיכישער זייט דריקן זיי זיך אוים אין די פריידיקע נע־פילן וואָס מענטשן לעבן איבער בעת זיי ראַטעוועט זיך פון אן אומגליק.

אמת, אין דער ווירקלאַכקייט זענען די ליניעס פונ'ם זינזאַג ניט געווען אזוי קלאָר און בולט, זיי זענען מטושטש געוואָרן פון די אַלע כסדר'דיקע איינדרוקן וואָס רייסן זיך פון אַלע זייטן און זענען דירעקט און אומדירעקט פאַרבונדן מיט יעדער גע־שעעניש. דער דאָזיקער ענין איז דאָך שוין פריער דערמאָנט געוואָרן. אָבער דאָ האָבן מיר איבערגעגעבן דעם כאַראַקטער פון דער נעשעעניש אויף וויפיל דאָס איז נאָר מעגלאָך.

די לעצטע באַוועגונגען, די ליניע וואָס ציט זיך אַראָפצוצו, שטעלן מיט זיך פאָר דעם סוף פון דער גשעעניש, און איצט

דרוק־פאַרם, און איז נאָך ניט פילאָמיטיש אין אמת'ן זין פון וואָרט. די פילאָמיטישע טענדענץ אין איר פולער פאַרם איז איינגעטלאָך די, וואָס פירט צו א גאַנץ באשטימטן ענדלאָכן פּראָדוקט, צום עפיזאָד, אָדער צו דער מעשה, וואָס זייערע כאראַקטער שטריכן זענען שוין אָנגעווויזן געוואָרן אין פריערדיקן קאַפּיטל.

די פילאָמיטישע טענדענץ, אָדער פילאָמיטיע, איז, פונקט ווי די מענטשלאָכע מאָראל, ניט קיין פאַרטיקער בנין מיט וועלכן מיר וועלן געבוירן, נאָר עפעס וואָס וואקסט און אנטוויקלט זיך מיט דער צייט. דאָס איז א וואָסערפאַל אין וועלכן עס באַטייליקן זיך כלערליי פסיכישע שטראָמען וואָס וועלן אלע געטריבן און געשטויסן צו איין פונקט. אָבער דער קראַך פונ'ם פאַל וועלט נאָר ניט געמינערט צוליב דעם וואָס די אָנשטראָמענדיקע כוואליעס קומען פון פארשידענע ריכטונגען און זענען אונטערגעוואָרפן די געזעצן פון וואוקס און אנטוויקלונג. דער פאַרגלייך צווישן פילאָמיטיע און מאָראל ליגט ניט בלויז אין דעם נעגאַטיוון פאַרגלייך וואָס בויעט שטעלן מיט זיך ניט פאַר קיין איינגעבוירענע פאַרטיקע בנינים, נאָר אין דעם וואָס בויעט רופן אַרויס מיט דער צייט א כאראַקטעריסטישן אינערלאָכן „מוז" און באשאפן א פעלד פאַר נייע פארגענגנם און נייע ענמת נפש'ן.

ב. דאָס פילאָמיטישע און דאָס פעסטשטעלערישע

דער פרימיטיוער שפראַכלאָכער אויסדרוק צעטיילט זיך, אין אלגעמיין, אויף צוויי שטראָמען, פון אין זייט האָבן מיר דאָס דערקלערן אָדער פעסטשטעלן, און פון דער צווייטער זייט, דאָס דערציילן אָדער פילאָמיטיע. אויף דער העכסטער מדרגה וואקסט אויס דער ערשטער שטראָם אין וויסנשאפט, דער צווייטער אין לימעראַטור. דער אונטערשיד צווישן זיי באשטייט דערהויפּט אין דעם וואָס בעת דער צווייטער איז א זיגזאג געבויט אויף א זיגזאג, איז דער ערשטער א זיגזאג געבויט אויף א גלייכער ליניע. לאָמיר דעם דאָזיקן נעדאנק קלאָרער אַרויסברענגען.

דער עקספּערימענט מיט'ן העלן און טונקלן קעסטל, וואָס איז דערמאָנט געוואָרן אין ערשטן קאַפּיטל, קען אונז דא זייער

וואלטן מיר זיך נעדארפט ריכטן אז בא אט דעם מענטשן זאל זיך אנהייבן א נייער זיגזאג פון געשען. אמת, דער נייער וואלט נעדארפט זיין גאנץ נאענט פארבונדן מיט'ן פריערדיקן ווי בכלל אלע לעבנס־זיגזאגן זענען פארבונדן און שטעלן מיט זיך פאר אן ארגאנישע גאנצקייט. אבער אין פארגלייך מיט'ן פריער־דיקן וואלט ער נעדארפט זיין אין גאנצן א נייער טראט אין דער דערפארונג. דערוף וואלטן מיר זיך אפשר נעדארפט ריכטן, אבער אין דער אמת'ן קומט פאר גאר אן אנדער מעשה.

וואם קומט געווייניגטלאך פאר בא א מענטשן נאך אזא גע־שעניש? ער קען קוים איינרוען ביז ער קומט שוין א היים און „פלאצט ארויס" מיט דער גאנצער מעשה, אדער ער באגעגנט א פריינט — מעג עם זיין בלויז א באקאנטער און האלב פרעמ־דער — און דערציילט אים וואם מיט אים האט זיך געטראפן, אדער, אין ערגסטן פאל, גייט ער איבער אין זיין אייגענעם נעדאנק, ד. ה. ער דערציילט זיך אליין, מיט געוויסע באוואוסט־זיניקע אדער אומבאוואוסטזיניקע ענדערונגען, אלץ וואם ס'איז מיט אים פארגעקומען. אז דער פראצעס פון דערציילן, אויי־שליסנדיק דאם באפארבן און איבערשטעלן, רייסט זיך ארויס און ווערט טעטיק נאך דעם פראצעס פון געשען, דאם איז דאך א געווייניגטלאבע פאסירונג וועגן וועלכער עס קען קיין ספק ניט זיין. עס קען אויך קיין ספק ניט זיין אין דעם אז דאם דערציילן איז ניט קיין שטילער באשלום אן וועלכן מען קען זיך גאנץ פיין באגיין, נאר אז עס רייסט זיך ארויס מיט דער נאנצער איפולסיווער פרישקייט און געצוואונגנקייט פון א טיפן לעבנס־שטראם. מען קען נאר זאגן אז די דאזיקע טענדענץ — וואם מיר וועלן אנרופן „פילאמיטישע" טענדענץ (פילא — ליבע, מיטאם — מעשה), — ווייזט זיך ארויס בולט נאר אין פאל פון שארפערע זיגזאגן וואו אלע אנגענעבענע סמנים פון א געשעניש זענען שטארק אנזעעוודיק. נאר דאם, וואלט מען לייכט בא זיך געקענט פועלין, איז בלויז אונזערם א פארזען. דארט וואו די פילאמיטישע טענדענץ ווייזט זיך ניט קלאר ארויס איז נאך ניט קיין ראיה אז זי איז אין נאנצן ניטא. זי איז דעמאלט בלויז שטארק רעדוצירט צו אן עלעמענטארער אויס־

מוז דאך דעמאלט על פי נויט אפגעריסן ווערן פון זיינע שייכות'ן סיי צו אונז סיי צו אנדערע זאכן כדי מיר זאלן קענען אויף אים אנווייזן ווי אויף א סטימולירנדיקן צענטער. וועז מיר טייטלען אויף עפעס מיט די פינגער מוזן מיר ערשטנס אוועקנעמען די האנט פון זיך און זי וועגן אין דער דרויסנדיקער וועלט און, צווייטנס, מוזן מיר טייטלען אין א באשטימטן פונקט, ד. ה. אפטיילן די זאך פון איר שייכות מיט די ארומיקע זאכן, מיט דער גאנצער ארומיקער וועלט. כדי מיר זאלן בכלל קענען עפעס פעסטשטעלן אין דער וועלט מוזן מיר דעריבער צום ערשט אפ־ריסן אט די וועלט פון אונזער אייגענעם פסיכישן לעבן און דערנאך מוזן מיר זי צוהאקן אויף אפגעזונדערטע שטיקלאך איינזאמע עקזיסטענצן. עס איז בלי ספק אמת, ווי טיטשענער באמערקט, אז מיר קענען ניט אנקוקן אפלו אזא קלייניקייט ווי א שטיקל שפאליר, און דערביי זאלן ניט פארקומען קיין ענדע־רונגען אין אונזערע עלעמענטארע פיזיאלאגישע פראצעסן. אבער מיר קענען ניט אנדערש ר ע ד ן וועגן שפאליר, מיר קענען ניט אנווייזן אויף אים, מיר קענען אים ניט מאכן פאר א צענטער פון אויפמערקזאמקייט צוליב די פארשידענע אינטערעסן אין לעבן, סיידן מיר איגנאירן די דערמאנטע שייכות'ן זיינע און מאכן אים פאר אן איינזאם שטיקל עקזיסטענץ. אט דאס באַ־וואוסטזיין פון איינזאמע עקזיסטענצן, וואס העלפן אונז מיר זאלן זיך בכלל קענען אן עצה געבן מיט דער וועלט, שאפט די גרעסטע שווערקייטן אין אן אנדער זייט. מיר דוכט אז דער באגריף „שייכות" איז דאס קאמפליצירטסטע און פרעמדסטע פאר'ן פשוט'ן מענטשן. און וואס מער די ווייטשאפט וועלט גע־צוואונגען צו באנוצן דעם דאזיקן באגריף אלץ גרעסערע שווערי־קייטן שאפט זי אין די באמיאונגען צו מאכן וויסנשאפטלאכע רע־זולטאטן צוגענגלאך און פאפולער.

וואָרים די וועלט, ווי זי זעט אויס בעת מען טייטלט אויף איר מיט'ן פינגער, איז פאר'ן „שכל הישר" די אייגציקע רע־אלע וועלט — און עס דארף אונז איצט שוין קלאר זיין פארוואס דאס איז אזוי—וואס „א מענטש אן שום חכמות" קען דערלאזן. אין פאקטישן לעבן האבן מיר „באציאונגען" צו געווייסע זאכן, וואס

פיל ארויסהעלפן. דאָרט ווערט געריכט ווען דעם פראָצעס וואָס פסיכאלאָגן רופן אָן פערצעפציע, ד. ה. ווען דעם אופן אויף וועלכן מיר נעמען אויף די זאכן פון דער ארומיקער וועלט. עס איז אויסגעדריקט נעוואָרן דער נעדאנק אז מיר נעמען אויף א סיטואציע ווי אָן ארנאנישע גאנצקייט, ניט יעדע פון אירע טיילן באזונדער. ווען איך האָב פאר זיך צוויי קעסטלאך פון באזונדער קאָלירן, נעם איך ניט אויף יעדע קאָליר באזונדער, נאָר די שייכות צווישן זיי. מיט'ן לשון פון די אזוי־גערופענע געשטאלט־פסיכאלאָגן ווערט עס היינט, אז עס איז ניטאָ קיין „און־פארבינדונג", עס איז ניטאָ הייסט עס, קיין „עפעס" מיט נאָך אן „עפעס" און אן „און" וואָס דריקט אוים שפראכלאך אז זיי געפינען זיך איינס לעבן ס'אנדערע אין צייט אדער רוים, נאָר אז ביידע שטעלן מיט זיך פאָר איין אייגציקע גאנצקייט, א מין קיילאכיקע סיסטעם, און מיר נעמען אויף די אינווייניקסטע שייכות'ן וואָס עקזיסטירן דאָרט.

אויף וויפיל דאָס איז אמת, איז עס אָבער בלויז אן אמת פון פערצעפציע, ד. ה. פון דעם אופן ווי אזוי מיר האָבן אויפגענומען די סיטואציע. אָבער אָט האָב איך געוואָלט פעסטשטעלן וואָס עס איז פאָרגעקומען, וועגן וואָס עס האָט זיך געהאנדלט אין דער פסיכאלאגישער לאבאָראטאָריע, וואָס האָב איך געטאָן? איך האָב נערעדט וועגן „צוויי" קעסטלאך, וועגן דער שייכות צווישן „בריידע", מיט אין וואָרט, מיין אייגענע דערקלערונג פון די פאקטן האָט אין א געווישן זינען פשוט קאליע געמאכט דאָס וואָס איך האָב געוואָלט דערווייזן. איך ווייל אלץ כסדר אונטערשטרייכן גאנצע סיטואציעס און באנוץ אזעלכע רייד וואָס פירן ווידער דעם נעדאנק צו די טיילן אין זייער באזונדערקייט. פארוואָס? די וואָס זאגן אז דערין איז שולדיק די טבע פון דער שפראך גיבן בלויז די צווייטע העלפט פונ'ם עניטפער. די טבע פון דער שפראך גופא ווערט באשטימט פון די אינערלאכע מעגלאכקייטן פון אונזער פסיכישן צונויפשטעל.

וועגן מיר האָבן ברעה פעסטצושטעלן א פאקט, הייסט עס אז מיר זוכן אָנצואווייזן אויף עפעס וואָס סטימולירט אונזער דענקען, אדער פילן, אדער ביידע צוזאמען. דער דאָזיקער סטימול

וואָס זוכט צו האַלטן אירע עלעמענטן אויף דער מדרגה פון פּאָזיציע (רוים אָדער צייט) אָדער פונקציע, אָבער ניט פון ווערט (גוט, שלעכט, מיאוס, שיין, א. א. וו.). די אידעאַלסטע דערגרייכונג וואָס די ווייסנשאפט קען מאכן אין דעם פּרט איז ווען זי קען זיך אויסדריקן אין מאטעמאטישע פאָרמולעס. דעמאָלט פאלט שוין אוועק יעדע מורא אריינצופאלן אין דער כלוכה פון ווערטן. אָבער דאָס איז דאָך ניט אומעטום מעגלאָך.

דאָס איז דער וועג פון דער מאָדערנער ווייסנשאפט. אנדערש וואָלט זי זיך לכלוטין ניט געקענט אנטוויקלען. אָבער דאָס איז נעשאפן געוואָרן ערשט נאָך א לאַנגער אנטוויקלונג און ריזיקע אָנשטרענגונגען. וואָרים די פילאָזאפישע טענדענץ איז א סך פּרימיטיווער און פליסט פון טיפערע קוואלן. דער פּרימיטיווער מענטש האָט דעריבער אויך זיין פאָרלאַנג צו דערקלערן און פעסטשטעלן אויסגעדריקט אין פילאָזאפישע פאָרמען, דורך דער־ציילן א מעשה. אויב ער האָט ניט געהאט קיין ווירקלאכן זיג־זאג פון נעשען אויף וואָס צו בויען האָט ער אריינגעטיטשט א זיגזאג פון נעשען אין אלץ וואָס ארום, און געמאכט די דרויסנ־דיקע וועג־פונקטן פאר זיגזאג שפּיצן פון א ווירקלאכקייט וואָס ער האָט אָנגענפילט מיט אנדערע סארטן מענטשן, שטארקערע און בעסערע מענטשן — נייסטער. אויף אזא'ן אופן איז זיין דער־קלערן און פעסטשטעלן אויך געוואָרן א זיגזאג פון דערציילן. דאָס ווייזט זיך ארויס אין דער נאָנצער פאַרשידנארטיקער פּרי־מיטיווער מיטאָלאָגיע, אבערגלויבנס, צערעמאָניעס, א. א. וו. וואָרים די אלע מעשות וואָס ווערן פאַרשריבן בא פּרימיטיווע שבטים געהערן על פּי רוב צו פּרימיטיווער ווייסנשאפט, ניט צו ליטעראטור. אמת, צוליב די אָנגעוויזענע סבות איז שווער פא־נאנדערצוטיילן אין דער פּרימיטיווער געזעלשאפט צווישן לי־טעראטור און ווייסנשאפט, דאָך איז עס אפטמאל גאנץ בולט. סיי די מעשה וועגן דער וועלט־באשאפונג, סיי די מעשה פון מכירת יוסף, למשל, האבן כאראקטעריסטישע סמנים פון מעשות. אָבער בעת די ערשטע מעשה האָט א ווייסנשאפטלאכע וועגדונג איז די צווייטע אן עכטער פילאָזאפישער פּראָדוקט סיי אין דער פאָרם סיי אין דער כונה. אין ערשטן פאל וועלן די דרויסנדיקע וועגד־

דאָס הייסט, פון שטאַנדפּונקט פון א דינאַמישער פסיכאָלאָגיע, אז מיר מאַכן די שוין פריער דערמאָנטע אָנהייב־באַוועגונגען און רייסן זיך אויף געוויסע אופנים אין שייכות צו געוויסע כּטימולן. אָט די אָנהייב־באַוועגונגען, אָדער באַציאונגען, בייטן זיך מיט'ן נאָנג פון דער וועלט פֿאַראָאַמע פֿאַרבי אונז אזוי אז דער לעבנס־ריטם האָט אַלע ווייל א נייע דרויסנדיקע וועגדונג. די דרויסנ־דיקע וועגד־פונקטן זענען דאָך אייגנטלאַך דאָס וויכטיקסטע אין אונזער פֿראַקטישן לעבן. דער פֿראַקטישער שכל נעמט דעריבער אויף די פונקטן און קען זיך נאָנץ פיין פֿאַרגינען דורכצולאָזן די פעדים וואָס פֿאַרבינדן זיי צווישן זיך און מיט אונז. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואָס אים איז אזוי פרעמד דער שייכות באַגריף, און ווען איר רעגט אים שוין אמאָל אָן צו אזא כּארט דענקען, פילט ער ווי זיך צו פֿאַרטיידיקן אַנטקעגן דער אטאַקע פון בטלנישע פילאָזאָפן, וואָס ווילן פון אים אַוועקרויבן די אייגציקע רעאַלע וועלט וואָס דער שכל הישר קען דערלאָזן. דער אמת וועגן דעם ווי דער שכל הישר'דיקער מענטש אליין נעמט אויף די וועלט, דאָס איז, פֿאַרשטייט זיך אין נאָנצן ווייט פון זיין באַוואוסטזיין.

דער פּראָצעס פון דערקלערן אָדער פעסטשטעלן, איז א מא־מענט וועו מיר האָבן פאר זיך די דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, א מין גלייכע ליניע פון אָביעקטיווע פאקטן, און מיר רופן זיי „אָביעקטיווע פאקטן" דערפאר ווייל מיר קוקן אויף זיי דעמאָלט ווי זאכן וואָס זענען אומאָפּהענגיק אָן די שטייגנדיקע און פאלג־דיקע זיגזאגן פון לעבעדיקער טעטיקייט. דער פּראָצעס פון פעסט־שטעלן איז, פֿאַרשטייט זיך, אויך א זיגזאג. וואָרים וויסנשאפט־לאכע טעטיקייט וואָרצלט טיף אין אונזער גאנצער עמאציאָנעלער אָרגאַניזאציע. אויך דאָ איז פֿאַראן א דאָרשט, א פאַרלאַנג צו דערקלערן, א שטייגנדיקע ליניע פון פאקטן, אָדער השערות, וואָס דער דאָזיקער פאַרלאַנג שפּאַנט איין כּדי צו דערגרייכן דעם העכסטן שפיץ, די טעאָריע, און דערנאָך די פאלדיקע ליניע, פונקט ווי בא יערן זיגזאג. אָבער אָט דער זיגזאג האלט זיך כּסדר אויף דער ליניע פון א דרויסנדיקער וועלט, און מאכט די גרעסטע אָנ־שטרענגונג צו באַנוצן א ספּעציעל צוגעפאַסטע שפּראַך, א שפּראַך

איז לעצטנס געווען די טעמע פון א סך פארשונגען, ווייזט ווי גרוי-זאם דער זכרון באגייט זיך מיט פאקטן, אפילו ווען דער פארנעם פון די געשעענישן איז א סך קלענער, ווייניגער קאמפליצירט און ווייט פון צו זיין לעבנס־ווייכטיק. דאך וואלט די מעשה פונ'ם געראטעוועטן פיל גיכער פאסיק געווען פאר'ן גריכט און פאר לענאלע פארהאנדלונגען — וואו די הויפט עובדא איז צו געפינען א צענטער פון מענטשלאכער שולדיקייט — אויבער פאר א פילא־מיטישער שאפונג וואם זוכט א צענטער פון מענטשלאכן אינטערעס.

די נאענטקייט צו א געשעענים, די זשעסטן און באוועגונגען פונ'ם דערציילער וואם זענען נאך איגנטלאך א המשך פון דעם וואם ס'איז ערשט נאר וואם פארגעקומען; דאם אנרופן נעמען פון באשטימטע גאסן, געגנטן, זאכן און מענטשן אן יעדער ראם פון אלגעמיינע באגריפן; דאם אנווייזן מיט בליק און פינגער אויף באשטימטע פלעצער—„א דארט", „אין נאנצן צוויי גאסן פון דאנען", „קענאיבער דעם גרויסן הויז" א. א. וו. — דאם אלץ איז כאראקטעריסטיש פאר דער רויער אויסדרוק-פארם. דאם איז א מאמענט ווען וויסנשאפטלאכע און פילאמיטישע שטראמען זיינען נאך ניט פאנאנדערגעטיילט, ווען דאם פעסטשטעלערישע און דאם דערציילערישע האבן נאך ניט געשאפן קיין באזונדערע אריענטא־ציעס — כאטש זייערע עלעמענטן קען מען אפט נאניץ קלאר ארויס־זען — ווי מיר נעפינען עס אזוי פיין אילוסטרירט אין מעשות וואם ווערן דערציילט בא נעריכטלאכע פראצעסן.

כדי דער פילאמיטישער פראדוקט זאל קענען רייף ווערן און בולט'ער ארויסווייזן זיין אינערלאכע טבע, פאדערט זיך א געוויסע דיסטאנץ פונ'ם זיגזאג פון געשען. וואהרים די אנטוויקלונג פון פילאמיטיע זעט זיך ארויס ניט בלויז אין דער געשיכטע פונ'ם גאנצן מענטשלאכן מין, אפילו ניט בלויז אינ'ם וואוקס פון יעדן איינצעלנעם מענטשן פון דער קינדהייט ביז דער דערוואקסנקייט. פון דער איבערלעבונג פון יעדער געשעענים, ווי דאם וואהרט איז דעפינירט געווארן אין פריערדיקן קאפיטל, פליסט ארויס א פילא־מיטישער שטראם וואם האט זיין באזונדערע קינדהייט און רייף־צייט. און ווען ער ווערט רייף, ווייזט ער ארויס א נייע שייכות

פונקטן, זון, לבנה, שטערן, הימל, ערד, וואסער, א. א. וו., פאר־ וואנדלט אין שפּיצן פון געשעענע זיגזאגן, מיט א גאט וואס איז דער מענטשלעכער צענטער פון די געפילן און טע־ טיקייטן, פון די פארלאנגען און באוועגונגען, וועלכע לינן אויף זייערע שטייגנדיקע און פאלנדיקע ליניעס, און אין צווייטן פאל האבן מיר א בנין פון עפיזאדן, א מעשה, געבויט אויף ווירקלעכע זיגזאגן פון געשען.

וועו מיר רעדן אלזא וועגן פילאמיטיע, רירן מיר אן א ריזיקן כח אין מענטשלעכן לעבן וואס איז טיף איינגעפלאכטן אין אונ־ זער פסיכיק, און פירט צו קאלאסאלע רעזולטאטן. ווי זשע קען מען דערקלערן אט די טענדענץ?

ג. פילאמיטיע און אירע סבות.

וועו איך האב פריער געבראכט דעם ביישפיל מיט'ן אויטא־ מאביל אומגליק האב איך באמערקט אז דאס איז א קלאערער זיגזאג פון געשען. דער נאנצער ביישפיל איז געבראכט געווארן כדי אנ־ צוואוייזן אויף דער פילאמיטישער לידנשאפט אין איר רויער פארם. אבער כאטש די פאסירונג איז א קלארער זיגזאג פון געשען, וואלט דער פילאמיטישער פראדוקט — די מעשה וואס דער גראטעווע־ טער וואלט איבערגעגעבן — באין אופן ניט געווען קיין קלארער זיגזאג פון דערציילן. אמת אויך דארט וואלט דאס דערציילטע ארויסגעבראכט שיכות'ן און אונטערגעשטראכן מאמענטן וואס וואלטן געווען א צוגאב אדער א שפעטערדיקע אויסטייטשונג פון געשעענעם. דער גראטעווער וואלט מסתמא אנגעהויבן זיין מעשה מיט אזא באמערקונג ווי: „עפעס האט זיך מיר דעמאלט לכתחילה ניט געוואלט פארן, אזוי ווי דאס הארץ וואלט מיר גע־ זאגט", אדער „וועו איך האב אנגעקוקט דעם שאפער האב איך גלייך דערפילט אז ער איז ניט קיין נענוג פארזיכטיקער פארער", אדער ענלאכע באמערקונגען וואס געהערן על פי רוב צו שפעטער־ דיקע אויסטייטשונגען און אריינטייטשונגען. דערנאך וואלט מסתמא דער זכרון אויפגעכאפט און „באארבעט" געווייסע פונקטן וואס וואלטן גיכער געווען עפעקטן אין דערציילן איידער אן אפ־ שפיגלונג פונ'ם געשעענעם. די פסיכאלאגיע פון עדות זאגן וואס

צערט; ער זעט זיך אויף דער בינע, און זיין האַרץ קלאַפט מיט פרייד וועז ער טראַכט פון די אַפּלאָדיסמענטן וואָס ער וועט באַלד באַקומען.

דאָס איז א כאַראַקטעריסטישער אופן פון פאַנטאַזירן. עס איז אן „איצט", וואָס באַהאַלט וויקלאַכע שייכות'ן צוליב דעם אז א פערזענלאַכער פאַרלאַנג זאָל דערפילט ווערן. א מעשה איז ניט אן „אזוי איז", נאָר אן „אזוי איז געווען", ניט קיין אויסגלייך פון א מאַמענטאַלן קאָנפליקט נאָר אן אויסטייטש פונ'ם לעבנס־אמת אויף א גרעסערן פּאַרנעם, וואָס מוז זיך אָנהייבן פונ'ם „אמאָל".

פאַנטאַזיע איז איינרעדנעניש, ריכטיקער, אריינרעדנעניש, בעת די מעשה איז אן אַרויסרעדנעניש, וואו ניט עפּעס א באַגרענעצטער „איך" אינטערעסירט איז דער צענטער, נאָר דער „איך" ווערט בריי־טער טיפער, גענעלשאפטלאכער; ער ווערט א געוועב פון אלע מא־טיוון וואָס באַשטימען דאָס פאַרנאַנגענע וויקלאַכע געשען, און באַלייכט דעם איצט און דעם שפּעטער. דורך דער מעשה דרינגען מיר אריין אין דער צוזאַמען שפּיל פון די כחות וואָס בויען די זיגזאַנן פון לעבן.

די פאַנטאַזיע, איך מיין דאָס פאַנטאַזירן, איז די שאַפונג פון א מין פערזענלאַכער מיטאַלאָגיע, אן אַנטפּלעקונג פון בלויז דער־גרייכטע זיגזאַג שפּיצן (אדער יענעמס דורכפאַל, וואָס איז מיין דערגרייכונג), וויל דאָ ליגט דער מאָטיוו בלויז אין לעצטן פּאָוי־טיוון אקט. די מעשה שטרייכט אונטער דעם זיגזאַג וועג, דעם „עפּעס" פון וועלכן דורכפאַל אדער דערגרייכונג איז דער שפּיץ.

דערביבער איז פאַר פאַנטאַזירן גענוג דאָס בילד, בעת די מעשה נייטיקט זיך אינ'ם וואַרט, וואָס שאַפט ברייטערע רוימלאַכע און צייטלאַכע שייכות'ן, וואָס עפנט דעם וועג צו דער גריס און פאַר־נעם פון לעבנס־פראָצעס.

דאָס פאַנטאַזירן איז דערהויפט א פאַרטיידיקונג־מעכאַניזם (ווי מיר זעען דאָס אזוי קלאָר בא נעוראָטיקער, און נאָך מער בא נעוראזן וואָס מען באַגעגנט בא סאָלדאטן אויפ'ן שלאַכט־פעלד.*)

*) War Neurosis, John T. MacCurdy. Psychiatric Bulletin, July, 1917.

סיסטעם וואס טראגט אין זיך אן אומגעהויערע וויכטיקייט פאר'ן מענטשלעכן לעבן.

דער געראנק אז א מעשה דארף זיין „געטריי צום לעבן" פונקט ווי דער געראנק אז זי דארף האבן „א סך פאנטאזיע", — ביידע זענען באהערשט פון אפגעזונדערטע דרויסנדיקע וועגן-פונקטן, וואס אויך „פאנטאזיע" איז א דרויסנדיקער וועג-פונקט וועו מען „טייטלט אויף איר מיט'ן פינגער". אזעלכע ג־דאנקען זענען באזירט אויף „פאקטן" און ניט אויף שייכות'ן. די באזונדערע טיילן וואס שטעלן צונויף די פילאמיטישע טעטיקייט זענען זיכער „וויכטלאכקייט" און „פאנטאזיע" (אין א געוויסן זי־נען), אבער בלויז דער סינטעז פון די צוויי, די באזונדערע שייכות'ן וואס ווערן אין אט דעם סינטעז געבוירן, דאס, און בלויז דאס, איז דאס אייגנארטיקע, ספעציעלע, און כאראקטעריסטישע מיט וואס עס צייכנט זיך אויס דאס פילאמיטישע באוואוסטזיין. מיר האבן דא צו טאן מיט ווירקלאכקייט און פאנטאזיע ווי א נייע גאנצע סיטואציע וואס צייכנט זיך ניט אויס מיט די ספעציעלע סמנים פון די טיילן פון וועלכע זי איז צונויפגעשטעלט גאר מיט א גאנ־נייעם „עפעם" וואס איז ניט ווירקלאכקייט און ניט פאנטאזיע נאר א מעשה.

די ריין פאנטאסטישע געוועבן צייכענען זיך אויס מיט זייער רעלע אין איצטיקן מאמענט, אדער זיי שטעלן זיך פאר אזוי ווי א צוקונפט וואס שפילט זיך אפ אין איצטיקן מאמענט, ווייל זייער עובדא איז ניט בלויז עפעס צו אנטפלעקן, נאר אויך עפעס צו פארשטעלן. א באקאנטער, וועלכער איז געווען א שטיקל בעל מנגן, האט זיך אמאל פאר מיר מתודה געווען, אין א פארטרוילאכן מאמענט, אז ער גייט אזוי אפט אויף קאנצערטן ניט בלויז צוליב'ן פארגעניגן פון מוזיק, נאר אויך צוליב דער געלעגנהייט וואס דאס ניט אים צו פאנטאזירן. אין אזעלכע מאמענטן פארלירט ער בים־לאכווייז דעם מוזיקאלישן פאדים, און פארזינקט אין טרוימעריי, אט איז ער א דיריגענט פון א גרויסן ארקעסטער. ער שטעלט זיך פאר ווי ער שטרענגט זיך אן ארויסצוברענגען טאן, ריטעם און הארמאניע, און דאס פובליקום באוואונדערט דעם צויבער פון זיינע הענט און זיינע באוועגונגען. ער הערט שוין ניט מער דעם קאנ־

אים צום מויל, אָבער אים גלייך אוועקגעלייגט אויפ'ן טיש. אזעל־כע סוגעסטיעס זענען קענן אלטע טיף־איינגעווּאָרצלטע און זייער פרי געקומענע לעבנס-אופנים און וועלן אזוי לייכט ניט פארלאָזן דאָס פסיכישע פעלד.

דאָס זעלביקע זענען מיר איז דאָס מזל פון פילאָמיטישע טענ־דענצן בא א גייסטיק קראנקן. די שפּעטערדיקע קאָמפּליצירטע דערגרייכונגען פארשווינדן. עס בלייבט בלויז דאָס פרימיטיווע, דער פארטיידיקונג־מעכאניזם, וואָס גייט אריבער אין קרענקלאכן פאנטאזירן. דער פאציענט רעדט זיך דעמאָלט איין אז ער איז א נאפּאָלעאָן, ראטשילד, עריסאָן אדער בעטהאָווען, און ענדיקט סוף כל סוף מיט די מגושמ'דיקסטע האלוצינאציעס און אילוזיעס.

דא קענען מיר ארויסזען די נייאיקייט וואָס דאָס געווינטע פילאָמיטישע באַוואוסטזיין ברענגט מיט זיך. פון איין זייט האָבן מיר צו טאָן מיט ווירקלאכע לעבנס-פּראָצעסן און פון דער אנדערער זייט איז אונזער עובדא פּאָרט ניט די זעלביקע וואָס אין „אמת'ן" לעבן, וויל מיר זענען אפּגעריסן פונ'ם זוגזאג פון געשען. די דער־ווייטערטקייט פונ'ם „אמאָל" (וואָרים יעדע מעשה איז אן „אמאָל איז געווען") און די נאָענטקייט צו די דערציילטע פּאסירונגען, עפענען פאר אונז אויף א וועג צו מאכן דעם סאמע תמצית פון לעבן פאר אן אביעקט, און אין דער זעלביקער צייט אים איבער־צולעבן ווי א סובּיעקטיווע דערפארונג. דאָס הייסט אז עס איז פּראָקטיש א צוגעבונדנקייט און אן אפּגעריסנקייט אין דער זעלביקער צייט. און עס איז שוין ניט קיין נפקא מינה צו מיר דערציילן, אדער הערן, וועגן זיך אדער אנדערע. פון א פילאָמיטאָלאָגישן שטאנדפונקט איז דאָס לעצטע בלויז א חילוק אין גראמאטיק, עס איז אן אונטערשיד פון א דערציילונג אין דער ערשטער פערזאָן אדער אין דער דריטער. דער פילאָמיטישער תוך איז דער זעלביקער.

אין דער מעשה קומען פאָר ווירקלאכע לעבנס־פּראָצעסן וואָס צווינגען זיך ארויף אויף אונז. זיי דרינגען אריין אין אונז און מיר זיי, וויל זיי זענען דער נאטירלאכער מעדיום פון דער מענטשלאכער פסיכאָפיזישער אָרגאניזאציע. אין דערציילן ווערט דאָס לעבן ניט אוועקגעשטעלט ווי אן אביעקט צו באטראכטן — ווי דאָס ווערט געטאָן, למשל, אין ביכער איבער פּסיכאָלאָגיע,

אין דער מעשה איז דאָס גאַנץ אַנדערש. אמת, אין איר פּרימיטיוועם פּאָרם — למשל בא קינדער און פּרימיטיוון מענטשן, — איז די מעשה זייער אָפּט, אין דער ערשטער שורה, א פּאַרטיי־דיקונג־מעכאַניזם, א מיטל אָפּצואוועגנדן א צרה, אָדער צו דער־גרייכן א ריין פּערזענלאַכן אָדער מאַמענטאַלן פּאַרלאַנג. אָבער די אַנטוויקלונג פון דער מעשה פּירט אַריין אין דער גאַנצער בריט און טיף פון א מענטשלאַך לעבן, וואָס זעט זיך ניט קלאָר אַרויס אין דירעקטן געשען.

אין דער וויסנשאַפט פון גייסטיקע קראַנקייטן איז פּאַראַן א כלל אז די פּסיכישע פונקציעס וואָס, האָבן זיך באַוויזן שפּעטער אין לעבן פּאַרשווינדן פריער, און וואָס פריער א פונקציע איז צוגעקומען און זיך באַפעסטיקט, אַלץ לעגנער וועט זי אויסהאַלטן די אַטאַקעס פון דער קראַנקייט און ניט אָפּטרעטן פון פּסיכישן פעלד. אַזוי וועלן למשל פריער פּאַרשווינדן מאַראַלע אַנשויאונגען און מידות, עסטעטישע אָפּשאַצונגען, העכערע געדאַנק־פּראָצעסן, א. ד. ג. בעת די פּשוט'ערע פּאַרמען פון דענקען, פילן און שפּירן וועלן בלייבן. אָדער נעמט למשל א היסטעריקער וואָס וועלט היפּנאָטיזירט פונ'ם דאָקטאָר, דער פּאַציענט איז דעמאָלט נעגייגט דורכצופירן די סוגעסטיעס פונ'ם היפּנאָטיזירער, אָבער ניט אַלע. א סוגעסטיע אז דער פּאַציענט זאָל זיך אַוועקלייגן אויפ'ן דיל וועט מסתמא גלייך דורכגעפירט ווערן. אמת, דאָס אַוועקלייגן זיך אויפ'ן דיל איז פּאַר א דערוואַקסענעם מענטשן פּאַרבונדן מיט חרפּה. אָבער דאָך וועט דעם דאָקטאָר ניט שווער אָנקומען די דאָזיקע חרפּה בייצוקומען. אזא סאָרט חרפּה האָט זיך באַוויזן גאַנץ שפּעט אין לעבן, פּאַר דער קינדהייט איז אזא פּאָזיציע קיין שאַנד ניט, ממילא איז ניט שווער פּאַר'ן דאָקטאָר צו ווירקן אז זיין סוגעסטיע זאָל אויסגעפירט ווערן. ווי וועט אָבער דער פּאַציענט האַנדלען וועז די סוגעסטיע וועט זיין: „טו זיך אויס נאַקעט"? בדרך כלל וועט א פּאַציענט אונטער היפּנאָז רעוואָלטירן קעגן אזא סוגעסטיע און זי ניט וועלן דורכפירן. דער באַוואוסטער פּסיכיאַטער, מאָרטאָן פּרינס, דערציילט ערגיץ אז בעת ער האָט סוגעסטירט זיינעם א היפּנאָזירטער פּאַציענטקע צו רייכערן א ציגאַרעט, האָט זי געדרייט דעם ציגאַרעט אין דער האַנט, צונעלייגט

איינדרוקן און זיך אָפרופן אויף זיי. די אָריענטאַציע בייט זיך יעדע רגע. עס האָנדלט מיט אָפרופן, שטעלונגען, באציאונגען. מען זעט ניט דעם שטיגנדיקן וואוקס פון׳ם שטאָם צוליב די בלעטער און צווייגן, און די ביימער פאָרשטעלן בוכשטעבלאַך דעם וואַלד. אין דער געשעעניש גליט טאָקע די דירעקטקייט פון דער איבער־לעבונג, אָבער עס פעלט די גרויסע הנאה פון ארומכאפן דעם גאַנצן שטח, פון דערבליקן דעם תוך. דאָס פרובירט מען אָפט צו טאָן מיט וויסנשאַפטלאַכע און פילאָזאָפישע מיטלען, אָבער דאָרט ווערט ווידער אָפגעטוט די איבערלעבונג, וואָס איז אָן א שיעור ערגער. די מעטאָדע פון דער וויסנשאפט איז צו אַנאַליזירן און דאָס איז פונקט ווי מען זאָל צעשניידן א מענטשן כדי מען זאָל זיך באקענען מיט די פונקציעס פון זיינע אָרגאַנען אין נאָרמאַלן נעזונטן צו־שטאַנד. דער עפיזאָד אָדער די מעשה גיט קודם כל איבער דעם סאָמע תוך, דעם זיגזאג כאראקטער פון לעבנס־וויכטיקע געשעעניש, און האלט דאָך אויף אין דער זעלביקער צייט די דירעקטקייט פון דער איבערלעבונג. אט דא ליגט איינס פון די הויפט סבות פון׳ם דאָרשט צו דערציילן. דאָס דערציילן עפנט אויף די גרויסע מעג־לאכקייט צו מאַכן א טראָט נענטער צום תמצית פון לעבן.

די העלדן פון א מעשה רופן אַרויס פרייד און טרויער, מיט־געפיל און אַנטיפאַטיע, ליבע און האס, אט פונקט ווי אין א זיגזאג פון נעשען. אין דער זעלביקער צייט אָבער זע איך ריכטונגען און מאָטיוון, סבות און רעזולטאַטן, אן „אַרויף" און אן „אַראָפּ", כחות וואָס ווירקן אין וועלט באַווירקט, דאָס אלץ צו וואָס איך בין בלינד אין דער ווירקלאכקייט. אין „ווירקלאָכן" לעבן איז ראַסקאָלניקאָוו א מערדער, טביה דער מילכיקער א שלים מזל, און פאלק (פון פשי־בישעווסקי׳ם „האָמאָ סאָפיענס") א מיאוסע שטיק צעלאָזנקייט. און אַנדערש קען עס ניט זיין. ווייל אין זיגזאג פון נעשען זענען מיר נעצוואונגען צו האַנדלען, און האַנדלען קען איך בלויז אין הסכם מיט די רעזולטאַטן פון מיין שכנ׳ם טעטיקייט, וועלכע איך זע און פיל, אָבער ניט מיט אירע סבות, וועלכע איך זע ניט. אין די איבערלעבונגען פון נעשעעניש זענען מיר נעצוואונגען צו דאַנ־קען פאַר א טובה, און וועלן בייז פון א רעה, ווייל מיר זעען ניט קיין זיגזאג, נאָר דאָס סאָמע לעצטע פינטעלע, וואָס איז גראָד גוט

סאציאלאגיע און פילאזאפיע—עס איז ניט קיין שורה דרויסנדיקע וועג־פונקטן פאר אונזער מאמענטאלן באוואוסטזיין. אין דער מעשה וויזן די לעבנס־פראצעסן ארויס א צוציאונג וואס שמעקט מיט אן אינערלאכן „מוז", און זיי פארשאפן אונז די פארגעניגנס און עגמת נפש'ן וואס טראגן אין זיך די סמנים פון סוביעקטיוער איבערלעבונג. פונדעסטוועגן איז עס אבער דאך ניט דאס זעל־ביקע וואס א סוביעקטיווע איבערלעבונג. מען קען לייענען, למשל, א טרויעריקע מעשה און וויינען מיט ביטערע טרערן, און ציטערן מיט אמת'ער שרעק פאר'ן שיקזאל פון די העלדן, און דאך ניט פארגעסן אויף איין רגע אז מיר לייענען א בוך. מיר אידענטיפי־צירן זיך מיט די העלדן און געשעניש, אבער מיר וויסן דאך אז עס איז א דערציילט לעבן. דאס בילד איז דעמאלט, ווי מען זאגט, „אזוי ווי" מיר וואלטן געשטאנען דערביי, אבער מיר וויסן גאנץ קלאר אז מיר שטייען ניט „דערביי".

אט דער „אזוי ווי" איז דער ספעציפישער פילאמיטישער עפעס, דאס באזונדערע אינ'ם פילאמיטישן באוואוסטזיין. אמת דער „אזוי ווי" דריקט ניט אויס קיין פאזיטיווע אייגנארטיקייט, דער „אזוי ווי" דריקט בלויז אויס א פארגלייך פונ'ם פילאמיטישן זיגזאג מיט'ן זיגזאג פון געשען, אבער דאס איז בלויז א שפראכלאכע הינטערשטעליקייט. און דאס דארף זיין קלאר פאר יעדן איינעם, ווייל דאס פארגעניגן און די אינטערעסאנטקייט פונ'ם „אזוי ווי" איז דאך לחלוטין אנדערש ווי אין יענע מאמענטן (ווירקלאכע לעבנס־פראצעסן, זיגזאגן פון געשען) מיט וועלכע דער „אזוי ווי" פארגליכט זיך. אינ'ם דערציילטן לעבן קענען מיר האבן די דער־פארונגען פון א באשעפעניש אין איר נאטירלאכער סביבה—„אזוי ווי לעבעדיק" — און דאך קענען מיר אין דער זעלביקער צייט באטראכטן דאס לעבן פון א געווייסער דיסטאנץ,אזוי ווי מען וואלט געשטאנען אן א זייט און געהאט א מענלאכקייט עס צו זען אין דער געהעריקער פערספעקטיוו, ד. ה. דאס לעבן וועלט סוביעקט און אביעקט אין דער זעלביקער צייט.

דער תמצית פון לעבן אין דער געשעניש, דאס איז איר פלאן, כאראקטער, ריכטונג און שוואונג, אבער דאס אלץ איז אין איר טונקל און מטושטש. דער ארגאניזם האלט אין איין אויפנעמען

א פארלאנג נאך טראגישע געשעענישן זעט אוים צו זיין טיף אייני־ געוואָרצלט אין דער מענטשלאכער נאטור, און רופט תמיד ארויס א פרישקייט און אייגנארטיקייט אין געפילן וואָס, וויל זיי ווערן ניט אויסגענוצט אין לעבן ביז'ן סוף, רייסן זיי זיך ארויף צו דער אויבערפלאך כדי פאנאנדערצואוויקלען זייער נאנצע עמ־ ציאָנעלע קראפט אין די טייערסטע און ריינסטע טיילן פון אונזער גייסטיקן לעבן — אין אונזער פאנטאזיע. בלויז א מענטש וואָס זיין לעבן איז אליין א מאשין אָדער א טראגעדיע, נייטיקט זיך ניט אין אן ערנסטער שפיל פון דער פאנטאזיע. פרימיטיוועַ מענטשן זענען נאָך ניט, ווי עס ווייזט אויס, אין אזא צושטאנד פון גייסטי־ קער דעקאדענץ".*) דאָס דארף הייסט עס, דערקלערן פארוואָס מיר געפינען בא פרימיטיוועַ שבטים דראמאטישע פאָרשטעלונגען מיט א טראגישן סוף.

די אויסועצונגען אנטקעגן אזא טעאריע וואָלטן נעדארפט פארנעמען צופיל פלאץ און האָבן דאָ אהער א קנאפע שייכות. אָבער אויף איין וויכטיקן פסיכאלאגישן טעות לוינט זיך אָפצו־ שטעלן. וואלאשעק שטעלט זיך פאָר די נעפילן אזוי ווי דער מענטש וואָלט זיך מיט זיי ארומגעטראָגן פארפאקט פארטיקערהייט אין קעסטלאָך. אויב בא אימיצן איז פארן א מאשין־מעסיק לעבן, הייסט עס אז זיינע נעפיל־קעסטלאָך זענען ליידיק. ממילא קענען דאָך קיין טראגעדיעס ניט האָבן פאר אים קיין זינען. אזא, ווידער, וואָס זיין לעבן איז אליין א טראגעדיע, ניט אוים אזוי פיל „נעפיל" אין זיין טאָג־טעגלאכן לעבן, אז ער קען זיך פשוט ניט פארגינען צו זיין א נעפיל הולטאי און צעטרענצלען זיין קארג פארמענן אויף דראמאטישע פאָרשטעלונגען. דער פשוט'ער מענטש, אָבער, האָט נעפאקטע קעסטלאָך, צופיל פאר אים, ממילא זוכט ער טראגעדיע כדי צו באפרייען זיך פון דער נעפיל־משא. דאָס איז א שרעקלאָך נאאיווער בליק אויף דער זאך. נעפילן זענען נאָך אלעמען ניט קיין פאָפיראָסן וואָס מען טראָגט ארום אין קעשענע פארטיקער־ הייט. אָפגעוונדרטע נעפילן אן שייכות'ן צו קאָנקרעטע סיטוא־ ציעס זענען ניטא. און וועו די פאסיקע סיטואציע פעלט, טראָגט

*) Primitive Music. Richard Wallaschek, 1893, p. 228.

אדער שלעכט פאר אונז, בעת אין דער מעשה קענען מיר זעען דאס ווייטערע און טיפערע וואו „טובה" און „רעה", ווי לעצטע רעזולטאטן, באקומען גאר א גאנץ אנדער כאראקטער. די מעשה רופט ארויס אן ארויסגעטאנקייט און אן אפגעטיילטקייט אין זעלביקן מאמענט, און דאס גיט א מענלאכקייט פאר גלייכצייטיקן מיטלעבן, דורכלעבן און זיך ארומקוקן און באאבאכטן פון דער זייט, פון „וואו בין איך ערגיץ אין דער וועלט?" די פילאמיטישע טענדענץ זוכט אויפצובויען דעם זיגזאג פון דערציילן כדי מיט זיין הילף זאלן מיר קענען צוקומען צו דער ווירקלאכקייט פון יענער זייט וועלכע איז פארשטעלט פאר אונז אין דירעקטן זיגזאג פון געשען. מיט אנדערע ווערטער, די פילאמיטישע טענדענץ גיט אונז א קלאר בילד פונ'ם לעבנס־זיגזאג, וועלכער איז אונז אזוי נאענט, אזוי אייגן, די סאמע לעבעדיקסטע רעאליטעט, און דאך פארהוילן פון אונז אין די געווויינטלאכע פראצעסן.

פארשטייט זיך, אז די רעטאריקער האבן באמערקט א וויכטיקן אמת וועלכן זיי דערציילן אונז אז א מעשה איז א פאראיינפאכונג פון לעבן; אז דאס ווערן ארויסגעווארפן די אומוויכטיקע דעטאלן כדי צו שענקען מער אויפמערקזאמקייט צום עיקר. דער געדאנק איז זיכער אן אמת'ער, נאר די אויסטייטשונג שמעקט מיט צופיל אייגנפאכקייט. אויב אונטער דעם אויסדרוק „פאראיינפאכונג פון לעבן" זאלן מיר פארשטיין דאס ארויסווארפן פרטים, ווינקלען, שפיציקייטן א. א. וו. איז דאס טאקע אמת, אבער ניט וויכטיק. ערשטנס איז די „פאראיינפאכונג" על פי רוב א געצווואונגענע און דאך איז שוין וויכטיקער פון אלץ דער כח וואס צווינגט. צווייטנס, און דאס איז דער עיקר, די דאזיקע פאראיינפאכונג איז, ווי מיר האבן געזען, פריער פון אלץ אן אנטפלעקונג, וואס דאס צינדט אן א ניי ליכט אין די טונקלקייטן פונ'ם פילאמיטישן אויפבוי.

פון דעם שטאנדפונקט קענען מיר טיפער אריינדרינגען אין אן אפט באמערקטער דערשיינונג אויף וועלכער אויך וואלאשעק שטויסט זיך אן באם פארשן פרימיטיווע מוזיק. „מען האט אפט געפרעגט פארוואס אונזערע דראמאטישע פארשטעלונגען נעמען אפט אן א טראגישן כאראקטער, כאטש מיר זענען פריי אויסצוקלייבן אן אנדערע, אפשר א מער צופרידן־שטעליקע, טעמע. אבער

סטע מענטשן. דער אמת איז אז אזעלכע ווערק — צוליב באַ־ וואוסטזיניקע און אומבאוואוסטזיניקע נייגונגען צו „רעדאקטירן" — זענען פאר פסיכאלאגישע אונטערזוכונגען א מאטעריאל פון א גאנץ קנאפן ווערט. ווארים דער פארלאנג צו דערציילן א שיינע מעשה באהערשט די וועלט.

די סאציאלע קאנסטרוקטיוויטעט וואס ליגט אין פראצעס פון דערציילן ווייזט אונז אן אויף נאך א וויכטיקער זייט פון דער פילאמיטישער טענדענץ. דאס ווארט „דערציילן" אונטערשיידט זיך פון „זאגן" דערמיט וואס דאס לעצטע באציט זיך אויפ'ן אויס־ נערריקטן נעדאנק, בעת דאס ערשטע שטרייכט אונטער דעם פאקט, אז ס'איז פאראן, לכל הפחות, נאך איינער וואס נעמט א געווינן אנטייל אינ'ם פראצעס. ז א ג ן דארף מען „עפעס", ד ע ר־ צ י י ל ן דארף מען „עמיצן".

דער גאנצער באגריף פון א זיגזאג וואלט געווען אן אויס־ זייטיקער וועג מיר זאלן פארגעסן אז ער שפילט זיך אפ אין א געזעלשאפטלאכער אטמאספערע. דאס פילאמיטישע שאפן גיט אבער צו דאס, וואס עס באזייטיקט די שטערנדיקע עלעמענטן אין אונזער צוזאמענלעבן. עס דערהייבט די מענטשן וועגן וועלכע מען דערציילט — די ראסקאלניקאוו'ס, די טביה'ס — און עס בינדט נענטער צוזאמען די, וואס באטייליקן זיך דירעקט אינ'ם פילאמיטישן זיגזאג — די דערציילער און די הערער, אדער לייענער.

וועג איך האב פריער באמערקט, אז ביים דערציילן ווערט דער תמצית פון לעבן אן אביעקט, וואלט מען אייגענטלאך גע־ קענט זאגן, אז עפעס ענלאכס קומט פאר וועג מיר זענען זייטיקע צוקוקער צו זיגזאגן פון געשען, בעת מיר אליין זענען אין זיי דירעקט ניט פארוויקלט. אבער צווישן אלע אנדערע אונ־ טערשידן וואס זענען פאראן צווישן די צוויי פאלן, איז פאראן איינער אויף וועלכן מען דארף קלאר אנווייזן. דער זייטיקער צוקוקער איז, אין פארגלייך מיט די וואס זענען דירעקט פאר־ וויקלט, אן א ו י ס ג ע ש ל א ס ע נ ע ר, און ווי גרויס זיין אינטערעס זאל ניט זיין אין דער געשעענים, ווערט ער אפגעשטויסן צוליב די אנטי־סאציאלע סימפטאמען וואס מען

מען ניט אַרום די געפילן ביז עס וועט קומען די ריכטיקע געלעגנ־
הייט; עס איז פשוט ניטאָ וואָס אַרום צו טראָגן. אָבער דער פאקט
איז פון דעסטוועגן זייער אַן אמת'ער. איבערצולעבן א טראגישע
סיטואַציע ווי א זייטיקער צוקוקער, און ספּעציעל אין פילאָמיטישע
פאַרמען, איז א כאראקטעריסטיש מענטשלאַך פאַרגענוגן. פאַר־
וואָס? די טראגישע פונקטן אויף דער זיגזאג ליניע, סיי וועו זיי
פאַרענדיקן זיך מיט א גליקלאַכן סוף, סיי וועו זיי נעמען אָן דעם
כאראקטער פון א טראגעדיע, שטעלן מיט זיך פאָר א פערפעקטן
אַנוואורף פונ'ם לעבנס־זיגזאג וואָס דאָס פילאָמיטישע אין אונז
קען נאָר אַרויסברענגען. דער שנעלער און קלאָרער לויף פון דער
ליניע, די אָטעם־פאַרכאַפּנדיקע געשפּאַנטקייט פון פונקט צו פונקט,
די טיפע סובייקטיווע אַריינגעטאָנקייט און די פעסטע צונעקניפּט־
קייט צום אָביעקט, — ווי קען מען נאָך נענטער צוטרעטן צום סאמע
פולס פון לעבן? די טראגעדיע און דער „פריילאַכער סוף", וואָס
ביידע זענען א קוואל פון טיפער הנאה, זענען אמת'ע מאַדעלן אין
זייער ליכטיקן און בולט'ן ארויסברענגען דעם סך הכל פונ'ם לעבנס־
זיגזאג.

דאָס איז די פילאָמיטאָלאָגישע דערקלערונג פון דער טענדענץ
צו דערציילן א „שיינע מעשה", ד. ה. באַוואוסטזיניק צו ענדערן די
פונקטן פון א געשעעניש און עפּעס צוצוגעבן אַדער אַראָפּצונעמען
כדי עס זאל זיך באקומען א שענערע מעשה. קאָמישע און טרא־
גישע פאַסירונגען ווערן פאַרגרעסערט, חסרונות און מעלות ווערן
בילדלאַכער ארויסגעבראכט, ווייל דאָס פאַדערט דער זיגזאג פון
דערציילן, וועלכער האָט, ווי שוין אַנגעוויזן, זיינע אייגענע אינ־
טערעסן. אָפט מאל ווערן אַזעלכע מעשות — אונטער דער פילאָ־
מיטישער רעדאקציע — אזוי טיף אייגנעוואָרצלט אין זכרון, אז
מען פאַרגעסט גאָר אַן די ענדערונגען וואָס מען האָט אליין גענץ
באַוואוסטזיניק אריינגעבראכט, און מען גיט זיי איבער ווי „פאקטן".
אזוי האָט כמעט יעדער מענטש בא זיך א סך אזעלכע מעשות וועגן
זיך און אַנדערע, וואָס זענען באַוואוסטזיניקע ענדערונגען פון פאק־
טישע געשעענישן. פון דעם שטאַנדפונקט קען מען אויך זען ווי
ווייניק מען קען זיך פאַרלאָזן אויף ביאָגראפיעס און אפילו אויף
אויטאָביאָגראפיעס, מעגן זיי זיין די ארבעט פון די סאמע ערלאַכ־

קייט, איז זי אָבער ניט קיין „אַנטלויפן פון דער ווירקלעכקייט", ווי פרויד דריקט זיך אויס. עס איז א טעטיקייט וואָס באַראיניקט מענלעכקייטן, ניט אזא וואָס צערייסט ווירקלעכקייטן.

די סאָציאַלע זייט פון פילאָמיטישן אויסדרוק דערקלערט אונז די דערשיינונג פון „אָפּרעדן זיך פון הארצן", וואָס איז, אין פלוג, אומפּערשטענדלעך. פּאַר וואָס זאָל ווערן גרינגער ווען מען „רעדט זיך אָפּ?" וואָס האָבן מיר דען נעטאָ מיט אונזער טרויער, מיט די קאָנפליקטן וואָס צעריסן אונזער וועלט, דורך דעם וואָס מיר האָבן עמיצן דערציילט וועגן זיי? וואו ליגט דען דאָס נעווינם אינ'ם הויפן ארויסרעדן דאָס, וואָס קומט פּאַר בא אונז? אַראָפּרעדן זיך פון הארצן, הייסט פאקטיש פּערשטאַרקן די נעזעלשאפטלאכע אנשפּאַר־פונקטן אין אונזער לעבן. דאָס וואָס נאָך איינער וויים פון מיין צער, הייסט, אז נאָך איינער לעבט מיט, און אָט דער „נאָך איינער" איז געווינטלאך א נענטערער מענטש, ד. ה. א מענטש, וואָס איז אליין א פונקט, אן אורזאך און א פּועל יוצא, אין דער זיגזאג־שפּיל פון מיין לעבן. אזוי לאַנג ווי דאָס באַוואוסטזיין פון די טרויעריקע פּאַסירונגען ציט זיך בלויז צו מיר. ריבטיקער, ציט זיך אוועק פון מענטשן, וואָס בלוט מיין פּערבינדקייט מיט זיי ניט מיין לעבן־סיסטעם א זינען, אזוי לאַנג ווי דאָס קומט פּאַר, שאַפט עס א צעריסנקייט אין מיר, א מין שפּאַלטונג אין דער לעבנס־אַרגאניזאציע, און שוואכט אָפּ מיין פּסיכישע גאנצקייט אין די קריטישסטע מאָמענטן. מחמת ענלאכע טעמים, מיט געוויסע ענדערונגען, רייסן מיר זיך באַקאַנט צו מאכן אונזער גליק, אָבער דאָ איז שוין די איבערלעבונג אן אנדערע, און עס איז שוין ניטאָ דער ספּעציפישער געמיטס־טאָן פון „אַראָפּרעדן זיך פון הארצן". די סאָציאַלע טבע פון דערציילן און די ספּעציעלע אי־ננשאפטן פון דער שפּראַך ווירקן אויך דערויף, אז דאָס פיזישע בייזיין פונ'ם הערער זאָל ניט זיין קיין אבסאָלוטע באדינגונג, ממילא גייט מען שוין איין טראָט ווייטער און מען רעדט צו זיך אליין. מען מאכט זיך אליין, הייסט עס, פאר'ן אביעקט, פאר'ן הערער, און מען האַלט אויף די סאָציאַלע אימפּליקאַציעס וואָס ליגן אין שפּראַך און אין דערציילן.

זעט בא אים, וועלכע שטאמען פון דער אויסגעשלאָסנקייט. אין אזעלכע פאלן וועט דער זייטיקער צוקוקער אפט מאל דערצערנען די פאראינטערעסירטע צדדים מיט זיין שמייכל, איראָניע, אומפאסיקער עצה, אדער מיט א באמערקונג מיט וועלכער ער פאלט ארויין ווי „א יון אין סוכה". אין דער מעשה, פארקערט, ווערט ער א ר י י נ ג ע צ ו י ג ן, ער אידענטיפיצירט זיך מיט העלדן און סיטואציעס און טוליעט זיך שטארקער צו אלע ארום אים. וועג מען דערמאָנט זיך אז דער פילאָמיטישער אויסדרוק האָט אורשפרינגלאך געהאט צו טאָן ניט מיט ביכער, נאר מיט געזעלשאפטלאכע געלעגנהייטן, וואו אלע זיצן צוזאמען און הערן מיט פארכאפטן אטעם וועגן דעם שיקזאל פון נאענטע און ווייטע, פון גוטע און שלעכטע, — וועג מען האט דאָס אין זינען, זעט מען קלאָר ארויס די סאציאלע קאָנסטרוקטיווקייט פון פילאָמיטישע פונקציעס.

דערפאר, וועג דרויסנדיקע אומשטענדן שטערן דעם געזעלשאפטלאכן צוזאמענהאנג, ווערט די פילאָמיטישע נייגונג א לוידנשאפט וואָס זוכט אלע מיטלען זיך צו שטילן. אין רעגנדיקע טעג, ביים קאמין, אין איינזאמע פארנאכטן, אין דער טונקלקייט וואו מען ווערט ארויסגעטאָן אין זיך, אוֹן ווי אָנגעווויזן אויף זיך אליין; וועג מען פארלירט דאָס געפיל פון זיכערקייט, וואָס בלויז א הארמאָניש־געזעלשאפטלאך לעבן קען שאפן — ווי גוט איז אין אזעלכע מאמענטן זיך אייגצוביזנערן אין דער פילאָמיטישער וועלט. איך האָב דאָ ניט אין זינען די קראנקע פאנטאסטישע געוועבן פון נעוראָטיקער וועגן וועלכע עס רערן אזוי פיל די פסיכאָאנאליטיקער, נאר דעם נעזונטן, נארמאלן, סינטעטישן מעשה־נעוועב אין וועלכן עס לעבט דער נעזונטער נארמאלער מענטש.

די פסיכאָאנאליטיקער רירן זיכער אָן א נאָנץ וויכטיקן פונקט וועג זיי שרייבן אונטער די ראלע פונ׳ם קראנקהאפטן פאנטאזירן. דאָס באווייזט, אז עס איז אויך פאראן א קרענקלאכע, א פאטאלאָגישע פילאָמיטיע, פונקט ווי יעדע גייסטיקע טעטיקייט האָט איר פאטאלאָגישן צושטאנד. די נעזונטע פילאָמיטישע טעטיקייט, כאָטש זי ברענגט ארויין ענדערונגען אין דער ווירקלאכ־

שטויסן אין א ריכטונג וואס זיינע אינטערעסן האבן פאר אים אנגעצייכנט, און יעדע אפניגונג פון אט דער ריכטונג, וואס ער זעט אין אנדערע, קומט בא אים אויס ווי א דערווייטערונג פון די „אמת'ע", „פראקטישע", מענטשלאכע אינטערעסן.

אויב, למשל, מיר באטיטלען דעם פילאזאף מיט'ן נאמען בטלן ויאלטן מיר, גלויב איך, געראַרפט געבן דעם זעלביקן קאמפלי מענט דעם באנקיר, ווארים וואסער פראקטישן ווערט האט עס צו מאכן די גרעסטע אנשטרענגונגען אויף אנצוזאמלען מילי־ נען פון וועלכע מען וועט קיינמאל, קיינמאל ניט קענען? מיר דוכט אז אזא רייסעניש צו מילי־אנען געהערט ניכער צו דער קאטעגאריע וואס מען רופט פסיכאלאגיע איידער צו עקא־ נאמיק.

סיי דער באנקיר, סיי דער פילאזאף האבן לכתחילה געקוקט אויף זייערע טעטיקייטן ווי אויף מיטלען, ווי אויף עפעס וואס האט בלויז אן אינסטרומענטאלן ווערט. דער ציל האט געקענט זיין פרנסה, אדער כבוד, אדער ביידע צוזאמען, אדער גאר א דריטע זאך. פאראן נעניג צילן אין לעבן פאר וועלכע מיר זוכן מיטלען כדי זיי דורכצופירן. אבער אזוי שנעל ווי יעדער פון אט די צוויי האט זיך אוועקגעלאזט אויפ'ן זיגזאג־וועג צו זיין ציל, זענען ממילא נייטיק געווארן נייע דערגרייכונגען; די זינ־ זאגן האבן זיך נענומען הייבן און פאלן, ניט לויט דער ערשטער אויסרעכנונג, נאר לויט'ן דראנג פון די כחות וואס זייער איי־ גענער גאנג האט ארויסגערופן. דאס האט צוגענעבן דער טעטי־ קייט א ניי ליכט און א נייעם זינען, און זי האט אנגעהויבען צו ווערן א צווועק אין זיך אליין און ניט בלויז א מיטל.*)

אויב מיר אלע זענען מער פראקטישקייט אינ'ם באנקיר איי־ דער אינ'ם פילאזאף, איז עס דערפאר ווייל מיר אינגארירן די טעטיקייט און באטראכטן בלויז רעזולטאטן, און פון דעם שטאנד־ פונקט קענען מיר ניכער זענען אינ'ם באנקיר (ס'הויפט אין זיין נעלט) א מיטל צו אונזערע אייגענע צוועקן אייידער אינ'ם פילא־

*) דער דאזיקער ענין ווערט דעטאלער באהאנדלט אין זיבעטן און אכטן קאפיטל.

מיר האבן זיך ביז איצט מער אפגעשטעלט אויפן כאראקטער פון דער שטייגנדיקער לויט פונ'ם זיגזאג פון דערציילן און אויף איר ספעציעלן וועדט. אבער אויך די פאלנדיקע לויט צייכנט זיך אויס מיט א גאנץ באזונדערער אייגנארטיקייט: זי האקט זיך אין גאנצן אפ, זי האט א סוף, דאס וואס מיר געפינען ניט אין זיגזאג פון געשען. אין דער מעשה האט יעדער עפיזאד מער פארענדיקייט און ניט דעם באוואוסטזיין אן אפרו־פונקט, א פונקט וואו מען קען אפלאזן די לייצעס, אזוי צו זאגן, פון דער שטענדיקער אנגעצויגנקייט. די גאנצע מעשה, ווידער, לייזט זיך אויף אין איר לעצטער דערגרייכונג, און ניט אונז א מעגלאכקייט צו ווערן סיי רעטראספעקטיוו, סיי פראספעקטיוו, ד. ה. זיך אומצוקוקן אויף אלץ וואס עס איז פאר־געקומען פריער און וואס דאס איז מחייב אויף שפעטער.

דער דאזיקער מאמענט איז דאך אן א שיעור וויכטיק פאר א באשעפענישן וואס קען רעפלעקטירן, וואס קען אויפפאסן די שייכות'ן פון זיין לעבן, וואס האט א פארלאנג זיך דורכצורייסן די גרענעצן וואס דערפארונגען שטעלן אוועק. די אפרו־פונקטן גיבן א גינסטיקע געלעגנהייט אויפצוכאפן די טיפערע שייכות'ן פונ'ם דערציילטן, און אויף אזא'ן אופן גיבן זיי דער מעשה איר דערציערישן וועדט.

וואָרים נעשעענישן זענען ניט קיין אפגעריסענע דערשיי־נונגען וואס הייבן זיך אן, שפרייטן זיך פאנאנדער און ענדיקן זיך אין זיך אליין. א געשעענישן איז א טרייב־כח און א וועג־וויזער פאר דער קומענדיקער געשעענישן, פונקט ווי זי אליין איז א פועל יוצא און ציט זיך אין דער ריכטונג, וואס איז אנגע־ווויזן נעוואָרן פון דער פריערדיקער. די שטייגנדיקע לויט הייבט זיך אן מיט'ן אימפעט, וואס רייסט זיך ארויס סיי פונ'ם אינס־טינקטיוון לעבן, סיי פון די מאטיוון וואס די פריערדיקע זיג־זאגן האבן אנגעקליבן אויף זייער וועג. און בעת די לויט ציט זיך ארויף, פארשטארקט זיך איר כח, און אט דער כח וועדט א פאקטאר אינ'ם אויפשטייג פונ'ם קומענדיקן זיגזאג, און אזוי כסדר. פון דאנען נעמט זיך סיי די עקשנות, סיי די איינזייטי־קייט פון יעדן דורכשניטלאכן לעבן. יעדער מענטש וועדט נע־

וואָס לאָזט נאָך זיך קיין שפּורן ניט איבער. זי האָט זיכער אַן אייג־פלום אויפ'ן שפּעטערדיקן לעבן, זי וועבט זיך אַריין צווישן די פּעדים פון ווירקלאָכע לעבנס־פּראָצעסן. אָבער זי האָט די מעלה וואָס אָט די ראָלע אירע זעט זיך ניט אָן.

און דאָס איז דער עיקר, דאָ ליגט א וויכטיקע ביישטייערונג מיט וואָס די פילאָסופיטישע דערפאָרונג צייכנט זיך אויס. אויך דאָ האָבן מיר איבערגעלעבט א זיגזאג, אָבער ער שפּאָנט אונז ניט איין אינ'ם ענגן וועג וועגן וועלכן מיר האָבן פריער געערעט. מעשות האָבן א געוואלטיקע פּאַרשידנארטיקייט, מעשות ענדיקן זיך, האָקן זיך אָפּ, און גיבן אונז דורך דעם דאָס געפּיל פון באַפרייטקייט. ביי געשעענישן האָבן מיר קיינמאָל ניט דאָס פּארגענגן פון איבערלעבן אַן אמת'ע פּאַרענדיגקטקייט, ווייל וועגן די געשעענישן פּאַרענדיקן זיך טאַקע אויף אַן אמת'ן, איז שוין ניטאָ וועך עס זאָל זיי איבערלעבן. אויף אזא'ן אופן באַפרייען מיר זיך, ביים דערציילן, פון זיין פּאַרשקלאָפט צו א דערעסנדיקער שטענדיקייט, און דאָך, אין מאָמענטן פון ישוב הדעת, וויסן מיר גאָנץ גוט, אז די פּולע אָפּגעהאָקטקייט פון דער מעשה, איז בלויז אַן אַנגענעמער איינדרוק.

דאָס ברענגט אונז צו דער עטישער באַרייטונג פון פילאָסופישע טענדענצן. צו זאָגן אז דאָס דערציילן האָט א צוקונפטיקע וועגרונג, וואָלט נעהייסן, ביז א געוויסער מדרגה, איבערצוחזר'ן אלץ וואָס איז נעזאָגט געוואָרן וועגן די סאָציאלע אימפּליקאַציעס פון דערציילן און וועגן דעם ווערט פון שפּראַך בכלל. דאָס דערציילן, — אָדער, אין א געוויסן זינען, זיך דערציילן, וואָס רופט זיך „הערן" — גיט אונז א מעגלאכקייט צו פּארבריטערן און רעאָרגאַניזירן שייכות'ן, צום גרויסן מענטשלאכן „אראָפּ־רעדן זיך פון הארצן", און שפּראַך איז דאָס בעסטע מיטל דערצו.

די מעשה דערציילט ניט בלויז וואָס ס'איז געווען, נאָר אויך וואָס כ'דערוואַרט זיין, וואָס מיר זאָלן טאָן. אמת, מיר זענען אָפּט־מאָל אין דעם פּרט איינזויטיק און זענען בלויז מעשׂות אין ליכט פּון סבות און ניט פון רעזולטאטן. מיר וויסן צו דערציילן וועגן דעם אז שילער'ס „רויבער" אָדער ארציבאשעוו'ס „סא־נין", האָט ארויסגערופן א באַוועגונג, מיר פּארגעסן אָן דער

זאף. דער באנקיר, הייסט עס, איז פאר אונז דער „פראקטישער", ווייל מיר אידענטיפיצירן זיינע צוועקן מיט אונזערע מיטלען. וועלן מיר זאלן אבער אויף א ווייג באטראכטן דעם באנקיר אין זיין אייגענעם ווינקל, און די מיליאנען זיינע ווי זיגזאג־שפיצן, ווי צוועקן, אט ווי זיי זענען בא אים, דעמאלט וואלט אונז זיין גאנצע ארבעט גענומזט אויסקוקן אומגעלומפערט נאריש. יעדער פון אונז איז אין זיין לעבן א שטיקל באנקיר און א שטיקל פילאזאף. פאראן אזעלכע וואס האבן מער צו טאן מיט באנקירישע ענינים, אנדערע מיט פילאזאפישע, איז די דאזיקע וואס געפינען זיך מער אויף דער פילאזאפישער זייט — שרייבער, לערער, דיכטער, א. ה. ג. — וועלן שענקען מער אויפמערקזאמקייט דעם פילאזאף, און מחמת פונקט דעם זעלביקן טעם: זיי, אין זייער ארבעט, האבן א נייטיקייט צו אידענטיפיצירן דעם פילאזאפ'ס צוועקן מיט זייערע מיטלען, זיי נייטיקן זיך אין פילאזאפישע זיגזאגן, אזוי צו זאגן, ווי מיטלען אין זייער ארבעט, ממילא וועט פאר זיי דער פילאזאף זיין דער פראקטישער מענטש.

אט די טבע פונ'ם זיגזאג פון געשען יאגט און רייצט און זוכט צו פירן דאס לעבן אויף אינגעפעסטיקטע רעלסן — דאס איז די כסדר'דיקע שפיל פון מיטלען וואס ווערן צוועקן, וועלן די טעטיקייט איז ניט קיין געצוואונגענע פון דרויסן. בעת מיר געפינען זיך אויף דער פאלנדיקער ליניע פון א זיגזאג, וועלן די אנגעצויגנקייט לאזט נאך, און דער אימפעט פון די שטויסנדיקע כחות ווערט אפגעשוואכט, דעמאלט זוכן מיר „צעשטרייאונג". עס הייסט, מיר זוכן זיך אוועקצו'גנבה'נען פון די רעלסן אין וועלכע מיר זענען אינגעקלאמערט אויפצונעמען א נייע זיגזאג ריכטונג. אט דא קומט אונז צו הילף דאס דערציילן. דאס דערציילן איז ניט בלויז א צעשטרייאונג אין נעגאטיוון זין, ניט בלויז אן אפוועיכונג פון עפעס, נאר א נייע פאזיטיווע ביישטייערונג, א פול־דערוואקסענער זיגזאג. אמת, בעת מיר קומען ארויס אין פולן שוואונג פון א נייעם זיגזאג פון געשען, קומט צו א נייער טרייב־כח וואס שטאמט פונ'ם איבערגעלעבטן פילאמיטישן זיגזאג, ד. ה. די מעשה איז ניט קיין „גאסט אויף א ווייל"

וואָרים וועָן מען קוקט זיך גוט צו זעט מען, אז מעשות ווייזן בולט, אז א גרעסערע פארשידנקייט פון זאכן, א פולקאמענערע אָרדנונג, א שענערע פארשידנקייט איידער מען קען געפינען ערגיץ וואו אין דער נאטור, איז א פארגעניגן פאר'ן גייסט. אן אמת'ע נעשיכטע גיט אונז דעם ערפאלג פון זאכן לויט די פארדינסטן פון זינד און טוגנט; די מעשה פארריכט דאָס, און שטעלט פאר אונז פאר נליק און אומגליק פון מענטשן, וואָס וועלן באלוינט אָדער באשטראָפט לויט זייער פארדינסט. און אזוי ווי אמת'ע נעשיכטע דערעסט אונז מיט א שטענדיקער ענליכקייט פון זאכן, באפרידיקט אונז די מעשה דורך אומגעריכטע צוגן און ענדערונגען, און אויף אזא'ן אופן איז ניט בלויז וואָס זי דערפרייט אונז, נאָר זי לערנט אונז מאָראל און ריינקייט פון דער נשמה. זי דערהייבט דעם גייסט דורך צופאסן די פארשטעלונג פון זאכן צו אונזערע פארלאנגען, און ניט ווי די נעשיכטע און שכל וואָס פארשלאפן דעם גייסט צו זאכן. *)

דאָס ווייזט אונז נאָך א זייט פון וועלכער צו קוקן אויפ'ן פארלאנג צו זען א פרייליכן סוף, בפרט נאָך אין דער מעשה וואו דער סוף איז טאקע א פולשטענדיקער סוף. דער נאנצער פילאָמיטישער זיגזאג איז פול מיט אריינגעטייטשטע און אריינגעטראכטע פונקטן וויל זיי פארווירקלאכן אין דער מעשה אומפארווירקלאכטע פארלאנגען אין לעבן.

ד. דאָס פילאָמיטישע געווענ און די „אמת'ע" מעשה

זאל דער דאזיקער בליק ניט באטראכט ווערן ווי א סתירה צו דער נעוויינטלאכער פאדערונג נאָך אמת'ע מעשות, נאָך שיל-דערונגען פון „רעאלן" לעבן, וואָס איז אזוי שטארק פארשפרייט צווישן דעם פראָסטן עולם. דאָס איז אייגנטלאך א נייע דערשיינונג און איז אומבאקאנט צווישן פרימיטיוון שבטים. די דאזיקע דערשיינונג האָט צו פארדאנקען איר עקזיסטענץ דעם פאקט וואָס מיר האָבן א ליטעראטור מיט פראָפעסיאָנעלע שרייבער אויף וועל-

*) History of Prose Fiction. John C. Dunlop, Vol I, 2.

באוועגונג. אן דעם נעוועלשאפטלאכן צושטאנד, וואם האט ארויס־געופן די ווערק. אבער מעשות גיבן צו א קלאר געשטאלט צו מענ־לאכע שפעטערדיקע טעטיקייטן, זיי פארמירן און פארמולירן, און דאָ לינט זייער גרויסער עטישער ווערט, און נאך גרעסער איז זייער עטישער ווערט דערמיט וואם זייער פארמירן און פארמולירן ווערט געטאן מיט דער הילף פון לעבעדיקע זיגזאגן און ניט דורך אבסטראקטע ליניעס פון דערקלערונגען און פעסטשטעלונגען.

דער וואם זעט ניט אין די וויכטיקייט פון אט דעם לעצטן פונקט רעזוצירט זיין דערציילן צום מוסר השכל טיפ, און דערמיט צעפאלט זיין זיגזאג, עס ווערן גלייכע ליניעס, וואם טראגן אויף זיך די סמנים פון אן אינווייניקסטער סתירה. די טיפישע מוסר השכל מעשה טראגט אין זיך דעם ריח פון פאלשקייט, פון א „פסעודא", ווייל זי דערווייטערט זיך פון דער כאראקטעריסטישער שייכות סיסטעם, וואם רופט זיך מ ע ש ה. מען וואלט זיכער נעקענט זאגן אז א מעשה וואם זוכט צו לערנען, און שטרייכט אונ־טער דעם דאזיקן פונקט, פארלירט אין גאנצן איר פילאמיטישן ווערט, בעת א מעשה וואם לערנט ניט איז בכלל ניט מענלאך.

די מעשה ווי א מיטל צום לערנען, דערציען און פארווירקלאכן פארלאנגטע צוועקן, ווי קליין אדער גרויס, ווי פערזענלאך אדער געזעלשאפטלאך זיי זאלן ניט זיין, איז א פילאמיטישע כאראקטע־ריסטיק וואם ווארפט זיך שטארק אין די אויגן. דער אייביקער דאָרשט נאך נערעכטיקייט אין ענגערן אדער אין ברייטערן זינען, וואם ווערט אן איינגעווארצלטע געווואונהייט אין די ערשטע יארן פון דער קינדהייט, נעפינט זיין בעסטן אויסדרוק אין דער מעשה. אויף דער דאזיקער דערשיינונג ווען מיר זיך ספעציעל אפשטעלן אינ׳ם קאפיטל „קינדער־מעשיות". אבער אויך אין דערוואקסענעם לעבן שפילט זי אן אומגעהייער גרויסע ראלע. לאדר בעיקאן האט נאך באמערקט די דאזיקע עטישע כאראקטעריסטיק ווען ער זאגט אז: „פונקט ווי די אקטיוויטעט וועלט איז נידעריקער פון דער שכל׳דיקער נשמה, אזוי גיבן מעשות („פיקשאן") דער מענטשהייט דאָס, וואם געשיכטע זאגט אפּ, און, ביז א געוויסער מאָס, באפרידיקן זיי דעם נייסט מיט שאטנס ווען ער קען ניט הנאה האבן פונ׳ם שטאף.

איז אבער לחלוטין פרעמד, מוז זיין פרעמד, דעם מענטשן וואס האט מיט ליטעראטור קנאפ וואס צו טאן, און וואס איז געוואוינט צו שטילן זיינע פילאמיטישע דאַרשטן אויף אנדערע אופנים. אין „אמת'ע מעשיות" — צו וועלכע עס ציט זיך דער, וואס ליטעראטור איז אים פרעמד — איז ניטא קיין פערזענלאכע מענטשלאכע סבה (קיין שרייבער) פאר זייער עקזיסטענץ; זיי זענען די רעזולטאטן פון אן אלנעמיינער באשערטקייט, אזוי צו זאגן, און טראגן אין זיך די וויכטיקייט פון אן אוניווערזאלן כח.

דער אינטעלעגענטער לייענער לעבט אייגנטלאך צווישן פילאמיטישע לעבנס. ער לעבט דעם געווייגטלאכן זיגזאג פון דערציילן, ווי אלע מענטשן, און אחוץ האט ער זיך אויך נעשאפן א ליטעראריש-פילאמיטיש לעבן. פאר אים איז, אין ליטעראטור, דער שרייבער קיין מניעה ניט, פארקערט, ער זעט אין אים א גרויסע הילף אינ'ם נאנג פון זיינע אייגענע פילאמיטישע פראצעסן. פאר אים איז שוין קלאר דער כאראקטער פון דער פילאמיטישער נויטוועניקייט און ער זעט אינ'ם שרייבער ניט בלויז דעם באהערשער נאר אויך דעם באהערשטן. ער ווייס אז ער איז פונקט אזוי א וועג-ווייזער פאר'ן שרייבער ווי דער שרייבער איז א וועג-ווייזער פאר אים. פאר אים איז דעריבער ניט וויכטיק דער אמת פון „פאקט", נאר דער אמת פון תוך, ער זוכט דערפאר ניט די זיגזאגן ארום די עקסטרעמען פון לעבן — טראגעדיעס, אדער „פריילאכער סוף" — נאר דעם צענטער, דעם כאראקטעריסטישן זיגזאג פון געשען. די דאזיקע ליטעראריש טעטיקייט (דאס לייענען איז אויך א טעטיקייט) פירט נעווייגטלאך צו א באפריאונג פון דער שטרענגע צו פארווירקלאכן קלענערע, פערזענלאכע דאַרשטן דורך פילאמיטישע מיטלען. לכל הפחות באפרייט מען זיך דערפון בים-לאכווייז אין דער ליטעראטור. דאס אלץ עפנט אויף בריטערע וועגן פאר די פונדאמענטאלערע פילאמיטישע טרייב-כחות אין ליטעראריש שאפן און ענין.

כדי צו זען דעם חסרון פון א לייכטער טעאריע, דעם חסרון פון צופיל פאראיינפאכונג, איז כדאי זיך צו באקענען מיט דעם ווי אזוי ספענסער דערקלערט דעם אפשטאם פון אויסגעטראכטע מעשות; „אז אויסגעטראכטע מעשות האבן

כע מען קען קאָנקרעט אָנווייזן אז זיי זענען די באַוואוסטזיניקע שאַפער פון אַלץ וואָס מיר לייענען ד.ה. אז זיי זענען עס די וואָס „טראַכטן אויס". דער פּראָסטער מענטש זעט ניט אינ'ם שרייבער קיין פּאַרפולקאָמונג פון זיינע אייגענע פילאָמיטישע טענדענצן נאָר א מענטשן מיט שרייבערשע פּייאיקייטן — ד. ה. אייגנטלאָך, ער קען „נאָכמאַכן", פעלשעווען — און ער פירט בלויז אויס אין די מעשות זיינע צופעליקע קאָפריזן. צו זיין אונטער דעם כשוף פון א מענטשלאַכן קאָפריז איז א דערנידעריקונג, איז א באַליידיקונג פאַר אונזער מענטשלאַכער חשיבות. דער דאָזיקער סאָרט מעשה קען דעריבער ניט באַפרידיקן קיין פילאָמיטישע נויט בא אזא מענטשן, ווייל די שייכות'ן וואָס א מעשה שטעלט מיט זיך פאַר איז צעבראָכן געוואָרן, ווייל דעם שרייבער ווערט בלויז צוגעשריבן די פייאיקייט פון פאַנטאַסטישע קונצן.*)

אין אמעריקע האָבן מיר א ספּעציעלן ענגלישן זשורנאַל „אמת'ע מעשות" וואָס זוכט צו באפרידיקן דעם דאָזיקן פּאַרלאַנג. דאָרט ווערן געדרוקט די געוויינטלאַכע שונד מעשות, נאָר עס ווערן אָנגענומען געווען רעטאָרישע מיטלען צו געבן זיי א שיין פון „אמת", פון א באַריכט. פּאַרשטייט זיך, אז ליטעראַרישע אינטע־לעגענץ און ברייטערע ליטעראַרישע דערפאָרונג פירט דערצו מען זאָל זען אינ'ם שרייבער־קינסטלער'ס ארבעט א פילאָמיטישע נויט־ווענדיקייט, און מען פילט זיך אויך באַרעכטיקט אים אָנצוואוויזן אויף חסרונות, ווייל נאָך אלעמען איז ער דאָך ניט דער גאַנצער באַלאַבאַס איבער זיין שרייבן. אָט דער שטאַנדפונקט וואָס זעט אוים צו זיין אַזוי פּאַרשטענדלאַך פאַר אן אינטעליגענטן לייענער,

*)עס דערמאָנט אַן דער שנאה פון פרומע פּוילישע אידן צו פּרצ'ן, ווייל „ער מאַכט חוזק פון חסידים". לכתחילה קומט אויס ווילד אַזאַ באַשולדיקונג. אָבער אַז פּרצ'עס אידעאַליזירונג זאָל פאַרוואַנדלט ווערן אין „חוזק" איז פאַרשטענדלאַך פאַר מענטשן וואָס האַלטן פּרצ'עס שאפן פאַר א צופעליקן קאָפריז. און אַזוי ווי ער אַליין איז ניט אויפער פון זיי, פאַרוואָס זאָל ער זיך ניט וועלן אָפּרעכענען מיט'ן חסידיזם דורך זייענע מעשות? נאָך אַלעמען ליגט דאָך דאָס שרייבן אין גאַנצן אין זיין האַנט, קען ער דאָך טאָן וואָס ער ווייל און פאַלגן גיבער זיינע „אפיקורסי־שע נייגונגען" אוידער דעם „אמת".

טיקן לִיטעראַרישן פּראָדוקט, ווי דעם ראָמאַן, ווי א טייל „פּונ'ם קלאַס וואָס מען רופט אָן קאָלעקטיוו „לוקסוסן", ווייל ער (דער ראָמאַן) גיט דירעקט גאָר ניט צו צו דער אויפהאַלטונג פון לעבן אָדער פון נעזונט. ער געהערט צום קלאַס פון „ארטיסטישע לוקסוסן". *) די דאָזיקע באַגרענעצטע אויפפאַסונג פון לִיטעראַטור גלייכט זיך אין גאַנצן אויס מיט'ן נאַיוון קוק אויף „לעבן" און „נעזונט" וואָס ווערט דאָ אויסגעדריקט. פּאַרשטייט זיך, אז אויב „לעבן" און „נעזונט" האָבן בלויז צו טאָן מיט אָטעמען, פאַרדייען אָדער בלוט־צירקולאַציע, דעמאָלט איז לִיטעראַטור — אָדער בכלל מעשות — קיין דירעקטער בייטראג ניט, אַלזאָ א „לוקסוס". אָבער מענטשלאַך לעבן — אפילו אונזערע עלעמענטאַרע פיזאָלאָגישע פּראָצעסן, ווי יעדער פּסיכאָלאָג ווייס — איז א סך מער ווי דאָס, וואָס אן אויבן־אויפיקער בליק קען דערין זען. ווי עס ווייזט אויס איז פונקט דאָס זעלביקע אמת וועגן אונזער דערציילעריש לעבן.

*) The Novel—What It Is. F. M. Crawford, p. 8.

זיך אַנטוויקלט פון ביאָגראַפיע, איז קוים נייטיק צו באווייזן. עס איז אומפארמיידלאך פאר'ן ביאָגראף — סיידן ער איז פינקטלאך, וואָס אלטע ביאָגראפן זענען עס זיכער ניט געווען — אז ער זאָל מער אָדער ווייניקער צוגעבן פאַנטאזיע צום פאקט.... ....פארשטייט זיך, אז דער דערציילער וואָס האָט געגעבן די פרעמיססטע וועלכע פון אן אונטערנעמונג, אָדער דערגרייכונג, איז געווארן בילכער בא די צוהערער, און, פארשטייט זיך, זייענדיק תמיד גרייצט צו פארגרעסערן זיינע פאַנטאסטישע הוספות, איז ער אומבאמערקבאר געווארן א פארפאסער פון מעשות.*)

ווי עס ווייזט אויס פארשטייט ספענסער אונטער „ביאָגראפיע", א באריכט, אן „אמת'ע מעשה". סוף כל סוף הייסט עס אז א זיגזאג פון דערציילן איז געבויט אויף א זיגזאג פון געשען, א זעלבסטפארשטענדלאכקייט וואָס זאָגט גאָר ניט. וואָרים „ביאָגראפיע" פלוס „פאַנטאסטישע הוספות" איז אויך אין א געווישן זינען דער אינהאלט פון יעדער מעשה היינט, און קען אנדערש ניט זיין. אבער ווי אזוי דער „פלוס" צווישן „ביאָגראפיע" און „פאַנטאסטישע הוספות" ווערט ארויסגעווארפן און ס'ווערט איין נאַנצע, נייע סיטואציע — א מ ע ש ה, אָט דאָ ליגט די הויפט־שווערקייט, און גראָד דאָס ווערט אין דער פריערדיקער ציטאטע ניט אָנגעריבט. עס איז זיכער אמת אז דער פרימיטיווער ביאָגראפער איז ניט געווען פינקטלאך, און דער היינטיקער איז עס אויך ניט, און קען ניט זיין, ווייל פילאָמיטישע טענדענצן דערלאָזן עס ניט. אבער בלויז די געשיכטע, אנטוויקלונג און דער ספעציעלער כאראקטער פון אָט דער אומפינקטלאכקייט וואָלטן אונז געקענט געבן א באגריף פון אן אפשטאם. א חוץ דעם איז סתם אומבאגרינדעט די השערה אז אויסגעטראכטע מעשות שטאמען אפ פון באריכטן פון געשעענישן. די פרימיטיווע מיטאָלאָגיע, און נאָך מער די אנטראפאָמארפישע מעשה וועגן חיות, איז זיכער ניט געווען קיין קלענערער לערער איידער דער באריכט.

בלויז דער דאָרשט צו פאראיינפאכן קאָמפליצירטע דערשיינונגען קען אויך פירן א שרייבער אויפצופאסן אזא אומגעהייער וויכ־

*) Principles of Sociology. Herbert Spencer, Vol. 3, 243.

קאפיטל IV

מעשות בא פרימיטיווע שבטים

א. די שווערקייטן באם שטודירן מעשות פון פרימיטיווע שבטים.

די ליטעראטור וואם פארנעמט זיך מיט באשרייבן דאם לעבן פון פרימיטיווע שבטים איז אומגעהייער גרויס, ברייט און פאר־שידנארטיק. קיין איין וויסנשאפטלער האט אפשר ניט אזא רייכן און פארטיקן מאטעריאל פאר זיך ווי דער עטנאלאג. און דאם איז קיין וואונדער ניט בעת מיר האבן אין זינען די פארשידענע פאר־אינטערעסירטע צדדים וואם האבן געארבעט אויף אט דעם פעלד. קודם כל זענען נעקומען די אנטדעקער און האבן פארעפנטלאכט זייערע באאבאכטונגען אין אפריקע, אויסטראליע, אמעריקע, און אומעטום וואוהין זייער נייגיריקייט האט זיי געטריבן. דערנאך האבן מיר די שילדערונגען פון דער גרויסער ארמיי קריסטלאכע מיסיאנערן, וואם זיערע רעליגיעזע צוועקן האבן ניט באווויזן אפ־צוטייטן דעם מענטשלאכן אינטערעס אין די „ווילדע" נעצנדרינער. א חוץ דעם האבן מיר נאך א צד. ווי זאגט דער ענגלישער וויץ: גרויס בריטאניע באמיט זיך צו פארשפרייטן גאט׳ס וואָרט אין די ווילדע לענדער, און אזוי שנעל ווי די ווילדע נעמען גאט׳ס וואָרט נעמט בריטאניע די לענדער. און אז מען נעמט איין לענדער, שיקט מען שוין אהין פארשידענע ציווילע און מיליטערישע באאמטע. און די אינטעליגענטערע פון אט דעם קלאס — וואם האבן נאר א פערדער אין דער האנט — באשרייבן וואם זיי זעען און פארשן אויס. צום סוף קומט דער עטנאלאג מיט זיין וויסנשאפטלאכער אריענטאציע, געשולטקייט און פארזיכטיקער באאבאכטונג. אויף אזא אופן איז אויפגעבויט גאווארן א גראנדיעזער בנין פון אן עטנאלאגישער ליטעראטור וואם האט צו זיך קיין גלייכן ניט.

נעשיכטע און די כאראקטעריסטישע איינפלוסן מיט וועלכע ער איז ארומגערינגלט, איז ווייניק וואס נענומען נעווארן אין אכט.

א חוץ דעם, און אפשר טאקע צוליב דעם, איז דאס פרימיטיווע לעבן שטודירט געווארן פונקטנווייז, לויט דער באזונדער אריענטאציע פון׳ם פארשער. און ווי זאגט נאם: „דער רעקארד פון׳ם פרימיטיוון לעבן ווערט צעטיילט אויף קאפיטלען וואס זענען אראנזשירט, ניט אויפן באזן פון פרימיטיווע אידייען, נאר אויפן׳ן באזן פון ציוויליזירטע אידעען.*) מען צעטיילט, הייסט עס, דאס פרימיטיווע לעבן אויף שורות דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, און דאס שאפט א נעפאר זיך אין נאנצן אפצופרעמדן פון אלע פאר־בינדונג־פעדים פון׳ם פרימיטיוון טאג־טעגליכן לעבן, וואס ניבן יעדע דערשיינונג איר זינען און ווערט. דאס איז די נרויסע נעפאר פון יערן אנאליזיר־פראצעס. וואהרים וועו מען צעטיילט און צע־פיצלט וואהרפט מען שוין דערמיט אליין ארויס די שייכות׳ן וואס האבן פריער נעשאפן דאס נאנצע, און וועו מען ווייל פון די טיילן צוריק צונויפשטעלן דאס נאנצע, באקומט זיך שוין א נאנץ אנדערע זאך.

די דאזיקע חסרונות ווייזן זיך ארויס זייער בולט וועו מיר ווילן אויספארשן די טבע פון די פילאמיטישע טענדעצן אין דער פרימיטיווער וועלט. אין פלוג קען זיך אויסווייזן אז מיר זענען נעווואלטיק רייך אין נעזאמלטע מאטעריאלן פון׳ם פרימיטיוון דערצייליער. עס איז דאך פארצייכנט נעווארן אזוי פיל מיטאלאגיע און פאלקלאר פון אלע שבטים אין אלע וועלט־טיילן. אבער דא מישט זיך אריין די ספעציעלע אריענטאציע פון די זאמלער, וואס דערלאזט ניט מיר זאלן זיך קענען אין זיי ווי נעהעריק פאנאנ־דערקלייבן פון א פילאמיטאלאגישן שטאנדפונקט. וואהרים עס דארף פאר אונז קלאר זיין אז דער עטנאלאג איז ניט פאראינטע־רעסירט אין פרימיטיווער טאג־טעגלאבער פילאמיטישער טעטיקייט, נאר אין א מער ווינסנשאפטלאכן סארט פון פאלקלאריסטישן מאטעריאל. פאר אים איז וויכטיק די מעשה אויף וויפיל זי דער־

*) Folk-Lore as an Historical Science. Laurence Gomme, 145.

אבער דער פאקט וואס דער בנין איז געבויט נעוואָרן פון נאנץ פארשידענע מענטשן מיט פארשידענע אריענטאציעס האט דעם עטנאלאג קיין גרויסע טובה ניט געטאָן. דער אמת איז אז פון דער קולטור־אנטראפאלאגישער געביידע וואס איז מיט אזוי פיל מי געבויט נעוואָרן אין משך פון צענדליקער יאָרן איז היינט כמעט קיין איין ציגל ניט געבליבן אויף זיין פריער־אוועקגעלייגטן פלאץ. דער מאדערנער עטנאלאג האט איינגעזען אז אלע פריערדיקע טע־אריעס פון פרימיטיוון לעבן, אלע טעאריעס וועלן דער פרימיטיווער פאמיליע, מיטאלאגיע, רעליגיע, פאליטישער ארגאניזאציע, קונסט, פסיכאלאגיע, שפראך, מיט איין וואָרט אלע טעאריעס וועלן פרי־מיטיווער קולטור זענען געבויט געוואָרן אויף טעות'ן, פאלשע אוים־טייטשונגען און אויפ'ן פארלאנג צו מאכן קאמפליצירטע זאכן איינפאך. די עוואלוציע טעאריע, למשל, ווי זי איז לכתחילה פארמולירט געוואָרן, האט אנגענאָמען אן א שיעור צרות.*) יעדער אייגער וואס האט זיך צוגעקוקט צום פרימיטיוון לעבן האט זיך רק געפליישט צו שאפן א גלייכע לייטער מיט כסדר'דיקע מדרגות פון אנטוויקלונג, וואס זאל זיין גילטיק פאר אלע שבטים אין דער נאנצער וועלט. עס איז ניט אזוי געווען קיין אנשטרענגונג צו פארשן דאס פרימיטיווע לעבן ווי פעסטצושטעלן א טעאריע, אז יעדע מענטשלאכע געזעלשאפט מוז דורכגיין א געוויסע צאל אנטוויקלונגס־מדרגות, אין א באשטימטער ארדנונג, און אז אט די ארדנונג איז די זעלביקע בא די אינדיאנער אין אמעריקע ווי, זאגן מיר, בא די בושמענער אין אפריקע. אויב מיר זעען דאך אז עס זענען פאראן גרויסע אונטערשידן צווישן שבטים, איז עס בלויז דערפאר וואס בעת איין שבט געפינט זיך אויף אן אנגענו־מענער ערשטער מדרגה, געפינען זיך אנדערע שוין אויף דער דריטער, א. א. וו. דאס ספעציעלע לעבן פונ'ם שבט, זייַ־באזונדערע)

*) Cultural Antropology, A. Goldenweiser, in History and Prospects of the Social Sciences, H. E. Barnes Ed. 221 ff; The Evolution of Intelligence and the Thraldom of Catch-Phrases. G. Elliot Smith, in Problems of Personality, Studies in Honor of Morton Prince, 9, 10.

מיטיוון לעבן סיי צוליב שפראך מניעות *) סיי צוליב די ענדערונגען וואס קומען פאר אין פרימיטיוון נעמיט מחמת דעם וואס א ווייסער מענטש איז דא דערביי. און נראד נייטיקן מיר זיך דוקא אין אט אזא דירעקטן מאטעריאל בעת מיר ווילן זיך דערגרונטעווען צום פילאמיטישן אויסדרוק אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט.

ב. פילאמיטישע טעטיקייט אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט.

אויב דער דירעקטער וועג האט אזעלכע שטרויכלונגען וואס מען קען דערווייל ניט בייקומען, וועלן מיר זיין געצוואונגען זיך צו ווענדן אין דער ריכטונג פון אן אומווענ וואו מיר ווילן, ווי מיר דוכט, קענען צונויפקלייבן מאטעריאל אויף צו באלייכטן אונזער ענין. קודם כל דארף פאר אונז שטיין די פראגע: וואסער פלאץ ווערט אפגענעבן אין פרימיטיוון לעבן פאר דערציילן מעשות? דאס האט ניט קיין שייכות צו דער רייכקייט פון דער פרימיטיווער מיטאלאגיע, אדער צו איר כאראקטער, נאר פשוט צו דער טעטיקייט פון דערציילן, צו דער צאל געלעגנהייטן בא ווילכע מען דערציילט, צום קלאס מענטשן וואס פארנעמט זיך מיט'ן דערציילן א. א. וו.

פילאמיטיע נעפינט איר אויסדרוק אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט אין דריי ריכטונגען: אין דער פאנטאמינע, אינ'ם ליד, אדער באלאדע, און אין דער מעשה. די פאנטאמינע איז אן אוניווערסאלע דערשיינונג אין דער גאנצער פרימיטיווער וועלט. אין דער פראגראם פון יערן יום־טוב'דיקן צוזאמענקום, סיי צוליב רעליגיע צוועקן, סיי צוליב ריין געזעלשאפטלאכע, אויף וויפיל דאס איז מעגלאך אין פרימיטיוון לעבן, איז די פאנטאמינע כמעט א שטענדיקער פונקט. די פאנטאמינע האט זיכער א נאענטע שייכות צום טאנץ, אבער זי האט אנטוויקלט אן אייגענע טעכניק און א גאנצ־

*) דר. מאלינאווסקי גיט זייער אן אינטערעסאנטן ביישפיל וואס ווייזט ווי פארפירערייש עס קען זיין אפילו א אידאלע איבערזעצונג פון א פרימיטיווער שפראך.
The Meaning of Meaning. Ogden and Richards, 457 ff.

קלערט וואס דער פרימיטיווער מענטש דענקט וועגן דעם אורשפרונג און דער טבע פון זיין וועלט. דאס וועט אים, דעם עטנאלאג, גיבן א מעגלאכקייט צו פארגלייכן פרימיטיוועם מיט מאדערנע, און דאס איז טאקע דאס וויכטיקסטע וואס מיר זענען געוואוינט צו זוכן אין פרימיטיווער מיטאלאגיע.

אט האבן מיר, למשל, א פיינעם און פארזיכטיקן באריכט פון צענטראל אויסטראליער שבטים. וועדט דארט אנב אורחא, באמערקט אז: „ביינאכט זעצן זיך די מענער, פרויען און קינדער ארום די לאגער-פייערן, רעדן, זינגען זייערע מאנאטאנע געזאנגען שעה נאך שעה, ביז איינער נאך איינעם פארלאזן זיי דעם קרייז און גייען אוועק אין זייערע פארשידענע לאגערן". *) אויב איר זייט פארינטערעסירט אין מער אינצלהייטן, איז ניט שווער אויסצוגעפינען. איר קענט געפינען אן איבערזעצונג פון די לידער, איר קענט געפינען באשרייבונגען וועגן דעם אופן פון אוועקזעצן זיך, פון מאכן דאס פייער, באוועגונגען ארום פייער, פאזיציע פון פרויען און מענער, רעליגיעזע מאמענטן, מיט איין וואדט, עס איז ניט שווער צו געפינען אינצלהייטן וועגן אלץ וואס איז מאדנע, אנדערש און וואדפט זיך אין די אוינן. אבער וועו איר פרעגט אזא פשוט'ע פראגע, ווי: וועגן וואס רעדן זיי? וואסערע מאמענטן פון זייער געווינטלאכן לעבן כאפן זיי אויף? ווי אזוי דריקן זיך אוים זייערע קענגזייטיקע באציאונגען ארום אזעלכע טעמעס? וואס דערציילן זיי זיך איינס ס'אנדערע בא אזעלכע פשוט'ע געלעגנהייטן? דאס וואלט דאך אונז געווען פיל ווייכטיקער צו וויסן אידער די ענטפערס וואס זיי גיבן אויף די פראגן פון אן עטנאלאג, אדער די מעשיות וואס זיי דערציילן אים. אבער וועגן דעם האבן מיר שוין זייער קארגע ידיעות. דער ענטאלאג וויים אויסגעצייכנט דעם דאזיקן פעלער, און ער האלט שטענדיק אין איין וואדענען מען זאל זיין געהיט פון אננעמען די דערקלערונגען וואס פרימיטיוועם מענטשן גיבן א ציוויליזירטן פארשער. אבער עס איז לייכט צו פארשטיין וויי שווער עס איז צו קריגן דירעקטע ידיעות פון פרי-

*) Native Tribes of Central Australia, Spencer and Gillen, 53.

אריסקייט, אבער דאס זעט אויס צו זיין א פאלשע דערקלערונג. די זעלביקע טעאריע האט מען אמאל פארגעלייגט כדי צו דערקלערן די שטארקע זשעסטן וואס פרימיטיווע מענטשן באנוצן באס רעדן. אבער די דאזיקע טעאריע האט שוין איצט זייער ווייניק אנהענגער.*) אפילו בא מאדערנע פעלקער איז נאך אלץ אמת אז „ווערטער, ווען זיי קענען זיך דירעקט ניט פארבינדן מיט זשעסטן און זיך ניט שטיצן אויף זיי, זענען דערווייל א זייער אומפולקאמען פארקער-מיטל".**) א סך ערגער איז אבער פאר'ן זשעסט (א חוץ אין ספעציעלע מאמענטן) וואן איר נעמט פון אים אוועק דאס ווארט.

די פאנטאמינע האט א גרויסן ווערט בא פרימיטיווע מענטשן אויך מסתמא צוליב דעם וואס יעדער פון די צוקוקער קען פערזענלאך די אקטיארן, אדער לכל הפחות וויים יעדער אז די טעטיקייט ווערט דורכגעפירט פון אייגענע מענטשן, און זייער מימיק האט דעריבער א באזונדערס קלארן זינען פאר'ן גאנצן שבט. די אנטוויקלונג פון דער ציוויליזאציע וואס האט געפירט צו א גרעסערער אפגעשיידטקייט צווישן מענטש און מענטש, האט נאר געקענט אויפהאלטן די פרימיטיווע בינע פארשטעלונג דורך צוגעבן שפראך, און אויף אזא'ן אופן איז געבוירן געוואָרן די מאדערנע דראמע.

ווי אזוי איז פארגעקומען די אנטוויקלונג פון איצט-אנגענומענע ליטעראריש מוסטערן? וואס קומט פריער און וואס שפעטער? א לאנגע צייט האט נעהערשט די מיינונג, אז די באלאדע איז דער ערשטער ליטעראריש אויסדרוק פונ'ם מענטשן. וואלאשעק איז דערמיט ניט מסכים. ער האלט אז „די היסטאָרישע אַרדנונג פון אלע צווייגן פון פאעזיע, הייבט זיך ניט אן מיט עפיק — ווי ס'וועט אפט געלערנט — נאר מיט דער דראמע. ליריק קומט נאך דעם און צום סוף קומט עפיק. דאס איז די אַרדענונג וואס דער עטנאלאג קען דערזען, דאס איז אין דער זעלביקער צייט דער איינפאכסטער און נאטירלאכסטער וועג אין דער אנטוויקלונג פון

*) Native Tribes of South East Australia, Howitt, ch. XI.

**) The Meaning of Meaning, Ogden and Richards, 21.

קייט, וואס רעכנט זיך מיט א קלאָרן און באשטימטן אינהאלט. די פאנטאמינע קען זיין אזא איינפאכע פארשטעלונג ווי פאננען א חיה. עטלאכע מענטשן פארשטעלן זיך פאר חיות, און אנדערע וועגן אָן די געווייניטלאכע מיטלען זיי צו כאפן, און אלץ ענדיקט זיך נאטירלאך מיט א פרייליכן סוף. עס קען אויך זיין א פאר־שטעלונג וואס איר צוועק איז אפצושפאטן פונ'ם ווייסן מענטשן,*) א. ד. נ. אין אזעלכע איינפאכע פארשטעלוננען זעט זיך ארויס די פילאמיטישע טענדענץ אין איר פשוט'סטער פארם — א פאר־לאנג און א דערגרייכונג. אבער אפילו אין די מער קאמפליצירטע פאנטאמינעס בא פארשידענע רעליגיעזע געלענהייטן און ימים טובים איז די דאזיקע טענדענץ פאראן. אפט מאל זענען אט די ספעקטאקלען אזוי מאדנע און פארפלאנטערט אז עס איז ניט לייכט פאר אן אונזעריקן מענטשן צו טרעפן וואס דארט קומט פאר, און צו פארלאזן זיך אין נאנצן אויפ'ן פרימיטיוון אנטייל־נעמער איז אויך ניט קיין זיכערע זאך, ווי לאואי באמערקט נאנץ ריכטיק.**) ווי אנזעעוודיק דער רעליגיעזער פאקטאר זאל אבער ניט זיין אין אזעלכע פאלן, איז ער פונדעסטוועגן בלויז איין זייט פון דער מטבעה.

די פאנטאמינע איז נאטירלאך בלויז צוגעפאסט צו די נע־דיכטערע שטריכן פון מענטשלאכער האנדלונג, צו די הויפט מא־מענטן פון א זיגזאג. זי האט אבער א באזונדערע כאראקטעריסטיק וואס איז אן א שיעור וויכטיק: די זשעסטיקולאציע, די באוועגונג. וואָרים די באוועגונג פון לעבעדיקע באשעפענישן איז פאר אונז ניט סתם באוועגונג, נאר באוועגונג וואס שטאמט פון א צענטער וואס שאפט זי, וואס איז איר סבה. דער אומגעריכטער בייג, די שייגע, גראציעזע ליניע אין באוועגונג, גיט אונז דאס געפיל אז דער ארגא־ניזם איז דער באלעבאס איבער זיין טבע, אז ער באשטימט דעם כאראקטער פון זיינע מאניפעסטאציעס, און דערין זעען מיר קודם כל דעם טיפן אונטערשיד צווישן „לעבן" און „מאשין". מען וואלט אפשר געקענט מיינען אז די פאטאמינע איז אן אויסוועג פון שפראך־

*) The Negro Races, Jerome Dowd, Vol. I, 341.
**) Primitive Religion, Robert H. Lowie, 274.

געפינט מען בא אלע שבטים ווי פרימיטיוו אדער קולטורעל זיי זאלן ניט זיין. אמת, ליריק ציט איר יניקה ניט אזוי ווייט פון פילאָ־מיטישן, ווי פון רעליגיעזן קוואל. ליריק איז א תפילה אדער א פראָטעסט, דריקט אוים אונטערטעניקייט אדער רעוואלט, און שטאמט דעריבער פון דער ספערע פון רעליגיעזע טענדענצן. ליריק איז אפהענגיק אן דער אביעקטיוויזונג פון איבערלעבונגען וואס ווערן פארקערפערט אין א העכסטן דרויסנדיקן וועג־פונקט, א גאט, אדער — לויט מאטיו ארנאלדס דעפיניציע — „א כח וואס פירט צו גערעכטיקייט". ליריק האט נאר א הויך פון פילאָמיטיע אויף וויפיל זי נעמט אריין אין זיך דעם מאמענט פון דערציילן. כאטש דער „הערער" איז דעמאלט דאס געפיל וואס איז אביעקטי־ווירט און פארקערפערט געווארען אין א העכסטן דרויסנדיקן סימבאל.

אבער עס איז פונקט אזוי מעגלאך זיך פארצושטעלן א מענטש־לאך צוזאמענלעבן אן ליריק ווי פרימיטיווע מענטשן אן רעליגיע. עס איז נאנץ לייכט אויסצוזען ווי פון טאנץ ווערט דראמע, פון דער דראמע — ליריק, עפיק, מעשה, א. א. וו. אבער איר קענט פונקט אזוי גוט אנהייבן פון ליריק, אדער פון פראָזע, אויב עס איז פארא־ן א שטארקער חשק צו געפינען דעם אויסציקן אנהייב, מיטן און סוף, און דאס איז פונקט אזוי פיל גערעכט ווען ער מאכט די דראמע פאר'ן אורשפרונג ווי גראסע וואס הייבט אן מיט'ן טאנץ.*) עס וואלט א סך פרוכטבארער געווען צו פארשטיין אנטוויקלונג אינ'ם זין פון העכערע, רייכערע און פילזייטיקערע דערגרייכונגען פון יעדער ליטעראטור צוויינ, איידער צו זוכן א כסדר'דיקע לייטער, וואס הייבט זיך אן פון איין אויסציקן פונקט. דראמע, ליד און מעשה זענען אן אוניווערסאלע דערשיינונג אין דער גאנצער פרי־מיטיווער וועלט, און עס מאכט ניט אוים וואס מען זאל אווענ־שטעלן פאר'ן אורשפרונג, קיין איינע פון אזעלכע השערות האט דערווייל ניט אויף וואס זיך צו שטיצן.

דאס דערציילן מעשות, א חוץ דראמאטישע פארשטעלונגען, פארנעמט אויך זייער א וויכטיקן פלאץ איבער דער גאנצער לענג

*) Dowd, Vol I, 333, 334.

פאעזיע".*) די דאזיקע וואס האלטן פון דער עפיק ווי די ערשטע ליטעראריש פארם שטעלן זיך אפ דערויף וואס לכתחילה איז די שאפונג געווען א צוזאמענדיקע און א ספאנטאנע, און האט דעריבער קיין ליריק ניט געקענט זיין, ווייל ליריק איז שוין מחייב אן אינדיווידועלן קינסטלער. לואיז פאונד איז שטארק ניט צופרידן מיט אזא שטאנדפונקט און ברענגט א סך ביישפילן צו דערווייזן אז אפילו בא די סאמע פרימיטיווע שבטים איז שוין פארן אזא זאך ווי אינדיווידועלע ליטעראריש קאמפאזיציע.**)

די דאזיקע דיסקוסיעם באווייזן בלויז די מענטשלאכע מאנים־טישע ליידנשאפט וואס די עוואלוציע טעאריע האט איר געגעבן אזא שטארקן שטויס. עס איז טאקע זייער אנגענעם צו דערפירן דערשיינונגען צו איין אייניציקן דרויסנדיקן וועג־פונקט, דערקלערן אים פאר'ן אורשפרונג, און צווינגען אים צו שפילן די פאטער ראלע. בנוגע פאעזיע און פראזע איז נאך ביז איצט אנגענומען, אז דער אורשפרונג געהערט צו פאעזיע. דאס קומט זיכער פון דער ספע־ציעלער חשיבות וואס פאעזיע האט באקומען אין אונזערע אויגן א דאנק דער גריכיש־לאטיינישער טראדיציע. אפילו די עטנאגראפן וואס האבן זיך נאטירלאך געפונען אונטער'ן דרוק פון אט דער טראדיציע, האבן מער אויפמערקזאמקייט געשאנקען דער פאעזיע. א חוץ דעם פארגעסט מען אז „אין די אלטע צייטן איז די בלויזע קונסט פון שרייבן געווען צו שווער און חשוב, אז מען זאל זי באנוצן אויף פראזע, און אפילו די געזעצן פון הויפט געזעץ־געבער זענען פארשפרייט געווארן אין פערזן... אין די שפעטערדיקע פעריאדן פון גריכנלאנד... וואלטן געניאלע מענטשן מיט פאראכטונג זיך אפגעזאגט צו שרייבן א פשוט'ע פאמיליע מעשה אין פראזע".***) ווער וויים וויפיל דאס אט געווירקט אויף גרימ'ס טעאריע אז די אורשפרינגלאכע פארם פון שפראך בכלל איז פאעזיע, ניט פראזע.

דער אמת איז אז פאעזיע און פראזע, דראמע און עפיק, ליריק און באלאדע, אינדיווידועלע און געזעלשאפטלאכע שאפונג, אלץ

*) Primitive Music, 215.
**) Poetic Origins and the Ballad, 4—27.
***) History of Prose Fiction, Dunlop, 9.

זינגען ליבע לידער און מלחמה לידער פון די פארגאנגענע דרוות.*) איסטמאן, אליין אן אינדיאנער, גיט איבער אז די מעשה איז אפילו נאנץ באוואוסטזיניק אויפגעפאסט געוואָרן ווי א בילדונגס־מיטל: „זייער פרי האָט דאָס אינדיאנער אינגל געזומען אויף זיך אויפצוהאלטן און איבערצוגעבן די לענענדעם פון זיינע אבות און זיין ראסע. כמעט יעדן אָוונט האָט עמיצער פון די עלטערן אָדער אור־עלטערן דערציילט א מיטאָם אָדער אן אמת'ע מעשה, וואָס דאָס איננל האָט אויסגעהערט מיט צעשפרייטע ליפן און בלישטשענדיסע אוינן. צומאָרגענס, אין אָוונט, האָט מען געווויינטלאָך פארלאנגט ער זאָל איבערדערציילן. אויב ער איז ניט געווען סיין פייאיקער תלמיד, האָט ער זיך לאנג אָנגעשטרענגט בא זיין ארבעט. אָבער בכלל איז דאָס אינדיאנער אינגל א גוטער הערער, און האָט א גוטן זכרון אזוי אז ער האָט די מעשות נישקשה'דיק געדענקט. די פא־מיליע איז געוואָרן זיין פובליקום וואָס האָט אים אמאָל קריטיסירט און אמאָל אפלאָדירט".**) דאָס איז אויגנטלאָך שוין א העכערע מדרגה וואו די פילאָסאָפיטישע נייגונג ווערט באוואוסטזיניק איינגע־שפאנט צו טאָן „פרעמדע ארבעט", און איז ניט כאראקטעריסטיש פאר'ן פרימיטיוון לעבן.

די אינדיאנער, פונקט ווי די מזרח פעלקער, האָבן נעהאט ספעציעלע מעשה דערציילער, וואָס זייער אייגנציקע עובדא איז נעווען צו דערפרייען די הערצער מיט שיינע מעשות. אז אזעלכע מענטשן זאָלן אליין וועלן פארשענערן די מעשות וואָס זיי דער־ציילן איז זעלבסט פארשטענדלאָך. אזוי ווייזט אן קנאָרץ: „אז דעם באָאבטן אינדיאָנער וואָס האָט הנאה צו דערציילן זיינע מענאשובא-מעשות פאר א נייגיריק פובליקום און ער באצירט זיי מיט נייע הוספות פון זיין איינענער דיכטונג, רופט מען א פארבער, אָדער א מענטש וואָס גיט זאכן אן אנדער פנים".***) טשעמבער־לעין ציטירט פון פאורס'ן אז „צווישן קאליפארניער שבטים באנע־

*) The Child and Childhood in Folk Thought. Alexander F. Chamberlain, 198.

**) Indian Boyhood, Charles A. Eastman.

***) Amerikanische Skizzen, Karl Knortz, 294.

און ברייט פון פרימיטיוון לעבן. וועגן די עסקימאסן דערציילט נאנסען אז יעדן אוונט פארנעמען זיי זיך מיט דערציילן מעשות. וויכטיקע פאסירונגען פון פארגאנגענעם לעבן ציען זיך פארביי די אויפמערקזאמע צוהערער, און דאס האט א באזונדערס גוטע ווירקונג אויף דער יונגט. *) וועגן די אינדיאנער דערציילט אן אנדער שרייבער אז „ווינטער איז די צייט צו דערציילן מעשות. דעמאלט, בא נאכט, וען איך קום אויף באזוך צו א שכן, טרעף איך געווייגטלאך אין גאסט־צימער פונ'ם גרויסן הויז א גרופע זקנים און זייער יונגע קינדער, פארזאמלט אינ'ם מאדנעם ווינקעלע ארום פייער מיט זיינע שטענדיקע פלאקערנדיקע שטעקלאך. זיי זענען אויך נעקומען אהער אויף באזוך. די יונגע לייט פארזאמלען זיך אין אנדער ווינקל פאר זיך אליין, און רעדן שטילערהייט כדי זיי זאלן ניט שטערן די עלטערע... מען פאדערט ניט זיי זאלן הערן די מעשות, ווייל זיי דארפן זיי שוין וויסן פון פריער". **) וואהרים עס איז כאראקטעריסטיש פאר אלע פרימיטיוע שבטים, אז אפילו קליינע קינדער זענען לחלוטין ניט הינטערשטעליק אין זייערע ידיעות, כאטש זיי האבן ניט קיין ספעציעלע אינסטיטוציעס פון דעם סארט ווי עס זענען אונזערע שולן. בנוגע דעם טראדיציאנעלן לאר פון דער גרופע, וואו מעשות שפילן נאטירלאך א גרויסע ראלע, איז א היפשע טייל דערפון באקאנט צו קינדער אפילו פון אכט־ניין יאר.***) די מעשות זענען אזא נאטירלאכע טייל פונ'ם לעבן, זיי ווערן אזוי אפט און אויף אזא'ן אופן דערציילט אז ס'איז גארניט נייטיק צו מאכן ספעציעלע אנשטרענגונגען אז די קינדער זאלן אין זיך איינזאפן די גאנצע גייסטיקע אייגנארטיקייט פון דער גרופע וואו זיי וואקסן אויס. „אין די לאנגע ווינטער־נעכט, באמערקט רינס, וען דאס פייער ברענט העל אין צענטער פון נעצעלט, און די מאנסבילן קומען זיך צוזאמען רייבערן, הערט עס (דאס קינד) דעם פאלק־לאר און די לעגענדעם פון זיין פאלק פון די ליפן פון די עלטערע. עם לערנט זיך אויס

*) Eskimo Life. F. Nansen, 73.

**) The Man Who Married the Moon. C. F. Lummis, 8, 9.

***) Early Civilization. A. A. Goldenweiser, 256.

פאלן וועו דאס דערציילן מעשות וועלט דורכגעפירט אויף א בא־וואוסטזיניקן, ארגאניזירטן און געזעלשאפטלאכן אופן. *)

בא די פועבלא אינדיאנער זענען קיין ספעציעלע מעשה־דער־ציילער ניטא, דאך וועלט אבער די דאזיקע טעטיקייט בשום ניט איגנארירט. „די זיידעס פונ'ם דארף זענען די מעשה־דערציילער, די פרימיטיווע לערער און היסטאריקער פונ'ם שבט. אין די אוונטן וועו די פייערן טליען און דאס ענגע צימער איז קוים באלויכטן, איז די בעסטע צייט איבערצו'חזר'ן די דאזיקע מעשות. און די פייער־לאכע האלב־מעלאדישקייט מיט וועלכער זיי וועלן דערציילט, צו־זאמען מיט די שטארקע זשעסטיקולאציעס וואס וועלן דערביי נע־מאכט, גיבן זיי צו א כשופ'דיק דראמאטישן עפעקט".**) בא די דאזיקע אינדיאנער זענען פארן דערקלערונגען פאר יעדער קליני־קייט פון זייער לעבן, און אט די דערקלערונגען זענען מעשות, פילאמיטישע בנינים, וואס נעמען ארום זייער גאנצע וועלקלאכקייט.

בעת מיר באקענען זיך מיט'ן פרימיטיוון פאלקלאר באקומען מיר אפט דעם איינדרוק אז די דאזיקע מענטשן האבן א באזונדערע נייגונג זיך צו פארנעמען מיט ניט געשטויגענע, ניט געפלויגענע מעשות פון געטער, האלב־געטער און ענלאכע פאנטאסטישע בא־שעפענישן. מיר זענען דערין עפעס א ווילדן פארלאנג צו שפינען וועלטן פון אומזין, נארישקייט און הויע איינרעדענישן. און אפילו דארט וואו מיר זענען שוין אין די פולע ערנסטקייט פונ'ם מיטאם זענען מיר נאך אלץ נעגייגט דארט צו געפינען בלויז געדאנקען, געפילן, אבער ניט קיין קאנקרעטע שייכות'ן מיט דער דרויסנדיקער וועלקלאכקייט. ווי זאגט גאם: „אלץ האט מען געקירעוועט אין דער מיטישער זייט. פאלק־מעשות, האט מען נערעכנט, זענען אין נאנצן דאס אייגנטום פונ'ם מיטאלאג, און די וואס האבן גע'טענה'ט אז זיי באזירן זיך אויף די פאקטן פון וועלקלאכן לעבן, צו זיי האט מען זיך זעלטן צוגעהערט".***) און דאך איז פרימיטיווער פאלק־

*) L. Gomme, l. c. 149.

**) The Education of the Pueblo Child, F. C. Spencer, Columbia Univ. Contributions to Phil. Psych. & Educ. Vol. 7, No. 1. Oct. 1899, 80.

***) L. Gomme, l. c. 128.

גענען מיר דעם מאן־פרוי. צווישן די יוקי צ. ב. ש. זענען געווען מענער, געקלײדט און געהאַנדלט ווי פרויען, און זיך אָפּגענעבן מיט לערנען מיט קינדער דורך דערציילן לעגענדעס און מאַראַלע מעשות. א טייל פון די דאָזיקע לייט פלעגן זיך אָפּשלישן אין פאַר־זאַמלונג־פלאַץ אויף א חודש, מיט קורצע איבערריסונגען, לעבנדיק דאָס לעבן פון א נזיר, און אָפּגענדיק די נאַנצע צייט אויף איבער־דערציילן די געשיכטע פונ׳ם שבט אין א מאַנאַטאַנעם קלינג־קלאַנג, פאַר אַלע וואָס האָבן געוואָלט הערן". *) לויט קלאַרק׳ן זענען בא געווויסע שבטים פאַראַן שטענדיקע מעשה־דערציילער, ד. ה. אז דערציילן מעשות איז בא יענע שבטים אַן אָנערקענטע געזעלשאַפט־לאַכע אינסטיטוציע, וואָס פאַרערט ספעציעלע מענטשן צו פאַר־טרעטן דעם אמט. דאָס זענען „מענטשן וואָס האָבן אַוועקגענעבן א גרויסע טייל פון זייער צייט צו לערנען מיטאָם׳ן און מעשות פון זייער פאָלק, און וואָס האָבן, א חוץ א גוטן זכרון, א לעבעדיקע פאַנטאַזיע. די מוטער שיקט נאָך איינעם פון די דאָזיקע, גרייט פאַר אים צו א סעודה, און זי, צוואַמען מיט אירע קליינע חברה־לייט, וואָס ליגן איינגעקאַרטשעט לעבן איר, וואַרטן אויף די צוויבער־מעשות פונ׳ם טרוימער, וועלכער, נאָכ׳ן עסן און רייכערן, אונטער־האַלט זיי שעה׳ן לאַנג. א סך פון די פאַנטאַסטישע סקיצן אָדער חזיונות זענען אינטערעסאַנט און שיין אין זייער רייכער בילד־לאַכקייט".**) אויך צווישן אפריקאַנער שבטים געפינען מיר אַזעלכע פערזענלאַכקייטן. ווי עלים גיט איבער „האָבן זיי פראָפעסיאָנעלע מעשה־דערציילער וואָס וואַנדערן אַרום פון איין אָרט צום צווייטן און גיבן איבער א סך פאַנטאַסטישע דערפאַרונגען צווישן מענטשן און חיות. עס זענען אויך דאָרט פאַראַן דערציילער פון נאַציאָנאַלע טראַדיציעס. זיי זענען פארבינדן מיט יערן קענינ אָדער הויפטמאַן און שפילן די ראָלע פון רעזערוואַארן פון אַלטע כראָניקעס".***) אפילו בא אייראָפּייאישע פעלקער געפינען מיר

---

*) Chamberlain, l. c. 205.

**) The Indian Sign Language, N. P. Klark, 109.

***) J. Dowd, l. c. 344.

זינט דער מענטש האָט נעצאָמט די ווילדע חיה, און דאָס וואָס איז פּריער באַטראַכט געווָארן בלויז וויַ א מיטל צו זעטיקן דעם הונגעריקן מאָגן, איז איצט געווָארן א שטענדיקער אַרויסהעלפער אין לעבן, א שפּייזער און א פּריינט. פּערד, קו, אייזל, קעמל, אָקס, הונט, און א סך אַנדערע באַשעפענישן, זענען שוין אַזוי לאַנג פאַרבונדן מיט די טראַגישע, דראַמאַטישע און קאָמישע שטריכן פון מענטשלעכן מזל, זענען אַזוי טיף אַרייננעפלאָכטן געווָארן אין דער זיגזאג־שפּיל פון לעבן, אַז עס איז נאָר קיין חידוש ניט וואָס זייער אַנדערשקייט פונ׳ם מענטשן זאָל אַרויסרופן דעם טיפּסטן וואונדער און, די גרעסטע אַנשטרענגונג זיי צו פאַרשטיין. אין די אַנטדעקטע צייכענונגען פונ׳ם מענטשן פון דער פּאַלעאָ־ליטישער צייט זעט מען ניט, אַז ער זאָל האָבן געשאַנקן אויפּ־מערקזאַמקייט צו אַלע זייטן פון דער נאַטור, א חוץ צו חיות און מענטשן.

דער פּרימיטיוועֿר מענטש שטייט אַזוי נאָענט צו דער חיה, אַז זי איז פאַקטיש א טייל פון זיין לעבן. ער זעט ווי זי איז כמעט מענטשלעך אין אירע וויכטיקסטע פּיזיאָלאָגישע פונקציעס, ווי אָטעמען און עסן; זי האָט בלוט אין זיך, באַוועגט זיך לויט איר פרייען ווילן, אַדער אינווייניקסטער טבע, אָבער אָן שום דרויסנ־דיקער סבה. זי שלאָפט און מאַכט אפילו דעם איינדרוק, אַז זי האָט חלומות, זי לעבט געשלעכטלעך און אַרדנט איין פאַמיליעס, זי ווייזט אַרויס אַזעלכע געפילן ווי מורא, בראַווקייט, פּחדנות, נאַוה, שפּאַזאַמקייט, געטרייאַפּט, תאוה, זי איז אַרבייטאַם, און ווייזט אַרויס ריזיקע פיזישע כחות. דאָס אַלץ איז דאָך אייגנט־לעך בלויז ווי א טראָפּן אין ים לגבי דער נאַנצער ליסטע פון „מענטשלעכקייטן" און „איבער־מענטשלעכקייטן",)וואָס דער פּרי־מיטיוועֿר מענטש קען זען אין דער חיה.

די פונקציעס וואָס גייען אריין אין דער פּסיכאָלאָגיע פון דער־ציילן וואָלטן זיך אין דער פּרימיטיוועֿר וועלט באין אופן ניט געקענט אויסשעפּן וועגן די חיה, אָט די מאַדנע, נאָענט־פּרעמדע באַשעפענישן, אָט די אָפּענע־פּאַרבאָרגענע בריאה, זאָל ניט ושפּילן איר וויכטיקע ראָלע אין דער מעשה. די חיה ווי א טאָטעם, ווי א הויליקייט, ווי א רעליגיעזער ענין, ווי א דערקלערונג פון נע־

לאר פונקט אזוי אן אפשפיגלונג פון אמת'ער געשיכטע, פון ווירק־לאכע איבערלעבונגען סיי פון יחידים, סיי פון גאנצע גרופעס, ווי א פארמולירונג פון פארלאנגען און טרוימען. און אפילו דאס וואו מיר זעען בלויז הוילן אבערגלויבן, דארף מען אין זינען האבן, אז אט די פאנטאסטישע געוועבן זענען פאר זיי א סך מער ווירק־לאכקייט, א סך מער „דרויסנדיקער" אמת, ווי זיי זעען אוים פאר אונז. דער עצם בליק וואס שאפט אזא וואלט ווי „אבערגלויבן" איז דאך אונזערער, ניט זייערער, און דאס וואו מיר זעען פראַ־דוקטן פון דער פאנטאזיע, זעט דער פרימיטיווער מענטש א ווירק־לאכקייט, אן אמת'ן „אמאל איז געווען". א חוץ דעם פילן מיר אט אזא מאדנעקייט, אזא ווייטקייט אין דער פרימיטיווער מעשה, צוליב דעם וואס די קאנקרעטע ריכטונג פון זייערע זינזאגן איז אן אנדערע, א פרעמדע פאר אונז, און מיר קענען ניט כאפן די שייכות'ן וואס זענען פארן פרימיטיוון מענטשן גאנץ קלאר.

לאמיר נעמען, ווי א ביישפיל, די מעשות וועגן חיות, די „טיר־פאבעל", אויף וועלכע וואונט שטעלט זיך אזוי פיל אפ.*) אט די מעשות בילדן אן אומגעהייער גרויסע טייל פון דער גאנצער פרימי־טיווער פאלקלאריסטישער שאפונג.) בא אונז איז אויך פאראן נענוג פאראינטערעסירטקייט אין אזעלכע מעשות, אבער בלויז אין די קינדער יארן. שפעטער ווערט דער דאזיקער אינטערעס אפגע־שוואכט, ווייל ווי גרויס איז דען אונזער שייכות מיט חיות? חיות זענען פאר אונז אייגנטלאך געווארן אויסשטעלונגען אין זאלאַ־נישן גארטן. מיר לויפן אויף „בייז ווי אונדער" זיי צו זען. זיי ליגן ניט דירעקט אויף די ליניעס פון אונזערע זינזאגן, ממילא זענען זיי פאר אונז אי פרעמדקייט אי נייאיקייט. דאס מאדערנע לעבן שטעלט אונז אוועק אין אזא לאגע אז מיר פארגעסן גאר אז חיות זענען ניט סתם אזוי זיך זאכן אין דער וועלט, זיי זענען קודם כל לעבעריקע באשעפענישן און זענען אונז א סך נענטער ווי עס קען זיך אויסדוכטן אויפן ערשטן בליק.

די גאנצע מענטשלאכע געשיכטע איז דורך און דורך פאר־בונדען מיט'ן לעבן פון חיות. שוין צענדליקער טויזנטער יארן

*) Volkerpsychologie, Bd III, Die Kunst, 415—19.

גער", „דאָס לאַנד וואו דער טויט איז ניטאָ", א. אז. וו. אזעלבע נע־
מען וויזן אָן אז די פרימיטיווע וועלט קען פילאָזמיטיש שטייגן וויט
אריבער די גרענעצן פון שטרענג לאָגאַלער מיטאַלאָגיע. א סך
פון אָט די מעשות וועגן חיות האָבן א בולטן מאָראַלן טאָן,
כאָטש פאר דעם פרימיטיוון צוהערער איז אפשר די מאָראַלע
כונה ניט אזוי אָפן, ווי זיי זעען אויס פאר אונז, און ממילא איז
דער פילאָזמיטישער וועדט דערמיט גרעסער. קיין כלל איז דאָס
אָבער ניט. נאָר וועז דאוד זאָגט, רערנדיק וועגן געווייסע נעגרישע
שבטים, אז זייער רעפערטואר פון פאָלק־מעשות איז זייער רייך,
„זיי האָבן אָבער ניט קיין באזונדער זינען אָדער מאָראַל"*) וועז
מיר הערן אזעלבע רייד וועגן פאָלק־מעשות. מעגן מיר זיין זיכער,
אז דער שרייבער האָט זייער א באגרענעצטע אויפפאסונג סיי וועגן
די פסיכישע כחות וואָס ווירקן אויף דער שאפונג פון מעשות, סיי
וועגן די נויטוועגדיקע שייכות'ן וואָס זענען פאראן אין יעדער
מעשה. א מעשה אָן א זינען אָדער מאָראַל איז אָן אינווייניקסטע
סתירה, פונקט ווי מען זאָל זאָגן טרוקן וואסער, אָדער א נשמה אָן
א גייסט. עס קען זיין אז דער שרייבער האָט דאָ אין זינען מעשות
מיט אָן אָפענעם, פראָפאַנאַנדע־ארטיקן, מוסר השכל, אָבער דאָס
איז דאָך א לעבערלאָבער באגריף פון מאָראַלע מעשות.

דאָ זעט זיך ווידער ארויס די פארפירטקייט פונ'ם עוואָלו־
ציאָניסט. עס לייגט זיך לייכט אויפ'ן שכל, לויט דער טעאָריע,
אז די מאָראַלע מעשה איז א שפעטערדיקע אנטוויקלונג און אז
אורשפרינגלאָך האָט די מעשה קיין שום מאָראַלן אינהאַלט ניט
געהאט. עס קומט אויס אזוי ווי אמאָל האָבן מענטשן סתם אזוי
„געדרייט א קאָפ" מיט פארשידענע אויסגעטראכטע פאסירונג־
קאָמבינאציעס. און פון אָט דער אומזיניקער סתם־קאָפ־דרייענ־
איז שפעטער ארויסגעוואקסן די מאָראַלע מעשה. אזא השערה איז
פארשטייט זיך מחויב א כסדר'דיקע לייטער וואָס פירט פון דער
סתם־מעשה צו דער מאָראַלער מעשה. די דערמאָנטע נעגרישע
שבטים, היסט עס, האַלטן נאָך, לויט דאוד'ן, אויף דער מדרגה
פון דער סתם־מעשה.

*) Dowd, l. c. 336.

היימע זאכן, ווי אן אורשפרונג פון א שבט און פון אן איינצעל־נעם, די חיה ווי א הילף און א שטערונג, ווי א פריינט און א לערער, — דאס אלץ איז א ווירקלאכקייט אין דער פרימיטיווער וועלט, און ווערט דערהויבן אין דער מעשה צו א כאראקטע־ריסטישער גאנצקייט, וואס האט איר באזונדערן ווערט אין לעבן. בלויז מיר זעען אין אזעלכע מעשות א משל וואו דער נמשל איז דער מענטש. און דער דאזיקער משל וואלט פאר אונז אויך קיין ווערט ניט געהאט, ווען מיר אליין וואלטן ניט געהאט די טענ־דענץ אויפצופאסן דאס לעבן פון חיות אנטראפאמארפיש, ד. ה. אז אפילו פאר אונז איז דאס פארען ניט בלויז א משל. פאר'ן פרימיטיוון מענטשן איז די דאזיקע מעשה אי משל אי נמשל, פונקט ווי יעדע מעשה איז פאר אונז, א סינטעטישע משל־נמשל־שפיל וואס פירט דורך א ספעציעלע עובדא.

פון דעסטוועגן ווען מיר וואלטן געהאט מער ידיעות איבער דער גאנצער פרימיטיווער דערציילערישער טעטיקייט, וואלטן מיר בלי ספק איינגעזען, אז זי נעמט ארום אפילו אזא מאטעריאל, וואס איז אויך פיל נעענטער צו אונז, און שטעלט מיט זיך פאר א קלארערן טיפ פונ'ם פילאמיטישן אויסדרוק. דער דאזיקער אויסדרוק, כאטש ער געפינט זיך ניט אויף דער רייפקייט־מדרגה פון א מאדערנעם מענשן, ווייזט ער אבער שוין ארויס בולטע סמנים פון די כאראקטערשטריכן וואס גייען אריין אין דער פסיכא־לאגיע פון דערציילן. עס איז נענוג צו זען דעם גרויסן מעשה רע־פערטואר ביי וועסטערמאנ'ען *) אדער די באארבעטונגען פון קאלומ'ען **) כדי זיך איבערצוצייגן אז אומעטום זוכט דער פילאמיטישער מאמענט ארויסצוברענגען די ספעציעלע שייכות. סיסטעם און דעם איינגארטיקן סינטעז, וואס רופט זיך מעשה. בלויז די נעמען פון די מעשות ביי וועסטערמאנ'ען זענען גענוג צו באקומען אזא'ן איינדרוק. וואריאציעס אזעלכע נעמען ווי דער „הונט און דער פוקס", „דאס קעמל און דאס אייזל", „מלחמה", „דער ליגנער", „דאס מיידל און דער הונט", „דער קראקאדיל יע־

*) The Shilluk People. Dietrich Westermann, 1912.

**) The Bright Islands. Faradaic Colum, 1925.

ביידע צדדים האָבן זיי נע'פסק'נט אז די קראָ איז נערעכט: אויב דער גייער האָט פריער דוקא געוואָלט דאָס שיינע קעסטל זאָל ער זיך איצט האָלטן דערמיט.

דעם גייער האָט דער דאָזיקער פסק דין זייער נישט נעשמעקט און ביידע פייגל זענען איינגעגאַנגען דערויף, אז מען זאָל די טענות נאָך אמאָל פאָרלייגן פאר זייער באָלאָבאָס, און וואָס ער וועט היסן אזוי זאָל בלייבן. האָבן זיי נענומן די שפּייז וואָס זיי האָבן איינגעהאַנדלט און געפלויגן א היים.

וועֿן זיי זענען נעקומען אהיים האָבן זיי דערציילט דעם באָלעבאָס וועגן זייער סכסוך, אָבער דער באָלאָבאָס האָט ווידער נע'פסק'נט אז די קראָ איז נערעכט. און די מעשה ענדיקט זיך אזוי: „און ביז'ן היינטיקן טאָג גייט די קראָ אָנגעטאָן אין זיידענע קלייַדער און טראָגט אויף איר ברוסט א שניי־ווייסן פּאָס, בעת דער גייער גייט ארום אין שמאָטעס, און פּאַרברענגט זיין לעבן אין מיסט און אָפּפאָל." מיר דאַרפן דערבּיי נערענקען אז די געווויינטלאָכע קראָ פון יענער געגנט (מערב אפריקא) האָט נלאָנ־ציק שוואַרצע פעדערן און א בריים ווייסן פּאָס אויף דער ברוסט.

צו פרובירן דערווייזן אז די דאָזיקע מעשה האָט א גרויסן מאָראַלן וועֿרט היסט זיך ריסן אין אָפענער טיר, און איז ־ערייבער אן איבעריקע ארבעט. דאָס זעלביקע איז אמת וועגן אַלע אנדערע מעשות.*)

באָנווויק דערציילט א מעשה וואָס ער האָט אויפגעכאַפט אין טאסמאניע — איינס פון די פרימיטיוועסטע געגענטן אין אויסט־ראַליען — וועלכע האָט אין זיך אזוי פיל נאָענטקייט צו אונז, אזוי פיל מאָדערנקייט, שיר ניט אן אמת'ער היינטיקער ראָמאָן.**) דאָס איז א דערציילונג פון ס' ריינעם מענטשלאָכן לעבן, כמעט אן שום צומישונג פון מיטישע אָדער פאבעל עלעמענטן. עם איז בלויז א שאָד וואָס די מעשה איז אפילו ניט קיין איבערזעצונג,

---

וועגען דעם זע אויך:

*) A History of Story-Telling, Arthur Ransome, ch.I.

**) Daily Life and Origin of the Tasmanians, James Bonwick, 34-5.

ביבליאָטעק און לעזּ צימער פון אין
נאציאָנאלען ארבייטער

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
ewish National Work

כדי עס זאל פאר אונז זיין קלאר וואס דאוד רופט אן מעשות אן מאראל, וועל איך איבערגעבן א מעשה וואס איז פארשפרייט אין יענער געגנט. איך נעם זי פון איינעם פון די קוועלן אויף וועלכע דאוד שטיצט זיך.*)

אמאל האבן א קראָ און א גייער (א קאַרשון, אזא רויב־פויגל) געדינט ביי איין באלאבאס. האט ער זיי געשיקט אין מארק אריין עפעס קויפן. אזוי ווי זיי זענען געפלויגן, האט דער גייער דערזען פון דער ווייטנס צוויי קעסטלאך, איינס איז געווען זייער שיין געמאכט, מיט פארשידענע ארנאמענטאציעס באצירט, בעת דאס אנדערע איז געווען א פראסט הילצערן קעסטל. אזוי ווי דער גייער האט דערזען די דאזיקע זאכן האט ער זיך שנעל אראפגעלאזן און געכאפט דאס שיינע קעסטל, אזוי אז פאר דער קראָ איז בלויז געבליבן צו נעמען דאס פראסטע הילצערנע קעסטל. די קראָ האט זיך לכתחילה אביסל געקרימט און מקנה געווען איר גליקלאכן חבר, אבער דער גייער האט איר גלייך אויפמערקזאם געמאכט, אז זי האט באקומען וואס זי פארדינט און זי דארף זיך נאָר ניט באקלאגן. דאס האט דער גייער געזאגט אויף א שטעכיקן אופן, אבער די קראָ האט געדולדיק אראפגעשלונגען די באליידיקונג און ווייטער געפלויגן.

דערווייל האבן ביידע געזומען עפענען די קעסטלאך, און דא האט זיך אנגעהויבן א קריגעריי. צו זיין גרויס וואונדער האט דער גייער געפונען אין זיין ארנאמעטירטן קעסטל בלויז שמאטעס, מיסט און אפפאל, בעת אינ'ם הילצענעם קעסטל איז געלעגן א גרויס שטיק גלאנציק זייד און א ווייסער זיידענער פאס. פארשטייט זיך אז דער גייער האט גלייך געוואלט זיך בייטן, אבער די קראָ האט זיך דערפון אפגעזאגט, און פארגעלייגט זיך צו פארלאזן אויפ'ן פסק פון ריכטער. דערויף האט דער גייער מסכים געווען. אזוי רעדנדיק צווישן זיך זענען זיי אנגעקומען אין מארק. זיי האבן צוזאמענגערופן די אלטע לייט פון דארף און פארגעלייגט זייערע טענות. וועז די אלטע לייט האבן אויסגעהערט

*) Travels and Life in Ashanti and Yaman, R. Austin Freeman, 284.

פינען מיר א טענדענץ בא די אויסטראַליער, זאָגט ראָט, פאַר־צושטעלן אימפראָוויזירטע זאכן — וואָס האָבן א שייכות צו פאַסירונגען וואָס זענען מיט א קורצער צייט צוריק פאַרגעקומען ביי זייערע קאַראַבאַרים, ד. ה. ביי זייערע כאַראַקטעריסטישע בייזנאכטיקע פאַרווייַלונגען.*) די באַירונג מיט די ווייסע האָט דערבער געהאָט אזא שטאַרקן איינפלוס אויף זייער רעפערטואַר, אז אין די לעצטע יאָרן שטעלן זיי פאָר א סך סצענעס וואָס באַהאַנדלען אינצידענטן צווישן זיי און זייערע ווייסע שכנים.**)

דאָס זעלביקע איז אמת וועגן לידער. זייערע לידער — דערציילט אונז א פירער פון אן עקספעדיציע קיין אויסטראַליע — ווערן על פי רוב פאַרפאַסט אויפ'ן שטעל און האָבן א שייכות צו עפעס וואָס האָט פונקט דעמאָלט צוגעצויגן זייער אויפמערקזאמקייט.***) מונגא פאַרק דערציילט, אז בעת זיינס א רייזע אין אפריקע האָט דער מלאך המות אָנגעמאכט א חורבן אין זיין קאַראַוואַן און, ווי א צוגאָב, איז אים זיין פערד פאַרלוירן געוואָרן. ער האָט זיך ווי עס איז דערשראָקן צו דער שטאָט כענא וואו ער האָט זיך אוועק־געזעצט אין שאָטן פון א בוים. קיין עסן האָט ער ניט געהאַט, און עס האָט אים אפילו קיינער ניט באַמערקט. וועו די נאכט איז צוגעפאַלן האָט ער געזומען ארויפקלעטערן אויף א בוים, צוליב מורא פאַר ווילדע חיות. אין דער רגע האָט אים אן ארטיקע פרוי באַמערקט. האָט זי זיך מרחם געווען אויף אים, און געבעטן ער זאל גיין מיט איר. זי האָט אים אריינגעפירט אין איר געצעלט, אפּ־געבראָטן א פישל באַר אים, און אָנגעווויזן אים אויף א ראָגאוושע פאַר א געלעגער. בעת ער איז אזוי געלעגן אויף דער ערד, האָט ער געהערט ווי די פרוי, צוואַמען מיט נאָך עטלאכע פרויען, וואָס האָבן געשפּונען ביימוול אינ'ם געצעלט, האָבן געזונגען מיט טרויע־ריקע טענער:

---

*) Ethnological Studies Among the North-West-Central Queensland Aborigines, Walter E. Roth, 1897, 117.

**) The Drama of the Savage Peoples, Loomis Havemeyer, 227.

***) Journals of Expeditions of Discovery into Central Australia, 1845, E. J. Eyre. Vol. II, 239.

נאר א פרייע באארבעטונג אין א געפלינלטן ענגליש און פון דער פרימיטיווער פארם איז שוין אפילו קיין סמן ניטא. עס איז אבער נאך א גרעסערער שאדן וואס אזעלכע מעשות זענען בכלל אזוי ווייניק געזאמלט געוואדן.

ג. אימפראוויזאציעס ביי פרימיטיווע שבטים.

פונדעסטוועגן וואלט מען אפשר געקענט אפפרענן די גאנצע טעאריע פון א פילאמיטישער טענדענץ בא פרימיטיווע מענטשן. אויב מען וואלט ביי זיי ניט געקענט געפינען די רויע פארם פון א רייסן זיך, פון א לוידנשאפטלאכן אויסברוך און דערציילערישע ריכטונגען. דאס וואלט געדארפט פירן צו אזעלכע פילאמיטישע מאמענטן וועו דאס דערציילן איז פארבונדן אויף אן אומצווייפל־האפטן אופן מיט א קלארן זיגזאג פון געשען, וועו עס גיט אי־בער, הייסט עס, א קאנקרעטע פאסירונג אן שום צוגרייטונג. און דאס איז טאקע א זאך וואס פארנעמט אן אנגעזעענעם פלאץ אין פרימיטיוון דערציילן. א רייזנדער פון יאר 1774 שטעלט פעסט אן אינטערעסאנטן פאקט. אויף זיין רייזע צום דרום־פאל האבן זיי זיך אפגעשטעלט אין אטאהעיטע. פון דארט איז א מיידל פונ'ם ארטיקן שבט, מיט זיי מיטגענפארן צו א נאענטן פלאץ, פון וואנען זיי האבן זיך שפעטער אומגעקערט. ביי נאכט זענען אלע געגאנגען אויף א פארוויילונג וואו עם האט אויך געדארפט פארקומען א דראמאטישע פארשטעלונג. עס איז אבער פאר זיי געווען אן אמת'ע איבערראשונג צו זען ווי מען שטעלט פאר אין שווארצע פארבן א בילד פון א מיידל, וואס לויפט אוועק מיט ווייסע מענטשן, און באקומט דערנאך א טרויעריקן קבלת פנים בעת זי קומט צוריק. דאס מיידל אליין איז אויך געווען ביי דער פארשטעלונג, אבער עס איז שווער געווען ביי איר צו פועלן זי זאל זען די שפיל ביז'ן סוף, אדער זי זאל זיך אפהאלטן פון גיסן מיט ביטערע טרערן.*) אין אלגעמיין גע־

*) A Voyage Towards the South Pole and Round the World, 1797, James Cook, Vol. I, 366.

נעפירט צו מערדערלאכע מחלוקת'ן, ביז מען איז געוואן געצוואונ־ גען ארויסצוגעבן געזעצן וואס האבן געסטראשעט מיט ארויסשיקן פון לאנד די וואס וועלן פארפאסן אזעלכע סאטירישע לידער.*)

עס איז אוממעגלאך זיך אפצוהאלטן פון דער באמערקונג, כאטש זי האט ניט קיין דירעקטע שייכות צום איצטיקן פונקט, אז אין דער דאזיקער פרימיטיווער טעטיקייט זעט זיך ארויס אויף א באזונדערס רויען, כמעט ברוטאלן אופן. די שייכות צווישן פילאָ־ מיטישער טעטיקייט און געזעלשאפטלאכער מאראל. עס איז שווער צו זאגן צי דער פרימיטיווער דיכטער האט טאקע אין זינען עפעס אויסצובעסערן בעת ער לויבט אדער לאכט אפ. מסתמא האט ער עס ניט אין זינען, ווייל ער וועלט נעפירט פון דער אינווייניקסטער אנטוויקלונג פון זינזאג פון דערציילן. אבער דער מאראלער זינען און איינפלוס פון זיין דיכטונג איז דאָ קלאָר און בולט, פונקט ווי זיי זענען פארווילקט און קוים מערקבאר אין דער קאמפלי־ צירטקייט און פארשלעמיינערטקייט פון דער מאדערנער קונסט.

אסך פון די ציטירטע פאקטן דערווייזן, דוכט מיר, נאנץ קלאָר אז די פריער דערמאנטע לואיז פאונד איז פולשטענדיק נערעכט וועז זי לייקנט אפ די פארשפרייטע מיינונג אז אין דער פרימי־ טיווער נעזעלשאפט איז ניט פארען אזא זאך ווי ריין אינדיווידועלע שאפונג. אמת דער איינצלנער דיכטער זעט זיך דאָרט ניט אזוי בולט ארויס, זיין קונסט איז ניט פראָפעסיאָנאליזירט; ער איז ענג פארבונדן מיט'ן שבט און אלע איבעריקע טיילן פון לעבן. אין נעווייסע פאלן איז ער טאקע אפגעזונדערט, אבער ווי א הייליקער, ווי א מענטש מיט א ספעציעלער שליחות פאר'ן כלל, און ניט ווי א געבענטשטער איינצלנער וואס האט צופעליק נעקראָגן פון נאט א גרויסע גייסטיקע מתנה. די נאנצע טעאריע אז פרימיטיוועז שאפונג איז תמיד א כלל־שאפונג, איז געבויט אויף דער טעאריע, אז דער אויסנעמלאכער יחיד איז א רעזולטאט פון א העכערער אנטוויקלונג, דאס איז אבער א סברא וואס האט קיין שום גרונד

*) Scandinavian Civilization Among the Modern Esquimaux, E. B. Tylor. Journal Anthropological Institute, 1883, Vol. 13, 253.

„די ווינטן האבן געברומט און דער רעגן איז געפאלן.
„דער אָרימער ווייסער, שוואך און מיד,
„איז געקומען, זיך געזעצט אונטער אונזער בוים.
„ער האָט ניט קיין מאמע ווָאס זאָל ברענגען אים מילך,
„קיין ווייב צו מאלן זיין קאָרן."
און די איבעריקע האבן צוגעזונגן אין כאָר:
„לאָמיר מיטלייד האבן מיט'ן ווייסן,
„קיין מאמע האָט ער ניט,"א. א. וו.*)

אָט האבן מיר נאָך א קלאָרערן באריכט ווָאס טראָגט אויך א מער אלגעמיינעם כאראקטער: „זייערע לידער זענען א סאָרט דעקלאמאציעס, מעלאָדיש, מיט א קורצן כאָר. זיי ווערן אָפט אימפּראָווויזירט, דער הויפט זינגער גיט די ערשטע שורה און א חברה כאָריסטן זינגען דעם רעפרען. ער שטעלט זיך אויף, בעת די אנדערע זיצן ארום אים, און ווענדט זיך פון איינעם צום צווייטן, אין דער צייט ווען ער גיסט אוים זיין ניט־צוגעטראכט ליד. ווען איינער ווערט מיד, אָדער ווען זיינע איינפאלן טויגן ניט, פארנעמט אן אנדערער זיין פלאץ, און האלט אן די פארוויילונג ווָאס דויערט אָפט שעה'ן לאנג. זיי זענען נוטע עקספערטן צוצופאסן די טעמעס פון זייערע לידער צו לויפנדיקע פאסירונגען, און גיבן זיך אָפּ מיט אפשפאטנדיקן חוזק, בייסיקן סארקאזם, מיאוס'ער חניפה, אָדער מיט גערעכטן לויב צו מענטשן און זאכן, לויט ווי די אומשטענדן פאָדערן. דער קוראזש פון א גנב, די שיינקייט פון א יונג מיידל, די גרויסמוטיקייט פון א פרייַנט, די ציטערדיקייט פון אפחדן, די ליבע פון א מאמע, אנטוישונגען פון א געליבטן, אָט דאָס זענען שטענדיק די טעמעס פון די דאָזיקע אימפּראָווויזירטע השתפכות'ן**) און גאר אן אינטערעסאנטן פאקט דערציילט טיילאָר וועגן די עס־קימאסן. בא די אלטע אייזלענדער איז פאראן א זייער פארשפּרייטער און איינגעוואָרצלטער מנהג מען זאָל איינער אנטקעגן דעם אנדערן פארפאסן און דעקלאמירן סאטירישע פערזן. דאָס האָט

*) Dowd, l. c. 342.

**) Eighteen Years on the Gold Coast of Africa, Brodie Cruickshank, 1853, Vol. 2, 226.

רעדט עפּעם וועגן פּערזענלִיכע ענינים, זאָל ער פּלוצלונג נעמען דערציילען מעשות פון אמאליקע יאָרן, כאָטש אָט די מעשות האבן ניט קיין דירעקטע שייכות צו די ענינים וועגן וועלכע עס האנדלט זיך.*) עס זעט אויס אז צווישן אלטקייט און מעשות איז פּאראן א ספּעציעל נאָענטע און דירעקטע שייכות.וואָס איז ניט פּאראן, אָדער ניט פּאראן אין אזא אָנגעזעענער מאָס, אין קיין שום פּריער־דיקן עלטער.

געווײנטלאָך זאָגן מיר אז אלטקייט לעבט מיט דער פּאר־גאַנגענהייט, מיט זכרונות. פון א פילאָסאָפישן שטאַנדפּונקט איז דאָס לחלוטין ניט אמת. איך האב ספּעציעל באָנוצט דאָס וואָרט „מעשות" און ניט „זכרונות", ווייל זכרונות האָבן בלויז א וועגדונג צו פּריערדיקע צייטן, און מעשות, כאָטש געבויט אויף פּאַרגאַנגענע געשעענישן, זענען אָבער וויכטיק נאָר אויף אזוי וויט אויף וויפיל זיי האָבן אן איצטיקן זינען. צו זאָגן אז א זקן דערציילט מעשות, וויל ער לעבט שוין לאַנג, און ער האָט א סך מאַטעריאל אָנגע־זאמלט, הייסט בלויז צו זאָגן אז ער האָט וואָס צו דערציילן וויל ער האָט וואָס צו דערציילן. דאָס דערקלערט אָבער ניט פּאר וואָס ער דערציילט, וואָסער ספּעציעלן בייטראָג דאָס מאכט צום איצטיקן לעבן זיינעם.

דער אמת איז אז אלטקייט־פּעריאָדע איז א טיילווייזער אָפּרו־פונקט, אן ענין וועגן וועלכן עס האָט זיך נערעדט אין פּרי־ערדיקן קאָפּיטל. דאָס איז א צייט וועו די זיגזאג ליניעם האָבן ניט מער זייער אמאליקן אימפּעט, און דאָס באַוואוסטזיין פון טויט גיט א מעגלאכקייט צו זען זיגזאָגן אין זייער גאַנצקייט און פּאַרענ־דיקטקייט, צו כאָפּן דעם פולן גאַנג פון געשעענישן און אויף אזא'ן אופן זיך דערנענטערן צום ריטעם פון לעבן. דערין ליגט דער גרויסער וועדט פון דער מעשה בכלל, אָבער אלטקייט האָט די מעלה וואָס זי קען זיך אליין זען אינ'ם ליכט פון א מעשה. פּאַר־שטייט זיך אז דא גייען אויך אריין אלע איבעריקע פאקטאָרן, ווי

*) Ethnographical Notes Relating to the Congo Tribes, Herbert Ward, Journal of the Anthropological Institute, 1894. Vol. 24, 295.

ניט. אפילו בא חיות זענען פאראן באשעפענישן וואס שטייגן אריבער פיל אנדערע פון זייער מין מיט זייער ספעציעלער באגאבטקייט. וועגן דעם אז צווישן פרימיטיווע שבטים זענען פאראן מענטשן מיט דעם וואס מיר רופן „טאלאנט" קען גאר קיין שום ספק ניט זיין.*)

אין אלגעמיין פארנעמט דער פירער גאר א געהויבענעם פלאץ אין דער פרימיטיווער וועלט. און עס איז א טעות צו מיינען אז דער פרימיטיווער פירער צייכנט זיך בלויז אויס מיט זיינע פייאיקייטן אין מלחמה. פארקערט, דאָרט איז דער פירער א סך נענטער צום טיפ דיכטער־דענקער איידער די וואס פארנעמען בא אונז די העכסטע פאָליטישע אמטן. וועגן דער גרויסער פערזענלאכקייט זינגט דער פרימיטיווער מענטש, דראמאטיזירט זיין לעבן, שטעלט אים אוועק ווי א מוסטער־מענטש פאר זיינע קינדער, און פילט זיין איינפלוס אין יעדן ווינקעל פון לעבן.**)

ד. די ראָלע פון מעשות אין די עלטערע יאָרן.

די פארשטארקונג פון פילאמיטישע פונקציעס אין די עלטערע יאָרן, זעט אויס צו זיין אן אוניווערסאל געזעץ, וואָרים מיר געפינען די דאָזיקע דערשיינונג אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט פונקט ווי בא אונז. דאָס איז דאָך אזוי שטארק קענטיק אומעטום וואו עס רעדט זיך נאָר וועגן די אלטע לייט, אָדער די זיידעס פון׳ם שבט. מיר דוכט אז דאָס וואָרט „זיידע" איז אין א געוויסן זינען א סינאנים פון מעשה־דערציילער. אין די עלטערע יאָרן שרייבט מען אויטאָביאָגראפיעס, און מען פארוואנדלט בכלל א גרויסע טייל פון לעבן אין א וועלט פון מעשות, סיי פערזענלאכע סיי אלגעמיינע. מיר באגעגענען אפט בא א קאָנגא־נעגער, זאגט וואָרד, ווען ער

*) Evolution of Literature, A. S. Mackenzie, 405; Early Civilization, A. A. Goldenweiser, 68; Fletcher, l. c. 116.

**) Spencer and Gillen, l. c. 10; Goldenweiser, l. c. 113; Howitt l. c. 297; Polynesian Research, W. Ellis, Vol. I, 199; Eastman, l. c. 49,50; Native Tribes of South Australia, J. D. Woods, 1878, 38; Primitive Society, Robert H. Lowie, 1920, 356.

קאפיטל V

קינדער מעשות

א. דער דערוואקסענער אין קינדער ליטעראטור

אן אנאליז פון קינדער מעשות דארף ניט בלויז באפעסטיקן דעם טעארעטישן פונדאמענט פון פילאמיטאלאגישע פארשונגען, נאר אויך אנווייזן אויף זייער פראקטישן ווערט. זינט דער גרויסער רעוואלוציע אין שולדערציאונג, וואס האט אויסגעבראכן ארום דעם אנהייב פונ׳ם איצטיקן יארהונדערט איז די פראבלעם פון קינדער־מעשות געווארן א געוואלטיק וויכטיקע. אין אונזער אייגענעם לאגער איז די דאזיקע פראבלעם ארויסגעשוואומען אין פארבינדונג מיט דער אנטוויקלונג פון אונזער וועלטאנשויאונג. דאס איז אונזער אויפגאבע ניט בלויז קיין באשרייבנדיקע און דערקלערנדיקע, נאר דער עיקר, א נארמאטיווע: וואסערע מעשות זאלן אונזערע קינדער הערן אדער לייענען?

דער וועג פון מעשות צו ליטעראטור איז בא קינדער ניט אזוי בערגיק און טאליק, ניט אזוי ווייט און ניט אזוי קאמפליצירט, ווי מיר געפינען עס אין דער וועלט פון דערוואקסענע. דער איבערגאנג איז מער דירעקט און עלעמענטאר. עס זענען דעריבער ניטא קיין באזונדערע טעארעטישע שווערקייטן זיך פאנאנדערצוקלייבן אין די פראגן פון קינדער ליטעראטור בכלל, בעת מיר זוכן צו פארשטיין די פילאמיטיע פון קינדער־מעשות. אזא פראצעדור וועלט נאך וויכטיקער אין איצטיקן מאמענט צוליב דעם וואס אונזער קינדער ליטעראטור האלט אין איין וואקסן און זיך פאשפרייטן, און דאס זעלביקע איז אמת וועגן עלעמענטארע לערן־ביכער. מיר וועלן דעריבער אנהייבן מיט דער אלגעמיינער פראגע וועגן קינדער ליטעראטור.

פארוואס איז גרויסע שווערקייט אין יעדער באטראכטונג וועגן דער שיינער ליטעראטור פאר קינדער וואס האט אונז תמיד פאר־

באפרידיקונגען פון פארלאנגען, דער דארשט נאך גערעכטיקייט, די טענדענץ צו פארגעזעלשאפטלאכן דאס לעבן, א. א. וו. מיט איין וואָרט, אלטע לייט האבן אזוי שטארק ליב זיך ארייגצוטאן אין א וועלט פון מעשות, ניט וויל זיי האבן שוין לאנג געלעבט, נאר וויל זיי האבן נאך וויניק צו לעבן. עס איז ניט קיין שפיל פון פאר־גאנגענע זכרונות, נאר א לעבן פון איצטיקע מעשות.

אין דער פרימיטיוער וועלט איז קיין מענלאכקייט ניטא אז פילאמיטישע דארשטן זאלן געשטילט ווערן אויף געהיימע און אינדיווידועל־אפגעזונדערטע אופנים, ווי למשל דורכ'ן געדרוקטן וואָרט. דאָרט ווערט דאס גאנצע לעבן געלעבט אין אפענע געזעל־שאפטלאכע שייכות'ן, און אלץ ווערט אויסגענוצט פאר דער טובה פון כלל. דעריבער זעען זיך דארט בולט'ער ארויס די פילאמי־טישע, און ממילא דערציערישע, פונקציעס פון די אלטע לייט.

אבער, ווי מיר דוכט, א מענלאכע דערגרייכונג. ווי עס זאל ניט זיין, ווייזט דאס יערנפאלס אן אויף די באזונדערע שווערקייטן פון אזא לאגע פאר די וואס באשעפטיקן זיך מיט פראבלעמען פון קינדער ליטעראטור.

אן ענלאכע לאגע, כאטש אין א פיל קלענערער מאס, איז בנוגע שאפן. עס האט נאך דערווייל ניט פאסירט אז א קינד זאל שרייבן פאר קינדער און ס'זאל האבן א דויערנדיקן ווערט. די סבה איז א גאנץ פשוט'ע: אויב עס געפינט זיך א קינד וואס ווייזט ארויס אומגעווויינטלאכע ליטעראריש פייאיקייטן, אזא וואס מיר זענען גרייט ארויפצולייגן אויף זיין קעפל דעם לארבער־קראנץ פון „טאלאנט", דעמאלט איז א סמן אז מיר האבן פאר זיך א שאפונג פאר א העבערן עלטער; אז מיר האבן פאר זיך א קינד וואס איז פרי רייף געווארן, אזוי אז עס קען שוין אפערירן מיט געפיל־ניואנסן און א ליטעראריש טעכניק וואס שטייגט ווייט אריבער זיין כראנאלאגישן עלטער. ממילא איז אזא שאפונג, על פי רוב, ניט צוגעפאסט פאר קינדער. וואס מיר האבן פאר זיך א קינד וואס איז דורכשניטלאכע קינדער איז גאר אן אנדערע ווי פונ'ם טאלענטירטן קינסטלער אין פארגלייך מיט'ן דורכשניטלאכן דערוואקסענעם מענטשן. אין לעצטן פאל שטייט דער קינסטלער אויפ'ן באזים פון א לעבן וואס איז גלייך פאר אלעמען. זיין מאטעריאל שטאמט די־רעקט פון אלגעמיין מענטשלאכע איבערלעבונגען. בעת דאס טא־לאנטפולע קינד זאפט אין זיך איין עפעס רייפערס, עפעס אומ־קינדישס, און קען מער צום קינדישן הארצן ניט רעדן. אויף אזא'ן אופן האבן מיר א קינדער ליטעראטור וואס ווערט געשאפן און באוואוסטזיניק אפגעשאצט פון דערוואקסענע.

בלייבט אונז איבער בלויז צו בויען, ערשטנס, אויף די עמאציאנעלע אפרופן פון קינדער אויף מעשות וואס זיי לייענען און, צווייטנס, אויף די מעשות וואס די קינדער אליין דערציילן און שאפן. אמת, אזעלכע שאפונגען וועלן אונז קיינמאל ניט געבן קיין קינדער־ליטעראטור, מיר קענען אבער פון זיי קריגן אן אויס־גאנגס־פונקט וועגן דעם וואס עס דארפן זיין אונזערע צילן אין קינדער־ליטעראטור. זיי וועלן אונז אויך העלפן פארמולירן געוויסע

פירט אין פֿאַרפֿלאָנטערטע וועגן און אונז געבראַכט צו אומזיכערע רעזולטאַטן. די דאָזיקע שוועריקייט באשטייט דערין וואָס סיי די שאפונג סיי די קריטיק פון קינדער ליטעראַטור ליגט ניט אין די הענט פון די קינדער גופא. אז קינדער זאָלן זיין ווייט פון יעדן סאָרט סיסטעמאַטיש אויסגעארבעטער קריטיק איז זעלבסטפֿאַר־שטענדלעך. קריטיק איז דאָך נאָך אלעמען דער רייפסטער אָפֿרוף אויף ארומיקע פֿאַסירונגען סיי אין קונסט, סיי אין דער וועלט בכלל. קינדער זענען נאָך ניט פֿארטיק געוואָרן מיט דער זאָך גופא, אז זיי זאָלן שוין קענען אָפּשפּאָרן געניג אויפמערקזאמקייט אויף פֿאָויציע און שייכות. זיי האַלטן נאָך בא דער ליניע, און קענען זיך נאָך ניט באשעפטיקן מיט דער טבע פון פֿערספּעקטיוו. אזעלכע באגריפן ווי אונטערשיד, ענלאַכקייט, ווערט, קאָנטראַסט, ציל, אידייע, א. א. וו. דער אמת'ער באגאוש פון קריטיק, זענען באם קינד, פונקט ווי באם פֿרימיטיוון מענטשן אין א קוים שפּראָצן־דיקן צושטאַנד. דאָס קינד איז נאָך ווייט, ווייט ניט ביכולת צו מאכן פון זיי אָביעקטיווע וועגן־פונקטן. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואָס דעם קינדס דירעקטער ענטפער אויף דער פֿראַגע: „וואָס דענקסטו וועגן דעם?" קען אונז ניט געבן קיין ווערטפולע רעזולטאַטן.

און ניט בלויז זענען קינדער קיין קריטיקער ניט, נאָר זיי הייבט ניט אָן צו אינטערעסירן דער גאנצער ענין. זייער אָטעם דאַרף האָבן דעם פּשוט'ן זויערשטאָף פון לעבן, ניט דעם פֿאַרפום פון מיינונגען. קריטיק אינ'ם מאָדערנעם זינען פון וואָרט איז אייגנטלאַך אזא רייפער קולטור־געשיכטלאַכער פראָדוקט, אז אפילו קינדער פון מיטלשול־עלטער זענען נאָך היפשלאַך ווייט דערפון. אויף מיינם אן אנקעטע אויף וועלכער עם האָבן געענטפערט דרייסיק מיטלשול־קינדער, זענען אָנגעגעבן געוואָרן פיר נעמען פון קרי־טיקער, שוין אריינגערעכנט צייטונג־רעצענזענטן, בעת אין דער זעלביקער צייט זענען פֿארצייכנט געוואָרן צענדליקער נעמען פון שרייבער. מעגלאַך אז דער דאָזיקער רעזולטאַט איז שוין א צו נענאָטיוור. מעגלאַך אז דערין איז שולדיק דאָס וואָס עס איז נאָך ניט געשאפן געוואָרן אזא פּאָרם פון קריטיק, וואָס זאָל קענען אפּעלירן צו דער יונגטלאַכער פּעריאָדע. דאָס איז בלי ספק א שווערע

אנדערש. די סבה איז א נאנץ פשוט'ע: לערער — דער ווייט גרעסטער רוב פון זיי — לעבן און ארבעטן תמיד אין אן אטמאס־פערע פון דעם וואס קינדער דארפן כדי די קלאס־טעטיקייט זאל האבן וואס מער ערפאלג, ניט וואס קינדער ווילן כדי זייער לעבן זאל זיין רייכער, שענער און אינטערעסאנטער. א לערער קוקט ניט ווילנדיק אויף קינדער ליטעראטור ווי אויף א הילף אין ז י י ן ארבעט, דאס איז באין אופן קיין עולה ניט, אבער דאס באגרענעצט, פארפירט און שאפט א שעדלאכע איינזייטיקייט. און די שעדלאכקייט ווערט נאך שעדלאכער צוליב דעם וואס דא האנדלט זיך ווען א מענטשן ווען לכער האט, אין פלוג, מער רעכט פון אלע אנדערע צו באשטימען א וואג און א מאס אין קינדער ליטעראטור. אין דער אמת'ן דארף א לערער אויף זיך ארבעטן א סך מער און א סך אננעשטרענגטער, איידער א מענטש וואס האט ניט קיין שייכות צו אט דער פראפעסיע, כדי צו באפרייען זיך פון זיינע שמאלע דיראקטישע געוואוינהייטן און סענען באטראכטן קינדער ליטעראטור פון שטאנדפונקט פון ליטעראטור פאר ק י נ ד ע ר, ניט פון שטאנדפונקט פון מאטעריאל פאר לערער. יעדער לערער, וואס איז אויך א פאטער פון קינדער וויים פון דערפארונג, אז ער לערנט מער ווען קינדער בא זיך אין דער היים איידער אין קלאס, כאטש אין קלאס איז די צאל און די פארשידנקייט פון די קינדער א סך גרעסער. פאר־שטייט זיך, אז איך האב דא אין זינען אזעלכע לערער וואס גיבן זיך אפ בלויז מיט זייער פראפעסיע און שטעלן זיך ניט קיין קינדער־פסיכאלאגישע ציל אין זייער ארבעט. די רעזולטאטן וואס מען פארלאנגט געווינטלאך פון'ם לערערס ארבעט זענען בטבע אזעלכע, אז ער איז געצוואונגען אוועקצושטעלן זיין צוועק, ניט די קינדערס, אין קינדער ליטעראטור. אט דער צוואנג ווערט ביסלאכווייז א „פרייע" געוואוינהייט, מיט א טעארעטישער בארעכטיקונג דערצו, און דאס דערקלערט אפט די אומאיינשטי־מיקייט צווישן לערער וועגן דעם ענין. וועז איין לערן־בוך, למשל, שטרייכט אונטער „מאראל" און דאס אנדערע ווי דוקא האבן „קונסט". ליגט דא דער חילוק ניט אין קאנקרעטע באאבאכטונגען פון קינדער לעבן, נאר אין די צוועקן פון דערוואקסענע מענטשן,

אַלגעמיינע פּרינציפּן, וואָס וועלן אונז באַהילפיק זיין אין באַ־
טראַכטן דעם גאַנצן ענין מיט מער זיכערקייט.

קומען מיר צום ערשטן פונקט, צום געווויינטלאַכן אָפּרוף פון
קינדער אויף זייער ליטעראַטור, אָדער צו דער אוממיטלבארער
קינדער „קריטיק". אַזוי צו זאָגן, איז די לאַגע מער אָדער ווייניקער
נשקשה'דיק. הערט מען דאָך וואָס קינדער זאָגן וועגן די מעשות
וואָס זיי לייענען. א חוץ דעם זענען געמאַכט געוואָרן א סך פּאָר־
שונגען סיי מיט דער הילף פון אַנקעטעס, סיי אויף אַנדערע אופנים,
און וואָס מען זאָל ניט זאָגן וועגן די רעזולטאַטן, אַן אָנהייב ,און
זייער א ווויכטיקער אָנהייב, איז דאָך געמאַכט געוואָרן.

וועז מיר קומען אָבער צום צווייטן פונקט, צום פונקט פון
קינדערשן שאַפן, דעם סאַמע ווויכטיקסטן מאָמענט אינ'ם גאַנצן
ענין, באַגעגענען מיר זיך מיט אומנעהייערע שווערקייטן. ווי ווייט
מיר איז באַקאַנט איז נאָך ניט געמאַכט געוואָרן קיין איין ווויכטיקע
שטודיע, וואָס זאָל סיסטעמאַטיש נאָכפאָלגן אפילו איין איינציק
קינד, און פאַרציכענען אלע פריי־נעשאַפענע מעשות אין משך פון
דער גאַנצער קינדהייט, זאָגן מיר, פונ'ם דריטן יאָר ביז דער
יונגנט־צייט. וועז דאָס זאָל געטאָן ווערן מיט א פאַרזיכטיק
אויסגעארבעטער טעכניק, ווער שמועסט נאָך וועז מיר זאָלן
האָבן א סך אזעלכע שטודיעס פון פאַרשידענע לענדער, צייטן
און באַדינגונגען, וואלט פאַר אונז אויפגעלויכטן א נייע ליכט
אין די טונקעלע חקירות וועגן דעם וואס קינדער דארפן לייענען.

עס לייגט זיך אפילו זייער לייכט אויפ'ן שכל אז אזעלכע
וואָס פאַרברענגען תמיד צווישן קינדער — לערער, למשל — און
האבן אזעלכע פיינע געלעגנהייטן אייגצוזאָפן אין זייערע מיי־
נונגען וועגן קינדער־ליטעראַטור די סאַמע נאַענטע, דירעקטע
איינדרוקן פונ'ם קינד אליין, עס לייגט זיך, זאג איך, זייער לייכט
אויפ'ן שכל אז אזעלכע מענטשן זאָלן, אויב ניט זאָגן דאָס
לעצטע, ענדגילטיקסטע וואָרט, איז, לכל הפחות, אונז נעבן די
בריייטסטע און זיכערסטע אינפאָרמאַציעס. דא האבן מיר אָבער
איינעם פון די גאָר ניט זעלטענע פאלן וואו די טעאָריע איז, אין
פלוג, מחייב אין זאָך, בעת די פאקטן באַווייזן גאָר עפעס

וועגן די געטער.*) היינטיקע צייטן, אמת, בויט מען שוין ניט קיין טעאַרעטישע בנינים וועגן קינדער ליטעראַטור אויף א דורכויסיקן זים־מאַראַלן פונדאַמענט. אין דער פּראַקטיק אָבער — די עלטערן אין דער חיים און דער לערער אין שול — קענען זיך באין אופן ניט באפרייען פון דער דאָזיקער טראַדיציע.

דאָס זעט אָבער אויס צו זיין ניט מער ווי אַן איבערבליי־באַצע וואָס פאַרלירט אלץ מער באָדן אין דערציערישע אינסטי־טוציעס. אַן אַנדער בליק האָט שוין לאַנג אַנגעהויבן צו פארנעמען דעם פּלאַץ; דאָס איז דער בליק אַז קינדער־ליטעראַטור דארף קודם כל זיין קונסט, און אויב דאָס איז פארזאַרגט האָבן מיר שוין פאַר קיין זאַך ניט וואָס מורא צו האָבן. די וואָס פאַרטרעטן דעם דאָזיקן שטאַנדפונקט ווילן מאַכן דעם איינדרוק אז אין דער פאַרמולע „קונסט" ליגט שוין א זיכערער וועג־ווייזער און א קלאָרע ריכטונג. דאָס איז, דוכט מיר, זייער ווייט פונ'ם אמת, ווי עס וועט נאָך שפּעטער אויסקומען צו דערווייזן. א חוץ דעם באַגייט אזא פאַרמולע די געווויינטלאַכע עולה, וואָס זי נעמט אָן דעם טערמין „קינדער" ווי אַן אויסדרוק פון א באשטימטן איינהייטלאַכן פּסיכישן צונויפשטעל. דאָס ברענגט אַריין די גרעסטע צעמישענישן אין די ויכוחים וועגן קינדער ליטעראַטור. וואָרים ווען מען ווייזט ניט אָן וועגן וואָסערע קינדער מען רעדט, האָט איינער געווויינטלאַך אין זינען פינף־יאָריקע, א צווייטער — אכט־יאָריקע, און א דריטער — צוועלף־יאָריקע. אזוי ווערן כסדר געפירט ויכוחים אָן א געמיינזאמען באָדן, און דער סך הכל איז אז יעדער דיסקוטירט אין דער אמת'ן מיט זיך אליין.

דער קרעפּטיקסטער און קאַנסעקווענטסטער פאַרטרעטער פון אזא שטאַנדפונקט איז, דוכט מיר, היינריך וואלגאסט. וואלגאסט האלט אז א בוך פאַר קינדער דארף קודם כל זיין א קונסטווערק. ממילא, היסט עס, אז קינדער ליטעראַטור קען ניט נעשריבן ווערן ספּעציעל פאַר קינדער. גוטע קינדער ליטעראַטור דארף אויך זיין א פאַסיקער מאַטעריאל פאַר גרויסע. ווי א מאַטאַ פאַר זיין בוך איבער דעם ענין באַנוצט וואלגאסט טעאַדאָר שטאָרמ'ס א פּא־

*) The Republic. Trans. by A. Kerr., Book II., 11 bb.

פון די לערער, אן שום שייכות צו די פראבלעמען פון דערציערישע נויטוועניקייטן.

אין פארגלייך מיט א סך אנדערע דערשיינונגען פון קינדער לעבן זענען קינדער־מעשות זייער ווינציק אויסגעפארשט געוואָרן. די אונטערשידן צווישן רייפקייט און אומרייפקייט זענען בנוגע קינדער־מעשות א זייער טונקעלער ענין. און מער ווי אומעטום קען מען דאָ אנווענדן געזעלס באמערקונג: „וואָס מיר וועלן מער אריינדרינגען אין די כאראקטער־שטריכן פון אומרייפקייט וועלן אונזערע פילאָזאָפיעס האבן א געזונטערן פונדאמענט, וואָרים אויב אין נאָמען פון דערציאונג פארגעוואלדיקן מיר די געזעצן פון אומרייפקייט, דעמאָלט שטעלן מיר אין געפאָר די נאָרמאל־קייט פון רייפקייט אליין." *)

מיר זענען אין אלגעמיין נאָך טיף פארוואָקסן מיט אייגענארצלטע אבערגלויבנס אין אונזערע באציאונגען צו קינדער. אזוי איז נאָך אלץ ניט אפגעשטאָרבן די השערה אז יעדע מעשה וואָס אנטהאלט אין זיך גראָר דעם מוסר השכל וואָס איז אונז ליב, ווירקט זי אז איר מאראל זאל טאקע ווערן א לעבעדיקער פאקטאָר אינ'ם קינדס לעבן. און טאָמער איז ערגיץ דער מוסר השכל ניט גענוג קלאָר, איז טאקע א ספק צו אזא מעשה קען האבן וועלכן ניט איז מאראלן איינפלוס אויף א קינד. ווער שמועסט נאָך וען א ווערק אנטהאלט א שלעכטן מוסר השכל, דעמאָלט איז דאָך קלאָר אז דאָס מוז ווירקן שלעכט אויף קינדער. דער דאָזיקער בליק אויף קינדער ליטעראטור איז שוין אייגנטלאָך זייער אלט, און מיר האבן זיך נאָך פון אים ניט אין גאנצן אָפגעווויינט, ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס די פשוט'ע טאָג־טעגלאכע פאקטן פון לעבן שטימען לחלוטין ניט מיט אזעלכע השערות.

שוין פלאטאָן האָט אין זיין „רעפובליק" אויסגערויקט א פראָ־טעסט אנטקעגן אריינברענגען האָמער'ן און העזיאָד'ן אין דער שול, ווייל אין זייערע ווערק דערציילן זיך מיאום'ע מעשות

*) The Mental Growth of the Pre-School Child, 1925, Arnold Gesell, 327.

בוך.*) נו, עס לייגט זיך ניט אויפ'ן שכל, אז זיבן יאריקע קינדער זאלן אוועקשענקן זייער ביסל ליבע אזעלכע לידער ווי:

„דערציי׳ל מיר ניט אין טרויעריקע רייד,
אז דאָס לעבן איז בלויז א פוסטער חלום,
וואָרים די נשמה איז דאָס וואָס דרעמלט
און זאכן זענען ניט ווי זיי זעען אויס."

מען קען אויך ניט האָבן קיין פולן גלויבן אין דער אויפריכטיקייט פון קינדער וואָס „ברענען מיט ליבע" פאר'ן קאטעכיזם, אָדער רעליגיעזע תפילות, בפרט וועז מיר האָבן אין זינען זיבן יעריקע קינדער. עס איז גיכער מעגלאָך, אז דאָ האָבן די קינדער נעענט־פערט וואָס זיי האָט זיך געדוכט, אז מען פארלאַנגט פון זיי. אָבער א געניטער פאָרשער וויים ווי אזוי אויסצומיידן אזעלכע פאסטקעם און קען קאָנטראָלירן זיין ארבעט.

אין 1889 האָט קלארא וואסטראָווסקי דורכגעפירט אן אנקעטע אויף וועלכער זי האָט באָקומען 1269 ענטפערס (604 אינגלאָך און 665 מיידלאָך).**) דאָס ווייזט זיך קודם כל ארויס, אז דער סאָ־מע ערשטער מאָטיוו צו נעמען לייענען א בוך איז געווען די רעקאָמענדאציע פון פריינט. בלויז א קליינע צאָל זיינען באַייני־פלוסט געוואָרן פונ'ם נאָמען פון שרייבער אָדער בוך. דאָס איז זייער א וויכטיקער פונקט. וואָרים אין דער וועלט פון דערוואַק־סענע ווערן מיר אזוי שטארק באַיינפלוסט פון ליטעראַרישע פיר־מעס און קונסט־שולן, אז ס'איז אָפטמאָל שווער צו זאָגן צי דער גוטער אָדער שלעכטער איינדרוק פון א ווערק נעמט זיך טאָקע פונ'ם אינהאַלט, אָדער פונ'ם פאָראורטייל וואָס מיר האָבן פאר אָדער קענן א באשטימטער ליטעראַרישער פירמע, אָדער שול.

אין דער זעלביקער אנקעטע באָקומען מיר אויך די וויכטיקע אינפאָרמאציע, אז די סיבה פאַרוואָס קינדער האָבן ניט ליב גע־ווינען ביכער, זעט אוים צו זיין דאָס, וואָס זיי האָבען צופיל

*) Children's Interest in Reading, by Isabel Lawrence, National Education Association, Addresses and Proceedings, 1888, pp. 1044-51.

**) Pedagogical Seminary, 1889, Vol. 6, pp. 523-35.

ראדאקס: „וען די האסט בדעה צו שרייבן פאר קינדער זאלסטו ניט שרייבן פאר קינדער". *)

דא האבן מיר נאנץ קלארע דבורים. אבער קען דאס אונז ווייזן א באשטימטן וועג אין קינדער ליטעראטור? איז אזא פארמולע א זיכערע אין זיך אליין און שטעלט פאר א פעסטנע־שטעלטן, קלארן באגריף? איז אזא פארמולע, אפילו וען זי זאל זיין א פעסטע און א קלארע, א זיכערע פאר יעדן עלטער? קען זי אונז וואהרפן א ליכט אויף די מער ספעציפישע פראגן און דעטאלן וואס זענען פארבונדן מיט דעם ענין? ווי געזאגט, וועלן מיר זיך נאך צו די דאזיקע פראגן אומקערן. דערווייל אבער איז נייטיק מיר זאלן קודם כל אויסהערן דאס קינד אליין, און, ווי וויט מעגלאך, טאקע פון בויד זיטן, אי פון דער זייט פון „קריטיק", d. h. פון זיין רעאגירן אויפ'ן גאליענטן מאטעריאל, אי פון דער זייט פון זיין פילאמיטישן שאפן.

ב. קינדערם מיינונגען וועגן ביכער.

וען מיר ווילען אויסגעפינען, וואס קינדער דענקען וועגען קינ־דער ליטעראטור, קענען מיר נאטירליך דאס בלויז דערגיין מיט עקספערימענטאלע מיטלען. אמת, דא איז אויך דער וועג ניט אזוי גלאט, און דער וואס איז ניט גענוג פארזיכטיק וועט ניט ארויס־ברענגן קיין רעזולטאטן אויף וועלכע מען זאל זיך קענען פאר־לאזן. אזוי געפינען מיר, למשל אז קינדער פון צווייטן קלאס (זיבן־יאריקע) האבן געענטפערט אויף אן אנקעטע, אז זיי האבן ליב אלץ, וואס לאנגפעלאו האט געשריבן, אבער די „קינדער'ס שעה" און דעם „תהילים פון לעבן" האלטן זיי פאר די פראכטפולסטע לידער. וויטיערס „מיין תהילים", האבן זיי אנגערופן „אויסנע־צייכנט". קינדער פון א פריוואטער רעליניעזער שול ברענען מיט ליבע פאר'ן קאטעכיזם, פאר דעם לעבן פון די היליקע און די ביבלישע מעשות, איינער איז ספעציעל פארליבט אין זיין געבעט־

*) Das Elend Unserer Jugendliteratur, 1905.

דערפאר וואס די צאל קינדער איז געווען אזוי קליין, קען מען דערפון גאָרניט דרינגען. בכלל וועלט אָנגענעבן, אז קינדער האבן ליבער צו לייענען וועגן העלדן פון זייער אייגענעם עלטער איידער פון דערוואקסענע. ארטור ע. באסטוויק האט סטאטיסטיש געפארשט דאס לייענען פון קינדער און דערוואקסענע אין ניו יאָרקער ביבליאָטעקן אין משך פון א חודש צייט, און קומט צום שלוס, אז קינדער לייענען מער קינדער ליטעראטור, ד. ה. וועגן קינדער, און דערוואקסענע מער פון דערוואקסענעם מין. אגב אורחא פארציכנט ער שוין אויך אז „דאס אומגעריכטע פאסירט אבער אין געשיכטע, ביאָגראפיע, און רייזע־באשרייבונגען, אין יעדער פון אט די אפטיילונגען, יאָגן די קינדער אריבער די גרויסע. אז דאס איז ניט קיין צופאל באוויזט דער פאקט, אז מיט בלויז איין אויסנאם איז דאס זעלביקע אמת אין יעדער פון די זעקס ביבליאָטעק צווייגן באזונדער".*)

אויף ענלאבע רעזולטאטן וויזן אן די ארבעטן פון בולאק,**) הענדערסאן,***) און קוירפעטריק,****) וועלכע האבן צוזאמען באקומען ענטפערס פון 9899 קינדער, און א סך אנדערע. אין סך הכל קומט אויס, אז אנהייבנדיק פון זעקסטן ביז'ן צוועלפטן יאָר, האבן קינדער ליב שטארקערע איבערלעבונגען, ווי מלחמה מעשות, ריזיקאלישע רייזעס, דעטעקטיוו מעשות, א. ד. ג. שפעטער קומט פאר א טיפערע צעטיילונג צווישן אינגלאך און מיידלאך. די ערשטע רייסן זיך ניכער צו ביאָגראפיע, רייזע באַ־

*) What Adults and Children Read. B Arthur E. Bostwick, Library Jour. 1896, Vol. 21, pp. 444-6.

**) Some Observations on Children's Reading. Proc. of N. E. A., 1897, 1015.

***) Report on Child Reading, N. Y. Report of State Supt., 1897, Vol. 2, 979.

****) Children's Reading, North-Western Mo., Dec., 1898, Vol. IX., 188 and Jan. 1899, 229.

באשרייבנדיקע דעטאלן, וואס זיי צארמאגן טרויעריקע פאסירונגען וועלכע קומן אויס אין די קינדער'ס אויגען ווי „נארישׂ", אדער וואס עס זענען פאראן א סך שטעלעס וואס די קינדער האבן ניט פארשטאנען.

וואס זענען אבער די מאמענטן וואס קינדער האבן יא ליב און זוכן זיי אין דער ליטעראטור? ידיעות וועגן דעם געפינען מיר אין די רעזולטאטן פון אן אנדער אנקעטע, דורכגעפירט פון פרענקלין אריאן סמיט, אויף וועלכער עס האבן גענטפערט 2199 קינדער (915 אינגלאך און 1284 מיידלאך).*) דא ווייזט זיך ארויס, אז דאס רויזקאלישע איז דער הויפט מאטיוו אין אלע קלאסן פון דער אנפאנג שול. שפעטער, אין דער מיטל שול, ווערן שוין אפגעשאצט אלגעמיינע שיינקייט, פארשידענע סענטימענטן וואס ווערן פארקערפערט אין בילדער, אויסדרוק-פארמען און טיפן שילדערונג. אין דער אנפאנג שול זענען הומאר, פאטאס, פריינט-לאכקייט, מיטגעפיל, קוראזש, אידעאלע עקשנות און ערלאכקייט, שטארקע מאטיוון. אין דער מיטלשול זענען די מאטיוון שוין מער צעשוואומען און אומבאשטימט.

ענלאכע רעזולטאטן זענען ארויסגעבראכט געוואָרן אין פארשידענע צייטן און אויף פארשידענע אופנים. מיט עטלאכע חדשים צוריק איז מיר אויסגעקומען דורכצופירן אן אנקעטע אויף וועלכער עם האבן גענטפערט 55 קינדער אין עלטער פון 7 ביז 14 יאר. עם האט זיך ארויסגעוויזן אז פולע 26 פון אט דער צאל — מיסטנס די 9, 10, 11 און 12 יאריקע — האבן א טבע אין בערצוהיפן בעת'ן לייענען. אזעלכע שטעלעס וואס פארנעמען זיך מיט געשלעכטלאכער ליבע, נאטור באשרייבונג, אדער וואו עס געפינען זיך שווערע ווערטער, ווערן פון די דאזיקע קינדער ניט געלייענט.

די זעלביקע אנקעטע האט אויך געשטעלט די פראגע: „וועגן וועמען האט איר ליבער צו לייענען, וועגן קינדער אדער דערוואקסענע?" די רעזולטאטן זענען לחלוטין אומבאשטימטע, מעגלאך

*) Ped. Seminary, 1907, pp. 208-22.

דאָס איז אויך די צייט וועו די קינדערס אינטערעס צו דער־ציילן אָדער שרייבן מעשות איז צום שוואכסטן. דאָס לייענען, ריכטיקער, דאָס פֿארגעניגן אין לייענען, ציט צו די גאנצע פי־לאָמיטישע אויפמערקזאמקייט, דאָס איז די צייט וועו דאָס באַ־וואוסטזיין פונ׳ם אייגענעם אומרייפן צושטאנד פאלט צוזאמען מיט א נעענטערער באקאנטשאפט מיט דער דערוואקסענער וועלט, וואָס שפילט די באשטימענדיקע ראלע אין לעבן. א גענפל פון דער אייגענער באוואוסטזיניק־נעווארענער שוואכקייט שאפט דעם איינדרוק פון פארלאָזנקייט און איינזאמקייט, דאָס איז אויך די צייט וועו פון אין זיט קומען פאָר פיזיאלאָגישע און פסי־כאלאָגישע ענדערונגען צוליב די רייף־ווערנדיקע נעשלעכטלאכע אינסטינקטן, און בכלל צוליב דער נאטירלאכער וויטערער אנט־וויקלונג פון א העכערן עלטער, און פון דער אנדערער זיט הויבט אָן אויפצוטויכן אין באוואוסטזיין א מין אָנהויב פון דער פראגע וועגן תכלית און קאריערע — ספעציעל בא אינגלאָך — וואָס דאָס איז א וויכטיקער מאָמענט אין פסיכישן לעבן. דאָס קינד הויבט אָן פילן די באגרענעצקייט און אָרימקייט פון זיין וועלט; עס פילט דעם וויידערשפרוך צווישן דער הויכקייט פונ׳ם פלי, וואָס איז איצט נויטיק און דער קליינקייט פון זיינע פלינגל. דאָס לייע־נען גיט דעריבער די גרעסטע מעגלאכקייט זיך אויסצוגלייכן מיט דער דערוואקסענער וועלט, און שאפט אויך די אנגענעמסטע מא־מענטן, אין דער אומזיכערקייט פון יוגנט שטימונגען, דורך אויפ־בויען א באשטימטע פילאָמיטישע וועלט אויפ׳ן אָרט פון אן אום־באשטימטער ווירקלאכקייט.*)

---

*) טייל פסיכאלאָגן לייקענען אז אין דעם דאָזיקן עלטער קומען פאָר אזעלכע גרינטלאכע ענדערונגען ווי מען האט אמאל געמיינט. אבער אונזערע אויספירן דאָ וועלן גיט אנגעוירט אפילו פון דער דאָזיקער מיינונג.

זע וועגן דעם ענין:

Magnitude and Rate of Alleged Changes at Adolescence, E. L. Thorndike, Educational Review, Sept., 1917.

שרייבונגען און געשיכטע, בעת צו די לעצטע אפעלירן מער מעשות פון שטילערן, היימישן לעבן און ליבע.*)

די ענדערונגען בנוגע דעם אינהאלט פון לייענען וואס קומען פאר ארום דעם צוועלפטן אדער דרייצענטן יאר, קומען זיך צונויף מיט נאך א וויכטיקער ענדערונג. עס קומט אויס אפט צו הערן טענות, אז קינדער לייענען בכלל צופיל, אז זיי זענען צו ווייניק איבערקלייבעריש און ווייזן ארויס א מאדנע הנאה פונ'ם פראצעס פון לייענען גופא. אט די אומקאנטראלירטע לײדנשאפט צו לייענען רייסט זיך ארויס מיט א גוואלטיקן אימפעט אין די דערמאנטע יאָרן, ד. ה. אין עלטער פון דער געשלעכטלאכער רייף־צייט. די אויסטייטשונג אז דאָ האבן מיר צו טאָן מיט א פאר־נעניגן וואס שטאמט פונ'ם הויכן פראצעס פון לייענען, איז ניט אין גאנצן פינקטלאך. עס איז ניכער א ריסן זיך אין דער וועלט אריין פון אלע זייטן און ריכטונגען. אפט מאל פארמאגט אט דער לייען־דאָרשט אזא אימפעט, אז יעדער אינהאלט און יעדע פארם געווינט די גאנצע אויפמערקזאמקייט פונ'ם קינד. אזוי למשל קומט פראפעסאר טשארלז ע. ראסל צום שלוס, אז אין דרייצנטן יאר וואקסט די לייען־משוגעת צו אזא מדרגה, אז מען קען גאר ניט געפינען קיין ביכער, וואס זאלן זיין מער באליבט אדער וויניקער. קינדער פון דעם עלטער „לייענען אלץ וואס פאלט זיי אין די הענט אריין".**) כמעט אלע וואס באריכן די פראגע וועגן דעם וועו קינדער לייענען מער און וועו וויניקער, שטרייבן אונטער דעם דערמאנטן עלטער ווי א צייט וועו דער דאָרשט צו לייענען קען גאָרניט געשטילט ווערן, און ער זוכט אלע מעגלאכע קוואלן פון וואנען צו טרינקען.***) כאטש א געווסע איבערקלייבערישקייט איז יא דא, ווי עס איז שוין פריער אנגע־וויזן געוואָרן.

---

*) Children's Interest in Books and Magazines. A. M. Jordan, Ped. Sem., Sept., 1925; Reading Interests, Lewis M. Terman, S. Margaret Lima, 1925, in Genetic Studies of Genius, ch. XV., 454.

**) Library Journal, 1897, Vol. 22, p. 194.

***) Conradi, Ped. Sem., Oct., 1903.

פסיכאלאגן, די שטערנס און בילער, רופן עס אן, אז יעדע זאך האט א נאמען. דאס איז שוין אויך מחייב אז יעדע זאך דארף האבן א נאמען, וועלכן מען קען צוטראכטן אויב ער ווערט ניט געגעבן פארטיקערהייט. אט די אנטדעקונג פארשאפט א גרויס פארגעניגן, וואס דריקט זיך אוים אין דער קינדערשער הנאה ארומצוגיין טייטלען מיט'ן פינגער אויף זאכן און זיי אנרופן ביי זייערע נעמען.

דאס איז אויך די צייט ווען קינדער דריקן זיך שוין ניט אוים מיט בלויז איין ווארט, מיט דעם אזוי גערופענעם ווארט־זאץ — ד. ה. א ווארט וואס דריקט באמת אוים א פולן געראנק — נאר מיט עטלאכע ווערטער. און דער אויסדרוק דערציילט ניט בלויז פון א פארלאנג אדער א נעפיל, נאר ניט שוין איבער א שייכות צו א דרויסנדיקער זאך, אן אביעקט, און עס ווערט שוין נייטיק ארייננצופירן אין לעבן דעם אביעקט־סוביעקט סינטעז וואס איז אזוי כאראקטעריסטיש פאר דער מעשה. דא הויבט זיך שוין אויך אן די אנטוויקלונג פון אלגעמיינע אידייען, דער וויכטיקסטער מאמענט פון שפראכלאכן אויסדרוק, ווארים שפראך איז דאך א מין כטענאגראפישע פארקירצונג פון איבערלעבונגען. אירע סימבאלן דריקן אוים נאנצע גרופעס, אפגעגרענעצטע קלאסן, אבער ניט די פרטים פון געשעענישן. „בלויז אויף אזא'ן אופן ווערט קענזוויטיקער פארקער מעגלאך, ווארים די איינצעלנע איבערלעבונג לעבט אין אן אינדיווידועלן באוואוסטזיין און איז, שטרענג נערעדט, אוממיטטיילבאר. כדי מען זאל עפעס קענען מיטטיילן דארף מען עס קענען צורעכענען צו א קלאס, וואס איר אידענטיטעט ווערט שטיל־ערהייט אנגענומען פון דער געזעלשאפט".*)

די ראלע פון ווערטער אין דער סאמע פריסטער קינדהייט איז אומגעהייער. די שווערקייטן וואס קלייניע קינדער האבן ווען זיי קענען ניט קלאר מאכן וואס זיי ווילן, און פארקערט, דאס פארגעניגן וואס זיי האבן ווען זייערע קלאנגען העלפן ארוים אין אנשטויסן זיך אויף זייער פארלאנג — וואס ווערט נאטירלאך גלייך נאכגענעבן, אט דאס אליין מאכט גרעסער דעם ווערט פון

*) Language, E. Sapir, 1921, 11.

ג. קינדער שאפונגען.

דער אונטערשיד צווישן די קינדערס אפקלייב אין לייענען און זייערע אייגענע פרייע שאפונגען איז ניט אזוי וויט־גייענ־דיק ווי עס קען זיך אין פלוג אויסדוכטן, אבער דאך זייער וויכ־טיק. באם לייענען האבן מיר די פשוט'ע פיזישע באגרענצונ: וואם די קינדער האבן פאר זיך צוגענריטע ביכער און מעשות וועלכע זיי קענען ניט אנדערש מאכן. אבער אין שאפן, איז אזא באגרענצונג ניטא. דא שאפט די פילאמיטישע טענדענץ וואם איר איז ליב און נאענט. אמת, דאס איז די באגרענצטקייט נאר ניט אזוי באגרענצט, און דא איז די פרייהייט נאר ניט אזוי פריי, ווייל פונקט ווי דאס האבן מיר דעם איינפלוס פון קינדערשן געשמאק און די אנשטרענגונג פון די דערוואקסענע זיך צוצופאסן צו אים, אזוי האבן מיר דא דעם איינפלוס פון די נרויסע און די קינדערס פארזוך צו בלייבן אין טאן. איך וויל דערמיט ניט זאגן אז אין בירדע פאלן פעלט דער אמת'דיק פרייער אויסדרוק, וואס ווער עס זוכט אן אויסדרוק וואם קומט פון „זיך אליין", אן שום זייטיקן איינפלוס האט אין זינען אן אבסאלוטע „פרייהייט" און אן אבסאלוטן „זיך אליין", וואם געהערן צו דער מעטאפיזיק, ניט צו דער לעבעדיקער, ממשות'־דיקער וועלט וואו אן א קענזייטיקן איינפלוס איז קיין „זיך אליין" ניטא. עס איז אבער פארט פארצן א נפקא מינה וואם מען טאר באין אופן ניט איגנאריר. די קינדערשע פרייע שאפונג איז נאך אלעמען מער קינדערש, מער אן אפשפיגלונג פון דער ספעציעלער מדרגה פון'ם אומרייפן עלטער, אויבער א שא־פונג פון א דערוואקסענעם, וווי גרויס דעם דערוואקסענעמס פיי־איקייט זאל ניט זיין זיך צוצופאסן צום קינדערשן געמיט.

די סאמע ערשטע סמנים פון פילאמיטישן שאפן בא קלייע קינדער קען מען דוכט מיר שוין באמערקן אין צוויי־יעריקן על־טער. איך האב דא ניט אין זינען דעם כראנאלאגישן עלטער, נאר א נעוויסע מדרגה פון שפראך אנטוויקלונג צו וועלכער קינ־דער קומען צו ארום יענער צייט. דאס איז די מדרגה וועו דאס קינד מאכט די גרויסע „אנטדעקונג", וווי די דייטשע קינדער־

„דער בערמער האָט געשריגן: געוואלט, גיב עסן! די מאמע האָט נישט געוואלט געבן. ס'איז א שלעכטס; מ'עט עס אנפליאסקען. איך האָב נישט ליב אזעלכע, עס שרייט.

„דער פראָמפּ גייט אויפ'ן זייגער, און דער פלאיפאר אין אוא שטאָט איז אריינגעפאלן אין וואסער."

וועו איך האָב שפעטער געפרעגט בא איר, וואָס איז א פלאיפאָר, האָט זי מיר געענטפערט אז דאָס איז א קענטש, און א קענטש איז א בראָם, א. א. וו. די דאָזיקע אלע ווערטער האָבן בלי ספק א שייכות, לכל הפחות א טונקעלע שייכות, צו זאכן. דאָס זעט זיך, דוכט מיר, קלאָר אדוים אינ'ם זאץ: „דער פּראָמפּ גייט אויפ'ן זייגער", וואָס זעט אוים ווי צו מיינען ווייזערס, א וואָרט וואָס איז ניט נענוג טאָג-טעגלאך אז עס זאל שוין אריין אינ'ם וואקאבולאר פון אוא קינד. אָט דער פארלאנג אריבערצושטיינן די גרענעצן פונ'ם אייגענעם וואקאבולאר, וואָס דאָס הייסט שוין אויך אויסברייטערן די וועלט פון זאכן, דאָס איז דער פונדאמענט פון דער דאָזיקער טעטיקייט. פארשטייט זיך אז דאָס שליסט ניט אוים די מעגלאכקייט אז ווערטער זאלן בכלל אפעלירן צוליב זייער קלאנג. אָבער עס איז ניט פאראן אוא זאך ווי אן אפגעריסענע באגייסטערונג פאר'ן וואָרט. נעמען מיר, למשל, באקאנטע צייל-לידלאך:

ענגע, בענגע
סטופּע צעננע
ארצע בארצע
נאלע שוואַרצע
איימעלע, ריימעלע
בייגעלע, פיינעלע
האָפּ, האָפּ.

דא וואלט מען שוין זיכער געקענט מיינען אז דער אינטערעס ליגט אין נאנצן אין די קלאנגען, ווייל דא זעט זיך דאָך ניט ארוים קיין אפענע שייכות צו זאכן, עס איז ניטא, הייסט עס, קיין אנדער מאָמענט וואָס זאל פארינטערעסירן. דאָס איז אָבער זייער ווייט פונ'ם אמת. קיין קינד זעצט זיך נעווייניטלאך ניט אוועק אזוי זיך, דיר ניט, מיר ניט, צו הערן אדער זאגן אזעלכע גראמען.

ווערטער בא די קינדער. פארשטייט זיך אז די אנטדעקונג אז אלע זאכן האבן נעמען פארשטארקט און פארטיפט דעם ווערט פון א ווארט. דאס ווארט ווערט אן ארגאנישער חלק פון דער וועלט, עס איז א מיטל ארויסצוברענגען פארלאנגען און געפילן, דאס איז שוין נענוג, אז מיר זאלן זיך ניט חדוש'ן פארוואס דאס ווארט זאל שוין אפילו בא אזעלכע עופה'לאך באקומען דעם ווערט פון א מין צויבער שטעקעלע. דאס פירט שוין ממילא דערצו אז ווערטער זאלן קיינמאל ניט האבן דעם ווערט בלויז פון קלאנגען ווי דאס האבן א וועגדונג צו זאכן. זיי זענען פון סאמע פריסטן עלטער עמאציאנעל אנגעלאדן, און האבן דעריבער ניט בלויז א בוכשטעבלאכן טייטש, נאר אויך א זינען, זיי באטייטן עפעס, ווי נעפינט זיך אין שטענדיקער שייכות צום נאנצן פסיכישן לעבן.

די נייגונג פון קינדער צו שאפן אייגענע ווערטער און ארויסברענגען זיי מיט גרויס הנאה איז שוין אפט באמערקט געווארן. און איצט קענען מיר שוין זען פארוואס דאס איז אזוי, און דארפן ניט אנקומען צו דער עסטעטישער השערה פון וואוילקלאנג, א שוועריקייט, נעמאטערטע השערה.

די אנטדעקונג אז אלע זאכן האבן נעמען איז מחייב צוויי אריענטאציעס וואס זענען אויס זיך סותר צו זיין איינס ס'אנדערע. ערשטנס הייסט עס אז דער נאמען איז ניט די זאך גופא, ער איז בלויז איין זייט פון איר טבע, וואס קען אבער נאנץ לייכט אפגעריסן ווערן פון דער זאך, ווי למשל בא דערמאנען דעם נאמען ווען די זאך איז ניטא. צווייטנס הייסט עס, אז יעדע זאך איז ארגאניש פארבונדן מיט איר נאמען. די דאזיקע כאראקטעריסטיק פירט צו באריכטערן וועלט און לעבן בלויז דורך אנרופן נעמען פון זאכן, אדער אפילו אנרופן בלויז אויסנעטראבטע נעמען וואס שמעקן שוין מיט „זאכקייט".

אט הער איך א מיידעלע פון פיר און א האלב יאר רעדן צו זיך (נעבוי פארצייכנט): „אמאל איז געווען א פ י ט ש און דער פיטש האט נעגעסן און ס'הינדעלע האט געווויינט. מען האט עס ניט נענעבן קיין עסן, ס'הינדעלע. מאמע זאגט אז ס'איז א שלעכט הינדעלע.

אביסל פון זיין פארגעניגן, האָט ער איר אפגעזאגט. ער איז כסדר געפאָרן אויף זיין פערדעלע און ניט געוואלט אפטרעטן דעם פלאץ זיין חבר'טע. אט דעם פאקט האָט אונזער דערציילערן פארקערפערט אין דער ציטירטע מעשה. זי גיט איבער קודם כל אז ער איז געווען „אליין", ד. ה. ער האָט א פערדעלע נאָר ער האלט עס בלויז פאר זיך. ממילא איז ער שוין דערמיט א שלעכט קינד, וואָס זי דריקט אוים מיט די ווערטער: „ער וויל נישט עסן". די אינפארמאציע אז „ניט עסן" און „שלעכט" איז די זעלביקע זאך, האָט זי שוין לאנג געקאָנן פון איר מאמעס אפטע באמערקונגען וועגן דעם ענין. און ס'איז נאנץ פאר־שטענדלאך פארוואָס זי זאָל איר ענאָאיסטישן חבר שילדערן מיט אזעלכע שווארצע פארבן ווי „ער וויל נישט עסן".

פארשטייט זיך אז דער איינפלוס פון געהערטע מעשות איז אומגעהייער גרוים און באשטימט על פי רוב דעם נאנצן כאראק־טער פון קינד'ס שאפונגען. דאָך זענען אין דער גרעסטער צאָל אייגן־נעשאפענע מעשות פארען כאראקטעריסטישע שטריכן אום־אפהענגיק פונ'ם מאטעריאל מיט וועלכן זיי באנוצן זיך.

דער אמת'ער פראצעס פון דערציילן מעשות הייבט זיך אָן ארום פערטן יאָר, אפט נאָך עטוואָס פריער. דאָס ווייזט זיך ארויס סיי אין אפקלייבן געווייסע געהערטע מעשות און מאכן וואריאציעס אויף זיי ווען די נאנצקייט פון דער מעשה ווערט אפגעהיט, סיי אין דעם וואָס קינדער הייבן זיך שוין דעמאָלט אָן צו באנוצן מיט דער פארלגעמיינערונג „אמאָל איז געווען", אדער אלגעמיינע באגריפן ווי „א פאפע", „א מיידעלע", „א פערדעלע" א. א. ו. וואָרים דער „אמאָל איז געווען", אין מויל פון א קליין קינד, איז לחלוטין ניט קיין צייט באגריף, פונקט ווי „א פערדעלע" איז ניט קיין קלאָרע אלגעמיינע אידייע. דאָס זענען בלויז די ערשטע טעכנישע מיטלען אויסצודריקן די בריטערע פילאָמיטישע ראָס, און די דערווייטערטקייט און אביעקטיווירט־קייט וואָס די פסיכאָנאליטיקער רופן אָן די פראָיעקציע־טענדענץ. דאָס איז דאָך אייגנטלאָך דער צוגאנג צום כאראקטעריסטישן ליטעראטור באוואוסטזיין וואָס פאסט אויף דאָס דערציילטע ווי א פאסירונג אין דער וועלט, ווי א רינגעלע אין דער

דאָס זענען קודם כל, ניט קיין סתם קלאַנגען נאָר צייכן לידלאך וואָס פארנעמען א וויכטיקן פלאַץ אין דער שפּראַך. זיי וואַרפן גורל און באשטימען די פאַזיציעס פון די מיטשפּילער. צו באטראכטן אָט די גראַמען אָפּגעזונדערט פון דער לעבעדיקער טעטיקייט וואו זיי האָבן א זינען, הייסט מאכן דעם אלטן פילאָזאָפישן טעות פון כסדר חקירה'ן זיך וועגן פארבאַרגענער קוואַליטעט און איגנאָרירן די אָפענע שייכות. דאָס איז אָבער בלויז א פארבייגייענדיקע באמערקונג וועגן די, אין פלוג אומזיניקע וועלטער וואָס קינדער טראכטן אויס אָדער באנוצן.

די ערשטע טריט אין פילאָסופישע ריכטונגען הויבן זיך אָן ערשט וען די אלגעמיינע אנטוויקלונג און די שפּראכלאכע דערגרייכונגען זענען שוין פארטיק מיט'ן פונדאמענט, אין דעם דאָזיקן העכערן עלטער קומט אָפט פאָר וועו א קינד דערציילט עפעס און מיר באמערקן אז „עס וויים ניט וואָס עס רעדט", ד. ה. וען די פאַסירונגען וועגן וועלכע עס דערציילט זיך זענען אויס צו זיין אין גאנצן פרעמד, אָדער זיי האָבן אין פלוג, קיין שייכות ניט צווישן זיך, אָדער זיי באשטייען פון ווילדע איבערטרייבונגען. עס איז אָבער בא מיר קיין ספק ניטא אז וען אזעלכע פאלן שטרענג אנאליזירט ווערן וועט מען געפינען, קלאָרע שייכות'ן וואָס מען האָט פריער ניט אַרויסגעזען, אָדער א קינסטלאכע צונויפבינדונג פון עטלאכע עפיזאָדן וואָס יעדע פון זיי איז א נאנצקייט אין זיך אליין. נעמען מיר למשל אזא מעשה פון א מיידעלע פון 37 חדשים:

„פי־פי איז געווען אליין אויפ'ן גאס.

געפאָרן אויף א פערדעלע, געמאכט אווי (סמאטשקעט מיט די ליפן)

פי־פי איז געווען אויף א שטול.

פי־פי ווילט נישט עסן, ווילט נישט עסן."

אן אנאליז פון דער דאזיקער מעשה האָט אַרויסגעבראכט דעם פאקט, אז „פיפי" איז א אינגל פון גאס צו וועמען די דערציילערן האָט א פיינטלאכע באציאונג. די שנאה נעמט זיך פשוט דערפון, וואָס בעת ער איז אַרומגעפאָרן אויף זיין פערדעלע און אונזער העלדן האָט בא אים געבעטן ער זאָל איר אויך שענקען

בער ווי אומצעטיילבארע אייגקייטן פון פסיכישן לעבן, אייגקייטן וואו קאנפליקט און אויסגלייך פארלירן יערן זיגען וועג זיי ווערן אפגעריסן איינס פון צווייטן.

אט איז א גאנץ מיטלמעסיקע מעשה פון א פינף יעריק מיידעלע: „אמאל איז געווען א מיידעלע, ס'מיידעלע געקומען און געשפילט זיך אין הויז. און ס'מיידעלע גענאנגען אין שטוב, געזאגט די מאמע זי איז הונגעריק, די מאמע איר געגעבן עסן. ס'מיידעלע גענאנגען שלאפן". ווען מען נעמט אראפ דעם „אמאל איז געווען", קען זיך אויסדוכטן או מיר האבן דא פאר זיך א טרוקענעם באריכט. אבער אין דער אמת'ן איז דאס זייער ווייט פון דעם. ווארים יעדע היים וויים צו דערציילן גענוג קאנפליקטן מיט קליינע קינדער וועג עס קומט צום עסן און צום גיין שלאפן. עס קומט זעלטן וועג פאר אויף אזא'ן אידעאל'ן אופן ווי דא וועלט געשילדערט. אין דער אמת'ן דערציילט אונז אט די מעשה ניט ווי עס איז, נאר ווי עס וואלט נעדארפט זיין. אין הסכם מיט'ן אידעאל וואס דאס מיידעלע האט אין זיך איינגעוואפט אין משך פון איר קורץ לעבן. און כדי אונטערצושטרייכן דעם דאזיקן בליק אויף דער געבראכטער מעשה איז כדאי צו ברענגען נאך א הוספה. ווארים גלייך ווי זי האט געענדיקט דערציילן די מעשה, איז זי דורכוים באשטאנען דערויף מען זאל אויסהערן נאך א מעשה. אט איז זי: „אמאל איז געווען א גרויס אינגעלע. האט ס'אינגעלע געוואלט גיין אין שטוב. איז גענאנגען יענעם מיידעלע געזומען ס'אינגעלע צו זיך אין שטוב". מען'לאך או א פסיכאאנאליטיקער וואלט אין דעם איינגעזען געשלעכטלאכע אנצוהערענישן, וואס האט, אין דעם פאל לכל הפחות, זייער א שוואכן באדן. דא איז א קלארע אונטערשטרייכונג פון דער גוטסקייט פונ'ם העלד. עס איז א מין אידעאלע פארשטעלונג פון א „צוקונפט"-קינד, געבויט אויף געוויסע פאקטען און צוגעגעבן דאס איבעריקע לויט דער אנרעגונג פון די פילאמיטישע טענדענצן, וואס געפינען זיך אונטער'ן איינפלום פון א אידעאל.

דאס דערציילן א מעשה איז דעריבער קודם כל — און אויף דער ערשטער מדרגה — אן אויסדרוק פון א דארשט נאך א וועלט וואס איז באפרייט פון אלע אירע חסרונות, לויט ווי דער דער־

קייט פון לעבענס־פראצעסן, וואס האט א שייכות צו אלין וואס איז נעווען פריער און וואס עס וועט זיין שפעטער; עס איז א באוואוסטזיין וואס באטראכט א קאנקרעטע מענטשלאכע איבער־לעבונג „סוב ספעציע עטערניטאטים" (לויט איר אייביקן תוך).

א חוץ דעם הייבט זיך שוין אן ארויסווייזן אין מעשות פון פיר יעריקע קינדער, דאס סאמע כאראקטעריסטישע פון א מענטשלאכער איבערלעבונג. די עטישע אפשאצונג. דאס דריקט זיך אויס סיי אין אפענער באציאונג צו גוטס און שלעכטס, ווי אינ'ם פריער געבראכטן ביישפיל, סיי אין א פאנטאסטישער הוספה צו אן איבערגעלעבטער פאסירונג וואו דער עטישער עלעמענט איז ניט נעווען, ארער ניט נעווען נענוג פארטראטן. א קינד וועט למשל דערציילן א מעשה וואו איין קינד איז אן שום אורזאך אנגעפאלן אויפ'ן צווייטן און דער צווייטער האט דער־פאר דעם ערשטן שטארק צושלאגן, כאטש אין דער אמת'ן איז דאס אן אביעקטיווירטע פאסירונג פון אייגענעם לעבן וואס האט זיך נעענדיקט דערמיט, אז דער דערציילער וואס אויף אים איז מען אנגעפאלן, איז נאר פחדניש אנטלאפן פון שלאכטפעלד. די פאנטאזיע האט דא באשטראפט דעם אנפאלער און דערמיט נעשאפן מער נערעכטיקייט אין דער וועלט.

אט דאס איז, דוכט זיך דער סאמע תוך פונ'ם נאנצן ענין מעשה אויף אירע ערשטע מדרגות. א מעשה איז ניט, קיינמאל ניט, קיין באריכט פון אן איבערלעבונג, נאר א באריכט פלוס א לויב־נעזאנג, אדער פראטעסט, א באריכט פלוס א באשטעטיקונג, אדער אן אפלייקענונג, א באריכט וואס באפארבט, ענדערט, שטעלט צו און נעמט ארא, ניט קיין שנירל הויל פאקטן. א טרוקענער פאקט איז אן אבסטראקציע וואס בלויז א רייפער אינטעלעקט קען משיג זיין. ווי אזוי מיר זאלן ניט אויפנעמען אונזערע איבערלעבונ־נען, אבער מיר וועלן באוואוסט פון זיי און דער עיקר, מיר רייסן זיך זיי איבערצונעבן, אין דער פארם פון מעשות, פון ארגאניזירטע גאנצקייטן, ניט פון אפגעריסענע, גלייכגילטיקע עפיזאדן, און וועלן מיר דריקן זיי אויס, האבן מיר א באזונדער פארגעניגן זיי אוועקצושטעלן אין אן אלגעמיינער וועלט־ראם („אמאל איז נע־וועלן" — אויסגעדריקט אדער פארשטאנען) און מיר גיבן זיי אי־

פון דער דאזיקער שאפונג, נאר פון שאפונג, פון ליטעראריש־ער שאפונג בכלל.

דאס פסיכישע לעבן איז א שטענדיקער פראצעס פון רעאר־גאניזירן די שייכות'ן צווישן אונז און דער אדומיקער סביבה. יעדער זיגזאג רופט ארויס נייע אנשטרענגונגען און ארגאניזירט דעם פסיכאפיזישן ארגאניזם פאר יערן קומענדיקן זיגזאג. די מעשה איז א מין לעבעדיקע פארמולע פון דעם דאזיקן פראצעס. די געווײַנטלאכע דערקלערונג אז קינדער זענען מאטאריש באשע־פענישן, אז זיי דענקען על פי רוב מיט די מוסקולן, און אז דעריבער קענען זיי נאר באנעמען האנדלונג און באוועגלאכקייט אין א מעשה, די דאזיקע דערקלערונג באקומט א נייעם אויס־טייטש ווען מען באטראכט זי פון א פילאמיטאלאגישן שטאנדפונקט.

דער אמת איז אז אלע רעטאריש מיטלען, אפילו א פשוט'ע באשרייבונג, זענען סוף כל סוף האנדלונג, טעטיקייט. זייער נאנצער זינען ליגט ניט אין דעם וואס זיי זענען אין זיך גופא, נאר אין דעם וואס זיי סימבאליזירן דעם כאראקטער פון מענטש־לאכע זיגזאגן. דער אונטערשיד צווישן קינדער און דערוואקסענע בנוגע מעשות ליגט ניט אין דער מאטאריטעט פון די ערשטע, נאר דערין וואס אין זייערע שייכות־סיסטעמען זענען די רייפערע סימבאלן נאך ניט איינגעשלאסן. קינדער זעען אין א רעגנדיקן טאג א ר ע ג נ ד י ק ן ט א ג, בעת דערוואקסענע זעען אין אים אומעט, פוילקייט, א. ד. ג צו זאגן אז קינדער האבן אין זיך מער דאס מאטאריש־ע, הויסט איינגטלאך אז זיי נעפינען זיך נענטער צו דער דירעקטקייט פון לעבעדיקע פראצעסן, פראצעסן וואס האבן נאך ניט ארויסגעבראכט קיין וויט־פארצווײַנטע שייכות־סיסטעמען, און דריקן זיך אויס אין קאנקרעטע האנדלונ־גען. און בעת מיר אליין נעפינען זיך פנים אל פנים מיט אזא דירעקטקייט, אין א קינסטלעריש געשאפענער סביבה — בא א טעאטער פארשטעלונג, למשל — פאדערן מיר דעמאלט אויך וואס מער האנדלונג, וואס מער שפיל פון מאטאריש־ע אקטן.

בנוגע דעם אינהאלט פון קינדערש־ע מעשות נעפינען מיר אין קלארא וואסטראווסקי'ס אונטערזוכונג וועגן זעלבסטשטענ־

צייל׳ער זעט זי, און דער גאנצער אינהאלט — אָנהייב, אנטוויקלונג, סוף, שייכות, א. א. וו. — ווי פרימיטיוו ער זאָל ניט זיין בא א קינד — איז, א חוץ אלע אנדערע פונקציעס פון מעשות, אויך א מיטל פאר אָט דעם צוועק.

עס איז דעריבער פשוט ניט צו פארשטיין ווי אזוי גאנץ גוטע קענער פונ׳ם קינדער לעבן פארנאכלעסיקן דעם דאזיקן נעוואלטיקן וויכטיקן פונקט. לייענט למשל אזא מעשה פון א קינד פון 22 חדשים, זי האָט געקוקט אויף א בילד וואו עס האָבן זיך געפונען א קו, אן אייזל און א אינגעלע, וואָס זי האָט אָננעמען פאר איר קליינעם ברודערל.

וואו איז קו?	ליב קו
וואו איז אייזל?	ליב אייזל..
וואו איז ברודערל?	ליב ברודערל.
קו איז אַוועק.	קום צוריק קו.
אייזל איז אַוועק.	קום צוריק אייזל.
ברודערל איז אַוועק.	קום צוריק ברודערל. *)

די שרייבערין וואָס ברענגט די דאָזיקע מעשה (באמת אן אומגעווויינטלאך שיינע זאך פאר אזא פיצל קינד, און דארף זיכער ניט באטראכט ווערן ווי א דורכשניטלאכע שאפונג פאר דעם עלטער) טוט דאָס מיט דער כונה צו באווייזן אז „אויב אינהאלט איז בלויז א העלפט. איז פאָרם די אנדערע העלפט פון מעשות, און באין אופן ניט די גרינגערע העלפט". אז מיר האָבן דאָ א פראכטפולע פאָרם, קען קיין ספק ניט זיין. אז שרייבער קענען דאָ לערנען ווי אזוי מען דארף שרייבן פאר נאָר קליינע קינדער, איז זיכער אמת, און פאר אזעלכע שרייבער איז עס גראד קיין נייעס ניט. אָבער צו פארזען דאָ דעם וויכטיקסטן מאָמענט — וואָס איז אן א שיעור וויכטיקער אפילו פון דער פראכטפולער פאָרם — צו פארזען דאָ דעם עטישן תוך, די ליבע באציאונג צו דער קו, צום אייזל און צום ברודערל; די הארציקע בקשה: „קום צוריק", הייסט פארזען דעם ריכטיקסטן מאָטיוו ניט בלויז

*) Here and Now Story Book, by Lucy Sprague Mitchel, 1921, p. 48.

זאָלן ניט געהערן צום פאַבעל טיפּ, ריכטיקער, צום קינדערשן טיפּ, וואָלטן זיי זיך ניכער געפאַסט פאַר ביאָלאָגיע אידער פאַר ליטעראַטור. זיכער וואָלטן זיי קיין פּלאַץ ניט געקענט האָבן אין קינדער ליטעראַטור. אגב אורחא איז כדאי צו באמערקן אז אין דער זאַמלונג פון קינדער מעשות וואָס איך האָב אליין פארשריבן געפין איך יא אַ געוויסע צאָל וועגן שטוב חיות. כאָטש די ווייט גרעסטע צאָל געהערט צום טיפּ וועגן וועלכן עס רעדן וואָסט־ראָווסקי, איטאָן, און כמעט אלע אנדערע.

ד. די פילאָסיטישע אַנטוויקלונג פונ׳ם קינד.

ווילן מיר צוטרעטן צו דער פראגע: וואָס, קאָנקרעט, דארפן קינדער לייענען? דארפן מיר זיך קודם כל באפרייען פון א קארדינאלן טעות: דאָס איז דער טעות אז דאָס איינציקע וואָרט „קינדער" באצייכנט אן אינהייטלאכן פסיכישן צושטאנד. מיר דארפן די קינדהייט צעטיילן אין מער אדער ווייניקער באשטימטע פעריאָדן אין איינקלאנג מיט באזונדערע פילאָסיטישע אינטערעסן וואָס זיי ווייזן ארויס. לויט קאַרל בילער דארף די קינדהייט צעטיילט ווערן אויף דריי פעריאָדן. די ערשטע פעריאָדע — די אזוי גערופענע „שטרואוועל־פעטער" פעריאָדע — איז די צייט וען קינדער גיבן זיך בלויז אָפּ מיט די געווויינטלאכע, טאָג־טעגלאכע פאסירונגען פון די סאמע ערשטע יאָרן, ווי עסן, וואשן, פינגער זייגן, א. ה. ג. די צווייטע פעריאָדע שטרייכט אונטער די צויבער מעשה, („מערכען") און די דריטע שטעלט דעם טראָפּ אויף געוואגטע און העלדישע מעשים*)

די דאָזיקע קלאסיפיקאציע איז געבויט אויף גאנץ פאר־זיכטיקער באאבאכטונג, אבער נעמט ארום, ווי מיר דוכט, בלויז די דרויסנדיקע זייט פונ׳ם ענין. פון אונזער שטאנדפונקט וואָלט מען די קינדהייט נעדארפט צעטיילן אין פיר פעריאָדן געבויט אויף פיר פארשידענע אופנים פון אויסדריקן פילאָסיטישע אינטערעסן. די סאמע ערשטע צייט איז די צייט וען קינדער

*) Die geistige Entwicklung des Kindes, Karl Buhler (Vierte Auflage), 335 ff.

דיקע קינדער־שאפונגען (קינדער אין עלטער 6-8). עס ווייזט זיך ארויס אז פון 56 קינדער האבן 40 געשריבן וועגן זיך אדער אנדערע קינדער, איינער — וועגן דערוואקסענע מענטשן, און 15 איבער אנדערע געגנשטאנדן. פון די אלע זענען 49 אמת'ע מעשות, און 7 פונ'ם אויסגעטראכטן טיפ. בלויז 11 באשרייבן טאג טעגלאכע פאסירונגען און 45 אומגעווייניגלאכע פאלן. זי קומט דעריבער צום שלוס אז מעשות פאר קינדער זאלן זיין אמת'ע מעשות פון קינדער לעבן וואס באהאנדלען אומגעווייניגלאכע פאסירונגען. אט די פאסירונגען דארפן זיך דערהויפט אפגעבן מיט לעבעריקע האנדלונגען; זיי זאלן אנטהאלטן ווינציק שילדערונג וועגן מענטשן אדער געפילן, ווינציק עסטעטישע איינצלהייטן אדער מאגלע כללים, די מענטשן און פלעצער וואס וועלן דערמאנט זאלן האבן באשטימטע נעמען. *) ענליכע רעזולטאטן — ספעציעל דער פונקט אז קליינע קינדער שרייבן מיסטנס וועגן פערזענלאכע איבערלעבונגען און אז ערשט עלטערע הייבן זיך אן ערנסטער צו באנעמען אין זייערע שאפונגען מיט די איבערלעבונגען פון אנדערע — האט באקומען ס. ע. איטאן, וועלכער האט פארגעבן 137 קינדער צו שרייבן איבער וואס נאר זיי ווילן. דער עלטער פון די קינדער איז געווען צווישן 6½ און 15.**)

אין פלוג וואלט מען זיך נעדארפט וואונדערן פארוואס אזעלכע קליינע קינדער זאלן ניט שרייבן קיין מעשות וועגן חיות. אי זיי קומט אפט אויס צו הערן אדער לייענען אזעלכע מעשות, אי זיי ווייזן ארויס א שטענדיקן אינטערעס אין אזא לייענען מאטעריאל. דער אמת איז אבער אז דער לייב, בער, פוקס, העלפאנט, א. א. וו. פון דער מעשה, ווערן פארגעשטעלט ווי קינדער. זייערע חכמות און נארישקייטן זענען פון טיפישן קינדערשן מין, און ס'איז קיין ווונדער ניט וואס בא אונזער קליינווארג בלייבט פון אזעלכע מעשות דאס קינדערשע, ניט דאס חיה'שע. אנדערש קען עס נאר ניט זיין. ווארים וועגן מעשות וועגן חיות

*) A Study of Children's Own Stories, by Clara Vostiovsky. Studies in Early Education, Earl Barnes, July, 1896.

**) Children's Stories, by S. W. Eaton, Ped. Sem., Oct., 1895.

דיציאָנעלע באציאונגען צו קינדער, נאָר צו זייערע איינענע ווירקלאכע אינטערעסן. אמת, עס זענען פּראָן אזעלכע וואָס האלטן אז ווען מיר זאָלן אפילו קיין אבערגלויבישע מעשות ניט דערציילן, וועלן זיי קינדער אלײן אויסטראכטן. קינדער וועלן דעמאָלט אלײן אָנפילן זייער וועלט מיט מכשפֿות, שדים, רוחות, מלאכים, געטער, א. ד. ג. אלץ וואָס מיר איז באקאנט וועגן דעם ענין, און ווי מיינע אייגענע באָבאכטונגען ווייזן מיר, איז ניטא קיין שום גרונט, קיין שום שאָטן פון א גרונט, אָנצונעמען אזא השערה. מיר מעגן מיט פולער זיכערקייט האלטן אז אָט די נאָנצע איבערנאטירלאכע, אבערגלויבישע וועלט געהערט צו דעם וואָס מען רופט סאָציאלע ירושה. דאָס זענען טראדיציאָנעלע מעשות און גלויבונגען וואָס גייען איבער פון דור צו דור און ווערן אויף אזא'ן אופן אויפגעהאלטן. מיר אלײן פירן די קינדער אריין אין אזא וועלט און דערנאָך מאכן מיר א בלבול אויף די קינדער.*)

דאָס וואָרט פּאָנטאָסטיש האָט דאָ א שייכות צום פאקט וואָס בא קינדער אין דאָזיקן עלטער איז שוין די וועלט בריט אויסגעוואָקסן, בעת די מיטלען צו קאָנטראָלירן אָט די עשירות זענען נאָך צו באגרענעצט. דאָס קינד האָט שוין דעמאָלט נענוג נעזען און געהערט, נענוג איינדרוקן אין זיך איינגעזאפּט, אָבער איז נאָך ווייט פון מינדסטן באגריף וועגן די געזעצן וואָס באהערשן אָט די אלע זאכן. איך האָב פריער באמערקט אז דאָס דערציילן א מעשה איז אויף דער ערשטער מדרגה אן אויסדרוק פון א דאָרשט נאָך א וועלט וואָס איז באפרייט פון אירע חסרונות, דאָס איז אָבער בלויז די ערשטע מדרגה. איצט וואקסט אויס דער דאָרשט אין א נייער ריכטונג. פריער איז נענוג געווען אז די מעשה זאָל איבערשטעלן דאָס ביסל באלאבאטישקייט פון דער נאָענטער וועלט, און אלץ איז פּאַרענטפערט. איצט זוכט שוין

*) ווי אזוי דאָס ווערט געטאָן אפילו פון גאָנץ אינטעלעגענטע מענטשן, אפילו פון אזעלכע וואָס ווילן אז דאָס קינד זאָל זיך אויסאַרבעטן אַן אייגענע „מיטאָלאָגיע", זע דעם אָפּענעם טעות אינ'ם באָריכט וועגן Fairies, W. B. and I. B. B. Jour. Experimental Ped., Vol. I., No. 5, 1912.

הייבן אן צוזאמענצוקלייבן דאס נאנצע ביסל היימישע מאטעריאל און שאפן אן עפיזאד, א פילאמיטישע נאנצקייט, וואס רעאר־נאניזירט דאס קליינע וועלטל זייערס לויט די פאדערונגען פון די קעננדיקע שייכות'ן וואס עקזיסטירן צווישן זיי און זייער נאענטער סביבה. דאס איז אייגנטלאך דער זינען פון דער מעשה מיט'ן „צוקונפט"־קינד וואס איך האב פריער געבראכט. די דאזיקע פעריאדע וואלט מען אפשר געדארפט אנרופן די צייט פון דער נאענטסטער דירעקטקייט, ניט בלויז דערפאר וויל דער מאטעריאל וועט געגומען פון דער קליינער, ענגער וועלט ארום, נאר אויך דערפאר וויל די נאנצע שטרעבונג, דער נאנצער רעארגאניזיר־פראצעס באציט זיך אויף דעם נאענטן און דירעקטן, אייגנטלאך, אינציק מעגלאכן, מאטעריאל.

דאס איז די צייט וען עלטערן פילן בחוש אז בלויז זייערע אייגענע אויסגעטראכטע מעשות פון געשעענישן וואס זענען נאנט פארבונדן מיט'ן קינדס לעבן קענען האבן א האפט. און דאס איז נאנץ ריכטיק. אין דער דאזיקער צייט, וואס דערגרייכט איר העכסטן פונקט ארום דעם סוף פון פערטן יאר איז שווער צו געפינען א פארטיקן און פאסיקן מאטעריאל וואס זאל כסדר נילטן. די באגרענעצטקייט פון די אינטערעסן און דער סביבה אין וועלכער אזא קינד לעבט מוז אינדיווידואליזירן די פילא־מיטישע פונקציעס.

שפעטער וואקסט אויס א צייט וואס מען וואלט, דוכט מיר, נעדארפט רופן די פרימיטיווע צייט. זי ציט זיך ביז ארום דעם זיבעטן אדער אכטן יאר. דער טערמין „פרימיטיווע" האט ניט קיין שייכות צו עפעס א באזונדער אינערלאכער ענלאכקייט צווישן פרימיטיווע מענטשן און קינדער פון אזא עלטער, נאר נאנץ פשוט: די מעשות פון דער דאזיקער פעריאדע האבן א שטארקע ענלאכקייט צו די שאפונגען וואס מיר געפינען אין פרימיטיוון פאלקלאר, סיי בנוגע פשטות סיי בנוגע געוויסע „פאנטאסטישע" עלעמענטן. זאל דאס אבער אונז ניט פירן צו די גייסטער און מיסטעריעזע באשעפענישן מיט וועלכע מיר פילן אן די קינדערשע מחות אין דער דאזיקער תקופה. בכלל דארף אזא קלאסיפיקאציע ניט זיין געבויט אויף אונזערע טרא־

ביימער (?) און אלץ וואָס פּאַפּעס און מאַמעס עסן. מען האָט נאָר ניט מער נעהאַט. מען האָט געמוזט גיין קויפן, און דאָס פערד האָט אלץ אויפגענעסן און אַנטלאָפן."

דאָס ווירקלאך נייע אין דעם עלטער איז אי דאָס פאַנטאַסטישע אין זינען פון נייע קאָמבינאַציעס וואָס שטאַמען ניט פון דירעקטע איבערלעבונגען, אי דאָס פאַנטאַסטישע אין זינען פון אומגעצאַמטקייט („איז ס'פערדעלע אריין אין שטוב"). עס לייגט זיך דעריבער אויפ'ן שכל פאַרוואָס די צויבער־מעשה ווערט בא א סך באַטראַכט ווי א פּאַסיקער, אפילו ווי דער פּאַסיקסטער לייען מאַטעריאל פאר אזעלכע קינדער. עס וואָלט אונז צו וויט פּארפירט וועו מיר וואָלטן זיך דאָ אריינגעלאָזט אין דער אלטער און פּארעלטערטער דיסקוסיע וועגן צויבער, מעשות פאר קליינע קינדער. עס איז גענוג אַנצווויזן אויף צווויי אַנטקעגן געזעצטע מיינונגען כדי צו זען וואו מיר האלטן מיט'ן גאַנצן ענין צויבער מעשות. איין שרייבער האלט אז „א סך נעמיינהייט און ענאַאיזם אין די עלטערע יאָרן קומט צו מענטשן דערפאר וואָס זיי האָבן ניט קיין אַנטוויקלטע פאַנטאזיע". און דער־פאר דאַרף מען קינדער דערציילן צויבער מעשות, וויל זיי אַנטוויקלען די פאַנטאזיע*) און פון דער אַנדער זייט זאָגט מיטשעל אז „די צויבער מעשה, דער צירק, דער געיעג נאָך נייאיקייטן, דער־פריען דעם פּאַרדאַרבענעם דערוואָקסענעם; זיי רענן אויף און צעמישן דאָס קינד". **)

דער שוועד־פונקט פון אלע פּאַרטיידיקער פונ'ם צויבער־מעשה מאַטעריאל איז תמיד געווען דער אַרגומענט אז די דאָזיקע מעשות אַנטוויקלען די פאַנטאזיע. פעליקס אדלער זאָגט אויך וועגן צויבער מעשות אז „דער הויפּט פּעדאַגאָגישער וועדט וואָס זיי באַזיצן איז וואָס זיי איבן אויס און אַנטוויקלען די פאַנ־טאזיע".***) אמת, אדלער פּאַרטיידיקט ניט די צויבער מעשה אויף דער גאַנצער ליניע, ער האלט אז א סך צויבער מעשות זענען

*) Literature for Children, by Orton Lowe, 1914, p. 15.

**) Mitchel, l.c., p. 16.

***) Moral Instruction of Children, 1892, p. 63.

דאָס פילאָסאָפישע לעבן אריינצוברענגען עלעמענטן וואָס געהערן ניט צום דירעקטן איינדרוק, וואָס זענען שוין אָבער געוואָרן א פאקטאָר אין די לעבנס שייכות'ן. פון אזא קינד הערט מען שוין ניט בלויז דעם סטערעאָטיפישן „אמאָל אמאָל איז געווען", נאָר אויך דעם נייעם נוסח פון „אמאָל, אמאָל אמאָל" און „ווייט, ווייט ווייט פון דאנען", בולט'ע סמנים פון א ברייטערן און ווייטערן וועלט געשען.

אין דעם עלטער באקומט אויך די מעשה שוין א גלייך־ליניקע אנטוויקלונג. פאסירונג פאלגט נאָך פאסירונג מיט דער נויטוועניקייט פון א פולער לעבן, און עס ווייזט זיך שוין ארויס א זינען פאר דער קאָמישער סיטואציע, וואָס שפילט אזא אומגעהייערע ראָלע אין דער קינדהייט. אָט איז א כאראקטעריסטישע מעשה פון א זעקס־יאָריק קינד וואָס ווייזט די לעצטע דערמאָנטע שטריכן פון דעם עלטער:

„אמאָל איז געווען א אינגל און דאָס אינגל איז געווען זייער מאָדנע. און אין מאָל איז דאָס אינגל געגאַנגען אין קראָם קויפן אייער און ער האָט באקומען די אייער און ער איז אזוי שנעל אהיים געלאָפן מיט די אייער, אז ער האָט זיך פארטשעפעט און צעבראָכן די אייער. האָט ער געזומען די אייער, און האָט געזומען די שאָלן און האָט זיי פארריכט ווי גאנצע אייער. און ער איז פאמעלאָך אהיים געגאַנגען. און זיין מאמע איז געגאַנגען צעקלאפן די אייער און זי האָט נאָר געעפנט די שאָלן און קיין אייער זענען דארט ניט געווען, און זי האָט ניט געקענט באקן קיין קוכן אין יענער נאכט". *)

און אָט איז א מעשה פון פאנטאסטישן טיפ, וואָס איך האָב אליין פארצייכנט. דאָס קינד איז 5½ יאר אלט. „אמאָל איז געווען א קליין פערדעלע. ס'פערדעלע איז געגאַנגען קיין ניו יאָרק, איז ס'פערדעלע אריין אין שטוב, און דאָן אין עס־צימער און דאָן אין קיך. איז פון קיך האָט עס געזומען עסן קיכלאָך. ברויט. אזוי גרויס איז ער, גרעסער פון טיש: ס'גלאָז אין די

*) Mitchel, l.c., 44.

צו אנטוויקלען זיין פאנטזיע וואָס לעבט און קען נאָר לעבן אין דער איצטיקער וועלט, און וועט תמיד דערפון אויסגעבן איר גאנצע עשירות בלויז אויף מאכן לייכטער, בעסער און גליקלאכער דאָס צוואמענלעבן מיט דער דאָזיקער איינציקער, איצטיקער וועלט. אויב מען דערף קינדער געבן בלויז טיילן פון גראָ־אלטע לעבנס־אופנים, וואָלטן מיר זיי דאָך ניט נעדארפט לאָזן שפילן מיט אויטאָמאָבילן, אפשר מיט וועגעלאך אויך ניט, ווייל די דאָזיקע טראנספּאָרט מיטלען זענען צו נאָענט צו דער איצטיקער ווירקלאכקייט. אָדער לכל הפחות וואָלטן מיר נעדארפט אכטונג געבן, אז אונזערע קינדער זאָלן ניט רופן קיין „דאָקטוירים" ווען די ליאלקעם וועלן „קראנק", נאָר זאָלן זיי אָפשפּרעכן אן עין הרע, ווייל דאָס לעצטע איז נענוג ווייט פון א מאָדערנעם הייל־מיטל אז עס זאָל שוין צוליב דעם אליין אנטוויקלען די פאנטאזיע.

דער דאָזיקער ארגומענט פאר דער צויבער־מעשה האָט קיין שום וועדט ניט. אלץ וואָס לעבט אין אונז אנטוויקלט זיך אויפ'ן חשבון פון לעבן גופא, ניט מיט דער הילף פון נעקינצלטע מיטלען. די פאנטאזיע נעדט זיך פון איצטיקע ווייטאָגן, איצטיקע קאָנפליקטן, איצטיקע פאראָאנגען און דער איצטיקער אנטוויק־לונגס־מדרגה פונ'ם גאנצן קינד. זי האָט ניט קיין באזונדערע אויטאָנאמע עקזיסטענץ אינ'ם קינדס נשמה, און באזונדערע, ספּעציעל אָנגעוועגדטע מיטלען וועלן איר ניט העלפן.

און פונקט ווי עס איז וועדטלאָז דער דאָזיקער ארגומענט פאר דער צויבער מעשה, אזוי איז אויך וועדטלאָז דער קעגנע־רישער ארגומענט, וואָס האָט מורא אז די צויבער־מעשה וועט אנטוויקלען אין אונזערע קינדער אבערגלויבנס, עפעס אזוי ווי עס וואָלט נעווען אן ערנסטע געפאר אז אויסוואקסנדיק קענען זיי זיך נאָך חס ושלום פאראָאנדלען אין אמאָליקן פרימיטיוון שבט. דער אמת איז אז פאנטאסטישע מעשות האָבן א וועדט פאר דער דאָזיקער תקופה וואָס מען קען נאָר ניט אָפּשאצן. אָבער דאָס ווילד־פאנטאסטישע אין דער צויבער־מעשה צעמישט, שרעקט, פאַרפירט און פילט אָן די קלייניע וועלט מיט פאראָליזירנדיקע מוראָ'ס. אָפט וועלן די געשטאלטן פון דער צויבער־מעשה א

טאקע שעדלאך. אבער דאס איז נאר דערפאר ווייל דער מוסר השכל איז ניט קיין גוטער. א צויבער מעשה וואס איז, למשל, נעבויט אויפ'ן מאטיוו פון דער שלעכטער שטיף־מוטער, דארף מען טאקע לויט אדלער'ן ניט אונטערטראגן די קינדער. אבער דאס האט נאטירלאך ניט צו טאן מיט די עלעמענטן וואס מאכן די צויבער מעשה פאר דעם וואס זי איז.

די גאנצע טעאריע פון דער צויבער מעשה ווי אן אנטוויקלער פון דער פאנטאזיע מעג געשטעלט ווערן אונטער א גרויסן פרעג צייכן. בכלל זעט עס אוים זייער געקינצלט ווען מען דארף זיך באנוצן מיט א ספעציעל געשאפענעם מאטעריאל אויף צו אנטוויקלען וואס ניט איז אין א לעבעדיק קינד. מיר זענען שוין באלד אין גאנצן פריי געווארן פון דער טעאריע אז מען דארף לערנען לאטיין אויף צו אנטוויקלען דעם שכל, אדער אז מען דארף זיך באנוצן מיט די מאנטעסאדי אפפאראטן אויף צו אנטוויקלען די חושים. דעם זעלביקן מזל ווערט מסתמא האבן יעדער אנדער געקינצלטער מאטעריאל וואס מען דארף ספעציעל באנוצן אויף עפעס צו אנטוויקלען.

צויבער מעשות זענען אין דער אמת'ן פארעלטערטע ווירק־לאכקייטן. די אלע אבסורדן און מאדנע פירונגען, די אלע אוממעגלאכקייטן און סתירות, וואס מיט זיי איז פול די צויבער מעשה, קענען בלויז דערקלערט ווערן ווי אן איבערבלייבאכץ פון אנדערע עפאכן און אנדערע ציוויליזאציעס.*) אויב די צויבער מעשה קען באנוצט ווערן איצט אויף צו אנטוויקלען די פאנטאזיע נאר דערפאר ווייל זי איז דערווייטערט פון דער איצטיקער ווירקלאכקייט אדער איז א סתירה צו איר, וואס זשע האבן מענטשן געטאן אין יענע צייטן ווען די צויבער־מעשה איז געווען אריינגעוועבט אין געווינטלאכן טאג־טעגלאכן לעבן? וואסערע מעשות האט מען דעמאלט באנוצט אויף צו אנטוויקלען די פאנטאזיע? עס זעט אוים זייער מאדנע אט דער גלויבן אז מען דארף אוועקפירן א קינד אין אלטע לאנג־פארלאשענע וועלטן כדי

*) The Science of Fairy Tales, E. S. Hartland, 1890, p. 352.

לענגערע צייט. דאָ געהערן אַ סך פון אַנדערסטענס מעשות, און וועט מען זאָל באַזייטיקן די פרינצן און די פרינצעסנס — וואָס געהערן שוין אויבט צו דער געשיכטע און דאַרפן דערמאָנט ווערן ניט פריער ווי אין געשיכטע קורסן — וואָלטן נאָך מער געקענט האָבן אַ ווערט. דאָ אַהער געהערן אויך די פאַבלען, בכלל די מעשות וועגן חיות, ספּעציעל שטוב־חיות, זענען אַ זעלטענער פּרימיטיווער מאַטעריאַל, און די מורא פּאַר אַנטראָפּאָמאָרפיזם, אויף וואָס טייל ווייזן אָן, איז דוכט מיר, געבויט אויף אַ פאַלשער אויפּפאַסונג.

די צאָל מעשות וואָס גייען אונטער'ן נאָמען צויבער־מעשות איז אַזוי גרויס, און די קלאַסיפיקאַציע אַזוי אומבאַשטימט, אַז צווישן זיי זענען באמת פּאַראַן אַ סך, וואָס נעהערן צום טיפּ פון שיינע און נוצלאָכע מעשות. און דאָס נעמט זיך אי פון דעם וואָס זיי האָבן ניט אין זיך די שערלאָכע עלעמענטן אויף וועלכע איך האָב אָנגעוויזן, אי צוליב דעם וואָס דער מוסר השכל סטאַרטשעט ניט ערויס פון אַלע זייטן.

אין פּלוג זעט עס אויס צו ווין אומפּאַרשטענדלאָך פּאַרוואָס ניט נאָר קינדער, נאָר מענטשן בכלל זאָלן אַזוי פיינט האָבן מוסר און ספּעציעל דעם מוסר זאָגער. און די לאָגע בייט זיך אויף אַ האָר ניט אפילו ווען דער מוסר באַציט זיך אויף אידעאַלע נאַרמען וואָס ווערן אַלגעמיין אָנגענומען און געשעצט. צווישן די וויצן און אָנעקדאָטן וואָס גייען ערום אין פּאַלק געפינען מיר נאָר אַ גרויסע טייל וואָס שפּאָט אַפּ פּונ'ם גייסטלאָכן און מוסר זאָגער, און פונ'ם אינהאַלט פון אָט די אַלע אָנעקדאָטן זעט זיך ערויס דאָס באַזונדערע פּאַרגעניגן פון מענטשן צוצושרייבן צום ממונה איבער אונזער מאַראַל אַלע לייַדנשאַפטן און שוואַכקייטן אָנטקעגן וועלכע זיינע פלאַמיקע דרשות זענען געווענדט. אָן ענלאָכע פיינטלאָכע באציאונג האָבן מיר אַלע, און ספּעציעל קינדער, צום מוסר וואָס ווערט אַרויסגעבראַכט אויף אַ פילאָ־מיטישן אופן.

אין לעצטן פאַל פילן זיך קינדער באַזונדערס אָפּגענאַרט, פּאַרווירט. די אייגנציקע טרייסט פונ'ם מאַראַלן אידעאַל איז זיין כח אין דער געשטאַלטונג פון ווירקלאָכע לעבנס פּראָצעסן. די

שערלאכער פאקטאר אינ'ם קינד'ס טאג־טעגלאכן פאנטאזירן,*) א טעטיקייט וואס איר וויכטיקייט האבן די פסיכא־אנאליטיקער מיט רעכט אונטערגעשטראכן. די מאדנע, קאפריזנע האנדלונגען פון די העלדן פון דער צויבער־מעשה זענען גיכער פרעמער איידער פאנטאסטיש. נעמט למשל די פארוואנדלונג — א מענטש ווערט א הונט, אדער א זשאבע; אדער דאס פארבאהרגענע אויג וואס לויערט אויף שלעכטע אדער פוילע קינדער; אדער דאס אלץ וואס גייט אונטער'ן נאמען כשוף, — וואס איז דאס אויב ניט אן אפשפיגלונג פון א פרעמדער וועלט? היינט נעמט די אלע פרינצן, פרינצעסינס, קעניגן א. א. וו. אויב הארטלאנד'ס טעאריע איז אמת, אז צויבער מעשות זענען אן איבערבלייבאכץ פון גאר אלטע גראָע צייטן, זענען מיר אבער אז מען האט זיי גאנץ פיין צוגעפאסט צו שפעטערדיקע באדינגונגען דורך דעם וואס מען האט זיי אננעפילט מיט גוטע פרינצן און שיינע פרינצעסנס. פארוואס זשע זאלן מיר איצט לאזן דאהרט די אלע העלדן וואס האבן היינט שוין פארלוירן יעדן זינען און שפילן קיין שום ראלע ניט אין דער קינדערשער וועלט?

פאראן געניג פאנטאסטישע מעשות און נאך מער מענ־לאכקייטן פאר אזעלכע וואס קענען באגייסטערן און דערפרייען א היינטיק מענטשלאך קינד מיט מאטעריאל פון דער איצטיקער וועלט. בא אונז, ספעציעל, איז פאראן א ים מיט פאלקס־מעשות וואס וואלטן, מיט קליינע ענדערונגען, געקענט זיין זייער וויכטיק. אייגנטלאך שטאמט די פרייד פון קינדער אין צויבער־מעשות אויך פון דעם וואס זיי האבן אלע א וועגדונג צום איצטיקן לעבן; די שרעק און פארווירטקייט פון אזא מעשה איז גיכער א שטערונג איידער א הילף. און וען קינדער קומען אין די וויטערע יארן פון דער פרימיטיווער תקופה זאגן זיי זיך טאקע אפ פון צויבער־מעשות: „דאס איז פאר קליינע קינדער, מיר ווילן דאס ניט הערן", זאגן זיי, בעת וועז עס קומט צו פאנטאסטישע מעשות, וואס שטאמען ניט, לויט זייערע מאטיוון און לויט זייער טבע, פון א פרעמד און דערווייטערט לעבן, האלטן זיי טאקע אן א פיל

*) Children's Stories, by Wontrina A. Bone, 1924, ch. 3.

פּעריאָדע פון דירעקטער איבערלעבונג, געפינען מיר בלויז דאָס קאָנקרעטע, דאָס נאָענט־ארומיקע, אָבער דאָרט איז עס א פּועל יוצא פון א צו אָרעם פּסיכיש לעבן. דאָ, פּאַרקערט, שטאָמט עס פון ברייטערע און ווייטערע באציונגען מיט דער ווירקלאכקייט. דאָרט ציט זיך דאָס קינד צו א רעאלער וועלט, דאָ — צו א רעאלים־טישער. דאָרט אָפּערירט דאָס קינד בלויז מיט ווירקלאכקייטן, דאָ — מיט ווירקלאכקייטן פּלוס ווירקלאכע מענלאכקייטן. די נערוון סיסטעם געפינט זיך שוין באלד אויף דער רייפער מדרגה פון א דערוואקסענעם; די מענלאכקייטן פּאר ווייט־פּארצווייגטע פּאַרבינדונגען זענען אָפּן און פּריי. די פּאָנטאָסטישע כוחות וואָס קומען צו הילף אין דער פּריערדיקער פּעריאָדע אין די פּראָצעסן פון רעאָרגאניזירן און צופּאסן קענען איצט שוין מער ניט גילטן, ווייל די נענטערע באקאנטשאפט מיט די עלעמענטארע גזעצן פון דער פיזישער און גייסטיקער וועלט לייגן ארויף א שוואר געווויכט אויף די פליגלען פון דער פאנטאזיע. ממילא ווערט נעבוירן א נייער כח וואָס האָט די גרויסע מעלה אז ער האלט אין זיך אויף די מענלאכקייט פון גרויסע דערגרייכונגען און דאָך טרעט ער ניט ארויס פון די גרענעצן פון רעאלן לעבן. דאָ קומען מיר צו צו דער צווייטער כאראקטעריסטיק פון דער דאָזיקער תקופה: צום טיפן אינטערעס אינ'ם אויסדערווייטן מענטשן, אין דער גרויסער מענטשלאכער פּערזענלאכקייט.

דאָס איז די צייט וועו, פון איין זייט, איז די פראגע: „איז עס אמת?" אן אָפּט געשטעלטע פראגע בנוגע געהערטע אָדער געלייענטע מעשות. מיר איז אָפּט אויסגעקומען צו באמערקן בא קינדער פון דעם עלטער א ווידערווילן צו לייענען מעשות וואָס זענען געשריבן אין דער ערשטער פּערזאָן. די ערשטע פּערזאָן שמעקט עפּעס מיט בארימערי אין די אויגן פון אזעלכע קינדער, און ממילא איז פּאראן א חשד אז ס'איז ניט אמת. פון דער אנדער זייט רייסט מען זיך צום דעטעקטיוו העלד, צו דער באשרייבונג פון ריזיקאלישע מאָמענטן און צום רובינסאָן קרוסאָ טיפ פון בייקומען שווערקייטן.

דאָס איז אויך די צייט וועו שונד האָט דעם שטארקסטן אָנהאלט. א נעניטע ביבליאָטעקארן קלאָגט זיך: „קינדער גלויבן

מעשה איז א וויכטיק דערציערוש מיטל וויל זי שפילט זיך פאנאנדער אין דער וואדעמקייט פון א לעבעריקער רעאליטעט. די מעשה איז אן אפשפיגלונג פון דער אייביקער זעלבסט־באוועגונג וואס טראגט אין זיך אליין אלע אירע סיבות, און איז ניט קיין אבסטראקציע, קיין אפגעריסענע אידייע, וואס לעבט א זייטיק, דערווייטערט לעבן. דאָרט וואו דער דערציילער וויזט ארויס אז דאס דערציילן איז בא אים א מיטל פאר זייטיקע כוונות, אז ער אליין שטייט פון דער זייט, וואס בא אן אמת'ן לעבנס־פראצעס איז עס אוממעגלאך, דערווייטערט ער זיך שוין דערמיט פונ'ם צוהערער. די פאסירונגען פארלירן פאר'ן לעצטן זייער גאנצן זינען, וויל ער קען זיי דאך ניט מער מאכן פאר זיינע אייגענע, בעת דער דערציילער אליין האט עס ניט נעטאן, ער קען אין זיי ניט זען די נאטירלאכע שפראצונגען פון זיין וועלט, און זיין באגער אקטיוו מיטצושאפן וועלט אפגעטויט. אנשטאט צו דערפילן די אומבאוואוסטע און טונקעלע זייטן פון לעבן און זיין אויפמערקזאם אויף די באוואוסטע, בלייבט דאָ איבער בלויז א פארשארפט באוואוסטזיין פונ'ם דערציילערס א נעדאנק, און אזא קינסטלאכער צוזאמענשטעל פון עפיזאדן איז פאר א קינד אן אנטוישונג, אויף וויפיל עס איז ניט קיין מעשה, און לחלוטין ווייט, פרעמד און אומאינטערעסאנט אויף וויפיל עס איז א באוואוסטזיניק געשטעלטע כונה. דער מאראלער איינ־פלום פון מעשות אויפ'ן לעבן פון קינדער איז בלי ספק אומ־נעהייער, אבער נאָר דעמאלט וען זיי זוכן צו דערציילן ניט צו לערנען. דער אמת איז אז די איינגעגלויבטקייט פון דערוואקסענע אין פראפאגאנדע, אינ'ם מאגישן כוח פון רייד, נעמט זיך גיכער פון אונזער אייגענער באדערפעניש זיך אפצורעדן פון הארצן אידער פון וועלכער ער איז אויפפאסונג פון דער קינ־דערשער אדער בכלל, מענטשלאכער, פסיכיק.

די דריטע פעריאדע, וואס ציט זיך ביז ארום דעם צוועלפטן אדער דרייצנטן יאר וואלט מען געדארפט אנרופן די רעאליסטישע אדער העלדן פעריאדע. דאס איז קודם כל די תקופה וען דער דראנג צו רעארגאניזירן און שאפן קעגנזייטיקע צופאסונגען מוז זיך האלטן אין ענג־רעאלע גרענצן. אויך אין דער ערשטער, דער

לעבנס־מאטיוון, שטויסן ניט אפ צוליב זייערע אנדערע חסרונות, אפילו וען די חסרונות זענען אזעלכע וואס קינדער קענען באנעמען וען מען וויזט זיי אן אויף זיי. עס איז פארן ממש א ים פון אזעלכע שונד מעשות וואס זענען געבויט אויף פאר־שידענע וואריאציעס פון דער טעמע: אן ארעם קינד וואקסט אוים א גרויסער און באריטמער מענטש. דאס קינד שטאמט נעווייניט־לאך פון ארעמע, שלעכטע עלטערן; רייסט זיך ארויס פון דער היים מיט גרויסע ישווערקייטן; לאזט זיך אליין ארויס איבער דער נרויסער וועלט; לעבט איבער געפארן, הונגער, באליידיקונג, א. א. וו. צום סוף וועלט ער באריטמט אין דער וועלט מיט זיין בילדונג, אדער חכמה, אדער עשירות, אדער פיזישער שטארקייט, אדער ספארט־שפילן, א. א. וו. א. וו. פארשטייט זיך, אז יעדעס לאנד און יעדעס פאלק טראגט אריין אין אזעלכע מעשות אן אנדער קאליר און פארשידענע שאטירונגען פון צווען וואס די העלדן ווילן דערגרייכן.

אזעלכע מעשות פאראייניקן אויף א מערקווירדיק־צוגעטרא־פענעם אופן אי דעם „אמת", אי דעם „העלד", וואס דאס איז דאס נאענסטע צו דער פסיכיק פון דעם עלטער, און ווערט אזוי טיף אייננעוואָרצלט, אז גאנץ בולט'ע סימנים פון אט דעם פסיכישן צושטאנד בלייבן איבער אויפ'ן גאנצן לעבן. און אויב אין דערוואקסענעם לעבן קענען מיר זיך ווען ניט ווען באפרייען פונ'ם כשוף פון מיכל קאפלאנ'ס מגיד וואס, ווען ער „מאלט דעם חבוט הקבר איז גלייך ווי איר וואלט זיין דערביי," זוכט אבער די דריטע פעריאדע מייסטנס דאס רעאלע, כאטש דאס פאנטאסטישע פון דער פריערדיקער פעריאדע ווערט ניט אין גאנצן אפגעמאקט. אויך דער העלד, די גרעסטע שאפנדיקע און איבערשאפנדיקע קראפט פאר דעם עלטער — אין דער אמת'ן די איינציקע קראפט וואס, פון שטאנדפונקט פון אזא עלטער, טראגט אין זיך אליין אלע אירע סבות, און איז ניט מאשין־ארטיק גע־בונדן צו אנדערע כחות — שטייגט אויף אין אזעלכע מעשות אין זיין גאנצער פולקייט און פארנעם. דער מאטיוו פון ריזיקא־לישע איבערלעבונגען וואס איז באמת א מאטיוו ניט פון סתם איבערלעבן נעפארן נאר פון בייקומען זיי, רוקט ארויס דעם

אז מען דארף זיי געבן פרייהייט אין לייענען און האבן פיינט וועג מען מישט זיך ארײן. ווי צו די קלאסיקער, זיי ווילן אלדושער, ניק קארטער, אפטיק, פינלי אדער פאנסי. זיי וועלן גלייכער לייענען אזעלכע ביכער צום דריטן מאל איידער אזעלכע וואס מען רעקאמענדירט זיי ווי גוטע ביכער." *) די צרה איז, וואס אזעלכע קינדער האבן זיך ניט אין מאל אפגענארט וועג זיי האבן געפאלגט און זיך געבאפט צו רעקאמענדירטע קלאסיקער. עס איז פיל מער די פראגע וועגן דעם כאראקטער פון רעקאמענדירטן בוך ווי וועגן דער פרייהייט צו לייענען וואס די קינדער אליין ווילן. פון מיינע דערפארונגען מיט געשעפטן פון אלטע ביכער וויים איך צו דערציילן פון טויזנטער קינדער וואס גיבן אוים זייערע לעצטע סענטן אויף די ערגסטע שונד ביכער וועג די ביבליאטעקן זאגן זיך אפ זיי ארויסצונעמען. אט דאס ריסן זיך צום דאזיקן סארט ליטעראטור איז אזא, אז קיין ערנסטער באאבאכטער פון קינדער לעבן — ווי שטארק עס זאל ניט זיין זיין אינטערעס, ליבע און גלויבן אין העכערער קונסט — טאר זיך ניט פארגינען עס אוועקצומאכן מיט דער האנט. מיר האבן דא פאר זיך א ליידנשאפט צו וועלכער מען טאר ניט זיין בלינד. מען דארף זי פארשטיין, און ערשט דעמאלט וועלן מיר האבן א מעגלאכקייט זי צו קאנטראלירן.

דער אמת איז אז אט די שונד מעשות פארמאגן אפט אזא זעלטענע פאראיניקונג פון'ם נאענטן און ווייטן, אזא פיינע קאמבינאציע פון נאענטסטע מאטיוון און ווייטסטע אינטערעסן, אז עס פארכאפט פשוט דעם אטעם בא די קינדער. עס שפילט זיך פאר זיי אפ א לעבן נעבויט אויף א בעסערן אופן און מיט באקאנטע, איצטיקע, לעבעדיקע מאטעריאלן. עס איז א לעבן וואס ניט צו דאס וואס פעלט, וואס נעמט אוועק דאס וואס דארף ניט זיין, און רעארגאניזירט ריכטונגען, פאזיציעס און פראצעסן אין הסכם מיט די נייטיקסטע באדערפענישן. מעשות וואס דרינגען אריין אזוי טיף און באהעפטן זיך אזוי שטארק מיט ווירקלאכע

*) What Children Read, by Lila Van, Public Libraries, 1906, p. 183.

העכערן ליטעראריש־קינסטלעריש געשמאק בא אונזערע קינדער, וואס געפינען זיך אין עלטער פון דער רעאליסטישער אדער העלדן תקופה פון זייער פילאמיטישער אנטוויקלונג.

א פארגלייך צווישן דעם ליטעראריש מאטעריאל וואס לערן־ביכער פון אנפאנג שולן אנטהאלטן און דער ליטעראטור אין וועלכער קינדער זענען באמת פארינטערעסירט, איז מיט א קורצער צייט צוריק געמאכט געווארן פון צוויי שרייבערנס.*) אין זייער אויספארשונג לויגט א ים מיט ארבעט און איז דורכגעפירט געווארן מיט גרויס פארזיכטיקייט, כאטש פון דעם וואס זיי האבן פארעפנטלאכט קען מען ניט דערגיין צו זיי זענען אזוי ווייט נעגאנגען אין דער טיף ווי אין דער בריט. קודם כל האבן זיי איבערגעקוקט א צאל פון די וויכטיקסטע ענגלישע לערן־ביכער און דעם גאנצן מאטעריאל קלאסיפיצירט. דערנאך האבן זיי זיך געזומען אויסצוגעפינען וואס די קינדער לייענען אויסער דער שול. די לעצטע אויספארשונג איז דורכגעפירט געווארן, (1) דורך אויספרעגן אין ביבליאטעקן וואסערע ביכער קינדער בעטן און לייענען; (2) דורך אינפארמאציע פון ביבליאטעק קארטלאך וויפיל מאל קינדער האבן געזומען נעוויסע ביכער צו לייענען; (3) דורך באטראכטן די פאפולאריטעט פון ביכער פון זייער צושטאנד, ווי פינגער צייכנס, צעריסענע בלעטער, איינגעשמירטע טאוולען, א. ד. ג. (4) וואסערע ביכער עס ווערן געלייענט אין דער ביבליאטעק גופא און וויפיל מאל; (5) שמועסן מיט קינדער. בנוגע דעם פערטן פונקט, האבן זיי זיך צוגעקוקט צו 1500 קינדער אין משך פון ניין חדשים, געשיקט אנקעטעס אין אלע טיילן פון לאנד, אזוי אז ארום אין ארום האט זייער אונטערזוכונג ארומגענומען 5000 קינדער. דער שלום פון דער דאזיקער אויספארשונג גיט איבער אז צווישן ענגלישע לערן־ביכער איז אין די לעצטע צייטן פארגעקומען זייער א גרויסע ענדערונג צום גוטן, דאך ווייזן זיי אן אויף געוויסע פעלערן וואס זענען זייער אינטערעסאנט. זיי ווייזן למשל אן אז מיטאלאגישע מעשות, וואס פארנעמען אן אנגעזעענעם ארט אין

*) Emma B. Grant and Margaret L. White, Teachers College Record, Feb. and April, 1925.

כח פון העלד אין סאמע פראנט פון געשעענישן, און פילט אן מיט גרויסער באגייסטערונג דעם קליינער לייענער. דערפאר האט טאקע דער קינעמאטאגראף אזא מעכטיקע צוציאונגס־קראפט אין אט דער פעריאדע, וואו־רים ער, נאך מער ווי דאס בוך, איז בכח איבעצוגעבן דאס רעאלע, אן שום באשרייבנדיקע דעטאלן — וואס קינדער האבן אזוי פיינט — און קאנצענטרירט זיך אויך אויפ'ן העלד, די וויכטיקסטע קראפט אויף וואס דער קליינער צוקוקער קען זיך אנשפארן.

וויפיל וועלט־ליטעראטור, וואס זענען צוגענגלאך צו קינדער, און זענען נעבויט אויף אזעלכע אדער ענלאכע מאטיוון? מיר דוכט אז מען וואלט געקענט אן שום גוזמא זאגן, אז ווען מען זאל פון דער קינסטלערישער ליטעראטור וואס מיר האבן, וועלן שאפן א ביבליאטעק פאר אט דער פעריאדע, וואלטן מיר בלויז געקענט צונויפקלייבן א זייער ארימע זאמלונג. לאמיר אויך ניט פארגעסן אז דא האנדלט זיך אייגנטלאך וועגן דעם שול־עלטער וואס דערציט זיך אויף דער ליטעראטור אין די לערן־ביכער. די לערן־ביכער, פון דער אנדערער זייט, נעמען זייער מאטעריאל מיסטנס פון דער אנערקענטער קינסטלערישער ליטעראטור. ממילא קומט אוים אז די לערן־ביכער, א חוץ וואס זיי שטילן ניט די דארשטן וואס שטאמען פון די קינדערס פילאמיטישע איבערלעבונגען, שאפן זיי באם קליינוואָרג אן אויסנעוואָרצלטן פּאראורטיל אנטקעגן דער ליטעראטור צו וועלכער עס טרייבן זיי די לערער און בכלל די דערוואקסענע ליטעראריש אויטאריטעטן. אין מאמענט וועט מיר איז געלונגען צו געווינען דעם צוטרוי פון קינדער, האבן זיי מיר ניט איין מאל דערקלערט אז „מיר לייענען דאס וויל אונזערע לערער פאדערן עס פון אונז; אליין וואלטן מיר זיך קיינמאל ניט ענטומען דערצו". מיר וואלטן דעריבער געקענט זאגן אן שום מורא פאר איבערטרייבונג אז — אין איצטיקן מאמענט לכל הפחות — וואס גרעסער עס איז דער קינסטלע־רישער וערט פון א לערן־בוך אלץ גרעסער איז זיין אנטי־קינסטלערישער איינפלום אויף די שול־קינדער, ד. ה. אלץ שוועכער ווערט דער וועג וואס פירט צו דער אנטוויקלונג פון א

פּאַרשטיין, האָבן א קנאַפּן וועלט. עס דאַרף איין מאָל פּאַר אַלע מאָל קלאָר ווערן אַז פּריער פּאַר די מעלות פון קינסטלעריש־שער הויכקייט און אינטעלעקטועלער צוגעפּאַסטקייט אין קינדער־ליטעראַטור, שטייט די גרויסע מעלה פון פילאָמיטישער וויכטיקייט. די דערמאָנטע צוויי שרייבערנס פּאַרענדיקן זייער אַרבעט מיט אַזא באַמערקונג: „צווישן 1880 און 1910 האָט זיך אַנטוויקלט דאָס לערנבוך מיט ליטעראַרישן מאַטעריאַל. מענטשן האָבן געהאַט א באַגריף פון א ליטעראַריש לערנבוך אפילו פריער, אָבער זיי האָבן אויך געהאַט א באַגריף אַז א קינד איז אַן עמבריאָ דערוואַקסענער. פון זייער דערוואַקסענער הויך.... האָבן זיי כסדר אַראָפּגענאָמען איבער, אין, און אַרום דעם קינד... די רייפּע מאַטע־ריאַלן וואָס ליטעראַרישע מייסטער האָבן געשאַפן, אָן שום כוונה אַז זיי וועלן זיין פּאַר קינדער. זיי האָבן געטוליעט צו זיך די האָפּע־נונג אַז די קינדער וועלן פּלוצלונג אויסוואַקסן מיט דער נעוואוינ־הייט און דעם געשמאַק צו לייענען ליטעראַרישע שריפטן. א סך קינדער זענען טאַקע אַזוי אויסגעוואַקסן, אָבער דער קרעדיט גאַהערט צו זייערע עלטערן אַדער א דערבייאיקער ביבליאָטעק." וועלן מיר דערמאָנען זיך ווי אָרים עס איז דער קוואַל פון וואַנען אונזערע אידישע לערנביכער מוזן שאַפן, וועלט באמת ניט פרייַלאָך אויפֿן ארצן.

די פערטע פּעריאָדע, וואָס הייבט זיך אָן אַרום דעם דרייצנטן יאָר, צייכנט זיך אויס מיט דער אַנטוויקלונג פון עטוואָס נייע צענטערן סיי אין פיזיאָלאָגישן סיי אין פּסיכישן לעבן. דער וואוקס פון האַרץ און ארטעריען איז אַזא אַז די פּראָפּאָרציע איז לחלוטין ניט די זעלביקע ווי פריער, מיט'ן רעזולטאַט וואָס עס קומט פּאַר אַן אָנזעעוודיקע שטייגונג פון בלוט־דרוק. די טעמפּעראַטור שטייגט עטוואָס, וואָס דאָס איז אַן עדות אויף כעמישע ענדע־רונגען. דאָס קול בייט זיך בא ביידע געזעלכטער. עס קומט פּאַר א שנעלער וואוקס פון גאַנצן קערפּער, און דער וואוקס פון מאַרך דערגרייכט די לעצטע מדרגה. און פון אומגעהייערער וויכטיקייט איז דאָס וואָס די רעפּראָדוקטיוועַ אָרגאַנען וועלן רייף. ניט וויניקער וויכטיק איז די אַנטוויקלונג אין דער פּסיכישער ספערע. וועלטער, פּאַסירונגען און מענטשן באַקומען א רייכערן

לערנבוך, פארנעמען קיין שום פלאץ ניט אין טאג־טעגלאכן פילאמיטישן לעבן פון קינדער. די פאדערונג אויף הומאר און רעטענישן איז א סך גרעסער ווי די לערנביכער אנערקענען, און פאבלען, ספעציעל די פונ'ם מוסר השכל טיפ, זענען עלף מאל מער פארטראטן אין די ביכלאך ווי זיי ווערן געלייענט אין לעבן.

א וואונדער איז דאס, וואס כאטש זיי אליין וויזן אן אז די ביכלאך גיבן דרויי מאל אזוי פיל פאעזיע ווי די קינדער פארלאנגען עס, דאך זענען זיי ניט איינשטימיק מיט צוויי פריערדיקע פארשער וואס האבן גאנץ קלאר אנגעוויזן אז קינדער זענען גאנץ וויניק פארינטערעסירט אין פאעזיע.*) פון די רייד פון די דאזיקע שרייבערנס איז אפילו גאנץ שווער צו כאפן וואס זיי מיינען מיט פאעזיע, אבער מען קען זיך משער זיין אז זיי האבן אין זינען ריטמישע פערזן אין גראמען. וואלטן זיי אבער קלאסיפיצירט פאעזיע לויט אינהאלט, וואלטן זיי מסתמא אוים־געפונען אז אויף וויפיל עס איז יא פאראן בא קינדער אינטערעס אין „פאעזיע", האט זי א שייכות צו א פרימיטיווערן, פילא־מיטישן מאטעריאל (א מעשה אדער אן עפיזאד אין גראמען) און ניט צו אזעלכע לידער וואו לירישע מאטיוון ווערן שוין, דורך העכערע דענק־געוואוינהייטן, פארקערפערט אין וואר־פארמען, בילדער, א. ה. ג. אדער וואו די נייטיקייט צו סאצי־אליזירן איבערלעבונגען (אראפערן זיך פון הארצן) ווערט שוין א מאטיוו אין זיך אליין, און געפינט זיין אויסדרוק אין לירישע לידער. אין דער אידישער ליטעראטור האט נאך קיינער ניט געשאפן אזוי פיל פרייד די קינדער ווי לאה קאפילאוויטש (פאר 6-8 יאריקע קינדער) ספעציעל וואו זי איז טעכניש ניט הינטער־שטעליק, און מאני לייב, (פאר עטוואס עלטערע קינדער) וואו ער איז בלויז דערציילערישער. א סך לידער וואס גיין ארויס אין אונזערע לערנביכער, כאטש זיי שטייען קינסטלעריש גאנץ הויך, און כאטש קינדער האבן ניט קיין גרויסע שוועריקייטן זיי צו

*) Dunn, Interest Factors in Primary Reading Material, Teachers College contribution to Education, No. 113; Abbot, Reading of High School Pupils, School Review, 1902, p. 585.

גאנצע אויפמערקזאמקייט־לויט בא דער יוגנט. זי הייבט אָן דורכגערוגען צו ווערן — סיי דורך אינפֿאָרמאַציעס סיי דורך דירעקטער איבערלעבונג — מיט דער ראָלע פון נייסטיקע כחות אין דער וועלט, פון די איידעלערע, העכערע כהות. דאָ האָט שוין דער גרויסער דעטעקטיוו, אָדער פֿלינקער ראַנגלער ניט אזא שטאַרקע פֿאָזיציע אין פֿאַרגלייך מיט יענע מעשות פון געוואַנטן לעבן וואָס רוקן ארויס דעם אַנטדעקער, דעם ערפֿינדער אָדער גרויסן קינסטלער. און ווי איך האָב שוין פריער אָנגעוויזן פֿאַרנעמען דאָ די ביאָגראַפֿיע, די רייזע באשרייבונג און געשיכטע זייער אַן אָנגעוואַקסענעם פֿלאַץ.

פון פילאָזאָפֿישן שטאַנדפונקט איז וויכטיק צו פֿאַרצייכענען אז אין דער תקופה הייבן די קינדער אָן אָפּצוטיילן צווישן באַוונדערע פילאָזאָפֿישע ווערטן: דאָס באריכטערטיקע (די אמת'ע מעשה, ווי די ביאָגראַפֿיע, רייזע־באשרייבונג, א. ד. ג.) און דאָס קינסטלערישע, דאָס וואָס ווערט אַוועקגעשטעלט אין דער לאָגע פון א לעבנס־געשעענישן בכלל. שוין פריער האָבן מיר געזען אז אזא פֿאַראַלגעמיינערונג־טענדענץ (אין שאַפּנדיקע מאָמענטן) איז כּארעס אָפּילו אין דער גאָר יונגער קינדהייט. דאָ אָבער ווייזט זיך שוין ערווס אָן אָפּן באמערקטע פֿאַנאַנדערטיילונג. און כאָטש בא אזעלכע קינדער האָט די אמת'ע מעשה, טאָקע ווייל זי איז אָן אמת'ע, נאָך אלץ די פֿריוווילעגיע פון בילכערקייט, ווערט אָבער דאָס קינסטלערישע ווערק שוין אויך קלאָר אָפּגעשאַצט. וואָרים די מעלה פון דער ליטעראַרישער קונסט איז דאָס וואָס זי איז זיך ניט סומך בלויז אויף דירעקטע האַנדלונגען, נאָר ווייזט אָן אויפֿ'ן מענטשלאַכן זינען פון אלע, אין פלוג גאַנץ זייטיקע, פֿרטים פון דער גאַנצער ארומיקייט. זאַכן, קאָלירן, ווערטער, באַוועגונגען, ווערטער־ענדערונגען, חיות, פֿלאַנצן, קאָסמישע דערשיינונגען, מיט אין וואָרט, אלץ וואָס רינגלט אונז ארום, האָט פריער פון אלץ א מענטשלאַכן ווערט, ניט קיין ווערט אין זיך אליין. א נייע שול אין דער ליטעראַטור איז סוף כל סוף אזא, וואָס ווייזט אָן אויפֿ'ן מענטשלאַכן זינען פון נייע אומבאמערקטע, ד. ה. „נייטראַל"־אָנגענומענע דעטאַלן, אזא צוגאַנג צו וועלט־דערשיינונגען אַנטפֿלעקט א ניי מעכטיק

זינען. אפענע קענזייטיקע באציאונגען ווערן נעפירט אין נרעניצן פון מער קאנטראלירטע נארמען און לאזן איבער א בריטן שטח פון האלב פארשטויסענע אידייען און ניט אויסגעדריקטע נעפילן פאר שטענדיקן פאנטאזירן און פארטיפטן חלום־ארטיקן לעבן. דאס אויפגעוואכטע סעקסועלע לעבן, ווען דער מיטגליד פון צווייטן נעשלעכט ווערט שוין אן אביעקט און א ציל, שטעלט לכתחילה אוועק שאטנדיקע אומבאשטימטקייטן צו וועלכע עס ציט זיך די יוגנט נשמה. עס קומט אויך פאר א נלייכצייטיקע פארשארפונג סיי פון אינדיווידועלע סיי פון סאציאלע דארשטן.

אזוי ווערט פאר זיי די וועלט פול מיט קאנפליקטן, קאנפליקטן צווישן בריט־אויסגעוואקסענע פארלאנגען און באנרענצטע מענלאכקייטן, צווישן דער אויפפאסונג פון פערזענלאכער פייאיקייט, פולקאמנהייט, נערעכטיקייט, און ארומיקער, באנרענצטקייט, פאלשקייט און מורא דאס אלץ צו אנערקענען. דער פריערדיקער אידעאל פון'ם אויסדערווייטן העלד פארלירט שוין אביסל זיין ווערט, ווייל זיין ספערע זעט איצט אוים צו זיין צו ארים און זיין ראלע אין איר, די ראלע פון אן איינציקער, דערוויטערטער, אפגעזונדערטער, כאטש העלדישער פיגור, קען שוין מער ניט זיין אזא גרינטלאכע טרייסט אין א וועלט וואס איז נעווארן בריטער, פילזייטיקער און נעזעלשאפטלאכער.

אויך דא שפילט א נרויסע ראלע אין לייענען דער מאטיוו פון ריזיקאלישע אונטערנעמונגען, אבער דער צוגאנג איז שוין אביסלע אנדערש. דא וואקסט שוין אוים דער באוואוסטזיניקער דארשט נאך אינפארמאציע. דאס באוואוסטזיין פון אייגענער באנרענצטקייט — דער מאמענט פון זעלבסט־קריטיק, הייבט זיך שוין אן צו באווייזן. דער פארלאנג צו שפילן א נרעסערע נעזעלשאפטלאכע ראלע ווערט שטארקער. ממילא ווערט נרעסער דער פארלאנג נאך ליטעראטור וואס אינפארמירט. ממילא ווערט בכלל שטארקער דער פארלאנג צו לייענען; לייענען וואס מער, וואס פארשידנארטיקער און אנגעשטרענגטער. דאס איז א מין זוכן אין אלע ריכטונגען, א מין וועלן זיך ראטעוון פון דער אייגענער פארלוירנקייט אין דער נרויס־נעווארענער וועלט.

די ראלע פון פיזישער קראפט פארנעמט שוין ניט די

רייכע ליטעראטור פול מיט יענער ראמאנטישער אינספיראציע, וואס רעאַרגאניזירט און פאסט צו דאס לעבן אין אט דער פעריאדע. אזא ליטעראטור וואלט שוין ממילא — צווישן אנדערע אנגעווויזענע מאמענטן — אויך זיך אפגעשטעלט אויף די יונגטלאכע באציאונגען צווישן די געשלעכטער, יענע צארטע, איינגעהאלטענע און כיטרע באציאונגען וואס מיר באגעגענען אזוי זעלטן אין דער ליטעראטור. אזעלכע ווערק וואלטן ממש געווען א דערלייזונג. צום באדויערן זענען מיר אבער זייער ארים אין דעם פרט. עס איז זייער מעגלאך אז דאס איז לכל הפחות אייניג פון די סיבות, פארוואס די יוגנט איז אזוי שפרינגעוודיק און וויניק איבערקלייבעריש אין איר לייענען. וואס בנוגע צוגרייטן א פאסיקע ליטעראטור, איז פאר דער יוגנט וויניקער געטאן געווארן ווי פאר יעדן פריערדיקן עלטער.

ה. דער שטאַנדפונקט פון קונסט.

אין זיין ארטיקל „צו דער פראַבלעם פון דער קינדער־ליטעראטור", *) שטעלט ח. ש. קאזדאן קודם כל אוועק די פראגע:

„איז פאראן א ספעציפישע שאפונג פאר קינדער?" און ניט דערויף א קאטעגאריש נעגאטיוון ענטפער. „די טעאריע פון קונסטשאפונג — וויסט ניט פון קיין ספעציפישע מעטאדן פאר דערוואקסענע און קינדער באזונדער. די פרינציפן פון קינסט־לערישער שאפונג זענען איינע און די זעלבע בא אלע פעלקער, אויף אלע שפראכן, און זיי זענען איינע און די זעלבע פאר פארשידענע עלטערס און נעשלעכטער, פון דער צווייטער זייט ווייסן מיר אויך פון דער פראקטיק, אז בא קינדער זענען די באליבטסטע ווערק ,פון טאלסטאי, טשעכאוו, קאראלענקא אנדרעיעוו, אדער בא אונז פון פרץ, מענדעלע, שלום עליכם, שלום אש — קיינמאל ניט נעשריבן געווען, ניט פארטראכט געווען ווי ספעציעלער ליין מיטעריאל פאר קינדער. אבער זייער

*) צו דער פראַבלעם פון קינדער ליטעראַטור, ח. ש. קאַזדאַן, נייע שול, אפריל־מערץ 1921.

ביבליאטעק און לעז צימער פון
נאציאנאלען ארבייטער פע
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

כיטל אין פילאמיטישער רעגרעניזאציע פון לעבן. און דער אנהייב פון אט דעם פראצעס הייבט זיך אן אין אט דער פערטער, אדער פאר־ליטעראריש פעריאדע.

אויך דא, פונקט ווי אין דער ערשטער פעריאדע, דער פע־ריאדע פון נאציונטער דירעקטקייט, באמערקט מען א באזונדערע פארליבטקייט אין קלינגעדיקע ווערטער. אבער איצט איז שוין דאס ווארט מער קאנקרעטער סימבאל, און ניט בלויז אנגעפילט מיט א טונקל געפיל פון „זאכקייט"; דאס ווארט האט שוין דעמאלט ניט בלויז זיין עמאציאנעלן, נאר אויך זיין סאציאלן ווערט. אין אלגעמיין זעען מיר אין יעדער תקופה וויכטיקע דערשיינונגען פון פריערדיקע, נאר אין א נייעם זינען און מיט א רייכערן הינטערגרונט, וואס וואַרפט א באזונדער ליכט אויף פילאמיטישער עוואלוציע.

ווי געזאגט, האלטן מיר איצט בא א פאר־ליטעראריש עלטער. דא איז ניט אזוי וויכטיק דאס, וואס אזעלכע קינדער קענען שוין מער אדער ווייניקער אויפכאפן די שיינקייט פון א בילד, די טרעפלאכקייט פון א פארגלייך, אדער די קראפט פון א וואַרט, נאר דאס — סוף כל סוף די זעלביקע זאך — וואס זיי קענען שוין פילן די שייכות פון אט די אלע ליטעראריש מיטלען צו די טיפערע איבערלעבונגען. דער פרייַלאכער סוף פארנעמט נאך על פי רוב רעם אויבן־אן אין פילאמיטישע מעג־לאכקייטן. דער שכר פאר גוטס און די שטראף פאר שלעכטס איז פילאמיטיש א נאטירלאכע פארענדיקטקייט פון אן עפיזאד. דאס ווערט דיקטירט פונ'ם דארשט נאך אן אויבערפלעכלאכן אפטימיזם וואס איז כאראקטעריסטיש פאר אומרייפער פילא־מיטישער אנטוויקלונג. בלויז פולע דערוואקסנקייט באריכערט די פילאמיטישע וועלט ניט בלויז מיט דער הנאה פון דערגרייכונג, נאר אויך מיט דער התראה פונ'ם דורכפאל. דער דורכפאל וואַרנט, לערנט, ווייזט אן אויף דער ניטיקייט פון נייע וועגן אין לעבן. דער פילאמיטישער דורכפאל איז אויך א באפרידיקונג פון א פארלאנג, א פארלאנג פון א העכערער מדרגה, א פארלאנג צו זען די שטרויכלונגען אויפ'ן זיגזאג־וועג פון פארלאנגען.

עם וואלט ממש געווען א גליק ווען מיר וואלטן נעהאט א

קינדער,*) איז דאָס זיכער א קליינע טובה פאר זיי, אָבער א גרויסע רעה פאר אונזער קינדער לימעראטור. עס וואלט נעווען א גליק פאר אונז אלעמען ווען גרויסע טאלאנטן זאלן זיך דורכדרינגען מיט דער פסיכאלאגיע פון קינדער פון פארשידענע עלטערס און שרייבן פאר אלע תקופות, אָבער ספעציעל פאר דער דריטער און דער פערטער. דאָס וואָס מיר קענען אפקלייבן בא פארשידענע קינסטלער זאכן וואָס זענען פאסיק פאר די פארשידענע רעגונגען פון די קינדער, באווייזט אז מיט מער באוואוסטזיין מצד אזעלכע שרייבער וואלטן זיי נעקענט א סך מער באַרייכערן די קינדער לימעראטור. דאָס באווייזט אויך אז קינסטלער האָבן ליב אמאל זיך צו וועגדן צו אזעלכע לעבנס־ספערן וואו זיי קענען זיך באפריען פון העכערע לימעראַרישע און טעכנישע דערגרייכונגען און סובטיליטעטן, און וועלן דערמיט אליין נעטער צו קינדער. ווי די לאַנג איז איצט קען מען טאקע פון שלום עליכם'ן נעמען א היפשע צאל זאכן פאר קינדער, וויל שלום עליכם איז בטבע דירעקט, דערציילעריש, וואָס איז א גרויסע מעלה אי פאר דער דריטער אי פאר דער פערטער פעריאָדע. קומען מיר אָבער צו פרצ'ן איז שוין די לאַנג גאָר אן אנדערע. איך בין זיכער אז ווען פרץ וואלט געהאט פאר זיך א קינדער לייענער און געשריבן דירעקט פאר קינדער, וואלטן אויך אונזערע לערער געקענט אונטערטראָגן זייערע תלמידים א ו נ ז ע ר פרץ. אזוי איז אָבער פרץ פאר די קינדער מער גרויסער נאָמען אידער גרויסער דערציילער. אז מענדעלע זאל זיין באליבט בא קינדער, אפילו אין דער פערטער תקופה, דאָס איז פאר מיר באמת א נייעס, און ס'וואלט פאר מיר געווען אן אמת'ע איבערראשונג, ווען א פאַרזיכטיקע אונטערזוכונג זאל דאָס פעסטשטעלן. אמת, ווען גרויסע טאלאנטן זאלן שאפן קינדער לימעראטור וואלטן זיי בלויז אויסגעמיטן די שרעקלאכע חסרונות פון א סך פראָפעסיאָנעלע שרייבער פאר קינדער, קיין קונסט אין דערוואקסענעם, רייפן זין פון וואָרט וואלט עס ניט געווען. אָבער

*) ווי עס גיט מיר איבער י. ד. בערקאָוויטש — דער בעסטער קענער פון שלום־עליכם'ס אינטימען לעבן — זיינען שלום־עליכם'ס קינדער מעשות לכתחילה געשריבן געווארן פאר קינדער.

נעניאלִיטעט און קינסטלערישקייט האט זיך ניט געמינערט אויף א האר דערפון, וואם זיי זענען מיט דער צייט אנגענומען געוואָרן מיט אזא התלהבות און ליבשאפט אויך באם קינדערשן עולם. פארקערט די צענדליקער קינדער דערציילונגען און געשיכטן פון די פארשיידענע לוקאשעוויטשעס, טשארסקעם וכדומה (בא אונז, להבדיל, ז. ראָזנטאל, מ. טייטש, א. אנד.) — האבן זיך ניט אויפגעהויבן אויף קיין איין שטאפל צו אמת'ער קונסט, צו ווירקלאכער שיינער שאפונג, ניט געקוקט אויף זייער פארשפרייטקייט און כלומר'שטער באליבטקייט באם גרויסן עולם קינדער לייענער."

איך גלויב אז עס איז פאראן אזא זאך ווי די אינטערעסן פון ריינער קונסט, אן שום שייכות צו מענטשן און לעבן. יא, געווים איז פאראן אזא אבסטראקציע — צו וואסער אבסטראקציע קענען זיך דען מענטשן ניט דערטראכטן? אבער פון שרייבער איבער קינדער ליטעראטור האבן מיר זיכער א רעכט צו פאדערן אז זיי זאלן ליגן דעם טראפ אויף דעם דערציערישן, ניט אויפ'ן קינסטלערישן מאמענט, וועו זיי גייען ניט ביידע צוזאמען. צו זאגן אז שלום עליכם איז באליבט און לוקאשעוויטש איז „כלומר'שט" באליבט, און דערביי זיך אפשטעלן, איז פשוט אן עולה. שלום עליכם איז קאזדאנ'ען ליבער אידער לוקאשעוויטש, מיר אויך, אבער דער „כלומר'שט" איז דאך דאָ קאזדאנ'ס ניט דעם קינדס, בעת אין זיין ארטיקל ווי! ער דאך ציען אונזער אויפמערקזאמקייט צום קינד, ניט צו זיך. דאָ האבן מיר א פעסטשטעלונג פונ'ם זעלביקן שטאנדפונקט ווי באם פריער ציטירטן וואלגאסט און באם אמעריקאנער מאזעס, כאטש דער לעצטער איז א סך פארזיכטיקער. וואָרים מאזעס זאגט, אז צו האלטן נאר יענע ביכער פאר גוטער קינדער ליטעראטור, וואם אויך דערוואקסענע קענען הנאה האבן פון זיי, „קען זיין זייער איינזייטיק און קען פירן צו פאלשע אויסטייטשונגען". *)

דאם וואם שלום עליכם, פרץ, מענדעלע, אדער אנדערע אנערקענטע אידישע שרייבער האבן ניט געשריבן ספעציעל פאר

*) Children's Books and Reading, Montrose J. Moses, 1907, 7.

לייענען אין בלויז א מיטל ארויסצופירן קינדער אינ'ם פאָעטישן נעמנס פון קינסטלעריש שאפונג, בלויז דאָס, און ניט קיין אַנדער זאך.*)

דאָ זעט זיך צום בולט'סטן ארויס די נפקא מינה צווישן דעם אבסטראקט קינסטלעריש און דעם פילאָמיטישן שטאנד־פונקט אין קינדער ליטעראטור. בלויז אזא אונטערשטרייכונג פון באוואוסטזיניק לערנען און „דערהייבן", בלויז אזא שטאנדפונקט וואָס רייסט אָפּ דאָס „פאָעטישע נעמיסן" פון קאָנקרעטן, פול־בלוטיקן לעבן און איבערלעבן, קען פירן א דערוואקסענעם מענטשן וואָס אָטעמט אין אַטמאָספערע פון „סתם קונסט", פאלש אויסצוטייטשן דעם ווערט פון רייפער קונסט פאר אומרייפע מענטשן. א מאָדערנער דערציער, דוכט מיר, דארף על פי נויט געצוואונגען זיין צו רעווידירען אזא טעאָריע. וואָרים די ראָלע פון פילאָמיטישער שאפערישקייט אין הערן און דערציילן, אין לייענען און שרייבן, איז אזוי גרוים, עכט און וויכטיק אין לעבן פון מענטשן בכלל און פון קינדער בפרט, אז מען טאָר ניט בויען אין גאנצן אויף הוילע עסטעטישע אבסטראקציעס.

באמערקונג צום פינפטן קאפיטל

וועו דאָס דאָזיקע קאפיטעל איז שוין געווען אויפגעוועצט איז מיר נעקומען צו האנט א נאָר וואָס דערשינענע שטודיע איבער קינדער ליטעראטור.**) די אויפגאבע פון אט דער אויספאָרשונג איז געווען זייער א פראקטישע: צו שאפן א ליסטע פון ביכער וואָס זאָלן זיין פאסיק פאר פארשידענע עלטערס און לייענ־פייאי־קייטן. די אויספאָרשונג שטיצט זיך אויף פארשידענע ידיעות אוו אנקעטעס פון 36,750 קינדער אוו עס האָבן זיך באטייליקט אין דער ארבעט ארום 800 לערער פון פארשידענע טיילן פון לאנד. אויף אזא'ן אופן האָבן זיך אנגעזאמלט באריכטן איבער 9,200 ביכער. ווי ווייט מיר איז באקאנט איז אויף דעם פעלד נאָך ניט געמאכט געוואָרן קיין אויספאָרשונג מיט אזא ברייטן פארנעם. פארשטייט זיך אז נאָך דעם ווי מען האָט אנגעקליבען א צאָל

*) Wolgast, l.c. (Dritte Auflage), 10, 11, 12.

**) Winnetka Graded Book List, Washburne & Fogel.

קינדער ליטעראטור דארף ניט, טאר מיט זיך ניט פארשטעלן קיין רייפן קינסטלערישן פראדוקט, ווי מיר געפינען עס אין דער דערוואקסענער מאדערנער ליטעראטור. אנדערסענס קינדער שאפונגען קענען ניט זיין קיין טייל פון א דערוואקסענער, רייפער ליטעראטור, ד'אמיטשי'ס אויך ניט. דאס נעמט אבער ניט אוועק פון זייער ווערט פאר קינדער. יעדעס ווערק דארף קודם כל געפינען א בארעכטיקונג פון שטאנדפונקט פון זיין פילאמיטישער פונקציע, דער קינסטלערישער שטאנדפונקט איז אן אבסטראקציע און סיי ווי נעבויט אויף פילאמיטאלאגישע גרונדן.

פון דעם וואס איז שוין פריער געזאגט גרווארן וועגן די פארשידענע פילאמיטישע כאראקטער שטריכן פון פארשידענע עלטערס, איז קלאר אז מען קען די שאפונגען פאר קינדער ניט איבערלאזן צום קינסטלערישן צופאל, און אויב דאס קען נאך ווי עס איז געטאן ווערן בנוגע דער פאר־ליטערארישער תקופה, קענען מיר אבער לחלוטין ניט לאזן אזא צושטאנד בנוגע די פריערדיקע עלטערס. עס איז כאראקטעריסטיש אז היינריך ווילגאסט, וואס האלט זיך אזוי שטארק בא שטארמ'ס פארדאקס אז „אויב דו האסט בדעה צו שרייבן פאר קינדער זאלסטו ניט שרייבן פאר קינדער," אט דער ווילגאסט האלט אויך אז מען דארף קינדער תמיד באטראכטן ווי מאטעריאל צו באאיינפלוסן באוואוסטזיניק. מען דארף זיי, האלט ער, לערנען און דערהייבן דורך קינסטלערישע ווערק. לייענען ווי א קוואל פון פשוט'ער הנאה („אונטערהאלטונג") איז ניט נאטירלאך פאר קינדער, ווייל זיי געפינען עס נעווויינטלאך אין זייער שפיל. אונטערהאלטונג איז אייגנטלאך א פארם פון אפרועו זיך, און קינדער דארפן בלויז זיין טעטיק. און אין „אונטערהאלטונג" רעכנט ווילגאסט אויך אריין דעם שונד ראמאן פאר קינדער, וועלכער פארנעמט, ווי ער גיט צו, דעם גאנצן פלאץ פון קינדערשן פרייען לייענען. ווער זשע איז שולדיק דערין וואס קינדער גיבן זיך אזוי פיל אפ מיט עפעס וואס איז „ניט נאטירלאך פאר זיי"? די שולד. אמת, אין לערנבוך איז קיין שונד ניטא, אבער דארט ווערט אויך ניט אונטערגעשטראכן דער ווערט פון ריינער קונסט, און דא ליגט די צרה. מען דארף כסדר קלאר מאכן אז דאס

שאצט געווארן ווי שונד פון די ביבליאטעקארן (באטש איין ביב־ליאטעקאר האט יא אזוי געשאצט „האקלבערי פין"). על פי רוב זעט מען ניט אז די קינדער'ט געשמאק זאל מאכן גרויסע טעות'ן. אויב א גרופע קינדער־ביבליאטעקארן, אויסגעקליבן פון די גרעס־טע עקספערטן אין די פאראייניקטע שטאטן, האבן חלוקי דעות צווישן זיך, וועגן דעם וואסערע ביכער האבן א גרויסן ליטערא־רישן ווערט, און וואסערע זענען שונד, ווייזט דאס ניט אז קיי־נער פון אונז קען ניט אויפשטעלן קיין ענדגילטיקן אלגעמיין אנגענומענעם מאסשטאב פון ליטעראריש פארדינסט? אויב מיר, דערוואקסענע, שטימן ניט איין וואס עס מאכט א בוך פאר „ליטעראריש", זאל „ליטעראריש פארדינסט" זיין אן ערשטער, באשטימענדיקער פאקטאר אין אויסקלייבן און רעקאמענדירן בי־כער פאר קינדער? איז ניט וויכטיקער צו ווייסן פון וואסערע ביכער עס וועלן באמת הנאה האבן קינדער פון פארשידענע על־טערס און מדרגות פון ליינן־פייאיקייט?

„בכלל, געוויס וואס איז אזוינס „ליטעראריש פארדינסט?"*)

בלויז מענטשן וואס האבן ניט קיין פראקטישע אויפגאבן, אדער וואס פארגעסן זיך אן אזעלכע אויפגאבן, אין קינדער ליטע־ראטור, קענען זיך פארגינען דעם לוקסוס פון אינגארירן די דאזיגע פראגן און אפקומען מיט שאטנדיקע טעאריעס.

לייזעקן און לעז
אינאנאלען ארבייטער
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' A

*) Winnetka, etc., l.c., 44.

ביכער צו וועלכע קינדער זענען שטאַרק געניגט, איז דאָך נייטיק נעווען צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן אָדער קינסטלערישן ווערט פון יערן בוך. מען וועט דאָך ניט נעמען און רעקאָמענדירן קינדער שונד ביכער, אָבער ווי אַזוי געפינט מען עס אויס דעם ווערט פון אַ בוך פון אַ ליטעראַרישן שטאַנדפונקט? וועו מען רעדט אין אַלגעמיין, איז ניט שווער צו זאָגן „קונסט" און פּאַר־טיק. אָבער וועו מען האָט אויף זיך אַ קאָנקרעטע אויפגאָבע דורכצופירן איז, ווייזט אויס, דער ענין גאָר ניט אַזוי פּשוט. ווייל ניט נאָר האָבן מיר ניט קיין אָביעקטיוון וועג צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן ווערט פון אַ ווערק, נאָר מיר האָבן אפילו ניט קיין אָנווייז וואָס מיר זאָלן טאָן כדי וועו עס איז צו דערשלאָגן זיך צו אַזאַ־ן אָביעקטיוון וועג ביים רעקאָמענדירען ביכער צו קינדער.

דאָס אינציקע וואָס איז געבליבען צו טאָן איז, זיך צו וועגדן צו עקספּערטן. דרייצן קינדער ביבליאָטעקאָרן פון די בעס־טע עקספּערטן איבער קינדער־ליטעראַטור איבער־ן לאַנד האָבן אָנגענומען צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן ווערט פון די ביכער וועגן וועלכע מען האָט זיך צו זיי געווענדט. מען קען זיך לייכט פאָרשטעלן אז קיין פּוּלע הסכמה איז צווישן זיי ניט געווען, „אויב מען וואָלט אריינגענומען אין דער ליסטע בלויז אַזעלכע ביכער, וואָס אַלע דרייצן האָבן מסכים געווען אז זיי האָבן אָן א ספק אַ ליטעראַרישן ווערט, וואָלט די ליסטע אָנטהאַלטן בלויז 35 בי־כער.*) האָבן זיי דעריבער באַשלאָסן ארויסצוואַרפן בלויז אַזעלכע ביכער אויף וועלכע ניט ווינציקער פון דריי פערטל פון די עקספּערטן האָבן געשטימט, אז זיי זענען שונד. און אָט וואָס די שרייבער זאָגן וועגן דעם גאַנצן ענין: „די ביכער פון אַיין סעריע — 17 ביכער — האָבן אַלע דרייצן עקספּערטן־ביבליאָ־טעקאָרן אַיינשטימיק דערקלערט פאַר שונד, און כמעט אַזוי אַיינ־שטימיק (98%) זענען זיי באַליבט ביי די 900 קינדער וואָס האָבן זיי געלייענט. פון דער אַנדערער זייט, פון די צען ביכער וואָס זענען צום מערסטן פאָפולער איז קיין אַיינם ניט אָפּגע־

*) Winnetka Graded Book List 9.

קאפיטל VI

פסיכאַאַנאַליז און קונסט

א. די פסיכאַאַנאַליטישע טעאָריע.

דאָס דאָזיקע בוך האָט זיך ניט געשטעלט פאר קיין אויפגאבע זיך פאַנאַנדער צו קלייבן אין קונסט־פראָבלעמען בכלל. אויף וויפיל דאָ ווערט באַרירט קונסט האָבן מיר בלויז געוואָלט אַנאַליזירן איין אייגנציקע קונסט צווייג, די פילאָמיטיש־ליטעראַרישע. אָבער די ענ־לאַבקייט צווישן די קונסטן איז אזא, אז א ווערטפולע טעאָריע וועגן קונסט־דערשיינונגען בכלל וואָלט זיכער געווען א גרויס גע־ווינס פאר יעדער צווייג באַזונדער. עס איז דעריבער באַזונדערס וויכטיק צו באַטראַכטן די פסיכאַאַנאַליטישע פאַרזוכן אינ'ם פעלד פון קונסט, וואָס האָבן אין אָנהייב געגעבן גאַנץ גרויסע הבטחות. די פסיכאַאַנאַליטישע פאַרדינסטן פאר פסיכאַלאָגיע בכלל איז שוין פריער דערמאָנט און אַנערקענט געוואָרן. לאָמיר אָבער זען וויפיל קלאָרקייט די דאָזיקע טעאָריע ברענגט אריין אין קונסט־דערשיי־נונגען מיט וועלכע זי האָט זיך פאַרנומען מער ווי יעדע אַנדערע פסיכאַלאָגישע שול.

פסיכאַאַנאַליז און קונסט, א פסיכאַלאָגישע טעאָריע וואָס זוכט צו דערקלערן קונסט־דערשיינונגען — וואָסער טייערע בשורה דאָס דאַרף זיין פאר יעדן מענטשן וואָס קונסט איז בא אים מער ווי א פארבייגייענדיקער ספאָרט, און ספּעציעל פאר'ן קונסט פאָרשער און פאר'ן קריטיקער.

אין משך פון די לעצטע פערציק־פופציק יאָר, בעת'ן אויפ־שוואונג פון דער פסיכאָלאָגישער וויסנשאפט, האָט זיך אָפט גע־פילט אזוי ווי דער קריטיקער וואָלט נעקלאפט אין די טירן פון דער פסיכאָלאָגישער לאַבאָראַטאָריע און געבעטן אביסל מער ליכט פאר די טונקלע זייטן פון זיינע פראָבלעמען. און וואָס מער דער

דער „שוסטער־גאַס", איז אויך די דאָזיקע אויפפאַסונג ארומגע־ רינגלט געוואָרן מיט וואולגארע און סתם פאַלשע אויסטייטשונגען. בא אַנהענגער און קעגנער האָבן זיך צעקאָכט כמעט מיליטעריש לויטנשאפטן, דער באגער צו זיגן האָט אָפט אָפגעשטויסן דעם פארלאַנג צו פארשטיין, און היסע פאַלעמיק האָט אָפט פארנומען דעם פלאַץ פון קאַלטן אָביעקטיוון פארשן. עס איז נאטירלאַך אז אונטער אזעלכע אומשטענדן זאָלן סיי אַנהענגער סיי קעגנער אי־ בערכאפן די מאַס און דערמיט אריינברענגען נאָך מער טונקלקייט און פארפאַלשונגען אינ׳ם גאנצן ענין.

איצט איז שוין, דאנקען גאָט, אין „גאַס" שטיל. בנוגע קונסט האָט שוין פסיכאַנאַליז, ווי עס ווייזט אויס, ארויסגעזאָגט דאָס וויכטיקסטע וואָס זי האָט געוואָלט לאָזן הערן. דעריבער איז איצט, גלויב איך, די בעסטע צייט צו מאכן א סך הכל פון דעם וואָס פסיכאַנאַליז האָט בייגעטראָגן צו קונסט. וואָס איז דער כאראַק־ טער פון אָט דעם בייטראָג? אויף וויפיל העלפט ער אונז בעסער און טיפער זיך פאַנאַנדער צו קלייבן אין קונסט פראַבלעמען? וואָס איז דער ווערט פון דער מעטאָדע מיט וועלכער פסיכאַנאַליז איז צוגעטראָטן צו קונסט־דערשיינונגען? א רעזומע פון אַלץ וואָס די פסיכאַנאַליטישע אויפפאַסונג האָט געזוכט אויפצוטאָן אויפ׳ן פעלד פון קונסט, וועט פרובירן ענטפערן אויף די אָנגענעבענע און ענלאַכע פראָגעס, און אומדירעקט אויך אָנווייזן אין וואָסער ריכטונג די וויטערדיקע אויספאָרשונג פון קונסט עניגים דארף נעפירט ווערן.

אָבער קודם כל, וואָס איז אַזוינס פסיכאַנאַליז? פסיכאָ־ אַנאַליז קען אויפגעפאסט ווערן פון צוויי שטאַנדפונקטן: א פראַק־ טישן און א טעאָרעטישן. פון דער פראַקטישער זייט האָט פסיכאָ־ אַנאַליז צו טאָן מיט נייע מעטאָדן צו היילן געווייסע פסיכישע קראַנקייטן. אויף אזוי ווייט איז דאָס א ריין פסיכיאַטרישער ענין און האָט מיט קונסט גאָר ניט וואָס צו טאָן. מיר מוזן זיך דעריבער דא באשעפטיקן בלויז מיט דער טעאָרעטישער זייט. טעאָרעטיש שטעלט פסיכאַנאַליז פאָר א נייע אויפפאַסונג וועגן דעם אינ־ האַלט און די ארבעט־אופנים פון דער מענטשלאַכער פסיכיק אין אַלע אירע פאַזן, פארמען און אויסדרוקן. עס קען ממילא קיין רייד

פסיכאָלאָג האָט געהויבן מיט די אַקסלען וועז ער האָט געהערט אַזעלכע ווערטער ווי „אינטואיציע", „קינסטלערישע פערזענלאַכקייט", „אינספּיראַציע" א. ד. ג. אַלץ מער האָט זיך דער קריטיקער נעפּילט באַרעכטיקט צו זאָגן: נו, אַדרבא, ילמדנו רבנו. אויב דו, פסיכאָלאָג, דענקסט אַז די אַלע ווערטער דריקן נאָר אויס פאַרוויקלטע קאָמפּלעקסן וואָס מאַכן אַלץ טונקעלער און דערקלערן גאָר ניט, בין איך מרוצה אָנצונעמען די רעזולטאַטן פון דיין אַנאַליז, אויב זיי וועלן מיר געבן די קלאָרקייט וואָס דו פאַרלאַנגסט, און אין וועלכער איך אַליין נייטיק זיך אַזוי שטאַרק. דו דאַרפסט אָבער מאַכן דעם אַנאַליז, דאָס איז דיין עובדא, ניט מיינע". דער פסיכאָלאָג האָט נאָטירלעך זיך בלויז געקענט אָפּבאַטן: „וואַרט, עס וועט קומען א צייט, האָב בטחון, אונזער וויסנשאַפט איז נאָך יונג, די שווערישטע זענען אומגעהייער"" א. א. וו.

פון דעם אויס'טענה'ן זיך איז, פאַרשטייט זיך, ביידן ניט לייכטער געוואָרן, און אַלץ אין דער וועלט איז זיך וויטער אָנגעגאַנגען אַזוי ווי נעכטן־אייערנעכטן. פלוצלונג עפּנט זיך א טיר, גאָר א זייטיקע טיר, א טיר פון פסיכיאַטרישן קליניק, און עס דערהערט זיך א קול: „וויליט איר א טעאַריע וואָס זאָל דערקלערן קונסט־דערשיינונגען? אָט איז זי!" סיי דער פסיכאָלאָג, סיי דער קריטיקער, און אפילו דער אינטעליגענטער קונסט־נעניסער זענען געבליבן פאַרגאַפט. אויף אזא גוטער בשורה האָט זיך קיינער אַזוי שנעל ניט נעריכט. אָבער די מענטשן פונ'ם פסיכיאַטרישן קליניק, די פסיכאָאַנאַליטיקער, זענען ניט געבליבן בלויז באַם פרעטענציעזן אויסרוף „אָט איז זי!" זיי האָבן זיך טאַקע געמומען באַווייזן, און מיט יעדן טאָג זענען זיי געגאַנגען אַלץ וויטער און וויטער. אַן א שיעור ערודיציע, וויסן, איינפאַל, פּאַרשונג, זענען באַנוצט געוואָרן, א גאַנצע ליטעראַטור איז געשאַפן געוואָרן כדי צו דערקלערן קונסט אויף א פסיכאָאַנאַליטישן אופן.

עס האָט נראָד אַזוי פאַסירט אז בעת די פסיכאָאַנאַליטיקער האָבן זיך ערנסט עוסק געווען אין קונסט פראָבלעמען, איז זייער טעאַריע, וואָס נעמט ארום כמעט דאָס גאַנצע מענטשלאַכע לעבן, זייער שטאַרק — מען מעג זאָגן שרעקלאַך — פאָפולאַריזירט געוואָרן. און ווי יעדער נעדאַנק וואָס פאַלט פרי־צייטיק אריין אין

צוויי זייטן: דערהאַלטן דעם יחיד און דערהאַלטן דעם מין. פּיזיאַלאָגיש דריקט זיך דאָס אויס אין א גאַנצער רייַ פונקציעס פון וועלכער איין טייל האָט צו טאָן מיט דערנערונג, אָדער אין אַלגעמיין, מיט מעטאַבאָלישע פּראָצעסן, בעת די אַנדערע טייל האָט א שייכות צום געשלעכטלאָכן לעבן. פּסיכאַלאָגיש ווערן די דאָזיקע ביידע צוועקן אויסגעדריקט אין דער פּאָרם פון אינסטינקטן און פּאַרלאַנגען. די געשלעכטלאָכע זייט דערף פּסיכאַלאָגיש פּאַרשטאַנען ווערן פּונקט אַזוי ווי ברייטער איידער דאָס ווערט געטאָן אין דער טאָג־טעגליכער שפּראַך. אין פּסיכאַנאַליטישן זינען האָבן די נעשלעכטלאָכע שייכות'ן צו טאָן ניט בלויז מיט ריין־סעקסועלע פונקציעס, נאָר בכלל מיט אַלע האַנדלונגען און באציאונגען, — ווי, למשל, ליבע און געטריישאפט אין דער פאַמיליע, די פיינערע באציאונגען צווישן מענער און פרויען, א. ה. ג. — וואָס סוף כל סוף ציען זיי זיך צום אויפהאַלט פונ'ם מין, אָדער זיי שטאַמען אָפּ פון אזעלכע טענדענצן.*)

פון אָט די צוויי סאָרטן פּאַרלאַנגען איז ביאַלאָגיש דער וויכטיקסטער יענער וואָס האָט א שייכות צום אויפהאַלט פון גאַנצן מין. אמת, וועז מיר קוקן אויבערפלעכלאָך אויפ'ן מענטשלאַכן לעבן קען זיך אָפט אויסדוכטן אז מיר לייגן די הויפּט־נעוויכט אויפ'ן דערנערונג־מאָמענט, דאָס איז אָבער בלויז דערפאַר, ווייל מיר זענען ניט דעם גאַנצן הינטערגרונט פון מענטשלאַכע מאָטיוון. וועז מיר דערגרונטעווען זיך צו די טיפערע שיכטן פונ'ם אומבאַוואוסטזיין באַמערקן מיר אז אַלע אונזערע האַנדלונגען האָבן א נעשלעכטלאַכן תוך.

פון דער אַנדער זייט ווייסן מיר אז די נעשלעכטלאַכע אינסטינקטן זענען מער פון אַלע אונטערגעוואָרפן א שטרענגער קאָנטראָל און באַגרענעצונג. די דאָזיקע קאָנטראָל הייבט זיך שוין אָן אין דער קינדהייט. וואָרים אויב מיר נעמען אָן — און

*) אויס געראַטיקייט צו פרויד'ן דאַרף דערמאָנט ווערן אַז אין זיינע לעצטע שריפטן רעדט ער שוין ניט וועגן אַן אינסטינקט, וואָס גייען אַרויס אין פּסיכישן לעבן פון מענטשן.

ניט זיין וועגן געבן א פולן איבערבליק איבער דער דאזיקער טע־
אריע, וואס האט צו מיין ארבעט בלויז א טיילווייזע שייכות. איך
וועל זיך מוזן באנוגענען בלויז מיט יענע טיילן פון דער פסיכאאנא־
ליטישער טעאריע וואס זענען דירעקט אנגעוועגדט געווארן אין די
פארשידענע פארזוכן צו באלייכטן די פראבלעמען פון קינסטלע־
רישן שאפן.

דער גרונט־עלעמענט פון אונזער פסיכישן לעבן, לערנט אונז
זיגמונד פרויד — דער הויפט־שאפער און באגייסטערער פון דער
גאנצער פסיכאאנאליטישער שול — איז דער פארלאנג. די פונ־
דאמענטאלע כאראקטעריסטיק פון לעבן, זיך אליין צו פאראייביקן,
דריקט זיך בא אונז אוים אין דער פארם פון פארלאנגען, פון רייסן
זיך מיט אלע כוחות, אז דער דאזיקער צוועק זאל וואס בעסער און
וואס זיכערער דערגרייכט ווערן. אמת, אין אונזער באוואוסטזיין
שפילט אט דער מאמענט ניט אזא אנגענעמע ראלע, אין אונזער טאג־
טעגלעכן לעבן, און בעת מיר קוקן אריין אין זיך, באמערקן מיר
א סך פארשידענע עלעמענטן, און ניט בלויז דעם פארלאנג, דאס
איז דערפאר וואס בעת מיר טראכטן, אדער „קוקן אריין" אין דער
אייגענער נשמה, אנטפלעקט זיך פאר אונז בלויז א קליינער חלק
פון אונזער פסיכישן לעבן. בכלל האבן מיר א טעות וועז מיר מיינען
אז די גרענעצן פון באוואוסטזיין זענען אויך די גרענעצן פון דער
פסיכיק. דאס באוואוסטזיין איז בלויז א מין אויבערפלאך, די שוים
פון די נשמה כוואליעם וואס וואכן און באוועגן זיך אין אונז. דאס
בריטערע און טיפערע פסיכישע לעבן אין אונז איז אומבאוואוסט־
זיניק, עס גייט כסדר אן אין אונז כאטש מיר וויסן דערפון ניט.

אויף אזא'ן אופן קומט פרויד — און זיינע תלמידים — צום
שלוס, אז דער פסיכישער גרונט־עלעמענט איז ניט סתם דער פאר־
לאנג, נאר דער אומבאוואוסטזינקער פארלאנג. וואס
זשע איז די טבע פון אט דעם פארלאנג? אויף וואסערע אופנים
דריקט ער זיך אוים? אן ענטפער אויף די דאזיקע צוויי פראגעס
פירט אונז אריין אין די טיפערע וואסערן פון די פרוידיאנישע
השערות.

ווי געזאגט, איז די פונדאמענטאלסטע כאראקטעריסטיק פון
לעבן זיך אליין צו דערהאלטן. אבער דער דאזיקער צוועק האט

זאָלן ווערן פאַרשטיקט, שטעלן מיט זיך פאָר א שטענדיק פונקציאָנירנדיקן פסיכישן מעכאַניזם, וואָס שפילט די הויפּט ראָלע אין דער פסיכאָאַנאַליטישער סיסטעם. דאָס פירט אונז דירעקט צום שלום, אז די אומבאַוואוסטזיניקע פאַרלאַנגען, וואָס זענען די טרייב כחות אין אונזער לעבן, זענען אומבאַוואוסטזיניק דערפאַר, וויל מיר האָבן זיי פאַרשטויסן פון דער אָפּענער וועלט. דאָס אומבאַוואוסטזיין דאַרף דעריבער באַטראַכט ווערן ווי א מין פסיכישער עיר מקלט, אזוי צו זאָגן, פאַר פאַרשטיקטע פאַרלאַנגען. דאָס ווייזט שוין, אגב אורחא, אויך אָן אויפֿן צוועק פונ'ם אומבאַוואוסטזיין בכלל.

פאַרלאַנגען וואָס ווערן פאַרשטיקט ווערן אָבער ניט אויסגעראָט. פאַרטרייבט מען זיי פון דער אָפּענער, לעגאַלער וועלט, געפינען זיי א פּלאַץ אין דער פיל ברייטערער און טיפערער פסיכישער „אונטערוועלט", און פון דאָרט פירן זיי אָן זייער הערשאפט איבער אונז. ווי אזוי אָבער קענען זיי ווירקען אויף אונז פון דאָרטן? וואָרים לאָמיר ניט פאַרגעסן, אז דאָרט וואו ס'איז בכלל נייטיק עפּעס צו פאַרשטיקן מוז זיין אָן אַנדער „עפּעס" וואָס פאָדערט עס, עס מוז זיין א ווידערשטאַנד, און דער ווידערשטאַנד וועט דאָך קיינמאָל ניט דערלאָזן, אז דער פאַרשטיקטער פאַרלאַנג זאָל זיך צוריק אַרויסריסן אין דער לעבטיקער וועלט. מוזן מיר דעריבער אַננעמען אז עס זענען פאַראן אַנדערע מעכאַניזמען וואָס פאַרזיכערן, ווי עס איז, דעם אוינפלוס פון די אומבאַוואוסטזיניקע פאַרלאַנגען אויף אונזער לעבן. וויל אויב מיר זאָגן אז די פאַרבאָרגענע שטראָמען פון דער לעבידאָ עקזיסטירן, הייסט עס דאָך אז זיי ווייזן זיך אַרויס אויף געוויסע אופנים אינ'ם גאַנג פון אונזערע לעבנס־פּראָצעסן. אַנדערש האָט דאָך דער באַגריף „עקזיסטירן", אויף וויפיל עס האָט א שייכות צו לעבעדיקע פונקציעס, קיין שום זינען ניט. היינט וואָס זשע זענען די מעכאַניזמען וואָס דערפירן צו אונז די טרייב־כחות פון די אומבאַוואוסטזיניקע פאַרלאַנגען אויף צו „להכעים" דעם ווידערשטאַנדמעכאַניזם?

אזעלכע מעכאַניזמען זענען פאַראן צווויי. ביידע זענען גלייך אין איין פּרט: דערין וואָס זיי פאַרקלײדן די פאַרשטיקטע פאַר־

אַזוי האָלטן די פסיכאָאַנאָליטיקער — אז דער געשלעכטלאַכער אינסטינקט הייבט אָן צו פונקציאָנירן אין דער סאַמע ערשטער רגע פון לעבן, איז דאָך נאַטירלאַך, אז אונזער געשלעכטלאַכע „ענערגיע" — אָדער „לִיבידאָ" ווי פרויד רופט זי — זאָל זיך ציען צו די מיטגלידער פון אַנדערן געשלעכט וועלכע מיר באַנעגענען צום ערשטן אין לעבן, און מיט וועלכע מיר פאַרברענגען מער ווי מיט אָלעמען. דאָס זענען, פארשטייט זיך, די מיטגלידער פון דער פאַמיליע. אויף אזא'ן אופן קומט אויס אז אינצעסט, ד. ה. דער געשלעכטלאַכער כאַראַקטער פון די באַציונגען צווישן ברידער און שוועסטער, און עלטערן און קינדער, דאַרף באַטראַכט ווערן ווי א נאָרמאָלע דערשיינונג. אָבער דער בלויזער געדאַנק פון אזא'ן אויסדרוק פון דער ליבידאָ שרעקט און עקלט אונז. אויף טויזנטער אומבאַוואוסטזיניקע אופנים בויען מיר א שטאַרקן ווידערשטאַנד אַנטקעגן ארויסווייזן אָפענע אינצעסטוע'לע האַנדלונגען. ממילא ווערט דער סאַמע ערשטער אויסדרוק פון אונזער געשלעכטס־דראַנג פאַרשטיקט, מיר דערלאָזן ניט, מיר פארשפאַרן זיין נאַטירלאַכן ארויסגאַנג.

דאָ קומען מיר צו די ארבעט־אופנים פונ'ם אומבאַוואוסטזיין. די פסיכאָאַנאָליטיקער האָבן ארויסגעבראַכט דעם באַגריף פון אומבאַוואוסטזיניקע פסיכישע מעכאַניזמען. א מעכאַניזם אין דער פסיזישער וועלט איז אייגענטלאַך א קאָלעקטיווער נאָמען פון אָלע טיילן פון א מאשין, זייער ארַאַנזשירונג און זייערע פונקציאָנאָלע שייכות'ן. אויך דאָס פסיכישע לעבן — לערנען אונז די פרוידיאַנער — קומט פאָר מיט דער הילף פון באַשטימטע מעכאַניזמען. עס זענען פאַראַן, הייסט עס, געוויסע פסיכישע טענדענצן וואָס פונקציאָנירן צוזאמען, ווי איין גאַנצע זאַך. יעדע גרופע שטעלט מיט זיך פאָר אַן ארגאַניזירטע אוינקייט, און וועג מיר באַקענען זיך מיט אָט די אָלע אוינקייטן, אדער מעכאַניזמען, באַקומען מיר א בילד פון די ארבעט־אופנים פון דער גאַנצער פסיכיק. לויט דער דאָזיקער אויפפאַסונג איז די גאַנצע אויפגאַבע פון דער פסיכאָאַנישער וויסנשאַפט אויסצופאָרשן אָט די מעכאַניזמען.

די אָלע פראָצעסן וואָס פירן דערצו אז געוויסע פאַרלאַנגען

פּראָצעס פון סובלימאציע אין גרויסע קולטור־ווערטן, ווי מיטאָלאָגיע, רעליגיע און קונסט.

דעם קינסטלערס שאפונג שטאמט פונ'ם זעלביקן מקור ווי די סימפּטאָמען פון נעוויסע פסיכישע קראַנקייטן. ווי זאגט פּפיסטער, א פסיכאַנאַליטיקער וואָס האָט זיך זייער פיל אָפּגעגעבן מיט קונסט־פּראָבלעמען, „ארטיסטישע און פּאָעטישע אינספּיראציע דארף מען פּארשטיין ווי א מאניפעסטאציע פון פּארשטיקטע פּארלאַנגען, און, ווי אזעלכע, ווערט זי געשאפן אין הסכם מיט די געזעצן אונטער וועלכע פּרויד האָט גרופּירט די פּראָצעסן וואָס באַטייליקן זיך אינ'ם אורשפרונג פון נעוראָטישע סימפּטאָמען, חלומות, האַלוצינאציעס, און ענלאָכע דערשיינונגען. דער חילוק איז בלויז דאָס וואָס דאָ ווערט געשאפן א טאַלאַנטפולע גאנצקייט וואָס איר טיפערער פסיכאָלאָגישער באַטייט איז ניט גאָר אין גאַנצן קלאָר פאַר'ן קינסטלער.“*) דער קינסטלער וויים ניט פון די מאָטיוון וואָס פירן זיין פעדער, פינזל, א. א. ו. זיין אומבאַוואוסטזיין רייסט זיך צו דער אויבערפלאַך פון פסיכישן לעבן זיינעם. דער ווידערשטאַנד דערלאָזט ניט דעם פּרייען אויסדרוק פון זיין ליבידאָ. דער רעזולטאט איז א פשרה: אן אויסדרוק וואָס פּארקערפּערט טאקע אין זיך זיינע אומבאַוואוסטע פּארלאַנגען, אָבער די פאָרם איז אזא אז זי דערוועקט בא דער געזעלשאפט געפילן פון לויב און באַוואונדערונג. דאָס איז א קונסטווערק.

ב. קריטיק פון דער פסיכאָאַנאַליטישער טעאָריע בנוגע קונסט.

וואָלטן מיר געווען פּארינטערעסירט בלויז אין פסיכאָאַנאַליז, וואָלט אונז קונסט געבראכט זייער פול נוצן, ווי זי האָט טאקע געבראכט נוצן דעם פסיכאָאַנאַליטיקער. אזוי ווי מיר זענען אָבער דאָ פּארינטערעסירט דערהויפט אין קונסט, שווימען ארויס דריי זייער וויכטיקע פראגעס: ראשית, אין דעם וואָס די פסיכאָאַנאַליטיקער דערציילן אונז וועגן קונסט, אויף וויפיל זענען דאָרט פּאראן פאקטן, פשט, און וויפיל האָבן מיר דאָרט צו טאָן מיט

*) Some Applications of Psychoanalysis, A. Pfister, 131.

לאנגען, זיי ציען אויף זיי ארויף פרעמדע קלייד̈ער מען זאל זיי ניט דערקענען. דאס הייסט, מען „נארט אפ" דעם ווידערשטאנד און די פארשטיקטע פארלאנגען קומען אריין אין דער אפענער ליכטיקער וועלט פארמאסקירט. אלזא, אין פרט פון כארמאסקירן ניט דערלויבטע פסיכישע דארשטן, דערין זענען די ביידע מעכאניזמען גלייך אין זייערע פונקציעס, אבער ניט מער. וואס דער חילוק צווישן זיי איז אזא אומגעהייערער אז בעת איינער פירט סוף כל סוף צו קראנקייט און משוגעת, פירט דער אנדערער — אין זיין העכסטן אויסדרוק — צו די גרעסטע און שענסטע פראדוקטן פון מענטשלאכן זשעני.

לויט די געבראכטע שילדערונגען פון די צוויי מעכאניזמען קען מען זיכער איינעם אנרופן א נידעריקן און דעם צווייטן א העכערן. וועג, למשל, א קינד וויל ניט גיין אין שול, און זיין וויידערווילן צו דער שול — וואס ער קען ניט אויסדריקן, דער סאציאלער ווידערשטאנד לאזט ניט — דריקט זיך דערווייל אויס אין דער פארם פון, לאמיר זאגן, א קאפווייטאג (אזעלכע זאכן פאסירן טיילמאל ביי קינדער וואס מען רופט „נערוועזע"), דעמאלט איז דאס די ארבעט פונ'ם נידעריקן מעכאניזם. דאס זעלביקע קומט פאר ביי מענטשן וואס באקומען א פאראליז, ווערן שטום, אדער האנדלען בכלל אויף אן אומגעווינטלאך „מאדנעם" אופן, צוליב פסיכישע סבות. אין די אלע פאלן איז עס די ארבעט פונ'ם נידעריקן מעכאניזם וועלכער האט פארוואנדלט אן אומבא־וואוסטן פסיכישן דראנג אין א נערוועזן סימפטאם. וואס בלויז אין דער פארם פון אזא פארשטעלטן סימפטאם האט דער ניט־דערלויבטער פארלאנג זיך געקענט ארויסריסן פון זיין „אומלע־גאלער" עקזיסטענץ. נאר אין אן אנדער פארם פארמאסקירן זיך די פארשטיקטע פארלאנגען אונטער'ן איינפלוס פונ'ם העכערן מעכאניזם. דא ווערן זיי דערהויבן, שענער, איידעלער, זיי ווערן, ווי די פסיכאאנאליטיקער רופן עס אן, סובלימירט. דער דאזיקער מעכאניזם איז טעטיק איבער דער גאנצער לענג און בריים פונ'ם נארמאלן מענטשלאכן לעבן. יעדע סאציאל־לויבנסווערטע האנדלונג איז אין דער אמת'ן א סובלימירטע פארם פון א גאנץ מגושמ'דיקן און פארשטיקטן דארשט. ספעציעל אבער דריקט זיך אויס דער

ווייניק וואָס מחדש געווען. יעדער איינער וואָס לייענט ביכער, זעט בילדער, הערט מוזיק, באַווכט טעאַטער, און האָט א שטיקל פּאר־שטענדעניש פּאר מענטשלאַך לעבן, וויים די וויכטיקייט פון געשלעכטלאַכע מאָמענטן און האָלט עס פּאר זעלבסטפּארשטענדלאַך. וועו מיר קומען אָבער צו דער פּראָגע וועגן דעם „אינצעסט־מאָטיוו" איז שוין די לאַנג א גאַנץ אנדערע. אפילו וועו מען זאָל אין גאַנצן אָפּווארפן אלע פּאלן וואו פּרוידיאַנער טייטשן אריין אינצעסטועלע מאָטיוון, וועלן מיר אויך קענען צונויפקלייבן א היפּש צאָל ווערק מיט אָפּענע שילדערונגען פון ליבעם סצענעס צווישן ברידער און שוועסטער, און עלטערן און קינדער, א שטייגער וויי פּשיבישעווסקי'ס „דע פּראָפּונדיס"", אָדער וויי יונה ראָזנפעלד'ס א דערציילונג וואו די טעמע איז פּארבאָטענע באציאונגען צווישן א פּאָטער און זיין טאָכטער. דאָס פּריער ציטירטע בוך פון אָטאָ ראנק — דאָס גרעסטע וועלק סיי אין פּארנעס, סיי אין צונויפגעזאמלטן מאטעריאל בנוגע פּסיכאָאנאַליז און קונסט — איז פול מיט אועלכע פּאקטן.

בכן, וועו מיר זאָלן אפילו האָלטן אז דער אינצעסט מאָטיוו אין דער ליטעראטור איז פון די פּסיכאָאנאַליטיקער שטארק איבער־טריבן, מוז מען פונדעסטוועגן מודה זיין, אז דער מאָטיוו איז פּאראן און האָט געשפּילט א ראָלע אין קינסטלערישע שאפונגען. אָבער וואָס באווייזט דאָס? מיר דוכט אז דאָס באווייזט פונקט דעם היפוך פון דער פּסיכאָאנאַליטישער השערה — זייער וויכטיקסטע און אמת אריגינעלע השערה בנוגע קונסט — אז א קונסט־ווערק איז פונקט אזוי א קאָמפּראָמיס צווישן פּארבאָטענע און דערלויבטע אויסדרוקן פון פּארשטיקטע פּארלאַנגען, ווי עס איז א נעווראָטישער סימפּטאָם.

דער הויפּט כאראקטער־שטריך פונ'ם סימפּטאָם איז דאָס, וואָס קוקנדיק אויף אים פון דרויסן קען מען באין אופן ניט איינזען קיין שום שמץ פון ענלאכקייט צווישן אים און דעם פּארלאַנג וועלכן ער פּארמאסקירט. נעמען מיר, למשל, די וואש־מאניע, א קראנקייט וואָס דריקט זיך אויס דערין וואָס דער פּאציענט האָלט זיך אין איין וואשן. אן אנאליז פונ'ם לעבן פון אזא פּאציענט ברענגט געווייניקלאך ארויס געוויסע פּארבאָטענע האנדלונגען אָדער פּאנ־טאזיעס. דער אנאליטיקער זעט גלייך אינ'ם וואשן זיך א סימבאָלישן

טעאָריע, מיט דרוש? שנית, צי זענען די פאַקטן וואָס זענען באַקאַנט פון דער קונסט־וועלט אין הסכם מיט דער טעאָריע וואָס פסיכאָאַנאַליז לייגט פאָר? דריטנס, אפילו וען מיר זאָלן אָננעמען אז אַלע פסיכאָאַנאַליטישע השערות זענען אמת, אויף וויי וויט קענען מיר זיי באַנוצן ווי א דערקלערונג פון קונסט־דערשיינונגען?

בנוגע דער ערשטער פראַגע דארף אָפן געזאָגט ווערן אז פסי־כאָאַנאַליטיקער האָבן אָפט געאַרבעט מיט גרויס מי צו באַווייזן אזעלכע באַשיינפערלאַכע זאכן וואָס זענען קלאָר אפילו פאר א קינד. וען מען סטארעט זיך צו דערווייזן אז דער ערשטישער מאָטיוו שפילט א געוואַלטיקע ראָלע אין קונסט, אָדער ביי קינסטלער, איז פונקט ווי מען וואָלט וועלן באַווייזן אז קינסטלער שאפן קונסט־ווערק. וען איר לייענט דורך אזא בוך ווי מאָרדעל'ס „דער ערשטישער מאָטיוו אין ליטעראַטור" *) ווערט איר געוואָר אז שעלי, פאָו און אנדערע דיכטער האָבן אויסגעדריקט אין זייערע שריפטן אינטימע מאָמענטן פון פערזענלאַכן לעבן. וואר האָט דען אין דעם נעצווייפלט? און וען ראנק לייגט נאָך צו אז „אפילו דער גרויסער דיכטער" הויבט אָן פון זיינע פערזענלאַכע אינטערעסן,**) ווערט דער חידוש נאָך גרעסער. עס קען גאָר קיינעם ניט איינפאַלן אז מען זאָל אָנהייבן אין קונסט מיט אינטערעסן וואָס זענען ניט „פער־זענלאַך." אמת, די פסיכאָאַנאַליטיקער שטרייכן ניט אונטער סתם אזוי זיך פערזענלאַכע מאָמענטן, נאָר דוקא געשלעכטלאַכע. אין דולי'ס סך הכל פון פסיכאָאַנאַליסטישע שטודיעס וועגן גרויסע מענטשן ***) גייען אריין אזעלכע פארשידענע פארמען פון גאונות ווי יענסען, לענאָ, פאָן קלייסט, גאָגאָל, וואגנער, נאפאָלעאָן, פאָן ציצעגדארף, לאיאָלא, שאפענהאויער, און פיל אנדערע (און אומעטום ווערט געמאכט א פארזוך צו בויען די דערקלערונגען אויף פאר־שטיקטע געשלעכטלאכע קאמפלעקסן) דאָ זענען מיר אבער גיכער א מורא'דיקע אינזייטיקייט איידער נייאיקייט.

ארום און ארום האָבן די פסיכאָאַנאַליטיקער אין דעם פרט

*) The Erotic Motive in Literature, Albert Mordell, 1919.
**) Das Inzest-Motiv in Dichtung und Sage, Otto Rank, 122.
***) Dooley, American Jour. of Psychology, 1916, 362-416.

אינ׳ם ווידערשטאנד־מעכאניזם. נעווייניטלאך האבן מיר דאָ צו טאָן מיט פרויען פונ׳ם איינגעזעסענעם בירגערלאכן קלאס. דאָס זענען מענטשן וואָס שרעקן זיך פאר יעדן שאָטן פון פסיכישער דעקאָלטע׳.בא זיי לעבט און ווירקט א פעסט איינגעפונדעוועטער עטיקעט, א גלייכער קאָנוואנציאָנעלער דרך פון וועלכן מען טאר ניט אָפנייגן ניט רעכטס און ניט לינקס. וואן מען לייגט נאָך צו דעם צו געווייניטלאכע וויבלאכע צניעות און צוריקגעהאלטנקייט — ספעציעל בעת עס געפינט זיך א פרעמדער מאן — קענען מיר זיך שוין לייכט פארשטעלן ווי עס פילט אזא פרוי אינ׳ם אנאלי־טיקערס קליניק, און ווי לאנג עס דארף נעמען ער זאל געווינען איר צוטרוי אויף אזוי וויט, אז זי זאל אים העלפן זיך גריבלען אין די פארבאָרגנסטע ווינקעלאך פון איר לעבן.

פון דאנען קומט עס דער אנאליטיקער מיט׳ן באגריף פון א וויידערשטאנד און ווי׳ל אים אנווענדן אויפ׳ן קינסטלער. לייגט זיך אבער די גאנצע מעשה ניט אויפ׳ן שכל. קינסטלער לעבן אונטער׳ן שטענדיקן דרוק פון א נויט צו זיין אריגינעל, אנדערש. אנדערשקייט זעט זיך שטארקער אָן, רופט ארויס די אויפמערקזאמקייט נאָך וועלכער ער דארשט. ער איז ממש פראָפעסיאָנעל געצוואונגען צו ברענן טראדיציעס, צו שטורמען קאָנוואנציאָנעלע פעסטונגען און צו שאפן זיך די אילוזיע פון א מענטשן וואָס איז „איינזאם אין דער גרויסער בריטער וועלט". א קינסטלער האט דעם נרעסטן תענוג וועלן עמיצער זאגט אז ער איז א וועלט פאר זיך, וואָס האט קיין שום מגע ומשא ניט מיט דער ארומיקער נעזעלשאפט. דאָס פירט דערצו אז קינסטלער זאלן האבן א טענדענץ צו רעוואָלטירן אנטקעגן אלץ וואָס איז אָנגענומען. אָפט גייען זיי דאָך צו אזעלכע עקסטרעמען אז זיי לייקענען מיט עפעס א גלייך־וועלט די באשיין־פערלאכסטע אקסיאָמען, און פילן דערביי אז די קיילאכדיקייט פונ׳ם וועלט דארף טראָגן א סך געוויכט. קינסטלער געווינען זיך דאָך ממש צו עסן פאראדאקסן און פארבייסן מיט געוואָגטע אפאריזמען. עס איז אלזא קלאָר אז די טאָג־טעגלאכע ארבעט פונ׳ם קינסטלער — פסיכאָאנאליטיש געזעדט — באשטייט דוקא אין א שטענדיקן האמערן אויפ׳ן סאמע הארץ פונ׳ם וויידערשטאנד.

וועו מיר קומען צום געשלעכטלאכן מאָמענט וואָלט עס ממש

אויסדרוק פון וועלן זיך רייניקן פון זינד כדי פרייער צו מאַכן דעם וועג פאַר די זעלביקע האַנדלונגען און פאַנטאַזיעס. וואָס איז די דרויסנדיקע ענלאַכקייט צווישן וואַשן זיך אין זינדיקע פארלאַנגען? נאָר ניט. דעם אַנאַליטיקערס ארבעט באַשטייט טאַקע אין אריינ־ברענגען אינ׳ם פאַציענטס באַוואוסטזיין א שייכות וואָס יענער קען לכתחילה באין אופן ניט איינזען. די גאַנצע קראַנקייט זיינע איז דאָך טאַקע דאָס וואָס ער קען די שייכות ניט איינזען; דער ווידער־שטאַנד דערלאַנגט עס ניט. געלינגט דעם אַנאַליטיקער צו צעברעכן דעם ווידערשטאַנד, ווערט דער פאַציענט גהיילט, אויב ניט בלייבט ער א חולה לעולם ועד.

אזא קאַנצעפציע לאַזט זיך באין אופן ניט אַנווענדן אויפ׳ן קינסטלער. דער ערַטישער מאַטיוו דאַמינירט אזוי שטאַרק אין קונסט, אַלץ איז דאָרט אזוי קלאָר און אָפן, היינט ווי קען מען אַננעמען אז דער קינסטלער איז ניט דורך און דורך באַוואוסטזיניק וועגן דער שייכות צווישן זיין געשלעכטלאַכער טבע און זיין ווערק? אין קונסט, אין לירית למשל, איז גאַנץ אָפט ניטא אפילו די געווייניט־לאַכע פארשטעלטקייט פון א פרעמדן העלד, דער קינסטלער רעדט גאַנץ קלאָר און אָפן וועגן זיך אַליין. אומבאַוואוסטזיניקייט אונטער אזעלכע באַדינגונגען איז פשוט אוממעגלאַך. דער פסיכאַאַנאַליטיקער קען זאָגן אז דאָ האַנדלט זיך ניט בלויז וועגן ערַטישע מאַטיוון בכלל, נאָר וועגן אינצעסטועלע אָדער האַמאָסעקסועלע מאַטיוון, און זיי זענען פארבאָרגן פונ׳ם קינסטלער פונקט ווי פונ׳ם נעוראָטיקער, ווארים בא ביידן ווירקט דער שטרענגער ווידער־שטאַנד מעכאַניזם. לאַמיר דעריבער אביסל קלאָרער ווערן וועגן דעם דאָזיקן ווידערשטאַנד מעכאַניזם.

ווען מיר רעדן וועגן פארבאָטענע פארלאַנגען, פארשטייען מיר געווייניגלאַך אזעלכע וואָס גייען לחיפוך צו די אָנגענומענע סאָציאַלע נאָרמען. מענטשן זענען געזעלשאַפטלאַכע באַשעפענישן. די שרעק פאר׳ן עפנטלאַכן פאַרוואַרף, פונקט ווי דאָס פארגעניגן פונ׳ם עפנטלאַכן לויב־געזאַנג, שפילט א געוואַלטיקע ראָלע אין אונזער לעבן. ווען מיר דערמאַנען זיך מיט וואָסער קלאָס מענטשן דער פסיכיאַטרישער קליניק האָט צו טאָן, אַלץ אמת׳ער קלינגען פאַר אונז די באַגריפן וואָס פרויד און זיינע אַנהענגער לייגן אריין

המצאות און אַריגינעלע אוינפאַלן ווי מיר געפינען אין דעם בוך. דאָרט ווערט פאַר אונז אַנאַליזירט לעאָנארדאָ'ס קינדהייט, די ערשטע פאַנטאַזיעס מיט וועלכע ער האָט זיך אַרומגעטראָגן, די כסדר'דיקע אַנטוויקלונג פון זיין ליבידאָ. מיר ווערן געוואָר אַז דער כאַראַקטעריסטישער שמייכל פון זיין „מאָנא ליזא" וואָס מיר געפינען אויך אויף אַנדערע בילדער זיינע, געהערט אין דער אמת'ן זיין מוטער, און זיינע בילדער זענען בלויז אַן אויסדרוק פון פאַר־באָטענע רעגונגען, א. ד. ג. וואָס זשע באַווייזט דאָס אַלץ? אויב אַלע מענטשן האָבן, לויט פסיכאַאַנאַליז, אינצעסטועלע פאַרלאַנגען, האָבן מיר נאָך א באַווייז אַז לעאָנארדאָ איז געווען א מענטש ווי אַלע מענטשן. עס איז זייער מעגלאַך אַז ווען אַן אַרטאָדאָקסישער פרוידיאַנער וואָלט זיך באַקאַנט מיט דעם פאַקט אַז טביה דער מילכיקער האָט געקושט, געהאַלדזט, און געגלעט זיין טאַכטער צייטל, וואָלט ער דערין דערזען א פראָצעס פון סובלימאַציע, ד. ה. פשוט'ע אינצעסטועלע פאַרלאַנגען זענען ארוים אין דער ווירק־לאַכקייט אונטער'ן שלייער פון פאַטערלאַכער צארטקייט. הייסט עס אַז סיי לעאָנארדאָ, סיי טביה זענען אונטערגעוואָרפן די זעלביקע פסיכאָלאָגישע געזעצן. און די רעזולטאַטן פון די זעלביקע געזעצן זענען אַזעלכע אַז בא איינעם רופן זיי ארויס געניאַלע קונסטווערק און באַם צווייטן דריקן זיי זיך אוים בלויז אין עטלאַכע צארטע באַווענגונגען. פרויד שטעלט זיך אָבער ניט אָפּ אויף די ים־טיפע אונטערשידן פון די רעזולטאַטן, נאָר אויף די ענלאַכקייטן פון די געזעצן. דאָס איז אָבער לחלוטין ניט אונזער פראָגע בעת מיר קומען צום קינסטלער. אויף וויפיל לעאָנארדאָ איז א קינסטלער וויל מיר דאָך וויסן די אונטערשידן צווישן אים און טביה, אָבער ניט זייערע ענלאַכקייטן. אמת, פרויד רופט אָן זיין ווערק „א פסיכאָ־סעקסועלע שטודיע פון קינדהייט זכרונות", אַזוי ווי עס וואָלט מיט דער פראָגע וועגן קונסט גאָר קיין שייכות ניט געהאַט. אָבער אויב, ווי די פרוידיאַנער זאָגן אַזוי אָפט, פסיכאָ־אַנאַליז קען אויך אָנגעוועדט ווערן אויף צו דערקלערן קונסט, איז דאָך דאָ געווען א גוטע געלעגנהייט. פרויד דערמאָנט טאָקע פאַרבייגייענדיק די עצם פראָבלעם, ד. ה. פאַרוואָס האָט לעאָנארדאָ אויסגעדריקט זיין ליבידאָ אַזוי קינסטלעריש בעת אַנדערע מיליאָנען

געווען דאָס גרעסטע וואונדער וועלט. עס איז ניטאָ קיין שום גרונט אָנצונעמען אז קינסטלער זאָלן — ווי יענע היסטערישע פרויען — זיך דערשרעקן פאר אינצעסטועלע אָדער האָמאָסעקסועלע מאָטיוון. דער בעסטער באוויז איז דאָך טאקע דאָס — ווי ראנק ווייזט עס אזוי קלאָר. אין זיין ווערק — וואָס אזעלכע מאָטיוון ווערן גאנץ אָפט באנוצט אין דער ליטעראַטור. וועלן קינסטלער זאָלן אפילו ניט האָבן דאָס וואָס מען רופט „אינווייניקסטער דראנג", נאָר זאָלן פשוט מעכאניש שרייבן לידער, ראָמאנען, מאָלן בילדער, אויסהאקן סטאטועס, א. א. ו. וואָלטן זיי אויך מיט'ן כח פון צווינגענדיקער געוואוינהייט צו טראכטן און שפינען אסאָציאַציעס אין די פאר־שידנסטע געשלעכטלאָכע ריכטונגען, אויף אזוי ווייט אָפגעשוואכט דעם סאָציאל קאָנווענציאָנעלן ווידערשטאנד, אז עס וואָלט זיי זייער לייכט אָנגעקומען זיך אליין חושד צו זיין אין אלע פארבאָ־טענע שטרעבונגען.

בקיצור, אויב דער גאנצער זינען פון אומבאוואוסטע אָדער פארשטיקטע פארלאנגען ליגט אינ'ם פאקט וואָס עס איז פארן א ווידערשטאנד, דעמאָלט קען מען די דאָזיקע טעאָריע בשום אופן ניט אָנווענדן אויף קונסט. בא קינסטלער, אָנדערש ווי בא א סך אנדערע מענטשן, איז דער געשלעכטס-דראנג אין סאמע צענטער פון באוואוסטזיין, און עס איז ניטאָ קיין שום נויט אין סובלימירונג־פראָצעסן, פסיכאָאנאליטיש פארשטאנען.

אָבער לאָמיר אויף א ווילע צוגעבן אז ס'איז יא פארן אן ענלאכקייט צווישן נעוראָטישע סימפטאָמען און קונסט־ווערק, האָבן דעמאָלט די פסיכאָאנאָליטיקער פאר אונז דערקלערט דעם קינסטלער? ווערן, למשל, פאר אונז אנפלעקט די סבות פון דעם קינסטלער לעאָנארדאָ דא ווינטשי, ווען פרויד וויזט אונז אן אז סיי אין זיין פריוואטן לעבן, סיי אין זיינע ווערק באמערקן מיר בא אים אן אינצעסטועלע צוגעבונדנקייט צו זיין מוטער, אָדער האָמאָ־סעקסועלע מאָטיוון?

פרויד'ס ווערק לעאָנארדאָ דא ווינטשי איז זיכער א מערק־ווירדיק ווערק אין פרט פון פסיכאָאנאליטישן רעזאָנירן. בלויז פרויד'ס געניאלער קאָפּ איז פייאיק אויף אזעלכע וואונדערבארע

וועגן די דאָזיקע גראַנקען פרויד'ס זאָגט פפיסטער: „מיט אומאיבערטרעפלעכער קורצקייט און קלאַרקייט מאַכט פרויד א סך הכל פון די אַנאַליטישע פּאַרשונגען איבער דער פסיכאָאַנאַליז פון קונסט.“*) אָבער ווי קען מען דאָס אָנרופן א פסיכאָאַנאַליז פון קונסט ווען די זעלביקע דערקלערונג ווערט געגעבן פּאַר נעוראָזן, חלומות, פאַנטאַזיעס, הומאָר, און כמעט אַלץ אין דער מענטשלעכער וועלט? ווי קען מען דאָס אָנרופן א פסיכאָאַנאַליז פון קונסט ווען בעת פרויד רירט אָן דעם ספּעציעלן קונסט־מאָמענט אינ'ם קינסטלער קומט ער אפּ דערמיט וואָס ער דערקלערט זיין אַרבעט ווי א פּועל יוצא פון „ספּעציעלע פייאיקייטן“? וואָס געווינט „מאנא לזוא“ ווי א קונסטווערק פון די פרוידיאַנישע אריינ־טייטשונגען וועט מיר האָבן ניט קיין פסיכאָאַנאַליז דערקלערונג פון די „ספּעציעלע פייאיקייטן“? וואָס קענען דערפון געווינען מענטשן וואָס זענען פּראַינטערעסירט אין קונסט־פראַבלעמען? מיר דוכט אז דער ענטפער אויף אזעלכע פראַגעס דאַרף זיין א נעגאַטיוועד. וועט מען פלייסט זיך צו דערווייזן אַן אינצעסטועלע מאָטיוון הערשן אין דער קונסט, דעמאָלט ווערט די קונסט א מיטל צו דערקלערן פסיכאָאַנאַליז, אָבער דערמיט ווערט נאָך פסיכאָאַנאַליז ניט קיין מיטל צו דערקלערן קונסט.

דאָס איז אייגנטלאָך דער אמת'ער אינהאַלט פון דער גאַנצער פסיכאָאַנאַליטישער אַרבעט אויפ'ן פעלד פון קונסט. דער פּאַר־שונגס־אָביעקט איז בא זיי תמיד נעווען פסיכאָאַנאַליז, ניט קונסט, דעריבער האָט טאָקע פסיכאָאַנאַליז א סך געווינען פון די שטודיעס אין קונסט. אָבער קונסט האָט פון פסיכאָאַנאַליז גאָרניט געווינען.

לאָמיר אָבער גיין נאָך אביסל ווייטער. לאָמיר אויף א ווייַלע צוגעבן אז די פסיכאָאַנאַליטיקער איז געלונגען צו באַווייזן ניט בלויז וואָס עס איז דער הויפט־מאָטיוו אינ'ם קינסטלער'ס שאפן, נאָר אויך פאַרוואָס ער דריקט אויס זיינע פסיכישע רעגונגען קינסטלעריש. וואָס זשע באַקומט זיך דעמאָלט? וואָלטן

*) The Psychoanalytic Method, Oskar Pfister, Trans. Payne, 1917, 388.

טוען עס ניט? אָבער עס קלינגט מאָדנע ווען מיר לייענען וואָס ער זאָגט וועגן דעם: „א פרוינטלאָכע נאטור האָט באשאָנקען דעם קינסטלער מיט דער פייאיקייט אויסצודריקן אין קינסטלערישע שאפונגען די פארבאָרגנסטע פסיכישע געפילן (אפילו ער אליין ווייס ניט פון זיי), וואָס האָבן א שטארקן איינפלוס אויף זייטיקע, וואָס זענען פרעמד דעם קינסטלער, און זיי קענען ניט קלאָר מאכן פון וואָנען די דאָזיקע געפילפולקייט קומט“ *)

אויף פראָסט אידיש הייסט עס אז אויף וויפיל לעאָנארדאָ איז א קינסטלער וויסן מיר טאקע ניט פון וואָנען עס נעמט זיך צו אים. מיר קענען בלויז זאָגן אז „א פרוינטלאָכע נאטור האָט באשאָנקען דעם קינסטלער,“ וואָס דאָס איז דאָס זעלביקע ווי מיר וואָלטן זאָגן: „נאָט וויסט פון וואָנען עס נעמט זיך צו אים“. מיר קענען בלויז זאָגן אז אָנגענומען אז לעאָנארדאָ איז א קינסטלער, איז פונדעסטוועגן זיין נשמה ניט ווייניקער מענטשלאָך ווי די נשמה פון א נעוראָטיקער אָדער א טביה. אויף אן אנדער פלאַץ רעדט פרויד נאָך קלאָרער ווען ער זאָגט זיך ארוים וועגן קינסטלער בכלל: „דער קינסטלער איז לכתחילה א מענטש וואָס קערט זיך אפ פון דער ווירקלאכקייט ווייל ער קען ניט מאכן שלום מיט די פאָדערונגען פון דער ווירקלאכקייט אז ער זאָל זיך אָפזאָגן פון באפרידיקן דאָס אינסטינקטיווע לעבן, און ער האלט אויף זיינע עראָטישע און אמביציעזע פארלאנגען אין דער פאנטאזיע. ער נעפינט אָבער דעם וועג צוריק פון דער פאנטאזיע צו דער ווירקלאכער וועלט דערין וואָס א דאנק ספעציעלע פייאיקייטן, קנעט ער אויס פון זיינע פאנטאזיעס נייע סארטן ווירקלאכקייט וואָס מענטשן נעמען אן ווי ווערטפולע אפבילדער פון דער ווירקלאכקייט. אויף אזא'ן אופן ווערט ער, אין א געווישן זינען, העלד, קעניג, שאפער, ליבלינג, וואָס ער וואָלט נעוואָלט, און ער דארף זיך ניט לאָזן אויפ'ן שווארן וועג פון מאכן ווירקלאכע ענדערונגען אין דער דרויסנדיקער וועלט“.**)

---

*) Leonardo da Vinci, S. Freud. Trans. A. A. Brill, 78-79.

**) Zwei Prinzipien d. Psych. Geschehens, Jahrbuch fur psychoanalytische und psychopatologische Forschungen, III, 6.

אן אינדיווידועל ווערק און מיט דערקלערן די קינסטלערישע שאפונג ווי א נאַרמאַלן פּראָדוקט פון דער קינסטלערישער פערזענלאַכקייט וואָס שאפט אונטער נעוויסע אומשטענדן. אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס זענען על פי רוב אינטערעסאַנטער איידער סאציאלע, ספעציעל אין קונסט וואו די פערזענלאַכקייט איז אזוי וויכטיק. און ממילא האבן מיר ס'רוב נעפּאַרשט די אינדיווידועלע פאַרמען פון דער פּראָבלעם, כאטש מיר וואָלטן לכתחילה נעקענט זיין זיכער אז די אויסזיכטן אויף דערפאַלגרייכע רעזולטאַטן זענען זייער שוואכע. די אינדיווידועלע פאַרם פון דער דאזיקער פּראָבלעם קען מען אין דער אמת'ן פאַרענטפערן בלויז אין עטלאכע פאלן, וואָס געהערן אלע צו די לעצטע הונדערט יאר.... רעמבראַנט איז נעשטאַרבן אין אמסטערדאם אין 1669, מיט צוויי הונדערט יאר צוריק, אבער מיר ווייסן זייער ווייניק פונ'ם קינסטלער לעבן" און א. ו.*) און וואָס וואָלט א שטייגער געווען ווען מיר וואָלטן געוואוסט וועגן רעמבראַנט'ן, שעקספיר'ן, און אלע איבעריקע אלטע מייסטער, יעדעס ברעקעלע פון זייער לעבן? וואָס זשע וואָלט דעמאָלט פאַרענטפערט געווארן? אויף וויפיל זענען מיר רייכער אין אונזערע קונסט־באגריפן דורך דעם וואָס מיר ווייסן א סך מער וועגן דאַסטאַיעווסקי'ן אידער שלום עליכמ'ען אידער אנאטאל פראנס'ן?

לויט גראָסע'ן קומט אוים אז ווען מיר וואָלטן געוואוסט מער אייגצלהייטן פונ'ם לעבן פון די קינסטלער, וואָלט די קונסט־פאַרשונג זייער פיל געוואונען וועו זי קאָנצענטרירט זיך אין גאנצן אויף דער שאפנדיקער פערזענלאַכקייט. דאָס קומט פון זיין אייגדרוק אז דער דאזיקער ענין האט א נאָענטע שייכות צום פאקט וואָס „אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס זענען על פי רוב אינטערעסאַנטער איידער סאציאלע". די אינטערעסאַנטקייט פון אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס, אידער די טענדענץ צו באטראכטן מאניפעסטאציעס פון דער אינדיווידועלער זייט, איז גאנץ אפט א ריין פילאָסופישער ענין. צו רעדן וועגן דעם לעבן פון א שרייבער הייסט אפט מאל צו מאכן אים פאר א טעמע פון א

*) Beginnings of Art. Ernst Grosse, 1897, 9-10.

מיר דעמאלט געווען געצוואונגען צוצוגעבן אז זיי האבן געמאכט א וויכטיקן בייטראג צו דער פארענטפערונג פון קונסט־פראב־לעמען? מיר דאכט אז אפילו דעמאלט וואלט די פסיכאאנאליטישע ארבעט קיין גרויסן באטייט ניט געהאט פאר'ן קונסט־פארשער. דאָ איז שולדיק די עצם מעטאָדע מיט וועלכער די פסיכאאנאלי־טיקער האבן זיך באנוצט, א מעטאָדע וואָס איז פאראורטיילט דורכצופאלן, ווייל זי דערגרייכט פשוט ניט דעם צענטער פון דער קונסט־פראבלעם.

ג. די פראבלעם פון קינסטלערישן שאפן.

די פרוידיאנער האבן זיך אנגעשלאסן אן דער פארשפרייטסטער מעטאָדע אין קונסט־פארשונג, וואָס זעט אויס צו זיין געבויט אויף דער השערה, אז די וויכטיקסטע פראבלעמען אין דער קונסט זענען די פראבלעמען פון קינסטלערס שאפן. לויט דער דאָזיקער השערה קומט אויס אז וען מיר וועלן אנאליזירן אן ריכטיק פארשטיין די נשמות פון די נעיטעס, די שעקספירס, די דא וינטשיס, א. א. וו. דעמאלט זענען פאר אונז אלע קונסט פראבלעמען פארענטפערט. מיט אנדערע ווערטער הייסט עס, אז די גרעסטע שוועריקייטן וואָס מיר נעפינען אין פאנאנדער־קלייבן זיך אין קונסט־דערשיינונגען ליגן אינ'ם קינסטלער. דאָס איז א פאלש און שעדלאכע השערה, און וואָס שנעלער מיר וועלן זיך פון איר דערווייטערן אלץ בעסער וועט זיין פאר יעדער צווייג פון קונסט־פארשונג.

אפילו גראסע, דער מחבר פון א פיאנערישער ארבעט איבער קינסט־עזאלוציע, וואָס האט קנאפ וואָס צו טאן מיט דער פערזענלאכקייט פון'ם אינדיווידועלן קינסטלער, אפילו ער האלט אז דאָס קאנצענטרירן זיך אויפ'ן אינדיווידועלן קינסטלער איז די וויכטיקסטע מעטאָדע אין קונסט־פארשונג. אט וואָס ער זאָגט וועגן דעם ענין: „די פראבלעם פון דער קונסט־וויסנשאפט האט צוויי פארמען: אן אינדיווידועלע און א סאציאלע. אין דער ערשטער האבן מיר צו טאן מיט אן אייגנצלט ווערק, אדער דעם לעבן פון אן אייגנצלנעם קינסטלער, מיט'ן אנווייזן די נארמאלע שייכות'ן וואָס עקזיסטירן צווישן אן אינדיווידועלן קינסטלער און

שטיי אויך, אז ווען עמיצער זאָל ספּעציעל פּאַרינטערעסירט ווערן אין רייזענס שאָפונגען, וועט דאָס אים שוין ממילא פירן צו א פּאַרינטערעסירטקייט אינ'ם פּאַרשידנאַרטיקן לעבן פונ'ם שאָפער. דאָס הייסט אז ער וועט אַוועקגיין פונ'ם עצם ענין, אָבער אַזוי איז שוין די טבע פון מענטשלאכע זיגזאגן. אזא מענטש וועט אָנהייבן צו באַנוצן רייזענס נאָמען אין א גאַנץ נייעם זינען, אינ'ם זינען ווי יעדער נאָמען ווערט באַנוצט, ד. ה. ווי א מענטש־לאכע פּערזענלאכקייט, ניט בלויז ווי א געווּיסער ליטעראַרישער פּראָדוקט.

עס איז בלי ספק אמת, אז „ווילסטו דעם דיכטער קענען, דאַרפסטו גיין אין זיין לאַנד". אָבער ווער לייענט עס ליטעראַטור כדי צו קענען דעם דיכטער? מיר לייענען ליטעראַרישע ווערק מחמת די אַלע טעמים וואָס זענען אָנגענעבן געוואָרן אין פּאַרבינ־דונג מיט דער פּסיכאָאַנאַליז פון דערציילן. צו לייענען ווערק כדי צו קענען דעם שרייבער דאָס פּאַסט פּאַר א קריטיקער, וואָס ווערט, לויט דעם נאַטירלאכן גאַנג פון זיגזאגן, געפירט אויף ארומיקע ווענען. פּאַר אים איז שוין אָבער דעם שרייבערס ווערק א מין קלינישע פּאָרשונג פון אַ מענטשן אין וועלכן ער איז פּאַרינטערעסירט. אָבער מיר אַלע קענען ניט לייענען קיין ווערק אויף אזא'ן אופן. אמת, אפילו א קריטיקער, ווען ער זוכט צו שטילן זיין פילאָמיטישן דאָרשט, לייענט ער און האָט אין זינען די מעשה, ניט דעם שאפער. אין אזעלכע מאָמענטן זענען מיר אַלע ווי געוונטע קינדער, וואָס קענען אייך אויסרעכענען א סך נעמען פון ווערק, אָבער זיי גייט ווייניק אָן דער שרייבער. און וועו קינדער ווערן שוין אַביסל עלטער און באַגרייפן שוין די נפקא מינה צווישן אין סאָרט ליטעראַריש־קינסטלערישער ארבעט און אַן אַנדערער, נייטיקן זיי זיך בלויז אין סימבאָלן וואָס זאָלן העלפן מאכן די דאָזיקע אונטערשידן. די נעמען פון שרייבער זענען בא אזעלכע קינדער, פונקט ווי באַם גרעסטן רוב דער־וואַקסענע, ליטעראַרישע פירמעס, עטיקעטן, ניט מער. א קינסט־לער־פיקסירטע קריטיק קען זיך זיין זייער אינטערעסאַנט, אָבער זי פירט סוף כל סוף צו אַלגעמיין מענטשלאכער פּסיכאָאַנאַליז, ניט צו קונסט.

מעשה. דאס איז בלי ספק אינטערעסאנט. אבער דאס איז ניט די אינטערעסאנטקייט וואס שטאמט פון אן אנאליז פון קונסט־דערשיינונגען.

זאל דא גלייך קלאר ווערן אז איך האב ניט בדעה צו באהויפטן אז דאס לעבן פונ'ם קינסטלער שטעלט מיט זיך קיין שום פראבלעם ניט פאר. דאס פסיכאלאגישע איז מיר צו נאענט צום הארצן אז איך זאל מאכן אזא השערה. דער קינסטלער איז פריער פון אלץ, און איבער אלץ, א מענטש, און א מענטש, יעדער מענטש, איז זייער א גרויסע און וויכטיקע פראבלעם וואס דארף אונז אלעמען באשעפטיקן. אבער דאס זעלביקע איז אמת וועגן יערן איינציקן מענטשן וואס אטעמט אויף גאטס זינדיקער ערד.

אין אלגעמיין באנוצן מיר דעם קינסטלערס פערזענלאכן נאמען אין צווייי באזונדערע טייטשן, וואס דאס פארזאכט א מישמאש אין יעדער באהאנדלונג פון דעם ענין. א קינסטלער איז א מענטש וואס איז באשעפטיקט מיט א געוויסער טעטיקייט וועלכע האט א גאנץ באזונדערן וועדט אין מענטשלאכן לעבן. די פראדוקטן פון אט דער טעטיקייט זענען אזוי פארשידנארטיק אז דעם קינסטלערס נאמען גיט אונז א שפראכלאכע מגלאכקייט מיר זאלן קענען אנווייזן אויף א באשטימטן סארט קונסט־פראדוקט. מיר זענען, למשל, געוואוינט צו לייענען לידער און דערציילונגען אונטער א געוויסן נאמען, זאגן מיר, אברהם רייזען. וואס איז דעמאלט פאר אונז רייזען? א פירמע אין פארבינדונג מיט וועלכע מיר ריכטן זיך אויף געוויסע ליטעראריש ארבעטן פון א געוויסן טאן און סארט. אויף אזוי ווייט איז רייזען פאר אונז אן א שיעור וויכטיק, וויל דער דאזיקער נאמען איז דער סימבאל פון דעם מיט וואס זיין נאמען איז פארבונדן, זיין קונסט. וען רייזען זאל — לאמיר זיך פארשטעלן — אונטערוואַרפן זיינע זאכן אין די רעדאקציעס און זיין נאמען ניט אונטערשרייבן, וואלטן מיר געמוזט אויסטראכטן א נאמען מיט וועלכן צו באצייכענען אויפ'ן לייכטסטן אופן זיינע אייגנארטיקע שאפונגען. מען זאגט אז רייזען איז ניט בלויז א קונסט־נאמען, נאר א לעבעדיקער מענטש וואס האפט און בענקט און שטרעבט, פונקט ווי יעדער מענטש. דאס איז זייער מגלאך. איך פאר־

איך וואָר אָפט געירט פון די בקשות פון ליטעראַרישע אָנפאַנגער צו די רעדאַקטאָרן, ספּעציעל דאָרט וואו זיי זענען ניט אזוי ווייט פֿאַרינטערעסירט אין דרוקן זיך, ווי אין דעם אז מען זאָל קלאָר און באַשטימט אַרויסזאָגן צו מען געפינט בא זיי טאַלאַנט אָדער ניט. עס דערמאָנט אָן דער אומגליקלאַכער וואָס זוכט באַם חכמת היד'ניק א שליסל צו איר פֿאַרשלאָסענער צוקונפט. אָבער נאָך ריכטיקער איז דער רעדאַקטאָר מיט זיין גלויביקער זעלבסט זיכערקייט. אפילו וואָן ער גיט אָן אומקלאָרן ענטפֿער, מאַכט ער אָבער דעם איינדרוק אז דאָס איז בלויז אין געגעבענעם פאל אזוי; אז בדרך כלל נעמען איז אים ניט שוואר פֿאַראויסצוזאָגן צי פון פּרצ'ן, דעם אָנפאַנגער, וועט אמאל אַרויסוואַקסן א דיכטער פון „די גאָלדענע קייט", אָדער ניט. אונזער דיכטער־רעדאַקטאָר מלך ראַוויטש גייט אזוי ווייט אז ער ברענגט דריי זאַכן פון אָנפאַנגער און ווייזט פשוט אָן מיט'ן פינגער: אָט דאָס איז גראַפאָמאַניע, דאָס איז מיטלמעסיקייט און דאָס איז טאַלאַנט. און אויב טאַלאַנט איז איינגעבוירן, עלעמענטאַר און אַבסאָלוט, איז דאָך קלאָר אז ער איז אָפּהענגיק בלויז אָן זיך אַליין און דאַרף קיין אונטערשטיצונג ניט, ווי מלך ראַוויטש גלויבט. וואָרים „טאַלאַנט — אויב עס איז דאָ — איז קוואַל. אויפגעהאַלטן אויף איין אָרט, ברעכט ער, אין א צייט אָרום, מיט צענדאָכער קראַפט אַרויס אויף אן אַנדער אָרט." *) פון דעם שטאַנדפונקט איז באמת ניט צו פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס מיר האָבן היינט א פּיל גרעסערע צאָל טאַלאַנטפולע דיכטער ווי, זאָגן מיר, מיט צוואַנציק יאָר צוריק. וואָס איז געוואָרן פון די טאַלאַנטן אין יענער צייט? פֿאַרוואָס האָבן זיי דאָמאָלט ניט באַשאפן אזא רייכקייט אין דער אידישער ליטעראַטור ווי מיר האָבן איצט? פֿאַרוואָס איז עס אז אין דער גאַנצער קונסט־געשיכטע קומען טאַלאַנטן גרופּעסווייז, ניט אויסציקווייז. עפּעס אזוי ווי עס וואַלט געווען א קענזייטיקע שייכות צווישן זיי? ווי קומט עס וואָס עפּאָכן אין וועלכע עס ווייזן זיך מער טאַלאַנטן אויף אויף פּעלר

*) גראַפאָמאַניע, מיטלמעסיקייט און טאַלענט, מלך ראַוויטש. ליטעראַרישע בלעטער, נומ. 76, 16טן אָקטאָבער 1925.

מען וועט נאטירלאך טענה'ן אז מיר דארפן אנאליזירן דעם דיכטערס לעבן אין פארבינדונג מיט זיינע ווערק, מיר קומען דאך לכתחילה צו אים וויל ער איז אנדערש פון אלע אנדערע מענטשן, ער האט טאלאנט. ממילא קען דאך אן אנאליז פון זיין לעבן באלייכטן געוויסע דערשיינונגען אין זיין קונסט בכלל. אויף דער דאזיקער טענה לויבט זיך אביסל לענגער אפצושטעלן.

ד. דער באגריף „טאלאנט".

וועלן מיר זאגן אז עמיצער „האט" טאלאנט און אן אנדערער „האט ניט", שאפט שוין די שפראך גופא אן אילוזיע. עס זעט אויס אזוי ווי טאלאנט וואלט געווען עפעס א באשטימטע זאך, אן „אבסאלוט" וואס ליגט ערגיץ וואו אין אונז און „שאפט". אמאל האט מען ארומגעזוכט די נשמה אין אלע ווינקעלאך פון מענטשלאכן קערפער. אט, האט מען געמיינט, איז זי אין הארצן, אט אין קאפ, א. א. וו. וואר ווייס ווי לאנג מען וואלט אזוי ארומגעזוכט די נשמה וועלן עס וואלט ניט פארגעקומען קיין גרינטלאכע ענדערונג אינ'ם עצם באגריף נשמה. היינט האבן מיר אן ענלאכע לאנג בנוגע טאלאנט. עס איז פשוט אוממעגלאך צו גלויבן אז טאלאנט זאל זיין אן איינגעבוירענער פסיכישער כאראקטער־שטריך, וואס האט קיין שום שייכות ניט מיט סביבה־דיקע איינפלוסן. אויב טאלאנט וואלט געווען אן עלעמענטארע שטענדיקייט אין פסיכישן לעבן, וואלטן א סך אפענע פאקטן בנוגע טאלאנט געווען אומבאגרייפלאכע דערשיינונגען. וועלן א מענטש הייבט אן ארויסווייזן זיין טאלאנט ערשט אין די שפעטערע יארן פון זיין לעבן, אדער־ וועלן ער שאפט עטלאכע וויכטיקע זאכן און זיין טאלאנט שטארבט אפ, אדער וועלן צווישן צוויי טאלאנטפולע ווערק שאפט ער עפעס אזעלכעס, וואס איז נאך וויניקער פון מיטלמעסיק, אדער וועלן א קינד באקומט גרויסע הבטחות פון א באוואוסטן קונסט־מבין, און דערנאך וואקסט עס אויס א פשוט'ער בשר ודם אן שום קינסטלערישע כחות. — ווי קענען מיר אזעלכע פאקטן דערקלערן וועלן מיר האלטן זיך בא דער השערה פון אן אבסאלוטן טאלאנט?

איינגעבוירענער שטריך. איינגעבוירן איז בלויז די מענלאכקייט ארויבערצושטייגן די געווויינטלאכע מענטשלאכע נאַרם אין שאפן. אבער כדי די מענלאכקייט זאל ווערן א ווירקלאכקייט איז נייטיק די ארגאניזאציע פון א שייכות־סיסטעם וואם זאל פונקציאנירן ווי אן איינס, און דאם איז שוין געווענדט אן מיליאנען פרטים איבער וועלכע מיר זענען קיין באלעבאטים ניט. די פארשידענע איינצלהייטן פון אט דעם מעכאניזם און די בארינגונגען אונטער וועלכע ער קען זיך אויפהאלטן ווי א גאנצער מעכאניזם, דאם קען היינט קיינער ניט זאגן. פאר א מענטשן וואם זעט די אומ־געהייערע שווריקייטן פון דער פראבלעם, וועט עס זיכער זיין אן אומפארגעבלאכער טעות פארויסצוזאגן מיט באשטימט־קייט צי א געוויסער אנפאנגער וועט אמאל ארויסברענגען טאלאנטפולע ווערק אדער ניט. און אויב אפילו מיר זאלן מער ווייסן וועגן דער טבע פון טאלאנט, וואלטן דעמאלט גיכער באריי־כערט געווארן אונזערע ידיעות וועגן פסיכאלאגיע איידער וועגן קונסט. וואַרים נאך אלעמען איז דאך די ראלע פון קונסט אין לעבן א פיל וויכטיקערע קונסט־פראגע איידער די פראבלעמען פון קינסטלערישן שאפן.

ווער עס האט דער ערשטער געשאפן די צינדערלא מעשה ווייסן מיר ניט, און ווען מיר וואלטן עס יא געוואוסט, און גע־וואוסט אלע איינצלהייטן פון זיין לעבן, וואלט עס אונז ווייניק וואם געגעבן. אבער וועו מיר ווערן געוואר אז בעת א סך צויבער־מעשות זענען פארגעסן געווארן איז צינדערלא געבליבן, און אז פון איר זענען געשאפן געווארן ארום פיר הונדערט וואריאנטן,*) אט דאם איז פאר אונז א לעקציע אין קונסט, וואם אפילו טויזנט פינקטלאכע ביאגראפיעס פון קינסטלער וואלטן אונז ניט גע־קענט געבן. וועו מיר זאלן אין גאנצן קיין קינסטלער ניט האבן, נאר קונסט־ווערק זאלן געבראכט ווערן פון ווינט און רעגן — און אן ענלאכע לאגע האבן מיר בנוגע פאלקלאר — וואלטן מיר נאך אלץ געהאט א קונסט מיט אלע אירע פראבלעמען, כאטש די פראגע וועגן שאפן וואלט אין גאנצן נעווען אויסנעשלאסן.

*) Cinderella. M. R. Cox, 1893.

פון שאפן, ווייזן זיי זיך אויך אויף אנדערע פעלדער, עפעס אזוי ווי טאלאנט וואלט געווען אפהענגיק ניט בלויז אן אינווייניקסטער נויטוועندיקייט, נאר אויך אן דעם גאנצן קאמפלעקס וואס מיר רופן „דאס ארומיקע לעבן“ ? *)

טאלאנט זעט אוים צו זיין א שייכות־סיסטעם, וואס געוויסע טיילן אירע זענען אויסגעבוירן, אבער די שייכות־סיסטעם אין איר גאנצקייט, און בלויז אין איר גאנצקייט, איז טאלאנט. אויב דאס איז אמת, איז טאלאנט ניט, און קען ניט זיין, קיין

---

*) איך וויל דערמיט ניט זאגן אז ס'איז פאראן א שטענדיקער פאזיטיוער פארעלעליזם צווישן „קונסט און לעבן“. איך קען גאנץ גוט די סאציאלאגישע דאגמאטיקער וואס וועלן אויך תמיד געפינען א פארעלעל צווישן קונסט און עפעס אן אויסנציקער סבה, וואס איז זיי ליב. איך קען אויך די קונסט־פאר־קונסט לויט פאר וועלכע קונסט איז אן אייביקער פרוש, און לעבט נאר מיט זיך אליין. די צרה ליגט דא אין דער אנטקעגנשטעלונג — „קונסט“ און „לעבן“ — וואס מוז פירן צו אלע פלאנטערנישן. וועו מיר וועלן אנטקעגנשטעלן צווישן קונסט־צווייגן, זאגן מיר, ארכיטעקטור און מוזיק, וועלן מיר אויך אויסגעפינען אז אמאל איז פאראן א פאזיטיוער פארעלעל און אמאל ניט. דאס זעלביקע וועט פאסירן וועו מיר וועלן נעמען צווי מאמענטן פון וויסנשאפט, אדער אינדוסטריע, אדער וואס איר ווילט. גאנץ אפט וועלן מיר געפינען א פיל נאענטערע שייכות צווישן א קונסט־צווייג און עפעס וואס איז ניט קונסט, איידער צווישן דער זעלביקער קונסט און אן אנדער סארט קונסט. די מאדערנע אידישע ליטעראטור האט א פיל נענטערע שייכות צו דער אנטוויקלונג פון ציוניזם און סאציאליזם באי אידן איידער צו נייע פארמען אין אידישער מעלערייי. וועו מען באגייט דעם ערשטן פעלער און מען שטעלט אוועק „קונסט“, ווי א גאנצקייט, און „לעבן“, ווי א גאנצקייט, און מען פארגלייכט זיי, מאכט שוין ניט אוים וואס מען טוט שפעטער, דער חשבון קען שוין סיי ווי סיי ניט זיין ריכטיק. קונסט דארף קודם כל אויפגעפאסט ווערן ווי א טייל פון לעבן. און דער פארעלעל דארף דעמאלט געצויגן ווערן צווישן צווי לעבנס־טיילן וואס האבן — צוליב'ן כאראקטעריסטישן גאנג פון די געגעבענע סאציאלע זיגזאגן — א נאענטע שייכות. אזוי קען למשל די אנטוויקלונג פון דער פיזיק פון קלאנג, אדער די פראדוקציע פון נייע מוזיקאלישע אינסטרומענטן, פירן צו אזעלכע דערגרייכונגען אין מוזיק, וואס זאל האבן א קליינע שייכות צו א סך אנדערע מאמענטן פון לעבן, אויסלויסנדיק ארכיטעקטור, אדער סקולפטור, אדער אן אנדער צווייג פון דער קונסט.

ווינטשי'ן מאכט עס דעם איינדרוק אזוי ווי לעאָנארדאָ'ס קונסט וואָלט דאָ געשפּילט בלויז א זייטיקע ראָלע. פרויד האָט דאָ אויך געהאט אן אנדער געלעגנהייט. אָט ווי ער גיט איבער דעם אייג־דרוק וואָס „מאנא ליזא" האָט געמאכט אויפ'ן איטאַליענער אנדזשעלאָ קאָנטי: „די פרוי האָט געשמייכלט מיט א קענינגלאכער רואיקייט. איר אינסטינקט פון נצחון, פון ווילדקייט, די גאנצע ירושה פון איר געשלעכט, דער ווילן צו פארפירן און פאנגען, דער כשוף פונ'ם אָפּנארער, די וווייכקייט וואָס פארבאָרגט א גרויזאמען צוועק, דאָס אלץ שיינט אויף און פארשווינדט איינס נאָך ס'אנדערע הינטער דעם לאכנדיקן שלייער און צעגייט אינ'ם ליד פון איר שמייכל... גוטס און שלעכטס, גרויזאמקייט און מיט־געפיל, גראציעז און כיטרע, זי האָט געלאכט...." דאָס איז אייגנטלאָך א פארזוך איבערצוגעבן מיט ווערטער וואָס א מענטש האָט געניסנדיק געשאפן אין פארבינדונג מיט „מאנא ליזא" כדי ארויסצוברענגען דעם פארטיקן רושם פון א קונסטווערק. אָט דאָ וויקלט זיך פאנאנדער פאר אונז די גאנצע ברייט פונ'ם קונסט פראבלעם. עס איז אין דער ערשטער שורה א קאָנטי־פראבלעם — פון די אלע מיליאָנען קאָנטים, לעאָנארדאָ איינגעשלאָסן, וואָס קאָנטי פארטרעט — ניט קיין ענגע לעאָנארדא־פראבלעם. אָנגע־נומען אז א ווערק איז פאראן, מאכט ניט אוים ווי אזוי עס איז געשאפן געווארן, וואָסערע פראָצעסן קומען פאר באם קונסט־געניסער, וואָס מאכן פונ'ם ווערק א קונסט־ווערק? דאָס איז די פונדאמענטאלסטע פראגע.

ד י ק". קומט אוים, אז פאַרשטיין אַ ווערק הויסט ניט פאַרשטיין דעם קינסטלער'ס שאַפונג־פראָצעסן, נאָר די וואָס כעט חזר'ט איבער, און וואָס זענען באין אופן ניט אַקוראַט די זעלביקע ווי באָם קינסטלער. פ א ר ש ט י י ן איז דעריבער דאָס שאַפן פונ'ם געניסער, ניט קיין איבערגענומענע בוכשטעבלאַבע קאָפּיע פונ'ם שאַפער. אויף אַזאַ'ן אופן קומט אוים אַז פון אַ ליטעראַריש־פסיכאָלאָגישן שטאַנדפונקט איז דעם קריטיקערס ביאָגראַפּיע וויכטיקער אויידער דעם דיכטערס. עס איז טאקע אמת אַז קריטיקער שטעלן זיך אָפּ זייער אָפט אויף פערזענלאַכן לעבן פונ'ם דיכטער, אָבער דאָס איז, דוכט מיר, ניט דערפאַר ווייל דאָס איז וויכטיק פאַר דער ליטעראַרישער קריטיק, נאָר ווייל דאָס באַפרידיקט די פילאָזופישע טענדענצן פונם קריטיקער.

דער מאמענט פון געניסן איז, מיט איין וואָרט, די סאמע וויכטיקסטע פראגע אין קונסט, וואָרים ער שליסט איין אלעמען, דעם דיכטער ניט וויניקער ווי דעם לייענער, בעת די פראגע וועגן שאפן שליסט אוים כמעט די גאנצע וועלט, אפילו די גרעסטע טיי׳ל פון׳ם דיכטער אליין. מיר האבן א קונסט ניט דערפאר וויי׳ל מיר האבן צופעליק טאלאנטן וואס קענען זי שאפן, נאר וויי׳ל מיר דארפן זי, וויי׳ל מיר קענען זי גענישן. אפילו די נאענטסטע באקאנטשאפט מיט א קינאמאטאגראפישער מאשין וועט קיינמאל ניט דערקלערן די אילוזיע פון דער דריטער דימענזיע און פון באוועגונג וואס דאס בילד אופן׳ן לייוונט גיט אונז, וועז אבער א מענטש האט א ידיעה וועגן דער טבע און קאנסטרוקציע פון׳ם אויג, וועט ער נאנץ גוט פארשטיין וויי אזוי די אילוזיע ווערט געשאפן, אפילו וועז ער האט די מאשין קיין מאל אין די אויגן ניט געזען. וועז מיר קומען צו קונסט ווערט דער דאזיקער אמת נאך גרעסער און וויכטיקער. וויי׳ל — ווי מיר וועלן זען אין קומענדיקן קאפיטל — גענישן איז ניט קיין פאסיוועד פראצעס, און אין לעצטן סך הכל זענען שאפן און גענישן צוויי זייטן פון דער זעלביקער מטבעה.

שוין דאס אליין וואס פסיכאאנאליז שטעלט אוועק דעם קינסטלער אין צענטער פון דער קונסט־פראבלעם, אנטהאלט אין זיך א מעטאדאלאגישן טעות פאר וועלכן יערע קונסט־פארשונג מוז טייער באצאלן.*) וועז פרויד רעדט וועגן לעאנארדא דא

*) אווסיאניקא־קוליקאווסקי וויל האבן אז „פארשטיין א קינסט־לערוש ווערק איז נישט מער ווי א פארקירצטער אויסדרוק אנשטאט: „פארשטיין דעם קינסטלער וואס האט געשאפן די ווערק“.... דערפאר זעגען פאר דער ליטעראטורישער קריטיק אזוי וויכטיק די פארשונגען איבער דער געשיכטע און דער פסיכאלאגיע פון דעם שאפן פון דיכטער און דאס שטודיום פון זייער לעבן און טעטיקייט אין אלגעמיין, און פון זייער פערזענלאדקייט — ספעציעל“ („דאס קינסטלערישע שאפן“ — אידיש פון חיים האלמשטאק, זייט 40).

אבער ער זאגט גלייך נאך דעם אז „פארשטיין א קינסט־לערוש ווערק מיינט איבער׳חזר׳ן דעם פראצעס פון שאפונג“, און אז „דאס דאזיקע איבער׳חזר׳ן קאן קיינמאל ניט זיין פולשטענ־

קאפיטל VII

דער שאפנדיקער מאָמענט

א. מיטלען און צילן

דער יעזואיטישער גלויבן אז דער ציל הייליקט די מיטלען האָט פונדעסטוועגן ניט גערָאטעוועט די יעזואיטן פון דעם אז זייער נאָמען זאָל ווערן א פאַרוואָרף און אפילו א זידלוואָרט. צו זיין א יעזואיט איז א מיאוס'ע זאַך אפילו אין די אויגן פון א סך מענטשן וואָס האַלטן גאנץ שטאַרק פונ'ם יעזואיטישן ציל. די יעזואיטן האָבן ניט געווואוסט — און אפשר וואָלט זיי ניט געָארט אפילו ווען זיי וויסן יאָ — די טבע פון מענטשן, מיטלען און צילן. אָבער דער יעזואיטישער טעות איז אייגנטלאַך א געווויינטלאַכער, טאָג־טעגלאַכער מענטשלאַכער טעות, און אָט דער טעות איז דער הויפט־שולדיקער פונ'ם גרָאנק וואָס צעטיילט מענטשן אויף צוויי באַזונדערע מינים: שאַפער און נעניסער. די דאָזיקע פאַרבינדונג זעט אויס, אויפ'ן ערשטן בליק צו זיין א היפש ביסל אויס'ן ווענג. אָבער דאָס איז נאָר אין פלוג אַזוי; מיר ווילן באַלד זען אז די סמיכת הפרשה איז ניט בלויז אן אמת'ע, נאָר אויך א געוואַלטיק וויכטיקע.

דער יעזואיט האָט ניט געזען די ווילט אין ליכט פון שטענדיק־לויפנדיקע זיגזאַגן, נאָר אין א מין חתן־שדכן־כלה שפיל. פון איין זייט האָבן מיר א מענטשן, אן אייביקע, שטייענדיקע אומפאַרענדערלאַכע זאַך, וואָס איר וויכטיקייט באשטייט אינ'ם „שטאָף" פון וועלכן זי איז צוזאַמענגעשטעלט, ניט אין אירע האַנדלונגען און שייכות'ן. פון דער צווייטער זייט איז פאַראן א ציל, פונקט פון זעלביקן כאַראַקטער, און אין דער מיט, צווישן זיי, געפינט זיך דאָס מיטל, דער אייניציק באַוועגלאַכער מאָמענט אין

פסיכאאנאליז, מער ווי יעדע אנדערע פסיכאלאגישע שול, האט געהאט א מעגלאכקייט צו באריהרן די פראגע פון דער דאזיקער זייט. אבער, וועו מען זאל ארויפרעכענען עטלאכע אלגעמיינע באמערקונגען דא און דארטן, איז דאס אין דער פסיכאאנאליטישער ליטעראטור ניט געטאן געווארן. און די רעזולטאטן פון קאנצענטרירן זיך אויפ'ן קינסטלער זענען שוין אונז באקאנט. דאס איז אמת ניט בלויז וועגן די פרוידיאנער, נאר אויך וועגן די אנדערע שיטות וואס האבן אפגעניגט פון דעם ארטאדאקסישן פסיכאאנאליז. וועו מיר זאלן דערקלערן דעם קינסטלער פון שטאנדפונקט פון אדלערס „געפיל פון אומזיכערקייט" וואס איז געבויט אויף א „מינדערווארטיקייט" פון ארגאנען, אדער פון יונגס אורשפרינגלאכן לעבנס־דראנג, וועלן אלץ די רעזולטאטן זיין די זעלביקע. וואס יעדער פארזוך צו דערפירן אלע דערשיינונגען צו איין איינציקן פאקטאר מוז דאך נויט־וועגדיק ברענגען דערצו אז א דיכטער זאל דערקלערט ווערן ווי א מענטש גלייך מיט אלע מענטשן, וואס בא אים ווירקט אויך דער זעלביקער פאקטאר וועלכער דארף דערקלערן אלץ און אלעמען. עס איז דעריבער וויניק צו זאגן אז די פסיכאאנאליטיקער האבן די פראגע ניט פארענטפערט, זיי האבן זי פשוט ניט אנגעירט.

לאַנגטע בילדער און אומפאַרענדערלאַכע וואַרט־פאַרמען. אָבער אַז דער פאַרלאַנגטער ציל איז קיינמאָל ניט גלייך צום דער־גרייכטן, דאָס וויים יעדער מענטש וואָס טראַכט וועגן אַזעלכע זאַכן, כאָטש מיר זענען צו טיף פאַרינטערעסירט דעם דאָזיקן אמת צו פאַרגעסן. בנוגע דער פאַרענדערלאַכקייט פון׳ם מענטשן גופא האָבן מיר די שוועריקייט וואָס אונזערע חושים און געפילן זענען מער צוגעפאַסט אויפצונעמען געוויסע צושטאַנדן, אויידער די דינאַמישע מאַמענטן פון פּראָצעסן. און בכלל זענען מיר צופיל געניגט צו באַטראַכטן די אַרומיקע וועלט און צו וויניק צו באַטראַכטן זיך אַליין.

אויפצופאַסן זיך אַליין ניט בלויז וויי א צענטער פון טעטיקייט נאָר אויך וויי אַן אומפאַרענדערלאַכן צענטער, וואו אַלע טיילן זענען תמיד אַראַנזשירט אויפ׳ן זעלביקן אופן און געפינען זיך אין דער זעלביקער שייכות, דאָס זעט אוים צו זיין אַן איינגעוואָרצלטער גערעדט פון וועלכן מיר וועלן ניט אַזוי לייכט פּטור ווערן.*) וועט אַן אימיגראַנט קומט צופּאַרן קיין אַמעריקע און בייט זיין קוק אויפ׳ן לעבן און זיין שטעלונג צו זאַכן און באַוועגונגען, זענען מיר געוואויזט צו זאָגן אז אַמעריקע, מיט אידע נייע באַדינגונגען, האָבן אין אים אויפגעדעקט דאָס וואָס ס׳איז תמיד געלעגן אין זיין „איך", נאָר איז געווען פאַרשטעלט אין דער אַלטער חיים. בלויז אַמעריקע איז דאָס נייע אין זיין לאַגע, בלויז די באַדינגונגען האָבן זיך געביטן, ער אַליין איז געבליבן דער זעלביקער. א מענטש, הייסט עס, איז א צוזאַמענשטעל פון אָפּענע און פאַרבאָרגענע „אינהאַלטן", און די באַדינגונגען באַשטימען וואָס עס זאָל זיין אָפן און וואָס פאַרבאָרגן. אין דער פאַנדן־שפּיל איז פאַראַן א שטראָף וואו מען פאַרלאַנגט פונ׳ם באַשטראָפטן צו ווערן א סטאַטוע, דאָס הייסט, אז ער דאַרף שטיין

*) מאַדערנע פאַרשונגען סיי אין פיזיק סיי אין פסיכאָלאָגיע ווייזן די פאַלשקייט פון אַזא „שטראָף"־באגריף. בנוגע פסיכאָלאָגיע זענען ספּעציעל וויכטיק די פאַרשונגען, וואָס זענען געבויט אויף די אַרבעטן פון די רוסישע פיזיאָלאָגן אין פסיכאָלאָגן, ווי פאַוולאָוו, בעכטעריעוו און אַנדערע. זע א קורצן סך הכל וועגן דעם אלעם אין
Creative Experience. M. P. Follett, 1924, Chs. 3, 4.

דער סערי׳ע, וואס זיין עובדא איז צוזאמען צו ברענגען — מעשה שדכן — דעם „אייביקן" מענטשן מיט'ן „אייביקן" צי׳ל. וואָרים וועו דעם יעזואיט וואלט איינגעפאלן אז דער מענטש איז ניט קיין אומפארענדערלאכע גאנצקייט, וואלט ער דאך געקענט טראכטן אזוי: צי וואס דארף איך אנוועגדן מיטלען וואס זענען פונקט דער היפוך פון מיינע הייליקסטע פארלאנגען, עס איז דאך מעגלאך אז אויפ'ן וועג צום צי׳ל וועל איך זיך אין גאנצן בייטן, און ממילא וועט שוין דער גאנצער צי׳ל פאר מיר קיין זינען ניט האבן. עפעס ענלאכס דערצו וואלט פארגעקומען וועו דער יעזואיט וואלט צוגעלאזן די מענלאכקייט אז דער צי׳ל איז ניט קיין אייביקער, אומפארענדערלאכער „שטאף". ער וואלט געטראכט: צי וואס דארף איך אנוועגדן גרויזאמע מיטלען וואס זענען קעגן מיינע העכסטע מאראלע אידעאלן, עס איז דאך מעגלאך אז בעת איך וועל שוין צוקומען צום צי׳ל און זיין גרייט מיט אים זיך ארומצוכאפן, וועל איך דערזען אז דער צי׳ל איז שוין לגמרי ניט דער זעלביקער ווי איך האב וועגן אים פריער געחלומ'ט.

דער יעזואיט האט אבער אזוי ניט געטראכט, און וואס איז געווארן דער סוף? דער סוף איז געווארן אז ער איז בלויז געבליבן ביי די מיטלען, ריכטיקער, די מיטלען זענען פארוואנדלט געווארן אין צי׳לן, און ער אליין איז געווארן דאס וואס ער האט ג ע ט א ן און ניט דאס פון וואס ער האט געחלומ'ט.

אט די טענדענץ פון מיטלען פארוואנדלט צו ווערן אין צי׳לן נעמט זיך דערפון וואס מיר האבן בכלל ניט צו טאן מיט ליניעס נאר מיט זיגזאגן, ניט מיט זאכן, נאר מיט פראצעסן, און דער מענטש און דער צי׳ל זענען ניט ווייניקער פראצעס ווי די מיטלען וואס ווערן אנגענומען און וואס האלטן זיך אין אייַן בייטן. די אורזאך פארוואס מיר זעען בלויז ענדערונגען אין די מיטלען, און ניט אין זיך אליין אדער אין די צי׳לן, נעמט זיך דערפון וואס בנוגע די צי׳לן זענען זיי ענינים מיט ווועלכע מיר האבן בכלל ווייניק וואס צו טאן. זיי ווערן אווענגעשטעלט אין דער דערווייטערטקייט פון א צוקונפט און פארקערפערט אין פאר־

ברענגט תמיד אריין נייאיקייטן; עס איז א שטענדיקער פראָצעס וואו אלץ שאפט און ווערט געשאפן אין דער זעלביקער צייט.

דאָ ליגט דער סוד פונ'ם פאקט וואָס מיטלען ווערן פארוואנדלט אין צילן, אדער וואָס אונטערנעמונגען, צו וועלכע מען גייט צו שלאָ לשמה, ווערן שפעטער א לשמה־זאך. א האטעל־אייגנטימער פון די קעטסקיל בערג האָט זיך אנומלטן פאר מיר באקלאגט אז פון אלע זיינע פלענער צו מאכן א סך געלט, האָט זיך אויסגעלאָזן א טייך. וויל ער האָט מיט דער צייט אייגנעזען אז מען דארף יעדעס יאָר ארויסלייגן אזוי פיל געלט אויף מאכן נייע געביידעס און אנדערע אויסבעסערונגען, וואָס דאָס פרעסט אויף כמעט דעם גאנצן פאַרדינסט. און די אלע הוצאות מוז ער מאכן, ווייל ערשטנס, פאַרערט מען עס בא אים, צווייטנס, זעט ער אליין אין די נייטיקייט דערפון און דריטנס, עס איז דאָך זיין זאך, פארוואָס זאָל ער זי ניט מאכן שענער און בעסער און ממילא קענען זיך ארויסשטעלן אנטקעגן זיינע קאָנקורענטן? א חוץ דעם איז פארען עפעס א מאַדנער יצר הרע צו בויען און מאכן נייע אויסבעסערונגען און באקוועמלאכקייטן. ער האָט שוין א סך מאל אָנגענומען א באשלוס אז „מער ניט", אָבער ווען עס קומט צום סעזאָן קען ער זיך ניט אָפהאלטן פון ווידער ארויסלייגן געלט.

ער וויים ניט, אָט דער איד, אז ער האָט לכתחילה געמאכט דעם חשבון אָן דעם באלאבאָס. ער האָט זיך פארגעשטעלט ווי א שטענדיקע אינקויט וואָס וועט זיך קיינמאל ניט ענדערן. אָבער די נייע לאגע — די עקזיסטענץ פונ'ם האָטעל — האָט פון אים גענומאכט, אין דעם פרט, א נייעם מענטשן. ביידע, סיי ער סיי דער האָטעל, לעבן אין א קעגנזייטיקער ווירקונג, און האלטן זיך אין איין בייטן און שאפן נייע אויסווענ, וואָס זענען ניט גלייך צום פריער־געשטעלטן ציל. נאָכ'ן סעזאָן, וען ער קוקט זיך ארום, איז שוין די לאגע געביטן, ווערט ער שוין ווידער אָן אנדער מענטש און אָט דער טיילווייז־נייער מענטש נעמט אָן נייע באשלוסן, אָבער וען דער סעזאָן קומט ווידער אָן, ווערט ווידער געשאפן עפעס נייעס פאר וועלבע יענע באשלוסן זענען מער ניט גילטיק.

יעדע טעטיקייט וואָס ווערט ניט ארויפגעצוואונגען פון דרויסן ווייזט ארוים די זעלביקע טבע. בלויז בא אן ארבעט אין פאבריק

פאסיוו, אומבאוועגלאך, און יעדער פון די מיטשפילער דארף אוועקשטעלן זיינע הענט, פים, קאפ, א. א. וו. אין אזא פאזיציע וואם זאל שאפן די ענלאכקייט צו א סטאטוע. וועו מיר וועלן זיך פארשטעלן די מיטשפילער ווי די באדינגונגען, דאם הייסט, די איינציקע זייט אין א סיטואציע וואם בייט זיך, דעמאלט וועלן מיר קענען אנרופן די געווויינטלאך אנגענומענע טעאריע וועגן מענטשן די סטאטוע־טעאריע.

אבער וואם מער מיר קוקן זיך צו צו דער טבע פון לעבנס־פראצעסן זעען מיר די פאלשקייט פון דער סטאטוע־טעאריע. וועו א מענטש באגעגנט די שנאה פון אנדערע מענטשן צו זיך וועלט ער אין כעס. אבער אין דער זעלביקער רגע, אזוי ווי ער גרייט זיך צום אויסברוך פון כעס, ווערט אט דאם גרייטן זיך גופא א סבה פונ'ם אויסברוך. און וועו דער כעס ברעכט אויס, ווערט שוין דערמיט אליין פארשטארקט די טענדענץ אז ער זאל ווייטער אנ־האלטן און וואקסן. דאם הייסט, אז ער ווערט אין כעס אן א י ז אין כעס, ניט בלויז צוליב דער שנאה פון דרויסן, נאר אויך צוליב זיין אייגענעם כעס. די ענדערונג וואם איז אין אים אליין פאר־געקומען איז ניט ווייניקער אורזאך פון דער זעלביקער ענדערונג און פון ווייטערדיקע ענדערונגען, איידער דער דרויסנדיקער סטימול — די שנאה — וואם האט לכתחילה אים אויפגערעגט. דער פאלקס־ווי'ן אז א מענטש, וועו ער טרינקט אביסל בראנפן, ווערט ער אן אנדערער מענטש און אט דער אנדערער מענטש ווי'ל אויך אביסל בראנפן. דער דאזיקער פאלקס־ווי'ן איז אין א געווי'סן פסיכאלאגישן זינען בוכשטעבלאך אמת. יעדע טעטיקייט אונזערע בייט אונז און בייט די סביבה אין וועלכער מיר לעבן און אט די געביטענע לאגע, וואם איז אייגנטלאך א געווענ פון מענטש און סביבה, האט א ווייר־קונג אויף דער ווייטערדיקער טעטיקייט. און אזוי ציט זיך עס אן אן אויפחער. דער דואליזם פון מענטש און סביבה ווערט דא אפגע־שאפן, ווייל מיין אייגענע ענדערונג איז, אויב איר ווילט, מיין סביבה פאר דער קומענדיקער ענדערונג. איך קען זיך קיינמאל ניט כאפן בא דער טעטיקייט, ווייל דער וואם כאפט זיך, איז שוין ניט פונקט בא פונקט גלייך צו דעם וואם האט געטאן. עס איז ניטא קיין שטייענדיקייט, אלעי גייט, אלץ באווענט זיך, און דאם

LIBRARY AND RESEARCH

וואָרים, ווי מיר האָבן געזען אינ'ם ביישפיל פון א מענטשן וואָס ווערט אין כעס, יעדער אָפרוף איז ניט בלויז אן אָפרוף אויף א סטימול, נאָר אויך אן אָפרוף אויפ'ן אָפרוף גופא. מיר פאסן זיך ניט בלויז צו צו דרויסנדיקע לאָגעס (אויף וויפיל מיר קענען בכלל באנוצן אזעלכע ווערטער ווי „צופאסן" און „לאגע") נאָר אויך צו אונזער אייגענער ענדערונג וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אינ'ם צופאסן. די ריכטונג פון דעם וואָס מיר טוען איצט האָט פונקט אזוי פיל א שייכות צו דעם וואָס מיר האָבן פריער געטאָן, ווי צו אלץ אין דער וועלט אין וועלכער מיר לעבן. אָט דאָס דערקלערט די לשמה־ריכטונג פון פרייער מענטשלאכער טעטיקייט, וואָס אינ'ם וווייטערן שוואנונג פונ'ם זיגזאג שעפט זי אירע כחות מער פון זיך אליין איידער פונ'ם וווייטן ציל. דער וווייטער ציל, אין זיין ערשטער פאָרמולירטער פאָרם, ווערט דעמאָלט א מער אָדער ווייניקער אָפגעריסענע טעאָריע, און ניט קיין וועג פאר איצטיקער פראקטישער ארבעט. יעדער שאָך שפילער האָט זיכער א פאר־לאנג צו באזיגן זיין קעגנער. אָבער דאָס האָט א קנאפע שייכות צום קאָנקרעטן צוג אויפ'ן שאָך־ברעט. דער דאָזיקער וווייטער ציל האָט דעם שפילער בלויז געקענט פירן צום ברעט און אויסשטעלן די פיגורן. אָבער אזוי שנעל ווי די ערשטע צוגן ווערן געמאכט, באשטימען זיי, און ניט דער וווייטער ציל, די וווייטערדיקע צוגן פון די שפילער. און כאָטש יעדער פון זיי קען האָבן אין געדאנק א פאָרשטעלונג פון אן אנגענעמער לאגע אין פאל פון א נצחון, וויסן זיי אָבער אז איצט קומען פאָר אויפ'ן ברעט ספעציעלע קאָמפליקאציעס, וואָס שטאמען פון די פריערדיקע צוגן; זיי זענען אייגנט־לאָך שוין געווען געענדערט צוזאמען מיט דער געענדערטער לאגע אין דער שפיל, אז זיי זאלן זוכן א נייעם טראָט וואָס האָט א דירעק־טע שייכות צו דער פאראנענער סיטואציע. דאָ זעען מיר קלאָר ארויס אז דאָס וואָס מיר האָבן פריער געטאָן האָט געענדערט אלץ ארום אונז און אונז אליין, מיר אליין זענען אייגנטלאָך אן ארגא־נישע טייל פון דער סביבה וואָס מיר זוכן וויידער צו ענדערן מיט אונזער וווייטערדיגער טעטיקייט. זאָל דאָ אָבער, אגב אורחא, באמערקט ווערן אז דער דאָזיקער געדאנק לויקנט ניט אָפ געוויסע שטענדיקע כאראקטער שטריכן אין יעדער פערזענלאכקייט כאָטש

— און ענלאכע טעטיקייטן וואס ווערן ארויפגעצוואונגען אויף א מענטשן — ווערן די מיטלען ניט פארוואנדלט אין צילן. ווייל דאָ קומען ניט פאָר קיין ענדערונגען אין דער פערזענלאכקייט אין דער ריכטונג פון די מיטלען, וועלכע זענען אייגנטלאך ניט קיין מיטלען אין אמת'ן זינען פון וואָרט. זיי זענען אפגעריסענע מעכאנישע באוועגונגען וואס זענען מיטלען פאר'ן באלאכאם, אבער אן אפקומעניש פאר'ן ארבעטער. אונטער אזעלכע אומשטענדן קומט פאָר א שאפארישע טעטיקייט באם ארבעטער פונקט אין דער קעגנגעזעצטער ריכטונג. ער העלפט בויען א סאציאליסטישע בא־ווענונג, אדער אן ארבעטער פאראיניקונג כדי צו פארלייכטערן דעם דרוק פון אן ארבעט וואס האט זייער וויניק שאפנדיקע מאמענטן, אדער קאָאפעראטיווע אונטערנעמונגען א. ד. ג. דאס איז אייגנט־לאך, ווי מיר דוכט, די שרעקלאכסטע דערשיינונג פון דער איצטי־קער צייט: מיליאָנען מענטשן זענען פארנומען די גרעסטע טייל פון זייער צייט מיט א מעכאנישער טעטיקייט וואס האט קיין שום פאזיטיווע שייכות ניט צום שאפנדיקן וואוקס פון זייער פערזענ־לאכקייט.

דאָרט אבער וואו די טעטיקייט איז ניט קיין ארויפגעצוואונגענע, דאָרט וואו מיר אידענטיפיצירן זיך מיט דעם וואס מיר טוען, וואו מיר פילן אז מיר דארפן אריינלייגן אלץ וואס מיר פארמאָגן אין אונזער ארבעט, וויל זי איז בוכשטעבלאך אונזער לעבן, דאָרט פארקערפערן מיר די גאנצע באגייסטערונג פאר די וויטע צילן אין די נאענטע מיטלען, זיי ווערן א לשמה־זאך. אזוי איז דאס אקטיוויטע לעבן וואו די פארגעשטעלטע דערגרייכונג איז קיינמאל ניט גלייך צו דער פארווירקלאכטער. פונקט ווי דער מענטש וואס פארלאנגט איז ניט אויף יערן פונקט גלייך צום מענטשן (מעג עס זיין ער אליין) וואס רעאליזירט. דאס רעאליזירטע האט שוין דורכגעמאכט א פראצעס וואס האט געענדערטע אלץ און אלעמען וואס זענען אין דעם פראצעס פארווויקלט, בעת דאס קען ניט געזאגט ווערן ווען דעם פארלאנגטן. דאָ ליגט דער אונטערשיד צווישן צוויי מאמענטן אין לעבן פון פסיכאפיזישן ארגאניזם, וואס אין יעדן פון זיי ארבעט זיך אויס אין זיינע אינטערעסן אן אנדער צענטער און אן אנדער פערפעריע.

לעבן אונזערם איז סוף כל סוף איין גרויסער אלץ־ארומנעמער־דיקער פּראָצעס פון לערנען. דעריבער, צו זאָגן אז מיר זענען שאַפעריש הייסט בלויז צו זאָגן אז מיר זענען מענטשן און לעבן אין א מענטשלאכער געזעלשאפט. צווישן קינדהייט און דערוואקסנקייט זענען פאַראן גרויסע אונטערשידן, אָבער ביי קיין באשעפעניש, וואו עס איז בכלל פאַראן א קינדהייט, זענען די אונטערשידן ניט אזוי אומגעהייער גרוים און וויכטיק ווי ביי מענטשן, דער דערוואקסענער מענטש מיט'ן גאנצן אוצר פון פאַרשידנארטיקע מאַניפעסטאַציעס וואָס דערוואקסנקייט ברענגט מיט זיך, איז דער וואונדערלאכסטער פּראָדוקט פון דער שטענדיקער מענטשלאכער שאפערישקייט.

פאַרענטפערט דער דאָזיקער בליק אלע אייגצלהייטן פון'ם שאפנדיקן מאַמענט? באין אופן ניט. ספעציעל ווארפט זיך דאָ אין די אויגן די פראגע ווען פאַרשידענע מדרגות פון שאפן, וואָס ווערט זיכער ניט פאַרענטפערט. באמת, פאַרוואָס זאָל איין מענטש שאפן אזא נייעם סינטעז צווישן די עלעמענטן פון א נייער לאגע פלוס זיך אליין, אז ער ווערט א הילף און א טרייסט פאר אלעמען, בעת אן אנדערער האָט קוים א מעגלאכקייט זיך אליין צו ראטעווען? פון'ם אידיאָט ביז'ן גאון זענען פאַראן מיליאסן מדרגות. ווי אזוי דערקלערט מען זיי? פאַרוואָס געפינען מיר ביים זעלביקן מענטשן די העכסטע פייאיקייט אין אייַן ריכטונג און די קלענסטע אין אן אנדער ריכטונג? אָנגעגענומען אז מענטשלאכע פייאיקייט איז ניט קיין זאך אין זיך אליין, און קען ניט באטראכט ווערן ווי אפגעריסן פון אירע קאָנקרעטע שייכות'ן אין פאַרבינדונג מיט וועלכע זי שפילט איר ראָלע, אָנגענומען אז דאָס אלץ איז אמת, אָבער אין וואָס באשטייט אָט די באהעפטונג, אדער שייכות־סיסטעם, וואָס רופט זיך פייאיקייט, וואָס מאכט אז איינע זאָל זיין אזוי פאַרשידן פון דער אנדערער? דאָס איז בלי ספק א גוואלטיק וויכטיקע פסיכאָלאגישע פראגע וואָס קען אין איצטיקן צושטאנד פון דער דאָזיקער וויסנשאפט ניט פאַרענטפערט ווערן. מען קען „מעסטן" פייאיקייט וויפיל מען ווייל, אָבער קיינער וויים ניט וואָס ער מעסט. דאָ האָבן מיר צו טאָן מיט שייכות־סיסטעמען, וועלכע

עס איז נאָך דערווייל ניט קלאָר אין וואָס זיי באַשטייען און ווי וויכטיק זיי זענען לגבי די ענדערונגען וואָס קומען תמיד פאָר.

דאָס דאָזיקע בילד פון דער מענשלאַכער פסיכיק דערקלערט די מעגלאַכקייט פון כסדר'דיקע סתירות אין אונזער טבע. נאָך מער, מיר זעען דאָ, אז די סתירות זענען נויטוועגדיק, זיי זענען אומפאַרמיידלאַך. אז א מענטש זאָל זיין א העלד אויפ'ן שלאַכט־פעלד און א מוראַ'דיקער פּחדן אין פריוואַטן לעבן, איז א דער־שיינונג וואָס מיר באגעגענען אין א סך ביאָגראַפיעס פון מיליטע־רישע פירער. אזא סתירה קען אונז קלאָר ווערן נאָר דעמאָלט ווען מיר פאַרשטייען פּחדנות אָדער העלדישקייט ניט ווי אן אָפּ־געוונדערטע אייגנשאַפט וואָס לעבט אויפ'ן אייגענעם חשבון, נאָר ווי עפעס וואָס לעבט, וואַקסט, אַנטוויקעלט זיך אָדער שטאַרבט אין פאַרבינדונג מיט קאָנקרעטע סיטואַציעס; א פּחדן איז א מענטש אין שייכות צו עפעס, און ניט סתם אזוי זיך אן אָפּגעוונדערטע אייגקייט, און דאָס זעלביקע איז אמת בנוגע אלע כתירות וואָס מיר באגעגענען אזוי אָפט אין דער מענטשלאַכער נאַטור.

ב. וואָס הייסט שאַפן?

אָט די שטענדיקע שייכות'ן און ענדערונגען וואָס זענען תמיד מחייב א נייעם צוג אין לעבן — וועלן די טעטיקייט איז א פרייע, וועלן זי ווערט אין אונזער באוואוסטזיין, נאַטירלאַך, בלויז אין אונזער באוואוסטזיין, אלשמה־זאַך, — אָט דאָס איז דער שאַפנדיקער מאָמענט אין מענטשלאַכן לעבן. אין דעם זינען איז יעדער פון אונז א קרעאַטיוו באשעפענש. אלע אונזערע קולטורעלע רייכטימער א דאנק וועלכע מיר פאַרנעמען דעם אויבען אָן אין דער ביאָלאָגישער וועלט, האָבן פון איין זייט געווירקט אז אונזערע קאָנפליקטן זאָלן זיין שארפער און טיפער, און פון דער אנדערער זייט האָבן זיי אונז געגעבן גרעסערע מעגלאַכקייטן בייצוקומען שוועריקייטן, צו רעאַרגאַניזירן אונזע־רע שייכות־סיסטעמען, צו ווערן שאַפעריש. יעדער מאָמענט אינ'ם לעבן־פּראָצעס איז א קרעאַטיווער מאָמענט, און דאָס גאַנצע

צווישן די רעפּראָדוקטיוועַ צעלן — די מענלאַכע ספּערמען און די וויבלאַכע אָווא — הערשט אויך דאָס געזעץ פון באַזונדערקייט און אייגנארטיקייט פון יעדער צעל. עס זענען ניט פּאַראַן קיין צוויי מענלאַכע ספּערמען וואָס זאָל זיין פונקט גלייך; דאָס זעלביקע איז אמת וועגן די וויבלאַכע אָווא. אונטער אזעלכע אומשטענדן איז ניט נאָר קיין וואונדער ניט וואָס מענטשן זענען פאַרשידן, נאָר עס וואָלט געווען דער גרעסטער נס מן השמים וועו עס זאָל ניט זיין אזוי. וועו עס קומט אָבער צו קאָמפּליצירטע פסיכישע אייגנארטיקייטן, כאָטש זייער עקזיסטענץ איז א גאַנץ פאַרשטענדלעכע זאַך, איז אָבער דערווייל כמעט אוממעגלאַך צו זאָגן אין וואָס זיי באַשטייען. דאָס איז אמת וועגן דער פייאיקייט צו פירן א געשעפט, צו שפּילן שאָך, צו געווינען דעם צוטרוי פון מענטשן, צו אָרגאַניזירן א געזעלשאַפט א. א. וו. פונקט וויי וועגן דער פייאיקייט צו זיין א לערער, אָדער א זשורנאַליסט, אָדער א וויסנשאַפטלער, אָדער א פילאָזאָף, אָדער א קינסטלער.

ג. דאָס וויסנשאַפטלאַכע און דאָס קינסטלערישע שאַפן.

צווישן די פאַרשידענע נייאיקייטן וואָס די באַזונדערע פייאיקייטן (ד. ה. מענטשן אין שייכות צו געוויסע פעלדער פון טעטיקייט) ברענגען אַרויס זענען, פאַרשטייט זיך, פאַראַן זייער וויכטיקע אונטערשידן. פון, לאָמיר זאָגן, א נייער קונץ צו רעקלאַמירן סחורות, ביז דער דאַרוויניסטישער טעאָריע, איז א גענואַלטיקער מהלך. אָבער דאָס ענדערט אויף א האָר ניט די עצם פראַגע. וואָס רייבער עס איז די פריַיע טעטיקייט, וואָס טיפער זי רירט אָן די שיכטן פון לעבן, וואָס מער לעבנס־שיכטן זי פאַרקערפערט, און וואָס ברייטער עס איז איר פאַרנעם אויף יערן באַזונדערן שיכט, אלץ שנעלער און עכטער וועט זי זיך פאַרשטעלן אין באַוואוסטזיין וויי א צוועק אין זיך אליין. אזא טעטיקייט לאָזט איבער אין דרויסן פון זיך א רעלאַטיוו באַגרענעצטע צאָל אימפּולסיווע שטראָמען, אזוי וויי א ריזיגע קעסל־גרוב ציט זי אריין אין זיך כמעט יערן אָנקומענדיקן זיגזאג, און באַפאַרבט מיט א געהויבענעם עמיטס־טאָן די גאַנצע פערזענלאַכקייט. וויסנשאַפט און קונסט, למשל, זענען כאַראַקטעריסטישע ביישפילן פון אזעלכע טעטיקייטן.

עס איז דערווייל זייער שווער צו פארשטיין. אבער מיר איז לחלוטין ניט קלאר פארוואס די דאזיקע פראגע זאל אוועקגעשטעלט ווערן, מיט אזא איינגעשפארטקייט, ווי א ספעציעלע קונסט פראגע. דער אמת איז אז די פארשידענע גראדאציעס אין שאפן קונסט אדער וויסנשאפט וווייזן ניט ארויס קיין שום גרעסערע שוועריקייטן ווי ענלאכע גראדאציעס אויף יעדן איינציקן פעלד פון לעבן, וואס איז, ווי שוין דערמאנט, פול פון ברענ צו ברענ מיט שאפנדיקע מאמענטן. נאך מער, איך קען באין אופן ניט איינזען פארוואס זאל — פסיכאלאגיש גערעדט — דער גאון זיין א הארבערער פראבלעם איידער דער אידיאט. און וואס עפעס מכח דעם אזוי גערופענעם דורכשניטלאכן מענטשן? אים האלט מען שוין פאר פארשטענדלאך, ווייל ער איז דער אויסגאנג פונקט, ער שאפט די נארם, אבער אין דער אמת'ן וויים מען וועגן אים — אין דעם פרט — פונקט אזוי פיל וויפיל מען וויים וועגן שעקספירן. צו ענטפערן אויף א רעטעניש און צו שרייבן א דראמע, ביידע זענען שאפנדיקע מאמענטן — ווי גרויס עס זאל ניט זיין דער חילוק צווישן זיי — אבער די אויסנעמלאכקייט פונ'ם צווייטן פארשטעלט די פראבלעם פֿונ'ם ערשטן. עס וואלט נאר ניט געווען קיין געוואגטקייט פון א פסיכאלאג ווען ער זאל זאגן: דערקלער מיר אין וואס עס באשטייט די פייאיקייט צו פארענטפערן א רעטעניש, וועל איך דיר דערקלערן דעם גרעסטן קינסטלערישן גאון.

אז פייאיקייטן זענען פארשידן בא פארשידענע מענטשן — אפילו בא חיות — איז שוין לאנג באמערקט געוואָרן. פלאטאנ'ס רעפובליק איז אייגנטלאך געבויט אויפ'ן דאזיקן געדאנק. עס איז אויך פארשטענדלאך פארוואס דאס איז אזוי. די סביבה פון איין מענטשן איז קיינמאל ניט גלייך צו דער סביבה פון א צווייטן, מעג עס אפילו זיין צווי קינדער אין זעלביקן הויז. אפילו וועגן צוויי קינדער פון זעלביקן עלטער און אין דער זעלביקער פאמיליע, א צווילינג, קען מען ניט זאגן אז ביידע ווערן ארומגערינגלט פון פונקט דער זעלביקער סביבה. דער געבוי פון איין מענטשן איז קיינמאל ניט גלייך צום געבוי פון א צווייטן. יעדער פון אונז האט נעווייסע אייגענע, אייגנארטיקע שטריכן אין זיין אנאטאמיע.

שלום, אז די באוועגונגען פון דער לבנה שטעלן מיט זיך פאר א געוויסן אופן פון פאלן. די לבנה, חייסט עס, האלט אין איין פאלן, נאר וואס זשע דען? עס איז פאראן נאך א כה וואס טרייבט זי אין א גלייכער ליניע. זי קען דעריבער ניט פאלן צו דער ערד ווייל „מען שטופט זי" אוועק פון איר; זי קען ניט לויפן אין א גלייכער ליניע, ווייל די ערד ציט זי צו זיך, איז דער פועל יוצא אז זי דרייט זיך רונד ארום דעם ערד. דא האט ניוטאן פאר זיך געהאט פארטיקע זאכן און זייערע באוועגונגען, אבער ער האט געוואלט אויסגעפינען די שייכות'ן צווישן זיי, און דאס האט ער דערגרייכט מיט זיין וויסנשאפטלאכער שאפערישקייט. פונקט פארקערט קומט עס פאר באם קינסטלער, אין אונזער פאל באם העכערן (ליטעראריש) פילא־מיטישן קינסטלער. דער וויסנשאפטלער הייבט אן מיט זאכן און באוועגונגען כדי צו דערגרייכן די שייכות'ן, דער קינסטלער הייבט אן מיט שייכות'ן כדי צו דערגרייכן זאכן (מענטשן) און באוועגונגען (געשעענישן). שייכות'ן אין מענטשלאכן לעבן זענען שטי־מונגען, געפילן, אדער אידייען, וואס זענען סוף כל סוף קאמפלעקסן פון עמאציאנעלע שייכות'ן. דער קינסטלער געפינט זיין אויסנאנג־פונקט אין ליבע, האס, געוויסן, כבוד, און די קאמפליקאציעס וואס דריקן אוים אויפ'ן בעסטן אופן אט די אלע מענטשלאכע שייכות'ן. דער דערציילער זעט פאר זיך קודם כל ניט קיין פיקסירטע זאך, נאר דעם לויף, די שטראמיקע קאנטורן, דעם שוואונג פונ'ם זיגזאג. דער וויסנשאפטלער הייבט אן מיט'ן רוימלאכן, דער דער־ציילער — מיט'ן צייטלאכן. עס איז כאראקטעריסטיש אז וועג א וויסנשאפטלער גייט לאנג נענוג, און ווייט נענוג, אויף זיין וועג, נעמט ער אן א מער פארגייסטיקטן טאן, ער האט א טענדענץ זיך אוועקצוריסן פון דער פיקסירטער לאבאראטאריע וועלט, ער ענדיקט, חייסט עס, דארט וואו דער קינסטלער הייבט אן. דאס ווייזט בשום אופן ניט אן אויף קיין קוואליטאטיווע אונטערשיד־אינ'ם כאראקטער פון די שאפנדיקע מאמענטן בא די צוויי סארטן טעטיקייט, עס ווייזט בלויז אן אויף א פארשידנקייט אינ'ם צו־גאנג צום לעבן — יעדער פון וועלכע איז פונקט אזוי נרויס און פונקט אזוי וויכטיק און פונקט אזוי נייטיק — און ממילא האבן

פונדעסטוועגן מוז מען מודה זיין אז מיר זענען אלע געוואוינט אָפּצושאַצן געשאפענע ווערטן פון גאָר אן אַנדער שטאַנדפונקט. לאָמיר זיך דאָ אָפּשטעלן אויף געוויסע אונטערשידן צווישן קונסט און וויסנשאפט וועלן מיר אפשר איינזען פארוואָס די קינסטלערישע שאפערישקייט האָט אַרום זיך עפעס א חוך פון א ספעציעלן מיסטעריעזן וואונדער, עפעס א "האָר און נעגל" קוריאָזיטעט, וואָס מען געפינט ניט אין אַנדערע פעלן. עס איז מיר שוין אויס־געקומען צענדליקע מאל צו לייענען אז א קינסטלער באטייליקט זיך, דורך זיין קונסט, "אין די מעשה בראשית פון דער וועלט", בעת עס לייגט זיך גאָר ניט אויפן שכל אז א וויסנשאפטלער זאָל אריינשטעלן זיין פּאָרם פון שאפן אין דער רעם פון אזא קינדישער געטלאכקייט, פארוואָס?

קודם כל וואַרפט זיך אין די אויגן דער פשוט'ער אונטערשיד וואָס בעת וויסנשאפט האָט צו טאָן מיט א נייטראַלער, אין דרויסן אַווקגעשטעלטער וועלט, ד. ה. א וועלט וואָס מיר מוזן אָפּריכטן פון אונזער גאַנצן געפילס־לעבן כדי זי זאל קענען וועלן אן אָביעקט פאר וויסנשאפטלאכע פארשונגען, דרינגט אָבער דער קינסטלער אריין אין דער סאמע טיפענישע פון מענטשלאכע עמאָציעס. דער קינסטלער איז אונז דעריבער נענטער, דירעקטער. דאָס צווינגט אונז זיך צו פארגלייכן מיט אים אין שייכות צו זיין קונסט וואָס איז אונז אזוי ליב און אייגן. אָבער וען מיר קומען צו פארגלייכן זען מיר דעם געוואַלטיקן חילוק, און מיר ווערן נבהל ונשתומם. אָבער דאָס איז ווייט ניט אלץ.וואָרים מיר וויסן דאָך אז דער קינסטלער פילט אליין אויך אז זיין ספעציעלע באַאַבטקייט איז פון גאָר א העכערן סאָרט, מיט וועלכע אלע איבעריקע באַאַבטקייטן בא מענטשן קענען זיך ניט פארגלייכן. פארוואָס?

מיר האָבן שוין אָנגעוויזן אז דער וויסנשאפטלער ארבעט אונטער'ן שיין פון א נייטראַלער דרויסנדיקער וועלט, פון זאכן, און זיין עובדא איז אויסצוגעפינען די געהעריקע שייכות'ן צווישן זיי. ניוטאן, למשל, האָט געזען די לבנה אויפן הימל פונקט ווי מיר אלע. אָבער וואָס מער ער האָט זיך צוגעקוקט צו איר, אלץ מער איז זי אים געוואָרן אומפארשטענדליך. ביז ער איז געקומען צום

אָפּעראַציעס פון זיין משפחה. שפּילן א פּיל קלענערע ראָלע ווי דער געדאַנק אז זיי זענען געווען איינגעפונדעוועטע אין פּוילן און זיי האָבן געלעבט אָפּגעזונדערט און זענען געווען צונויפגעהאָפּטן צווישן זיך אויף א מערקווירדיקן אופן. אָבער גראָד דאָס וויכטיקסטע ווערט אין די זאַצן גופא ניט דערמאָנט. דאָס איז דער געוואַלטיקער כח פון שפּראַך, און דאָס איז א ספּעציעלער שאַפונגסעלעמענט פון׳ם קינסטלער־דערציילער. די ענדערונגען וואָס קומען פאָר אינ׳ם קינסטלערס פּערזענלאַכקייט צוליב זיין אייגענער פּילאָמיטישער טעטיקייט רופן ארויס די נייטיקייט פון א כאַראַקטעריסטישער שפּראַכלאַכער שאַפּעריש קייט, וואָס מאַכט רייכער און פּילזייטיקער די פּילאָמיטישע סביבה. איך זע דעריבער ניט איין קיין גערעכטיקייט אין קאַנטאָרס באהויפּטונג, אז „בעת אין די דערפּינדעריש ע טעטיקייטן ווערט די אַרבעט אָנגעפירט קודם כל צוליב אריינברענגען א נייטיקע אָדער פּאַרלאַנגטע ענדערונג אין דער סביבה, איז דער הויפּט מאָטיוו אין די קרעאַטיווע טעטיקייטן דורכצופירן א פּריוואַטן צוועק און אן אויפּפאַסונג פון׳ם אינדיווידואום.“ *) אין ביידע פאַלן איז פּאַראַן א קנאַפּע נפקא מינה בנוגע „פּריוואַטקייט“, און די פּילאָמיטישע סביבה איז ניט וויניקער א טייל פון אונזער לעבנס־סביבה ווי די סביבה פון געשעענישן.

ד. פּאָרם פון אינהאַלט.

און וויל מיר זענען געצוואונגען אין דער דערציילערישער טעטיקייט זיך אָפּצושטעלן אויף שפּראַך, ד. ה. אָפּצורייסן דאָס ווארט פון דער זאַך מיט וועלכער עס איז תמיד פאַרבונדן (אין דעם פּרט איז דאָס זעלביקע אמת בנוגע קלאַנג, פּאַרב, שטיין, א. א. וו.), ווערט אין ליטעראַטור אזוי נייטיק צו רעדן וועגן פּאָרם און אינהאַלט. עס איז מערקווירדיק אז על פּי רוב, וועז מען רעדט וועגן פּאָרם און אינהאַלט, קומט מען צום שלום אז זיי זענען ביידע די זעלביקע זאַך. מען פּילט אז דער אונטערשיד צווישן זיי פּאַר־

*) Principles of Psychology, J. R. Cantor, 1924, 115, 116.

מיר אויך דעם זעלביקן אונטערשיד אין די רעזולטאטן. מיט אנדערע ווערטער וועט עס היסן אז מיר האבן א וויסנשאפט וויי מיר לעבן ווי מענטשן אין דער וועלט; מיר האבן א קונסט וויי מיר לעבן אין דער וועלט ווי מענטשן.

אבער דער קינסטלער האט צו טאן מיט עפעס וואס איז נענטער צום תוך פון אונזערע איבערלעבונגען; עס איז דירעקטער און ממילא אויך טונקעלער. עס איז אנונג, עס האט צו טאן מיט א בליץ־ארטיקן ארומכאפן, ניט מיט אנטאפן, עס רייסט זיך צום זיגזאג פון מענטשן, ניט צו דער ליניע פון זאכן. דאס אליין וואלט שוין גענוג געווען אז קינסטלער זאלן זיין ארומגערינגלט מיט מער מיסטעריעזקייט ווי יעדע אנדערע שאפנדיקע פערזענלאכקייט. עס איז אבער פאראן נאך א פאקטאר: די שפראך, וואס ווארפט גאר אן אייגנארטיק ליכט אויפ'ן דאזיקן ענין. שפראך האט א טבע אז זי „רינט ארויבער" איבער'ן בוכשטעבלאכן טייטש פון די ווערטער. דער וויסנשאפטלער פילט זיך געצוואונגען צו באנוצן א „טרוקענע" שפראך, וויל אט דאס „אריבערינען" צעשטערט די פינקטלאכקייט פון די פאקטן אין וועלכע ער איז קודם כל פארינטערעסירט. דער ליטעראריש־ער קינסטלער, אפילו בעת ער זוכט איבערצוגעבן געשעענישן, נוצט אויס מיט אלע זיינע כחות די פליסיקייט און אומבאשטימטקייט פון שפראך, כדי די באוועגונג זאל ניט פאר־שטעלט ווערן פון דער זאך. לאמיר נעמען א ביישפיל פון אפאטאשו'ס ראמאן „די פוילישע וועלדער":

„מרדכי, זיין טאטע, זיין זיידע, זיין עלטער־זיידע, ביז דעם זעקסטן דור, זענען אלע געבוירן געווארן אין די ליפאווצער וועלדער, חתונה געהאט צווישן זיך און געלעבט משפחה־וויז. יערן חנוכה זענען זיי זיך צונויפגעפארן צום עלטסטן פון דער משפחה און זיך גע'חשבונ'ט",

ווען איר טראכט זיך אריין אין די פאקטן וואס ווערן דא דערמאנט, זעט איר אז זיי קענען זיך לחלוטין ניט פארגלייכן אין וויכטיקייט מיט אנדערע מאמענטן וואס דער דאזיקער פאראגראף איז אין זיך כולל, מיט דעם, הייסט עס, וואס דא „רינט אריבער". דער געבורט פלאץ פון מרדכי'ס אבות, אדער די אריטמעטישע

צופעליקע מאַניפעסטאַציעס, דערפּאָר איז ער דער אינהאַלט. פּאָרם און אינהאַלט זענען וועכטער וואָס דריקן אויס אונזער מאָמענטאַלן שטאַנדפּונקט און ניט קיין אייביקע זאַכן.

איך האָב געבראַכט א ביישפּיל פון א פּיזישער זאַך כדי מיר זאָלן לייכטער קענען אינזען דעם אויסנעדריקטן אמת. אָבער די זעלביקע דעפּיניציע קען פונקט אזוי אָנגעוואַנדט ווערן אויף קינסטלערישע ווערטן. לאָמיר בייטן די פּאָרם פון אָפּאטאָשו׳ס ערשטן זאַץ פונ׳ם פריער ציטירטן פּאַראַגראַף און אויף אזא׳ן אופן אויספרובירן די ריכטיקייט פון דער דעפּיניציע: „אין די לעצטע וועלדער זענען געבוירן געוואָרן אלע, מרדכי, זיין מאַטע, זיין זיידע, זיין עלטער־זיידע, ביז׳ן זעקסטן דור.“ וועו איך וואָלט אַראָפּגענומען אדער צוגענעבן א וואָרט, וואָלט איך אויך שוין דערמיט אלײן געביטן ניט בלויז די פּאָרם נאָר אויך דעם אינהאַלט פון זאַץ. וויל יעדעם וואָרט אין זיך אלײן ווערט באטראַכט ווי א גאַנצקייט, בלויז דער זאַץ האָט טיילן. ממילא וועו איך מאַך אן אַנדער אַראַנזשירונג פון די טיילן האָב איך בלויז געביטן די פּאָרם. ניט דעם אינהאַלט. לאָמיר אָבער אָננעמען אז איך באטראַכט מרדכי׳ן, למשל, אָפּגעזונדערט פון אלעמען, און קום צום שלום אז מרדכי, דער נאָמען, איז ניט די זעלביקע זאַך ווי מרדכי דער מענטש; עס איז בלויז א נאָמען, ד. ה. אין א געוויסן זינען, בלויז א טיל פונ׳ם מענטשן. אזא שלום איז א גאַנץ שכל׳דיקער און קיינער ווערט צו מיר קיין טענות ניט האָבן דערפּאָר (סיידן אפשר א מיסטיש־געשטימטע נאטור וואָס קען איינזען אז אָפּאָטאָשו׳ס העלד האָט עפּעס א געהיימע שייכות צום קלאַנג „מרדכי“). איז לאָמיר זאָגן אז איך וויל אָנרופן דעם דאָזיקן מענטשן ניט מרדכי, נאָר הלל, דעמאָלט וועט עס היסן אז איך האָב געביטן בלויז די פּאָרם און ניט דעם אינהאַלט, וואָרים דער מענטש, וואָס איז איצט געוואָרן מיין עלטער־טאַרע גאַנצקייט, בלייבט דאָך ווי געווען. וועו איך וואָלט אָבער אזא ענדערונג אריינגעבראַכט אינ׳ם ציטירטן זאַץ, וואָלט עס געהיסן אז איך בייט דעם אינהאַלט, ניט די פּאָרם. פון שטאַנדפּונקט פונ׳ם זאַץ איז מרדכי אן עלטענטאַרע אייגקייט, פון שטאַנדפּונקט פונ׳ם מענטשן איז ער בלויז א נאָמען, א טיל.

שווינדט, וואָס מער מען טראכט זיך אריין אין דעם ענין. פארוואָס דאָס איז אזוי וועט קלאָר ווערן וען מיר וועלן אביסל אנאליזירן די דאָזיקע צוויי באגריפן.

אין א סך פון אונזערע היימען איז פאראן אזא שטיקל מעבל וואָס מען רופט „דעוונפאָרט", דאָס איז אזא זאך וואָס אז מען וויל איז עס א קאנאפּע, און אז מען וויל איז עס א בעט. די טיילן פון׳ם דעוונפאָרט זענען אלע מאל די זעלביקע, מען דארף נאָר ניט ארָפּנעמען אָדער צוגעבן בעת מען פארוואנדלט די קאנאפּע אין א בעט, אָדער פארקערט. די פארוואנדלונג פאָדערט בלויז אז מען זאָל די טיילן אנדערש צונויפשטעלן, מען זאָל מאכן א נייע אראנזשירונג פון די באזונדערע חלקים, און שאפן נייע שייכות׳ן צווישן זיי. אינ׳ם דעוונפאָרט קענען אָט די שייכות׳ן ווערן קאנאפּע־שייכות׳ן, אָדער בעט־שייכות׳ן, ווי מען וויל. די קאנאפּע איז א געוויסע פאָרם פון׳ם דעוונפאָרט, דאָס בעט איז אן אנדער פאָרם פון דער זעלביקער זאך. דער דעוונפאָרט גופא איז דער „אינהאלט", וואָס האָט צווישן פארמען. אָבער וען איר נעמט אוועק די קאנאפּע מיט׳ן בעט פון׳ם דעוונפאָרט, בלייבט דאָך פון אים נאָר ניט איבער, היינט אין וועלכן זינען איז ער דער „אינהאלט"? דא זענען מיר אז אינהאלט אין פארם זענען די זעלביקע זאך, עם וועגדט זיך נאָר פון וועלכן שטאנדפונקט מיר קוקן. וען מיר קוקן אויף א זאך פון שטאנדפונקט פון דער אראנזשירונג פון אירע טיילן, ד. ה. וען מיר האלטן ניט אירע טיילן פאר אייביק־איינגעשטעלטע, פעסטע, נאָר ווי א צופעליקע אראנזשירונג וואָס קען געביטן ווערן, דעמאָלט רעדן מיר וועגן „פארם", וען מיר באטראכטן אָבער די זאך ווי אן אומאנאליזירבארע גאנצקייט, וען מיר פארגעסן אין גאנצן אז זי האָט טיילן וואָס זענען אראנזשירט אויף א געוויסן אופן, נאָר האלטן אז זי איז אן איין אייניציק אינסל אין דער וועלט, דעמאָלט רעדן מיר וועגן „אינהאלט". דער דעוונפאָרט, איז אייגנטלאָך גאָר ניט, בעת מיר נעמען פון אים אוועק די קאנאפּע־זייט, אָדער די בעט־זייט, דער דעוונפאָרט איז בלויז א באקוועמער וועגד־פונקט פאר אונזער באוואוסטזיין, אָבער בעת מיר רעדן וועגן אים פאסן מיר אים אויף אבסטראקט ווי א שטענדיקער, גאנצער, אייני־הייטלאכער „עפעס" פון וועלכן קאנאפּע און בעט זענען בלויז

רישקייט זאָל ווערן ארומגעהילט מיט נאָך מער מיסטעריעזקייט און העכער־וועלטיקייט.

ה. די שייכות צווישן שאַפן און גענישן.

און אויב אין דעם פּרט איז פּראָן א פולע הסכמה צווישן שאַפער און גענישער, קומט עס דערפון וואָס די ביידע — דער אמאָליקער דערציילער און הערער, דער היינטיקער שרייבער און לייענער — האָבן א זייער נאָענטע שייכות צווישן זיך, זיי זענען פאקטיש צוויי זייטן פון א העכערער, אלעמיינער שאַפערישקייט.

דער אינדרוק פון א פּאסיוון לייענער נעמט זיך קודם כל דערפון וואָס מיר האלטן דאָס אויפנעמען געדאנקען בכלל פאר א פּאסיוון מאַמענט אין מענטשלעכן לעבן. דער אייניציקער אקטיווער מענטש בא א לעקציע, למשל, איז, האלטן מיר, דער לעקטאָר. ער רעדט, מאַכט פּארשידענע זשעסטן, וויקלט פּאַנאַנדער געדאנקען און „גיט זיי איבער" זיינע צוהערער. די צוהערער, ווידער, דערפון בלויז האָבן אָפּענע קעפּ כדי דעם לעקטאָרס געדאנקען זאָלן זיך קענען אהין אריינגיסן. אָט אזא מין פּאסיוויער צוהערער איז פּאקטיש א פּסיכאָלאָגישע אוממעגלעכקייט. אויב דער גאַנצער פּראָצעס פון „איבערגעבן" געדאנקען וואָלט באשטאנען בלויז אין אויסדריקן זיי מיט ווערטער, פּאַרוואָס זאָל זיין א חילוק צווישן קינדער און דערוואַקסענע, אָדער צווישן געבילדעטע און עמי הארצים? דער עם הארץ הערט דאָך די לעקציע פונקט ווי דער געבילדעטער, זיין אויפמערקזאמקייט איז אויך פונקט אזוי גרויס, ד. ה. זיין קאָפּ איז פונקט אזוי אָפן און גרייט מען זאָל אהין אריינגיסן געדאנקען, פּאַרוואָס זשע איז אים שווער צו פּארשטיין? אין וואָס באשטייט אין אלגעמיין דער פּראָצעס פון פּארשטיין, אויב עס פּאָדערט זיך פונ'ם צוהערער בלויז רויקייט און פּאסיוויטעט? און פון וואַנען נעמט זיך אוא פּאר'כשופ'טע גבורה צו ווערטער אז זיי זאָלן פּאר־פּאקן אין זיך געדאנקען און אזוי, פּארפּאקטערהייט, זיך איבערגעבן צו אן אנדערן, וואָס האָט צו די דאָזיקע געדאנקען א קנאפּע שייכות? און ווען יענער נעמט בלויז אויף די ווערטער־קלאַנגען זאָל ער, נאָר ניט טוענדיק, — ער דארף אפילו ניט אויספּאקן די שפּראכלאכע

לאָמיר אָבער ניט פאַרגעסן אז איך וואָלט קיינמאָל ניט געקענט רעאַראַנזשירן אָפּאַטאָשו׳ס זאַץ, וועו איך זאָל אים לכתחילה ניט אויפפאַסן ווי א זאַץ, ד. ה. וועו איך זאָל דאַרט ניט אָפּטיילן די שפּראַך פון׳ם לעבעריקן פּאָקט. נעמט א פּראָסטן, אומנעבילדעטן מענטשן פון גאַס אוו פּרובירט אים דערקלערן וואָס עס איז אַווינם א זאַץ, וועט איר זען וואָסערע שוועריקייטן איר וועט האָבן. יענער איז ניט געוואוינט אָפּצוטיילן די שפּראַך פון דער זאַך. בא אים איז צווישן שפּראַך אוו געשעעניש פאַראַן ניט קיין שלייף, נאָר א פעם־טער קנופּ, וואָס ער קען ניט אַזוי לייכט פאַנאַנדערנעמען. בא מיר אָבער, אַזוי שנעל ווי איך האָב דערזען בא אָפּאַטאָשו׳ן ניט בלויז אַן ענין וועגן וועלכער ער רעדט, נאָר א זאַץ, האָב איך שוין ממילא אַוועקגעשטעלט די שפּראַך ווי אַן אָפּגעזונדערטע טיילן, די שפּראַך האָט בא מיר פאַרלוירן איר נאַטירלאַכע גאַנצקייט אוו איז שוין לייכט ווידער פאַנאַנדערגעפאַלן אויף קלענערע טיילן, זי איז, מיט איין וואָרט, געוואָרן פּאָרם.

די דאָזיקע געדאַנקען וועגן פּאָרם אוו אינהאַלט באווייזן אז א זאַך איז קיינמאָל ניט גלייך צו דער סומע פון אירע טיילן, נאָר צו דער סומע פון אירע טיילן פלוס די שייכות׳ן וואָס וועו׳ן געשאַפן אין דער אַראַנזשירונג. וואָרים ניט די טיילן נאָר די אַראַנזשירונג קען מאַכן אז פון א קאַנאַפּע זאָל וועו׳ן א בעט, אָדער אז דער עפעקט פון א זאַץ זאָל שטאַרק געשעדיקט וועו׳ן, פונקט ווי איך האָב עס געטאָן מיט׳ן אומשולדיקן אָפּאַטאָשו׳ן.

דער שפּראַך־קינסטלער איז תמיד געצוואונגען זיך צו ריכטן פון אינהאַלט צו פּאָרם, צום צונויפשטעלן, איבערשטעלן, אונטער־שטרייכן אוו פאַרדרוקן אין א ווינקל. ער פילט דעם כח ניט בלויז פונ׳ם אינהאַלטלאכן „עפעס״, נאָר דערהויפּט פון דער פאָרמאַלער אַראַנזשירונג פון וואָרט־פאָרמען. דאָס ווירקט ער זאָל זיך פילן אין דער ספערע פון עפעס אומהיימישס, פון מאָדנע אומדירעקט־ווירקנדיקע, געהיימע כחות, אוו דאָס גיט זיין שאַפערישקייט איר ספעציעלן פאר׳כשופ׳טן טאָן. דער פאָקט וואָס אין פאָעזיע איז די ראָלע פון וואָרט־פאָרמען נאָך גרעסער ווי אין פּראָזע, איז בלי ספק איינס פון די וויכטיקסטע סבות פאַרוואָס די פאָעטישע שאפע־

די שייכות צווישן שרייבער און לייענער, אַדער צווישן לִיטעראַרישן שאַפן און געניסן, האָט אי אַ טיפערן אי אַ ברייטערן פּאַרנעם. דאָס האָבן שוין אַ סך שרייבער באַמערקט, כאָטש די באַמערקונג איז על פּי רוב געקומען מצד מענטשן וואָס זייער עובדא איז ניט צו אַנאַליזירן אַוועקצע פּראָצעסן. עס קומט עפּעס אויס אַז יעדע אמת'ע פּאַרטיפונג אינ'ם לִיטעראַרישן אויסדרוק פון פּילאָסאָפיטישן לעבן פירט צום גרעאַנק — מעג ער זיין ווי טונקל, מעג ער זיין בלויז אין אַ מין געפיל פּאָרם — אַז דאָס גענִיסן פּאַרמאָגט אין זיך עפּעס שאַפנדיקס. אין אונזער אידישער לִיטעראַטור האָט ש. ניגער פּאַרטיידיקט דעם דאָזיקן גרעאַנק בא אַ סך געלעגנהייטן. ניגער רעדט וועגן דעם לייענער ווי אַ „מיטשאַפער", און דאָס איז טאַקע אין פולן הסכם מיט דער פּסיכאָאַנאַליזירט אויפּפאַסונג וועגן דעם פּראָצעס פון אויפנעמען גרעאַנקען בכלל.

פּאַראַן אַ ספּעציעלער אומשטאַנד אין לִיטעראַטור וואָס איז באזונדערס וויכטיק בעת מיר האַלטן בא דעם ענין. איך האָב אין זינען דעם פּאַקט וואָס פּונ'ם אמאָליקן דערציִילער און צוהערער איז היינט געוואָרן אַ שרייבער און אַ לייענער. די אַנטוויקלונג פון שריפט האָט געשאַפן אַן אומגעהייער רייכע און פילזייטיקע טעכניק אין פילאָמיטישן אויסדרוק, האָט פּראָפּעסיאָנאַליזירט די פילאָמיטישע טעטיקייט און דערמיט שטאַרק באגרענעצט אין צאָל דעם דערציִילער־קלאַס. דער בעסטער דערציִילער איז געוואָרן דער אייניציקער דערציִילער, וויִיל די געוואַלטיקע צוגעגרייטקייט וואָס די דאָזיקע ארבעט האָט אָנגענהויבן צו פּאָדערן, האָט ארויסגערופן אַ צוריקגעהאַלטנקייט בא מענטשן וואָס זענען ניט אין דער פּראָפעסיע. אין פילאָמיטישן שאַפן איז דעריבער אַן אַ שיעור פּאַרשטאַרקט און פּאַרשאַרפט געוואָרן דאָס לשמה־באַוואוסטזיין, כאָטש דאָ וואָלט אַזאַ פּראָצעס געדאַרפט אָנקומען זייער שוער, וויִיל דער שאַפער שעפּט דאָך כסדר זיין יניקה פון בריִיטערן לעבן. אויף אַזאַ'ן אופן איז די וויִיטערע לעבנס־שייכות פון דער מעשה כמעט אין גאַנצן איבערגעגאַנגען צום מאַמענט פון געניסן. מיר זעען טאַקע אַז אין דער אַנטוויקלונג פון דער פּרימיטיווער צו דער ציוויליזירטער פילאָמיטישער טעטיקייט, פּאַרשווינדט אַלץ מער

פעקלאך, — גלייך אויבזען וואס אין א פרעמדן קאפ איז פארגעקומען ?

דער אמת איז אז ווען דער צוהערער זאל נאר ניט טאן וואלט ער קיין שום מעגלאכקייט ניט געהאט צו פארשטיין. פארשטיין הייסט דורכגיין אין געדאנק דאס וואס דער לעקטאר האט בלויז סטימולירט. די געהערטע ווערטער וועקן אויף איבערלעבונגען, וואס דער צוהערער דארף ארגאניזירן, סיסטעמאטיזירן, צוועקשטעלן אין דער געהעריקער שייכות, און ערשט דעמאלט, וען דאס אלץ געלינגט, זאגט דער צוהערער: „איך האב פארשטאנען". געדאנקען קען מען ניט „איבערגעבן" און מען קען זיי ניט „נעמען". וועו מיר באנוצן אזעלכע ווערטער ווי „געבן" און „נעמען" בנוגע געדאנקען, זענען דאס טערמינען פון דער פיזישער וועלט וואס מיר פילן זיך אפט געצוואונגען אנצוואוענדן אויף גייסטיקע טעטיקייטן. פונקט ווי מיר זאגן אז געפילן „הייבן זיך", אדער א „נידעריקע" מאראל, אדער „גראבע" מאניערן, א. א. וו. „צוויישן רויע שפייז־מאטעריאלן און געזונטע מוסקולן צו ארבעטן איז פארן א לאנגער פראצעס פון ארגאנישן אויפבוי. צווישן די רויע מאטעריאלן פון וויסן און דער גייסטיקער גרייטקייט זיי צו באנוצן איז פארן אן ענלאכער קאמפליצירטער פראצעס פון אפקלייבן און ארגאניזירן". *) א פאסיוואר צוהערער איז פונקט ווי מען זאל זאגן א טויבער צוהערער. אויפמערקזאם הערן אויסגעדריקטע געדאנקען הייסט עפעס טאן, הייסט האלטן דעם גאנצן אקטיוון פסיכישן אפפאראט אריענטירט אין דער ריכטונג פון דער לעבנס־טייל וואס די געהערטע ווערטער סטימולירן. פארשטיין הייסט פיל מער ווי כאפן א געדאנק; עס איז אן ענדערונג אין דער פערזענלאכקייט; עס איז — א חוץ א סך אנדערע זאכן — א פערזענלאכע דערגרייכונג, וואס טראגט אין זיך צוקונפטיקע קאנסעקווענצן; עס איז, מיט איין וואָרט, א שאפנדיקער מאמענט אין לעבן.

---

*) What Is Education? E. C. Moore, 1915, 26.

זע אויך

Reading As Reasoning, E. L. Thorndike, Jour. Educ. Psych., June, 1917.

צו דער פראגע ניט פון דער גענויסערישער נאר פון דער שאפערישער זייט. מיר וועלן זיך צום ערשטן צוקוקן ווי אזוי קינדער שאפן. דא איז דער גאנצער ענין בולט'ער און פשוט'ער.

אין פינפטן קאפיטל איז מיר אויסגעקומען איבערצוגעבן עטלאכע מעשות פון א מיידעלע. אזוי ווי צו איר האָב איך זייער א נאענטע שייכות, האָב איך דעריבער געהאט גוטע געלעגנהייטן ניט בלויז צו פארשרייבן אירע מעשות, נאר אויך צו באאכטן זי אין מאמענט פון שאפן. אפט מאל, איידער זי האָט מיר דערציילט איר מעשה, פלעגט זי זיך אוועקלייגן אויף דער קאנאפע און זאגן: „איך וועל צום ערשטן טראכטן, דערנאך וועל איך דיר דערציילן א מעשה". דאס איז געווען א ריין נאכגעמאכטע האנדלונג פון דעם וואס זי האָט געזען בא דערוואקסענע. איז די מעשה וואס זי האָט מיר שפעטער דערציילט געווען א רעזולטאט פונ'ם פריערדיקן טראכטן? לחלוטין ניט. וואָרים ווען זי פלעגט פארטיק ווערן מיט'ן „טראכטן"פלעג איך בא איר גלייך פרעגן: וועגן וואס ווילסטו מיר דערציילן, מרים? אבער מרים האָט מיר אין אזעלכע פאלן געקענט העכסטנס זאגן: איך וויל דיר דערציילן וועגן א מיידעלע, א אינגעלע, א הינטעלע, א. ד. ג. ניט מער ווי א נאמען פון א זאך. און גאנץ אפט פלעגט זי אפילו דאס אויך ניט קענען זאגן: „איך וועל דערציילן וועל איך וויסן", אדער זי פלעגט ענטפערן גאנץ פשוט: „איך וויים ניט". די מעשה האָט זיך בא איר תמיד געשאפן אין פראצעס פון דערציילן. אין איר פערטן יאר פלעגט די מעשה אפט באשטיין פון א שורה עפיזאדן אן שום פארבינדונג, אדער זי פלעגט אנהייבן עפעס דערציילן און גלייך פארגיין צו עפעס אנדערש א. א. וו. ערשט שפעטער זענען די אפווייכונגען געווארן זעלטענער און די מעשה האָט באקומען מער גאנצקייט. שטענדיק אבער איז דאס שאפן, דאס איינברענגען נייע מאמענטן, און דער איבערגאנג פון איין מאמענט צום צווייטן, געבוירן געווארן אין פראצעס פון דערציילן גופא. יעדער טראָט האָט ארויסגערופן דעם וויטערדיקן טראָט, און אזוי כסדר. טיילמאל האָט זיך גלייך באם אנהייב ארויסגעכאפט אין איר דערציילן א וואָרט וואס שאפט איבער'חזר'ונג־סעריעס, און דאס האָט טאקע געשטערט די אנט־

אויך דא ווייזט דאס געניסן ארויס זיינע שאפנדיקע זייטן, אבער דער עיקר איז דאס וואס דער עצם באגריף געניסן האט קיין שום זינען ניט אויב ער איז אין זיך ניט כולל קיין קרעאטיווע מאמענט. אין ליטעראטור און מוזיק איז פארהן א וויכטיקער פאקט וואס מען וואלט קיינמאל ניט געדארפט פארגעסן: „די ליטעראריש קונסט, און ספעציעל מוזיק, מוז שטענדיק איבערגעשאפן ווערן בעת מען לעבט זי איבער.... ליטעראטור און מוזיק קענען, און געווויינטלאך מוזן זיי, דורכגיין אן אויסטייטשער אויפדער זיי קענען בכלל עקזיסטירן. אמת, מען קען לייענען א ליד אדער א מעשה פאר זיך, פונקט ווי מוזיק, אבער ווייל מען קען זיי איבערשאפן דורך אן אויסטייטשער, וואס פארמאגט א גאנץ אנדערן טאלאנט פון'ם ערשטן קינסטלער, קענען זיי ווערן נייע שאפונגען יעדעס מאל ווען מען לעבט זיי איבער".*) דער פראצעס פון לייענען איז מחייב אזא אקטיווע באטייליקונג, וואס א חוץ מוזיק, פארמאגט עס קיין קונסט ניט. בלויז די פריוואטקייט און אפגעזונדערטקייט פון'ם ליטעראריש שאפן האט געקענט ווירקן אויפ'ן קינסטלער, אז ער זאל זיך פילן ווי דער גאנצער באלאגאם איבער זיין ווערק. ער וועט, למשל, מיט לייכטקייט באשטימען, וועלכער קריטיקער עס האט ריכטיק אויפגעפאסט זיין ווערק, און וועלכער — פאלש. בעת אין דער אמת'ן איז דער קריטיקער דער געוועלשאפטלאכער פארשטייער פון'ם שאפנדיקן מאמענט אין געניסן. זיין אויפפאסונג פון'ם ווערק איז פונקט אזוי פיל זיין אייגענע, פרייע, בארעכטיקטע שאפונג, ווי דעם שרייבערס אויפפאסונג פון'ם ווערק איז דעם שרייבערס. דא איז ניט די פראגע ווער עס איז גערעכט, עס איז בלויז א חילוק צווישן צוויי אופנים פון שאפנדיקן געניסן. דעם שרייבערס אויפ־פאסונג פון זיין אייגן ווערק איז בלויז אן אויסדרוק פון זיין אייגענעם געניסן, ניט פון זיין שאפן, אויב מיר קענען בכלל די צוויי מאמענטן צעטיילן.

נאך קלארער ווייזט זיך ארויס אז שאפן און געניסן זענען אין דער אמת'ן צוויי זייטן פון'ם זעלביקן פראצעס, בעת מיר גייען צו

*) The Significance of Art, Eleanor Rowland, 1913, 136, 137.

ארויס א נייע שאפונג. און די גאנצע קייט ציט זיך ביז דעם מאָ־
מענט וואָס מיר רופן „סוף". א דיכטער האָט ניט, און קען ניט
האָבן פאר זיך דאָס גאנצע וועלט מיט איין אייניציקן אויסבליק פון
שאפן. העכסטנס כאפט ער לכתחילה אן אלגעמיינעם לויף, קוים־
באנומענע שייכות'ן. אין זעלטענע פאלן קען ער אפילו האָבן א
גאנץ גרויסע צאָל דעטאַלן, אָבער ערשט די סאָנקרעטע שאפונג־
טעטיקייט איז בכח צו רעאליזירן זיין אלגעמיינעם פלאן. אין דער
שאפונג־טעטיקייט קומט די אנטוויקלונג זעלטן וועג פאר אזוי ווי
דער פריער־געאנטער פלאן האָט פארלאנגט. יעדער מאַמענט וועלט
געענדערט, און דער „סוף" איז א פועל יוצא ניט פון'ם פלאן נאר
פון'ם רעאליזירטן פילאָמיטישן לעבן. דאָס וועלט איז, מיט איין
וואָרט, פונקט אזוי די סכה פון'ם קינסטלער ווי דער קינסטלער
פון'ם וועלט.

דאָ זעען מיר, ווי שווער עס וועלט אפצוטיילן שאפן פון געניסן.
דער קינסטלער שרייבט אָן אן עפיזאָד און איז צופרידן. פון וואָ־
נען קומט די צופרידנקייט? שטאמט דאָס גליק־געפיל פון שאפן
אדער פון געניסן? געווויינטלאך זאגט מען אז ער איז צופרידן
פון זיין שאפן, אָבער אזוי ווי ער האָט באנומען זיין שאפונג ווי א
גאנצע זאך, געניסט ער דאָך פון'ם באנומען, לייענען, אויפפאסן;
עס איז דאָך ניט ערגער ווי ער וואָלט עפעס געלייענט פון א פרעמדן
שרייבער, ד. ה. דאָס שאפן וועלט תוך כדי דבור א געניסן, היינט
ווי קען מען זאגן אז זיין גליק־געפיל שטאמט בלויז פון שאפן?
ווי קען מען דאָ אפטיילן שאפן פון געניסן? און וואָס איז, סוף
סוף כל סוף, אפילו דער געלונגענער איינפאל אויב ניט א שאפ־
דיקער מאַמענט געבוירן אין געניסן? דער קינסטלער לעבט דאָך אין
דער מענטשלאכער גזעלשאפט; דאָ אטעמט סיי זיין שאפן, סיי זיין
געניסן. ער לייענט, זעט, לעבט, און ווייל ער געניסט פון דעם
אלעמען איז ער בכח צו שאפן. דער באגריף פון אן אקטיוון שאפער
און א פאסיוון געניסער נעמט זיך פון'ם אינדרוק, אז דער געניסער
האָט פאר זיך א פארטיקן געשאפענעם פראָדוקט, בעת דער שאפער
שפינט אלץ ארויס פון אן אָפגעזונדערטער אומאפהענגיקער נשמה.
דאָס איז אָבער אן אינדרוק וואָס זיין פאלשקייט דארף שוין איצט,
דוכט מיר, זיין קלאָר פאר יעדן.

וויקלונג פון דער מעשה. אָט איז אזא פאל (זי איז אלט געווען פיר יאָר מיט דריי חדשים):

„אמאל איז געווען א גרוים מיידעלע. הויך אזוי ווי די מאמע. גייט זי דערווייל שפּאַצירן. גייט זי קויפן עפּעס. אפשר מילך פאר דער מאמען צו טרינקען. אפשר מילך פאר'ן גרויסן מיידעלע אזוי גרוים ווי די מאמע איז. אפשר שלאָפט זי שוין אין איר בעטעלע. און אפשר שלאָפט זי אין איר מאמעס בעט. און אפשר איז שוין אויסגעלאָשען אין קיך".

דאָ זעט מען ארוים וואָס דער „אפשר" האָט אויפגעטאָן. ער האָט מיט זיך מיטגעשלעפּט א גאנצע גלייך־לויניקע סעריע און ניט געלאָזן גיין דעם זיגזאג באַרג־ארויף אויף א נאָרמאלן אופן. כאָטש א שוואַך שטייגנדיקער זיגזאג האָט זיך דאָ יא דורכגעריסן ניט קוקנדיג אויף דער שטערונג פונ'ם „אפשר".

און פונקט ווי עס זענען פאראן שטערנדיקע ווערטער און מאַמענטן, זענען אויך פאראן אזעלכע וואָס סטימולירן די שאפּנדיקע כוחות. וואָס עס זאָלן ניט זיין די סבות פונ'ם געלונגענעם אויפּאל שפּילט ער אָבער אן אומגעהייערע ראָלע אינ'ם קומענדיקן טראָט. יעדער שרייבער וויים ווי גרויס עס איז די ווירקונג פונ'ם שאפן אינ'ם שאפן. איר קענט זיך אפּט ארומדרייען און טראכטן שעה'ן לאנג און דאָך זאָל אייך אלץ ניט קלאָר ווערן ווי אזוי צו אנטוויקלען אייער טעמע. זעצט זיך אָבער אוועק באם שרייב־טיש און חייבט אן עפּעס צו טאָן, ד. ה. שאפט זיך נאָר באַדינגונגען דורך וועלכע איר זאָלט זיך אוועקרוקן פון א געגעבענעם שטייפונקט, און גלייך שווימען ארוים געדאנקען, וואָס וועקן נייע געדאנקען און דער גאנצער ענין ווערט באַלויכטן מיט א קלאָרקייט וואָס איז אייך פריער אפילו אויפ'ן זינען ניט געקומען.

אין פילאָמיטישן שאפן — אויף דער ליטעראַרישער מדרגה — קומט פאָר דאָס וואָס איז שוין אָנגעווויזן געוואָרן בנוגע דער טבע פון לעבן בכלל. יעדע ענדערונג רופט ארויס א נייעם סינטעז, וואָס רופט ארויס א נייע ענדערונג, א. א. וו. מיט אנדערע ווערטער: יעדעס שאפן פאַרענדיקט זיך מיט געניסן, וואָס רופט

קאפיטל VIII

„קונסט פאר קונסט"

א. צילן און צוועקן

וועו דער פינלענדער קונסט־פאָרשער, הירן, קלייבט זיך פאנאנדער אינ'ם אפשטאם פון קונסט שטויסט ער זיך גלייך אן אן דער פראגע וועגן איר אומאפהענגיקן כאראקטער, ד. ה. וועגן דעם אז זי דינט ניט קיין דרויסנדיקע צילן נאר איז א צוועק אין זיך אליין. מיר ווייסן, זאגט ער, אז „מעטאפיזיקער פונקט ווי פסיכאלאגן, העגעליאנער פונקט ווי דארוויניסטן, אלע זענען מסכים מיט דער דערקלערונג אז א ווערק, אדער א טעאטער־פאר־שטעלונג, וואם מען קען דערווייזן אז עס דינט א ניצלאכן אדער ניט עסטעטישן צוועק, דארף באטראכט ווערן ווי אן עכט קונסט־ווערק. אמת'ע קונסט האט איר איינציקן צוועק אין זיך אליין, און ווייזט צוריק יעדן דרויסנדיקן ציל. דאס איז די טעאריע וואס עס האבן אוועקגעשטעלט מיט מער אדער ווייניקער אפנקייט קאנט, שילער, ספענסער, האנעקען, גראסע, גראנט אלען, און „נדערע" *) אין משך פון נאנצן ווערק האלט הירן מלחמה מיט דער דאזיקער טעאריע, ניט ער קען זי צוריקווייזן, ניט ער קען זי אננעמען. דאס ערשטע איז ממש אוממעגלאך צו טאן ווייל עפעם זעט זיך פאָרט אין דער קונסט א געווייסע אפנערייסנקייט און דערווייטערטקייט פון באלדיקע לעבנס־נויטן. ניט בעסער איז די צווייטע מעגלאכקייט, ווייל נאנץ אפענע קונסט־פאקטן וואלטן פישוט רעווואלטירט אנטקעגן א פארזוך זיי אפצורייסן פון דער אלגעמיינער וועלט און מאכן זיי בלויז פאר אן „עפעם אין זיך

*) The Origin of Art. Yrjo Hirn, 1900, 78.

א מעשה פּאַרנעמט זיך מיט איינצלנע פאַלן און באַשטימטע מענטשן. פּאַרשטיין א מעשה הייסט אויפנעמען אלע מאַמענטן וואָס גייען אַריין אין דער פּסיכאָלאָגיע פון דערציילן. מיר אידענטיפיצירן זיך מיט געוויסע העלדן, שאַצן אָפּ די האַנדלונגען פון אַנדערע, און פּאַראַלעלמיינערן די קאָנקרעטע שייכות'ן צו דער גרויס פון א וועלט־בילד. דאָס הייסט ענינסן, אָבער דאָס הייסט אויך שאפן. וואָרים כדי דער לייענער זאָל ענינסן פונ'ם וועלק מוז ער וויסן אריבערשטייגן די גרענעצן פון דער קאָנקרעטער שאפונג, ער מוז שאפן כדי ער זאָל קענען ענינסן, פונקט ווי דער שאפער מוז ענינסן כדי ער זאָל קענען שאפן.

קענען און לעזן ציימער פון
ינאלען ארבייטער פעו'ס
IBRARY AND READING ROO
Jewish National Work

זיינע עמאציעס".*) די דאזיקע טעאריע ווערט, ווי באקאנט, אויס־
געדריקט אין דער קיילאביקער פארמולע „קונסט פאר קונסט".
לאמיר זשע קודם כל אנאליזירן די דאזיקע פארמולע און אנב
אורחא זוכן אן אויסוועג פון דער געשטעלטער דילעמע.

די פראגע איז, ווי אלע ווייסן, „וואס איז דער צוועק פון
קונסט"? דא זענען אבער פאראן צוויי ווערטער, „צוועק" און
„קונסט", וואס פאדערן א גענויערע דעפיניציע. אין וואסער זינען
ווערט דא באנוצט דאס ווארט „קונסט"? וואס דארפן מיר פאר־
שטיין אונטער א „צוועק"? כדי קלארער ארויסצוברענגען דעם
ענין וועט קודם כל נייטיק זיין זיך פאנאנדער צו קלייבן אינ'ם
זינען פון א „צוועק".

א צוועק איז געווייניגטלאך דער ענדלאכער רעזולטאט פון א
סעריע טעטיקייטן, האנדלונגען אדער שטרעבונגען. דערצו איז
נייטיק א געווסע אויסטייטשונג, וואס אזעלכע ווערטער ווי
„תכלית" און „ציל", האבן אויך דעם זינען פון ען ענדלאכן רע־
זולטאט. וואס איז דער חילוק צווישן זיי? לאמיר דערווייל
אויסלאזן דעם „תכלית", ווייל צווישן דעם דאזיקן באגריף פון
איין זייט און „צוועק" און „ציל" פון דער אנדערער, איז פאראן
א פונדאמענטאלער אונטערשיד. דער אונטערשיד באשטייט דערין
וואס דאס ערשטע איז אין זיך ניט כולל קיין באוואוסטזיניק
געשטעלטע עובדא מצד דעם סוביעקט. דער תכלית פון א
מענטשנס ארבעט קאן זיין אזא וואס ער האט אין גאנצן ניט אין
זינען, וואס ער מעג אפילו באוואוסטזיניק איגנארירן, בעת ער איז
מיט דער ארבעט פארנומען. א פאטער, למשל, זוכט א תכלית
פאר זיין קינד, און ניט אים די מענלאכקייט צו שטודירן. אבער
דאס קינד טראכט בלויז פון די קאנקרעטע לימודים פון זיין
שטודיום, אבער ניט פונ'ם תכלית. די ארבעט איז דעם קינדס,

*) Art, Clive Bell, 25.

אויס געראטיקייט צו בעל'ן זאל באמערקט ווערן אז בנוגע ליטערא־
טור האט ער אן אנדער מיינונג ווייל: „מיר אלע שטימען איין אז אין
ליטעראטור איז פאראן זייער א סך מאטעריאל וואס איז ניט ריין עסטע־
טיש". זע זיין ארטיקל:
The "Difference" of Literature, The New Republic, Nov. 29, 1922.

אליין". ער שליסט דעריבער זיין ווערק מיט דער געמאטערטער פשרה אז „מען קען דערווייזן... אז קונסט אויף איר העכסטער מדרגה טראגט נאך אין זיך די זעלביקע שייכות צו קאנקרעטער ניצלאכקייט פונקט ווי אויף איר נידעריקסטער. קונסט הערט קיינמאל ניט אויף צו אינפארמירן, הערט קיינמאל ניט אויף צו באפרידיקן... צו סטימולירן.. מיר מוזן אבער דאך אננעמען אן אומאפהענגיקן קונסט־אימפולס."*) דאס איז אבער א פשרה, וואס איז אין דער אמת'ן קיין פשרה ניט, ווייל עס בלייבן נאך אלץ איבער צוויי וועלטן: „שיינקייט" און „ניצלאכקייט" צווישן וועלכע עס איז פארן בלויז א צופעליקע פארבינדונג, אבער ניט קיין נאטירלאכע בריק.

די גרעסטע צאל טעארעטיקער איבער עסטעטיק, האבן, דוכט מיר, ניט איינגעזען די הארבקייט פון דער דאזיקער דילעמע, און האבן זיך דעריבער מיט א לייכט הארץ געשטעלט אוף דער זייט פון „קונסט פאר קונסט". עס קומט עפעס אויס אז אזוי ווי ניצלאכקייט איז דאך לכל הרעות נידעריקער פון שיינקייט (אזוי, ווינציקסטנס, דענקען די וואס ווערן פארבלענדט פון שפראך און אנאלויזירן ניט די באגריפן „ניצלאכקייט", „נידעריקער" און „שיינקייט"), מילא, נו, זאל גלייבער די ניצלאכקייט ליידן. ווי אזוי מען קען נעמען אזא ריזיקן אוניווערסאל־מענטשלאכן פאקטאר ווי קונסט, און אים אוועקשטעלן אין דרויסן פון די סאמע ענערגישסטע לעבנס־פראצעסן, דאס האט, ווי עס ווייזט אויס, די עסטעטיקער ניט אפגעשראקן. איז ממילא קיין וואונדער ניט ווען מען האלט אז „קונסט האט ניט קיין צוועק אויסער זיך אליין", אדער „קונסט איז אפגעריסן פון דער פראקטישער וועלט און פארנעמט אן אייגנארטיקע, אפגעזונדערטע פאזיציע." אדער, לויט דער עקסטרעמער פארמולירונג פון קלייווו בעל: „כדי אפצוהאלטן א קונסט ווערק דארפן מיר קיין זאך ניט ברענגען פון לעבן, קיין וויסן וועגן זיינע אידייען און עסקים, קיין באקאנטשאפט מיט

*) Hirn, l. c. 301.

מיטל ((געלט) און דעם ציל (אינסטרומענט). א צוועק, ווידער, איז א מכילא'דיקער מאָמענט אין א פּראָצעס; מיר רופן דעם מאָמענט „צוועק“ וויל ער ווערט אויפגעפאסט פונ'ם שטאַנד־פונקט פון אן ענדלאָכן רעזולטאט. דער גאַנצער זינען בון א צוועק ליגט בלויז אין דעם וואָס ער ווערט באַוואוסטזיניק אויפגעפאסט, וויל דערגרייכט ווערט ער סיי ווי סיי, צי מיר ווילן, צי ניט. וועז מיר שטעלן זיך, למשל, א צוועק דורכצולייענען צוואנציק זייטן אין א בוך, דעמאָלט איז די צוואנציקסטע זייט דער צוועק. נעמען מיר זיך אָבער צו לייענען דרייסיק זייטן קומען מיר אויך צו דער צוואנציקסטער זייט, נאָר דעמאָלט איז אָט די זייט בלויז אַין מאָמענט אין דער גאַנצער טעטיקייט, בלויז א רינגעלע אין דער גאַנצער קייט פון דער אַנדלונג־סעריע, אָבער א נויטוועניק רינגעלע וואָס אָן אים וואָלט די גאַנצע סעריע צעבראָכן געוואָרן.

אין קונסט האָבן מיר קודם כל, און א חוץ א סך אַנדערע מאָמענטן, צו טאָן מיט צוועקן. יעדע טייל פון א קונסט־ווערק איז נאַטירלאָך אָרגאַניש פאַרבונדן מיט גאַנצן ווערק. יעדער עפיזאָד פון א מעשה, יעדע שורה פון א ליד, יעדער מוזיקאַלישער טאָן, א. א. וו. פירט ממילא צו א גאַנצקייט פון וועלכער עם ווערט געשאפן א קינסטלערישער פּראָדוקט, אָבער וועז מען רעדט וועגן א צוועק אין קונסט, איז קלאָר אז דאָ ווערט „קונסט“ באַנוצט ווי א רעטאָרישע פיגור. מען זאגט טאקע קונסט אָבער מיינען מיינט מען דעם קינסטלער. וואָרים א צוועק, ווי שוין באמערקט, איז אן אויסדרוק פון א באַוואוסטזיניקער שטרעבונג, און דאָס קען נאָר האָבן א שייכות צו די לעבעדיקע פאַקטאָרן אין דער קונסט — שאפער, קריטיקער, פּאָרשער, געניסער, אָדער אלע צוזאמען — אָבער ניט, סתם אזוי זיך, צו די ווערק. וועז מיר זאָלן זיך לאָזן פירן פון דער פאָפולערער אויפפאסונג אז דער קינסטלער איז דער אייניציק לעבעדיקער פאקטאָר אין קונסט־שאפונג, קומט אויס אז וועז מען רעדט וועגן א צוועק אין דער קונסט, מיינט מען באמת דעם קינסטלערס באַוואוסטזיניקע שטרעבונג.

עם וועט איצט זיין לייכט אייניצוזען אז אין דער פאָרמולע „קונסט פאר קונסט“, איז דאָס ערשטע וואָרט א האָמאָנים פונ'ם

אָבער דער תכלית פון דער אַרבעט געפינט זיך בלויז אין פאָטערס באַוואוסטזיין. א צוועק אָדער א ציל איז שוין מחייב א קלאָר באַוואוסטזיין וועגן דעם רעזולטאַט צו וועלכן די טעטיקייט דארף פירן, און אין אזא באַגריף פון אן ענדלאָכן רעזולטאַט זענען מיר איצט על פּי רוב פאַרינטערעסירט. וואָרים דער „קונסט פאר קונסט" נעדאַנק איז געבוירן געוואָרן אין אַטמאָספערע ווו דער קינסטלער איז דער וויכטיקסטער אויסגאַנג־פונקט פאַר דער קונסט־טעאָריע. ממילא, הייסט עס, אז די דאָזיקע פאַרמולע דארף פעסט־שטעלן דעם קינסטלערס באַוואוסטזיניקע אויפגאבע אין מאָמענט פון שאפן. אויף אזא אופן האָבן מיר דאָ צו טאָן מיט א צוועק, אָדער א ציל, אָבער ניט מיט קיין תכלית.

וואָס זשע איז אזוינס א צוועק? וועלן א מענטש שפּאָרט אָפּ פון זיינע הוצאות כדי צו קויפן א מוזיקאַלישן אינסטרומענט, למשל, איז דער אינסטרומענט א ציל, ניט קיין צוועק. יעדע אָפּגעשפּאָרטע מטבעה איז בלויז א מעגלאַך מיטל צו דערגרייכן דעם אינסטרומענט־ציל, אָבער איז ניט אַרגאַניש פאַרבונדן מיט אָט דעם ציל. וואָרים וועלן ער וועט שוין פארמאָגן דאָס גאַנצע געלט וואָס איז נייטיק אויף צו קויפן דעם פאַרלאַנגטן אינסטרומענט, וועט נאָך אלץ דערפון קיין אינסטרומענט ניט זיין. ער וועט זיך נאָך דאַרפן פארנעמען מיט א גאַנצער סעריע טעטיקייטן (נאָכקוקן אַנאַנסן, רעדן מיט אגענטן, זיך נאָכפרעגן בא מבינים, א. א. וו.) כדי זיין ענדלאָכן ציל צו דערגרייכן. וועלן אָבער זיין פאַרלאַנג זאָל זיין, זאָגן מיר, טויזנט דאָלאַר, דעמאָלט וואָלט עס נעהיימען אז דער אָפּשפּאָרער האָט זיך געשטעלט א צוועק, ניט קיין ציל. יעדע אָפּגעשפּאָרטע מטבעה וואָלט דעמאָלט געווען אן אַרגאַנישע טייל פון ענדלאָכן רעזולטאַט צו וועלכן ער שטרעבט. די גאַנצע סעריע טעטיקייטן, וואָס דער אָפּשפּאָר־פּראָצעס פאַרערט, וואָלט דעמאָלט ממילא, פון זיך אליין, געפירט צו די טויזנט דאָלער, צום צוועק.

די פאַרבינדונג צווישן א טעטיקייט און איר ציל ליגט בלויז א"נ"ם באַוואוסטזיין פון סוביעקט, אין דער שטרעבונג, אָבער ניט אין דער טעטיקייט גופא. וואָרים פון דרויסן קוקנדיק איז דאָך בכלל ניט פאַראן קיין שום ענלאַכקייט צווישן דעם

דיקע אָריענטאַציעס, פון ציל. וועַן עס איז פֿאַראַן אַ מענלאַכקייט אַז אַ מענטש מיט טאַלאַנט זאָל אין שאַפונגס־מאָמענטן זוכן קינסט־לאָך צו שטערן דעם נאַטירלאַכן גאַנג פון זיינע אַסאָציאַציעס אין נאָמען פון אַ ציל, פון עפּעס וואָס וואַקסט ניט אָרגאַניש ארויס פון דער צוואַמענארבעט פון איצטיקע קינסטלערישע סיטואַציעס, דעמאָלט וועט ער אפשר דערגרייכן זיין ציל, אָבער ער וועט זיכער באַלירן זיין צוועק — עס וועט קיין קונסטווערק ניט געשאַפֿן ווערן. אין אַזא פאַל איז זיכער נייטיק צו דערמאָנען דעם קינסט־לער אָן דער פֿשוט'ער זעלבסט־פֿאַרשטענדלעכקייט: קונסט פֿאַר קונסט; אַז זיין אייגנארטיקייט באשטייט בלויז דערין וואָס ער האָט אין דער קונסט ניט קיין ציל, נאָר צוועקן. יעדער קינסטלער וואָס זוכט באַוואוסטזיניק צו פֿאַרווירקלעכן א ציל אין זיין שאַפֿן — די פֿאַרטיידיקונג פון א אידייע, אָדער א פילאָסאָפישער טע־אָריע, א. א. וו. טרעט שוין דערמיט אַלײַן ארויס פון זיין טעטיקייטס פעלד, און קומט אריין אין גאָר אַן אַנדערע וועלט, וואָס איז א האָר ניט ווייניקער וויכטיק, וואָס איז אָבער ניט קיין קונסט. בא א קינסטלער דיכטן מיר זיך אויף אַן אַנדער פֿראָצעס; אַז צוזאַמען מיט'ן פולן געניסן פון זיין שאַפֿן זאָל זיך בא אים אויסארבעטן א באשטימטער לעבנס־בליק, אָבער אָט דער בליק קען ניט זיין קיין דיקטאַטאָר פונ'ם שאַפֿן. דער פֿראָצעס פון קינסטלערישן שאַפֿן קען בטבע ניט פֿארטראָגן קיין ציל אַן וועט באהערשט בלויז פון צוועקן.

ב. דאָס לשמה־באַוואוסטזיין

וועַן די דאָזיקע דערשיינונג וואָלט געווען כאראקטעריסטיש בלויז פֿאַר קונסט, וואָלט באמת נעווען שווער צו געפינען אַן אויסוועג פון דער פריער געשטעלטער דילעמע. אָבער צום גליק איז דאָס ניט אזוי, וואָרים עס איז דאָך פֿאַר יעדן לייכט איינ־צוזען אַז מיר האָבן דא צו טאָן מיט'ן אלט־באקאַנטן לשמה־באַוואוסטזיין וואָס איז כאראקטעריסטיש פֿאַר יעדער מענטש־לאָכער טעטיקייט וואָס וועלט נעטאָן פרייוויליק און מיט'ן גאַנצן האַרצן, און וואָס וועלט נאָך מער אינטענסיפיצירט אין צווייגן

לעצטן, ד. ה. אז דאָ ווערן באַנוצט צוויי ווערטער (קונסט־קונסט) וואָס האָבן דעם זעלביקן קלאַנג, אָבער זענען אַנדערש לויט'ן טייטש, וואָרים דער אמת'ער זינען פון דער טעאָריע איז דאָך אַז קונסט איז, אָדער דארף זיין, א קלאָר פּאַרמולירטער צוועק אין קונסט־שאַפונג. אָבער א צוועק בא ווען? זיכער ניט סתם אזוי זיך, בא דער קונסט, נאָר בא איר לעבעריקן פּאַרטרעטער, באַם קינסטלער. דאָס הייסט, אז אין „קונסט פּאַר קונסט" געהערט דאָס ערשטע וואָרט צום שאַפונג־פּראָצעס און דאָס לעצטע צום שאַפונג־פּראָדוקט, בעת דער „פּאַר", די פּאַרבינדונג, האָט א שייכות צום קינסטלערס באַוואוסטזיין. אין לעצטן סך הכל האָבן מיר דאָ צו טאָן מיט'ן געראנק אַז „קונסט" — דער פּראָצעס פון שאַפן, „פּאַר" — איז, אָדער דארף זיין, אין קינסטלערס באַוואוסטזיין פּאַרבונדן בלויז מיט „קונסט" — דעם געשאַפענעם ווערק.

דאָס וואָרט קינסטלער קען אָבער פּאַרשטאַנען ווערן אויף צוויי באַזונדערע אופנים. ערשטנס איז עס א טיטל אָדער א דאָקומענטירונג, ווי „פּראָפעסאָר" אָדער „גרויסער מענטש", עס איז אן אויסדרוק פון אנערקענונג. צווייטנס איז עס א וואָרט וואָס באַצייכנט בלויז א געוויסע ארבעט אָדער פּראָפעסיע, ווי שנייַדער, דענטיסט, א. ד. ג. דאָ רעדן מיר וועגן דעם קינסטלער אין צווייטן זינען פון וואָרט, וויל מיר באַהאַנדלען ניט זיין פּאָזיציע אין דער וועלט, און מיר פּאַרגלייכן אים ניט מיט אַנדערע מענטשן. מיר האָבן פּראָסט פּשוט אין זינען זיין ארבעט. צו זאָגן, דערַבער, אז עס איז כאַראַקטעריסטיש פּאַר א קינסטלער אז בעת ער טוט זיין ארבעט טוט ער זי בשלמות, האָט ער בלויז זי און ניט קיין אַנדער זאַך אין זינען, איז פונקט דאָס זעלביקע ווי מיר זאָלן זאָגן אז א קינסטלער איז נאָר דעמאָלט א קינסטלער וען ער איז א קינסטלער, אָבער וען ער איז ניט קיין קינסטלער איז ער ניט קיין קינסטלער.

קלאָר ווי דער טאָג. בלויז א פּאַרפירטער פונ'ם קלאַנג פון א פּאַרמולע קאָן אזא געראנק אַננעמען פּאַר א קונסט־טעאָריע וועגן וועלכער עס קענען זיין חלוקי דעות. באמת איז דאָס נאָר א התראה צו קינסטלער זיי זאָלן זיך ניט לאָזן פּאַרפירן פון דרויסן־

דיכטער ראטעוועט דאָ אָבער אונזער השערה אז ער איז משׂשת ימי בראשית ספּעציעל געשאפן געוואָרן פאר דעם צוועק, און אפילו דאָ איז ער ניט קיין בן יחיד. אויך דעם שאך־שפּילער וועלן מיר קיין דרויסנדיקע מאָטיוון ניט צושרייבן, ווייל מיר האלטן אז זיין טאלאנט איז די „אמת'ע“ סבה פון זיין ארבעט. דאָס זעלביקע איז פארשטייט זיך נאָך אמת'ער בנוגע וויסנשאפט.

אויף וויפיל מיר אידענטיפיצירן קונסט מיט קינסטלער, איז בלי ספק פאראן אן אמת אין „קונסט פאר „קונסט“. פארשטייט זיך, אז ווי שוין באמערקט, איז דאָס טאקע ניט קיין ספּעציעלע קונסט־כאראקטעריסטיק, אָבער קונסט ווייזט קלאָרער ארויס די דאָזיקע לשמה־דערשיינונגען איידער א סך אנדערע טעטיקייטן וואָס מיר טוען מיט'ן נאנצן הארצן. עס איז זייער מעגלאָך אז די שטענדיקע קאָנצענטראַציע אויפ'ן קינסטלער, אויפ'ן מאָמענט פון שאפן, האָט אין דער קונסט, מער ווי אומעטום, אונטערגעשטראָכן די זעלבסטפארשטענדלאָכע אויפמערקזאמקייט אויף דעם שאפערישן באוואוסטזיין. אָבער דאָס — קען מען טענה'ן — איז בכלל א באגרענעצטע אויפפאסונג וועגן דעם געדאנק פון קונסט פאר קונסט. דאָרט — קען מען זאגן — האָבן מיר ניט בלויז צו טאָן מיט'ן קינסטלערם באוואוסטזיין אין מאָמענט פון שאפן, נאָר בכלל מיט קונסט ווי א דערשיינונג אין דער וועלט. קונסט איז אייביק; קונסט איז א באזונדערער, אויטאָנאָמער שטראָם און וועלט־געשעען; קונסט איז ניט בלויז עפּעם העכערס, נאָר דער עיקר עפּעם אנדערשדיקס, עפּעם וואָס לעבט אן אייגן לעבן און אויף אייגענע קעסט. וועג מען זאָל צוזאמען קלייבן אזעלכע און ענלאכע זאצן, און פראזן און אפאָריזמען וועגן קונסט, וואָס ציען זיך אין דער זעלביקער ריכטונג, וואָלט מען געקענט אָנזאמלען גאנצע ביכער. צו באווייזן דעם אבסורד פון אזעלכע געדאנקען וואָלט מען אייגנטלאָך ניט ווייט געדארפט גיין. א שטרענגע לאָגישע צענלידערונג וואָלט אונז קלאָר געווייזן אז די ענדלאָכע רעזולטאטן פון י ע ד ע ר מענטשלאָכער טעטיקייט מוז אריינגענעמען אין זיך אי צוועק, אי ציל, אי תכלית'ן, אי א סך אנדערע מעגלאָכע קלאסיפיקאציעס וואָס זענען געבויט אויפ'ן כאראקטער פון רעזולטאטן. צו זאגן אז

וואו עס איז פאַראן א פרייע מעגלעכקייט פאר נייע און גרויסע וואריאַציעס. ווען איר נעמט אַזעלכע פאַלן וואו אין די ענדלאָזע רעזולטאַטן וווייזן זיך קיין ספּעציעלע ניצלעכקייט־מאָמענטן ניט ארוים, דעמאָלט קען מען אויסרעכענען א היפּש צאָל מענטש־לאָכע אינטערעסן וואָס גלייכן זיך אוים מיט קונסט אין דעם פּרט. א מענטש קען, למשל, ווערן פּאַרינטערעסירט אין לייענען געוויסע ביכער, און דורך דעם אָנהייבן זיך צו פּאַרשאַפן א גרויסע ביבליאָטעק. אָבער עס איז אן אלגעמיינע כאַראַקטעריסטיק פון די מענטשן, אז מיט דער צייט ווערט דאָס זאמלען ביכער א צוועק אין זיך אַליין, און זיי קויפן ביכער כאָטש זיי וועלן קיינמאָל קיין מעגלעכקייט ניט האָבן זיי איבערצולייענען. פּונקט ווי מיר זאָגן „קונסט פאר קונסט", וואָלט מען אויף אזא־ן אופן געקענט אָנוועגדן די זעלביקע פאַרמולע אויף אַלע מענטש־לאָכע טעטיקייטן וואָס האָבן די דערמאָנטע כאַראַקטער־שטריכן. אזוי וואָלט מען געקענט זאָגן „שאַך פאר שאַך" אָדער „ביכער זאמלען פאר ביכער זאמלען", אָדער „פילאָזאָפיע פאר פילאָזאָפיע" אָדער „גליטשן זיך פאר גליטשן זיך", און אזוי כסדר.

מען וואָלט אפילו געקענט צוגעגעבן אַהער אזעלכע טעטי־קייטן וואס ענדיקן זיך מיט גאַנץ קלאָרע ניצלאָכקייטן, ווייל דער כאַראַקטער פון ענדלאָכע רעזולטאַטן איז ניט אלעמאָל א סבה פון דער גענעבענער טעטיקייט. אן אָנגעשטעלטער אין א הילפס־אנשטאַלט איז זיך אפט מאָל מוסר נפש אין זיין אַרבעט. אמת, ער באקומט זיין גהאַלט, אָבער יעדער קלאָרער מענטש וועט איינזען אז דאָס גהאַלט איז א פועל יוצא פון זיין מסירת נפש, אָבער ניט איר סבה. דאָס זעלביקע איז אמת ווען א מענטשנס טעטיקייט ענדיקט זיך דערמיט וואָס ער באקומט א סך כבוד. מיר זענען געוואוינט צו זען כבוד ווי א לעצטן רעזולטאַט, נעמען מיר און מאכן אים פאר אן ערשטן מאָטיוו. אט דער פעלער, וואָס מיר מאכן רעזולטאַטן פאר סבות, פאַרשאפט אונז אן א שיעור צרות אין נאַנצן גענעלשאפטלאכן לעבן. עס באשוועדט כסדר אונזער וועג צו פאַרשטיין די טבע פון מענטשן. אמת, ווען א דיכטעריש ווערק זאָל אפילו אַרויינברענגען א גרויסע הכנסה, וועט מען אלץ ניט זאָגן אז דאָס גלט איז די סבה פון'ם ווערק. דעם

אזא געדאנקען־גאנג איז באזירט אויף דער הנחה אז קונסט איז דער נאטירלאכער סטימול און באפרידיקער פון דער עסטעטישער עמאציע. מיט איין וואָרט, ווי קאנט זאגט, און ווי טויזנטער דריקן עס אויס אויף פארשידענע אופנים יעדן טאג, קונסט איז די שאפונג פון שיינקייט. איז דאָס טאקע אמת? און אויב עס איז פאראן אין דעם א גרויסער חלק אמת בנוגע איין קונסט (מאלערי) איז עס אויך אמת וועגן אלע אנדערע קונסטן, אדער וועגן קונסט בכלל?

לאמיר נעמען די פשוט'סטע עסטעטישע דערשיינונגען: געווייסע קאלירן אפעלירן מער, אנדערע — ווייניקער. געוויסע טענער געפעלן, אנדערע — ניט. א צירקל איז תמיד שענער פון א פיר־עק. עס איז א גרעסער פארגענוגן צו קוקן אויף א גלייכער ליניע איידער אויף א צעבראכענער. דאָ האבן מיר עסטעטישע דערשיינונגען פאר עקסעלאנס. און אזעלכע עסטעטישע מאמענטן וואלט מען אייגנטלאך געקענט אויסרעכענען פאר יעדן חוש, ד. ה. מאמענטן וועו דער גענעבענער חוש האָט א ספעציעלע הנאה פון געוויסע סטימולן, כאטש ווי ווייט מען קען זען וועלן קיין ספעציעלע לעבנס־אינטערעסן ניט באדינט דורך די דאזיקע סטימולן. פארפום, למשל, איז אן עסטעטיש פארגענוגן פאר'ן חוש הריח; זיסע זאכן — בעת מיר זענען ניט הונגעריק — פארן חוש הטעם; האמעט אדער פוטער — פאר'ן חוש המשוש; א געוויסער סארט ליבע וואראמקייט — פאר'ן טעמפעראטור חוש; געוויסע פיזישע איבונגען — פאר'ן מוסקול חוש; און געוויסע פארמען פון קערפערלאכע באוועגונגען — פאר אנדערע קינעסטעטישע שפירונגען. דאָס זענען אלע דערשיינונגען וואו אזא וואָרט ווי „שיינקייט" קען האבן א זינען. זאלן מיר זאגן אז דאָס ספעציפישע פארגענוגן פון א קונסט־ווערק געהערט צו דער עסטעטישער קאטעגאריע, ווי מיר געפינען זי אין די אויסגערעכנטע עלעמענטארע דערשיינונגען?

מען וועט נאטירלאך גלייך באמערקן אז די עסטעטישע מאמענטן פון בלויז צוויי חושים האבן זיך דערהויבן צו דער מדרגה פון א קונסט — אויער און אויג — אבער די איבעריקע ניט. דאָס איז זיכער אמת. נאר דאָ לינט טאקע די שווערקייט.

קונסט האט בלויז צוועקן אבער ניט קיין צילן, אדער תכלית'ן, נעמט זיך, גלויב איך, פון שפראך־פארבלענדעניש, איינס פון די גרעסטע מכות פון מענטשלאכן שכל. לאמיר אבער איצט דורכלאזן דעם לאגישן אנאליז. מיר קענען פיל מער לערנען וועגן דעם ענין וועו מיר וועלן זיך וועגרן אין דער פסיכאלאגישער כפערע. און מחמת דעם זעלביקן טעם וועלן מיר אויך איבערגיין צום מאמענט פון געניסן.

ג. די עסטעטישע עמאציע

מיר לייענען א ראמאן, למשל, און האבן הנאה. מיר לעבן איבער דאם ספעציעלע פארגעניגן וואם בלויז א קונסט־ווערק קען געבן. פון וואנען שטאמט די הנאה וואם דאם ווערק האט אונז פארשאפן? וואם איז די טבע פון דער דאזיקער הנאה? „קונסט פאר קונסט" איז, טעארעטיש גענומען, א פארזוך צו ענטפערן אויף דער דאזיקער פראגע. עס הייסט אזוי: די קינסטלערישע הנאה איז אן עלעמענטארער געמיטס־טאן, אדער אן עמאציע, וואם דערוועקט זיך אין אונז בעת מיר ווערן אנגערעגט פונ'ם איינציקן סטימול וואם איז נאטירלאך פאר דער דאזיקער עמאציע — קונסט. וואם זשע איז דאם אט די עלעמענטארע קינסטלערישע עמאציע? דערויף וועט יעדער מסתמא גלייך ענטפערן אז דאם איז די אלט־באקאנטע עסטעטישע עמאציע. אט די עמאציע גיט אונז גלייך צו פילן וואם ס'איז קונסט און וואם — ניט־קונסט. וואהרים באמת, איז דען נייטיק א מענטש זאל זיך אפגעבן מיט דיעטעטישע פארשונגען כדי ער זאל אונטערשיידן צווישן א נע־שמאקן און א שלעכטן מאלצייט? דאם פארגעניגן וואם מיר זוכן אין עסן זאגט אונז שוין אליין אונטער וואם איז גוט און וואם — שלעכט. אויב קונסט איז אזוי עלעמענטאר ווי דער נאדונג אינסטינקט, קען מען זיך שוין זיכער פארלאזן אויף דער עסטע־טישער עמאציע.*)

*) אין דער אמת'ן איז אפילו בא עסן אויך דער ענין ניט אזוי פשוט. אויך דא זענען פארהן מאדנע קאפריזן, אי בא קינדער אי בא דערוואקסענע, וואם מען קען ניט דערקלערן מיט'ן הוילן געשריי „אינסטינקט".

יא, און דאס איז גאנץ מעגלאך, אבער פון קונסט זענען זיי דאך זיכער ווייט. קונסט איז דאך נאך אלעמען א ריין מענטשלאכע כאראקטעריסטיק, כאטש בנוגע ריין עסטעטישער הנאה זענען מיר אפשר ניט די אייגציקע באשעפענישן אין דער וועלט.

די נייקייט וואס דאס אויער און דאס אויג ברענגען ארויין באשטייט דערהויפט אין דעם וואס מיט זייער הילף ווערט מעגלאך אויפצונעמען די ווירקלאכקייט פון דער ווייט; דאס, פון וואס דער חוש הריח איז בלויז א שוואכער אנהייב. צו באנעמען זאכן פון דער ווייטן זעט אויס צו זיין א נויטוועניקע באדינגונג פאר דער אנטוויקלונג פון א קונסט. וויל בלויז דאס גיט א מעגלאכקייט צו שאפן יענע קאמפליצירט־ציטריקע וועלט וואס מען רופט „אטמאספערע", וואס אן דעם קען מען זיך קיין שום קונסט ניט פארשטעלן. אויער און אויג שפילן אויך א באוונדערע ראלע אין פינקטלאכן רעפראדוצירן פארשטעלונגען. דערין קען זיך קיין אנדער חוש מיט זיי ניט פארגלייכן. פרובירט זיך א וויילע פארשטעלן דעם טעם פון אן עפל, דאס געפיל פון לעדער אין דער האנט, דעם ריח פון פארפום, דאס אויסזען פון א באקאנט הויז און דעם קלאנג פון א פידל, און איר וועט גלייך איינזען ווי אומבאשטימט עס זענען די ערשטע דריי און ווי קלאר די לעצטע צוויי. וועו מיר דערמאנען זיך אז די דאזיקע צויי חושים זענען די אקטיוסטע אין אונזער נאנצער אינטעלעקטועלער טעטיקייט, זעען מיר אז אין זיי ליגן די בריטסטע מעגלאכקייטן סיי פאר קלארע אפבילדער, סיי פאר נייע קאמבינאציעס, און אין דעם זינען זענען זיי די קרעאטיווסטע חושים.

אויער און אויג זענען אויך אונזערע סאציאלסטע חושים. דאס אויפנעמען זאכן פון א שטח, וואס שפילט אזא אומגעהייערע ראלע אין קונסט, איז א האר ניט ווייניקער וויכטיק אין סאציאלן לעבן, וואו די נייטיקייט צו פארכאפן די אויפמערקזאמקייט פון דער ווייטן, איז א באשטימענדיקער פאקטאר. מיר זעען טאקע אז נא פייגל און זייג־חיות הייבט זיך אן ארויסווייזן בולט'ער און קלארער דאס סטארע־געפיל צוזאמען מיט די עסטעטישע מאמענטן

אויב יעדער חוש האט זיין עסטעטישן מאמענט, פארוואס האבן צוויי חושים אונז דערפירט צו קונסט בעת די איבעריקע זענען געבליבן בא קליינע מאמענטאלע פארגעניגנס? מיר דאכט אז אן ענטפער אויף דער דאזיקער פראגע פירט אונז ממילא צום שלום, אז קונסט איז אין זיך טאקע כולל עסטעטישע מאמענטן, פונקט ווי אלע אנדערע פראצעסן אין לעבן, און אפשר מער פון אלע אנדערע, אבער דאס סאמע כאראקטעריסטישע, דאס גרויסע אין אלע קונסט־צוויגן, און ספעציעל אין דער פילאמיטישער צווייג, געהערט ניט צו דער עסטעטישער קאטעגאריי

דאס אויער און דאס אויג, די צוויי אינגסטע חושים, ד. ה. די וואס האבן זיך אנטוויקלט צום שפעטסטן אין דעם פארוים־נאנג פון לעבעריקע באשעפענישן, האבן פאר אונז געשאפן א נייע וועלט: קונסט. אויער און אויג זענען אונזערע אינטעלעקטועלסטע חושים, ווייל זיי האבן ניט קיין אוממיטלבארע באריהרונגען מיט זאכן. זיי נעמען אויף זייערע סטימולן פון דער וויים און זענען בכלל מער פארבונדן מיט אונזער אינטעלעקטועל לעבן ווי אנדערע חושים.*) היינט ווי קומט עס וואס קונסט, א טעטיקייט וועגן וועלכער מען רעדט נאר אין טערמינען פון „הארץ", פון געפיל, זאל פארטראטן ווערן פון די צוויי אינטעלעקטועלסטע חושים אונזערע? מיר דוכט אז שוין דער פאקט אליין ווארפט א שאטן אויף דעם שטאנדפונקט פון א ריינער, אומבאפלעקטער עסטעטיק

דער אמת איז אז גראד דעמאלט ווען די צוויי אינגסטע חושים אונזערע הייבן זיך אן צו באפעסטיקן — בא די ווארעם־בלוטיקע באשעפענישן: פייגל און זייג־חיות — הייבן זיך אן צו באווייזן ניט בלויז פרעבטיקע קאלירן, גראציעזע ליניעס און רייכע קלאנגען, נאר אויך רייצנדיקע ריטמישע באווענונגען, וואס אויף זייער העכסטער מדרגה גיבן זיי אונז די טאנץ־קונסט. איז בא חיות פארן אזא זאך ווי אן עסטעטישע עמאציע? דארווין זאגט אז

*) א גרויסע צאל ווערטער וואס דריקן אויס אינטעלעקטועלע טעטיקייט שטאמען, לויט זייער שורש, פון ווערטער וואס האבן א שייכות צום חוש הראיה, ווי למשל, אינטואיציע, אינטראספעקציע, געזיכטספונקט, בלינד (אין אינטעלעקטועלן זינען), רעפלעקציע, און א סך אנדערע.

לעבן. ראדזשער פריי איז דערמיט ניט צופרידן. לויט אים קומט אוים אז „אויף וויפיל דאס אינגל טוט דאס כדי צו באוועגן די דארפסלייט ארויסצוגיין הרג'ענען דעם בער, כאטש ער מעג באנוצן קינסטלערישע מעטאדן, איז זיין רעדע ניט קיין ריין קונסט וועדק."*) אויף אזא'ן אופן קומט אוים לויט פריי'ן אז מען קען ניט וויסן צו א וועדק איז א קונסט־וועדק ביז מען פרעגט דעם שאפער וואס ער האט אין זינען געהאט. דער עיקר איז אבער דאס וואס די פראגע וועגן „האבן אין זינען" איז נאר ניט אזוי פשוט. וויי איז דער דין אז דעם אינגלס ציל איז טאקע גענוען אז מען זאל גיין הרג'ענען דעם בער אבער אזוי ווי ער האט געטומען דערציילן, האט ער, ווי געווייניטלאך, פארגעסן אן זיין ציל און זיך אפגעשטעלט בלויז אויפ'ן צוועק פון ארוים־ברענגען די שילדערונג וואס שאפער און איינדרוקספולער?

איך וויים ניט וואס אפאטאשו האט אין זינען געהאט באם שרייבן זיין טריל־אגיע, אבער עס איז בא מיר קיין ספק ניט אז צווישן א סך אנדערע ציל־ן, האט ער אויך געהאט דעם ציל צו שאפן א בעסערע פארשטענדעניש צווישן אידן און פאליאקן אין פוילן. יעדנפאלס איז זייער מעגלאך אז אזא געדאנק האט זיך געפונען אין זיין מח, און דאס האט, פארשטייט זיך, אויף א האר ניט געדארפט שטערן אז זיין ארבעט זאל זיין ריינע קונסט. טאלסטאי און ראדזשער פריי זענען קעגנער, אבער זיי זענען ביידע מסכים אין איין פונקט: ניצלאכקייט, אדער ווירקונג אויפ'ן לעבן, הייסט יענע ברוטאלע פארם פון נוצען וואס מען קען גלייך זען און אנטאפן; קלאר־מארלע נוצן און פיזישע ווירקונג. טאלסטאי געטרויט ניט דעם קונסט־פראצעס גופא, אז ער וועט שוין פארזארגן דעם מארלן איינפלוס, פריי, ווידער, מיט זיין קונסט־פאר־קונסט, זעט ניט איין אז קונסט האט בכלל א די־רעקטע פארבינדונג מיט מארל. דעריבער ענדיקט טאלסטאי דערמיט וואס ער לייגט פאר כלים פאר קונסט, בעת זיינע קעגנער נעמען זי אין גאנצען אוועק פון לעבן. שווער צו זאגן וואס ס'איז ערגער.

*) Vision and Design. Roger Fry, 1920, 18.

אויף וועלכע איך האב פריער אנגעוויזן. א חוץ דעם איז דאך אונז אלעמען באקאנט אז קאליר, קלאנג און באוועגונג שפילן אן אומגעהייערע ראלע איכ'ם צוזאמען לעבן פון באשעפענישן מיט כטאדישע געוואוינהייטן. און גייען מיר אזוי אויף דעם וועג וואו די מעגלאכקייט פאר קונסט איז אויך א מעגלאכקייט פאר דער שאפונג פון סאציאלע ארגאניזמען, גייען מיר אזוי אויף דעם וועג, קומען מיר צו די לעצטע צוויי מענטשלאכע דערגרייכונגען: זשעסט און שפראך, וואס דערהייבן זיך צו דער קונסט־מדרגה אין טעאטער און ליטעראטור, און זענען אויך אין דער אייגענער צייט די וויכטיקסטע מיטלען אין סאציאלן פארקער.

ד. קונסט און עסטעטיק

אויב קונסט טראגט אין זיך אזעלכע שייכות'ן, איז שוין דער קוואל ניט אזא „ריינער", און צו רעדוצירן זי צו דער עסטעטיק פון צירקלען און ליניעס, זעט אוים צו זיין אין גאנצן אוים'ן וועג. אזא טעטיקייט האט תכלית'ן וואס שטייגן וויט אריבער דאס מאמענטאלע באוואוסטזיין פון שאפער אדער גענים און האט צילן וואס ציען זיך וויט אריבער די גרענעצן פון קונסט. אפט מאל באקומט זיך א פלאנטער אין דער דאזיקער פראגע, בלויז דערפאר וואס מענטשן האבן א יצר הרע צו מאכן קאמפליצירטע זאכן איינפאך, ווי מיר זענען עס אינ'ם אופן ווי ראדזשער פריי דיסקוטירט מיט טאלסטאי'ן. עס האנדעלט זיך וועגן טאלסטאי'ס ביישפיל מיט א אינגל וואס איז אנטלאפן פון א בער. לויט טאלסטאי'ן קומט אויס אז אויב דאס אינגל קומט צוריק אין דארף און דערציילט פריער פון זיין זארגלאזיקייט, דערנאך פון זיין פלוצלונגער שרעק בעת דער בער איז אים אנטקעגן געקומען, און צום סוף, פון זיין אפאטעמען וועג ער איז אנטלאפן, און ער באשרייבט עס אזוי אז זיינע צוהערער פילן אזוי ווי ער, דעמאלט איז זיין שילדערונג א קונסט־ווערק. פארשטייט זיך אז דאס וועט באוועגן די דארפסלייט צו ניין הרג'ענען דעם בער, און אויף אזוי פיל, לויט טאלסטאי'ן, איז דאס קונסט, וויל עס האט א דירעקטן איינפלוס אויפ'ן

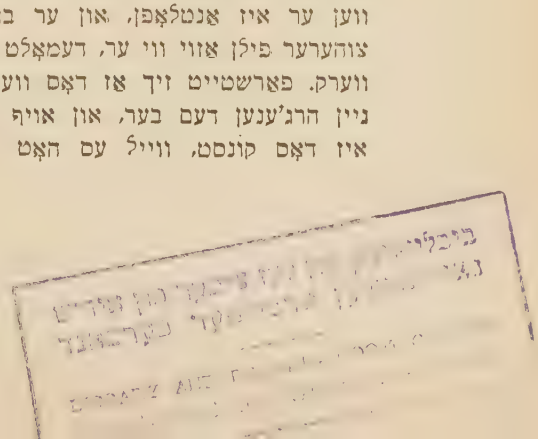

סינסטלער, סיי באם געניסער, פונקט ווי דער גאנצער זינען פון אונזער פסיכאפיזישער ארגאניזאציע ליגט ניט אין באוונדערע פסיכאלאגישע און פיזיאלאגישע פונקציעס, נאר אין דער גע־שאפענער איינקייט, אין דער אנסאמבל שפיל, אזוי צו זאגן.

מיר שאפן און מיר זוכן קונסט ווי א פונקציע פון גאנצן לעבעריקן לעבן. מיר האבן שוין פריער געזען די טיפערע כוונות פון אונזער פילאמיטישער טעטיקייט. די ליטעראריש קונסט זוכט אייגנטלאך מיט מער זיכערקייט און גרעסערן פארנעם צו דערפילן די דאזיקע פונקציעס. עס איז די פונקציע פון אריינ־ברענגען מער גערעכטיקייט אין דער וועלט, פאר זיך אדער פאר אנדערע; פון אוועקשטעלן לעבנס־פראצעסן ווי א התראה און זיך ארויפנעמען א מוסר פון זיי; פון אויפכאפן די גאנצע ריכטונג פון לעבנס־שוואונג, פונ׳ם זיגזאג; פון זיין מיט־שפילער און באאכטער אין דער זעלביקער צייט; פון אריינ־פלעכטן זיך אין שייכות׳ן מיט די פארוואנדלונגען פון א זינזאג־לויף אין דער קאמפאקטסטער פארם. א. א. וו. א. וו. דער וועדט פון אזעלכע און פיל אנדערע פונקציעס פון א קונסט קער נאר ניט אפגעשאצט ווערן. א טייל פון די ליטעראריש־קונסטלערישע פונקציעס קענען גאנץ אפן אנגעוועדט ווערן אין די איבעריקע קונסטן. אנדערע געהערן בלויז צו ליטעראטור, און יעדע קונסט האט אירע אייגענע כאראקטעריסטישע פונקציעס, וואס באשטימען אויר ראלע אין לעבן. ארום און ארום איז אבער קונסט א כאראקטעריסטיש מענטשלאכע טעטיקייט, וויל בלויז מיר זענען באשעפענישן וואס שטרעבן, דארשטן, האפן און שטרעקן די הענט אין אומבאגרענעצטע וויטקייטן. אויף אזוי וויט דריקט זיך אויס אין קונסט די הויבע מדרגה וואס מיר פארנעמען אין דער ביאלאגישער וועלט. אבער אויך אונזער טראנעדיע פארקערפערן מיר אין דער קונסט, די טראגעדיע פון א קראפט וואס פילט אויר שוואכקייט, פון א חכמה וואס זעט אירע גרענעצן, און פון א לעבן וואס וויים פון זיין סוף.

די קונסט־פאַר־קונסט טעאָריע רעדוצירט קונסט צו דער מדרגה פון אַן עסטעטישן פֿאַרפֿום, אָדער א נאַשערי. זי שטעלט אַוועק די גרעסטע טייל פון דער מענטשלאַבער פֿערזענלאַכקייט אין דרויסן פונ'ם קונסט אויפֿלום. די אָנהענגער פון דער טע־אָריע האַלטן געווייניטלאַך, אז קונסט איז א פֿריוואַטע זאַך, האָט בלויז צו טאָן מיט דער פסיכאָלאָגישער פּיקציע וואָס רופט זיך דער „איינצעלנער", א באַשעפֿענישׂ וואָס איז נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דערמיט ווערן לחלוטין פאַלש אויסגעטייטשט די פסיכישע אינסטרומענטן דורך וועלכע קונסט אפּעלירט. קונסט ווערט דעמאָלט סוף כל סוף אַן אָנגענעמער צופֿאַל וואָס יאָ—יאָ, ניט—ניט, זי איז ניט קיין אָרגאַניש טייל פון א מענשנס לעבן, וויל זי האָט ניט קיין ציל, וויל — קונסט פאַר קונסט.

צו רעדוצירן קונסט צו שיינקייט, צו זאָגן אז די „בריוד־ער קאַראַמאַזאָף" אָדער בעטהאָווענ'ס „נייַנטע סימפֿאָניע" אָדער רא־דענ'ס „דענקער" האָבן הויפּטזאַכלאַך צו טאָן מיט שיינקייט, איז פונקט ווי ווען מען וואָלט וועלן דערקלערן דעם ים דערמיט וואָס מיר קענען זיך אין אים באָדן. ווען מיר קומען צו ליטע־ראַטור ווערט עס פּשוט לעכערלאַך צו וועלן אלץ דערקלערן מיט שיינקייט, סיידן מען מאַכט פון דעם וואָרט א טערמין וואָס נעהמט ארום די נאַנצע וועלט. אָבער אין לעצטן פֿאַל ווערט „שיינקייט" א מעטאַפיזישע פֿאַרבאַרגנקייט, אָדער, נאָך אָפּטער, א רעטאָרישע שפּילצייג, וואָס קען שוין מער קיין שום זאַך ניט קלאָר מאַכן, און קען בלויז זיין א טעמע פֿאַר א „לייכטער פע־דער".

קונסט אפּעלירט ניט צום „איינצעלנעם" אָדער צו אַן אייַנ־צעלנער עמאָציע, נאָר צום מ ע נ ש ן און אלע זיינע שייכות'ן צו זיך און צו דער וועלט. דער נאַנצער באַגריף פון אַן איינצעלנער אָפּגעזונדערטער עמאָציע איז פֿאַרפּירערישׂ. קונסט איז דאָך ניט סתם אזוי זיך א סטימול וואָס געפינט זיך צופֿעליק אין דער וועלט, נאָר א באַוואוסטזיניקער מענטש־לאַכער פּראָדוקט אָפּגעקלויבן פון מיליאָנען מעגלאַכע קאָמבי־נאַציעס. דער כח און דער זינען פון קונסט ליגט אינ'ם וואונ־דערלאַכן סינטעז פון ווייטע און נאָענטע מאָטיוון סיי באַם

קאפיטל IX

די אויפגאבן פון פילאָזאפיטאָלאָגיע

א.

דער ענין מעשות איז סיי דירעקט סיי אומדירעקט אָנ־
גערירט געוואָרן אויף פארשידענע פעלדער פון מענטשלאכן
פאָרשן. דאָס איז א צו גרויסער, צו אָנזעענדיקער, און צו וויכ־
טיקער מאָמענט אין לעבן אז מען זאָל אים ניט באמערקן. סיי
די וויסנשאפטן וואָס האָבן צו טאָן מיט'ן אייגצלנעם מענטשן,
סיי אזעלכע וואָס באשעפטיקן זיך מיט'ן געזעלשאפטלאכן לעבן
האָבן זיך פריער אדער שפעטער געמוזט אָנשטויסן אָן דעם
פילאָזאפיטישן פאקטאָר. אמת, פילאָזאפיטיע איז אין ערגיץ ניט
געווען קיין הויפט־פונקט, און האָט ממילא ניט באקומען איר
פולע אינדוקטיווע אויפמערקזאמקייט.*) אָבער דאָס איז א
חסרון וואָס קען בלויז פאררוכט ווערן וועלן מיר וועלן שאפן
א באזונדער צווייג פון פילאָזאפיטישן פאָרשן, וואָס זאָל זיך
באנוצן מיט די רעזולטאטן פון אלע אנדערע וויסנשאפטן. וועלן
מיר וועלן זיך וועגן צו קולטור־געשיכטע, פאָלק־לאָר, קונסט־
פאָרשונג, ליטעראטור־געשיכטע, קינדער־פסיכאָלאָגיע, פסיכאָ־
לאָגיע פון סטיל, פסיכאָאנאליז, קריטיק, רעטאָריק און עסטעטיק,
וועלן מיר אומעטום געפינען רעזולטאטן וואָס האָבן א פילאָ־
זאָפישן וועדט. עס נייטיקט זיך איצט צוזאמען צו ברענגען
אט די רעזולטאטן, צו פרובירן שאפן אן אייגן פעלד, מיט אי־
גענע אינטערעסן און אייגענע מחלוקות'ן. דאָס דאָזיקע בוך איז

*) אן אויסנאם איז בלויז פסיכאָאנאליז. אָבער דאָרט האָט מען זיך אָפגעגעבן בלויז מיטן פאָנטאָזירן, וואו ענג־פערזענלאָכע פאַרלאָנגען שפילן געווייגטלאָך די הויפט ראָלע, און מיט פרימיטיווער מיטאָלאָגיע. דאָס זעגען ניט קיין צענטראָלע דערשיינונגען פון פילאָזאפיטישן לעבן.

אויספאָך. פּונ׳ם רייד פון אָט דער טעאָריע האָט מען זיך אויף אַנ־ דערע וויסנשאפטלאבע פעלדער טאקע ניט געקענט באפרייען, אָבער פונ׳ם מזל וואָס אָט די טעאָריע האָט געהאָט קען מען זיכער דרינגען אז אויך בנוגע פילאָסופיטישע טענדענצן איז אזש גראָד־ליני־ קע טעאָריע אוממעגלאָך. דאָס לעבן איז צו קאָמפליצירט, אז מען זאָל קענען מאכן וויטע און אויסגעהאלטענע פארגלייכן צווישן א געווּיסן עלטער פון היינטיקע קינדער און א געווּיסער מדרגה פון פרימיטיווער ציוויליזאציע, אפילו וען מען זאָל שוין דערלאָזן דעם באגריף פון כסדר׳דיקע ציוויליזאציע מדרגות.

דאָס הייסט נאָך אָבער באין אופן ניט אז עס זענען ניט פאר־ אן קיין וויכטיקע ענלאכקייטן צווישן קינדער און דעם פרימיטיוון לעבנסשטייגער, כאָטש מען קען ניט איינזען קיין כסדר׳דיקייט און אויסגעהאלטנקייט. דאָס מאכט נאָך וויכטיקער און שווערער די פילאָסופיטאָלאָגישע אויפגאבע. וואָרים א גוטע פארשטענדעניש פון אָט די פונקטן פון ענלאכקייט וועט פון איין זייט אָנווייזן אויף א סך וויכטיקע פרטים אין פילאָסופיטישע טענדענצן, און פון דער אַנ־ דער זייט וואָרפן א ליכט אויף דער אלגעמיינער פאָלקלאָריסטישער און ליטעראָרישער עוואָלוציע.

קומען מיר אביסל נענטער צו אונזער צייט, האָבן מיר אויך גע־ נוג ספּעציעלע און וויכטיקע פּראָבלעמען פאר פילאָסופיטאָלאָגישע פאָרשונגען. קינדער־פסיכאָלאָגן וויזן טיילמאָל אָן אויף טיפערע אונטערשידן צווישן אינגלאָך און מיידלאָך בנוגע לייענען. מען האָט זיך אָבער געגעבען צו וויניק מי אויסצוגעפינען אויף וויפיל דאָס נעמט זיך פון א גאנץ צופעליקן דרוק פון דרויסן. עס זענען פאראן ספּעציעלע פאָדערונגען וואָס מיר שטעלן אינגלאָך און אנדערע צו מיידלאָך. עס זענען דאָך פאראן ספּעציעלע „אינגלאָך־ביכער" און „מיידלאָך־ביכער", וויי ווירקן אָט די פאקטן אויף די לייען־אינטע־ רעסן פון קינדער? מיר וויסן, למשל, אז אינגלאָך שפילן זיך קיינ־ מאָל ניט מיט קיין ליאלקעס. מיר וויסן אָבער אויך אז וען א אינגל פארווילט זיך יא אמאָל צו שפילן מיט א ליאלקע, וועט מען אים גלייך מודיע זיין אז דאָס פאסט נישט פאר אים, אז דאָס איז בלויז פאר מיידלאָך. עס איז זייער מענלאָך אז בנוגע ביכער האָבן מיר א גאנץ ענלאכע לאגע. א חוץ דעם איז מיר ניט באקאנט קיין

אייגנטלאַך בלויז א קליינער פארזוך אין אזא ריכטונג.

פאראן א גאנצע רייַ פראָבלעמען וואָס מיר קענען האָפן צו פארענטפערן בלויז אין ליכט פון א סך אָנשטרענגונגען אויף אלע פעלדער וואו נאָר דאָס פילאָסאָפישע פארנעמט א פלאַץ. מיר ווייסן, למשל, אז דער אונטערשיד צווישן פרימיטיוון פאָלק־לאָר און א מאָדערנער ליטעראַטור איז אומגעהייער גרויס, אָבער פרימיטיווע מעשות און קינדער מעשות האָבן זיכער א גאנץ גרויסע ענלאַכקייט. מענטשן האָבן דאָס תמיד געפילט, און ווי ווייט עס איז אונז באקאַנט האָט מען אומעטום דערציילט די קינדער אזעלכע מעשות וואָס שטאַמען פון פריערדיקע צייטן. דאָס איז פאָרגעקומען אין גריכנלאַנד און אין רוים, און, ווי מיר האָבן געזען, קומט דאָס זעלביקע פאַר ביי איצטיקע פרימיטיווע שבטים. דאָס היסט נאָך ניט אז די פילאָסאָפישע שאפערישקייט ביי פרימיטיווע מענטשן און ביי די קינדער איז גלייך אויף אלע, אָדער אפילו אויף די וויכטיקסטע פונקטן. דאָס היסט בלויז, אז עס זענען פאראן געווייסע ענלאַכקייטן מיט וועלכע מענטשן האָבן זיך אומבאַוואוסטזיניק גאנץ שטארק גערעכנט. עס וואָלט בלי ספק געווען זייער וויכטיק צו אנאַליזירן אָט די ענלאַכקייטן סיי פון א פסיכאָלאָגישן סיי פון א ליטעראַרישן שטאַנדפונקט. דאָס וואָלט אייגנטלאַך געדארפט זיין א גרויסע פילאָסאָפישע אויפגאבע. דערווייל אָבער, ווייסן מיר בלויז געוויסע אומבאשטימטע אלגעמיינקייטן וועגן דעם ענין. מיר האָבן אנונגען, איינדרוקן און אומזיכערע ידיעות אויף וועלכע מען קען ווינציק וואָס בויען.

עס איז דאָ ממש שווער זיך ארויסצודרייען פונ'ם כשוף פון א לאַנג־פארשפרייטער טעאָריע. ארויסצוזאָגן דעם געדאנק אז קינדער פון א געוויסן עלטער דערציילן, אָדער האָבן ליב, מעשות פון פרימיטיווע מענטשן אויף א געוויסער מדרגה פון ציוויליזאַציע, דאָס בלויז ארויסזאָגן אזא געדאנק האָט איז זיך א מערקווירדיקן רייַז. מיר וואָלטן דעמאָלט געקענט איינטיילן די קינדער אין, זאָגן מיר, פיער כסדר'דיקע עלטערס. דערנאָך וואָלטן מיר איינגעטיילט די פרימיטיווע ציוויליזאַציע אויף ענלאַכע פיער מדרגות, אזוי, אז עס זאָל אויסקומען פאַר יעדן עלטער א געהעריקע מדרגה פון פרימיטיווער ציוויליזאַציע. דאָס וואָלט געווען זייער שיין און, דערהויפט,

אינטערעסאנט פון שטאנדפונקט פון קינדער־פסיכאָלאָגיע, אָדער דערציאונג, נאָר בכלל ווי א פילאָסופֿישע אנטדעקונג, דאָס — אויב אמת —וואָלט דאָך אונז געוויזען א וועג צו מעסטן די ווירקונג פון פילאָסופֿישן מאטעריאל. אָבער כאָטש די דעמאָנסטראַציע בערין האָט אמת'ע פארדינסטן אויפ'ן פעלד פון קינדער מעשות, איז אָבער איר פריער־געבראכטע השערה געבויט אויף לופט און זייפן בלאָזן. אזעלכע השערות זענען אפשר דערלאָזבאר אין פאָפולערע רעדעס וועגען דערציאונג, נאָר קיין וויסנשאפטלאכע באַוייזן זענען ניטא, און ווען זיי וואָלטן יא געווען וואָלטן זיי אזא השערה מסתמא אין גאנצן ניט באשטעטיקט.

א באזונדערס וויכטיקע פראגע איז די פראגע וועגן די גרעסטע צווישן דעם פשוט'ן באריכט און דער מעשה, וואָס אן אָנהויב דערפון איז געמאכט געוואָרן אין א פריערדיק קאפיטעל. פאַרשטייט זיך, אז דאָס וואָלט שוין ממילא געפירט צו א סך ספּעציעלע שטודיעס, ווי, למשל, די ווירקונג פונ'ם מגיד און זיינע משלים, די אנטוויקלונג פון ברוונשטעלערי, די אנטוויקלונג פון נייעס־שרייבן אין טעגלאכע צייטונגען. (וואָס האָט זיך, גלויב איך, אָנגעהויבן מיט גאנץ טרוקענע באריכטן און האָט מיט דער צייט אנטוויקלט א גאנץ אייגנארטיקן גענישן צווישן דעם באריכט־ארטיקן און דעם פילאָסופֿישן). א. ד. נ. א חוץ דעם האָבן מיר די גרויסע דערשיינונג פון שונד, וואָס איז אזוי ווינציק אויסגעפּאַרשט געוואָרן. איך האָלט אז דערמיט האָבן מיר ניט אזוי ווייט געזוכט אנטקעגן שונד ווי אנטקעגן דער קינסטלערישער ליטעראטור, וויל דאָס איגנאָרירן שונד דערלאָזט ניט מיר זאָלן פארשטיין דאָס פילאָסופֿישע אינ'ם מענטשן און, ממילא, זיינע העכערע ליטעראַרישע באדערפענישן. עס דארף איין מאָל פאר אלע מאָל זיין קלאָר פאר יעדן פון אונז, וואָס פארמאָגט די מינדסטע וויסנשאפטלאכע נייגיריקייט, אז ווען מיליאָנען מענטשן ווערן באגייסטערט פאר א זאך דעמאָלט איז אונזער עובדא צו דערקלערן, ניט צו געבן דערויף א מאך מיט דער האנט. בלויז פאר א נערוועזער סאלאָן־דאַמע פאסט אין אזא פאל צו זאגן „פע!" דאָס גיט אונז גאָר ניט, פון דעם ווערט אונז קיין זאך ניט קלאָר. פאר אן אמת'ער ליטעראַרישער פארשטענדעניש איז די געשיכטע פון שונד א האָר ניט ווייט

איין גרינטלאכע שטודיע איבער די אונטערשידן אין דערציילן, ד. ה. אין אייגן געשאפענע מעשות, צווישן אינגלאך און מיידלאך פון פארשידענע עלטערס. אויך דאס וואלט נאך קיין ענדגילטיקן ענטפער אויף דער פראגע ניט געגעבן, אבער דאס וואס פארשידענע עלטערס וואלטן דא נעווען פארוויקלט, וואלט עס אונז לכל הפחות זייער פיל ארויסגעהאלפן. אין אלגעמיין, א וואקסנדיקע פילאמיטאלאגיע וואלט מיט דער צייט אנטוויקלט א גהערעיקע טעכניק אונטערצוזוכן אזעלכע און ענלאכע פראגן, ביז מיר וואלטן טיפער אריינגעדרונגען אינ'ם כאראקטער פון פילאמיטישע אינטערעסן און געפעגט רעדן מיט מער באשטימטקייט וועגן אונטערשידן אין עלטער, געשלעכט.*)אפשר פאלק, און אפשר אויך נעוויסע נעזעלשאפטלאכע שיכטן.

דערווייל געפינען מיר אין ביכער, אפילו פון גאנץ פארזיכטיקע שרייבער, פארשידענע נענעראליזאציעס וואס זענען געבויט אויף צופעליקע באאבאכטונגען און מיינונגען. וועו, למשל, מען דערציילט אונז אז וויבאלד מיר וועלן קינדער ניט דערציילן קיין וואונדער מעשות אין דער קינדהייט וועלן זיי שפעטער אויסוואקסן ציניקער, אדער וועלן בכלל שפעטער זיך באציען צו זאכן אויף א טרוקענעם אופן, **) וועו מען דערציילט אונז אזא מעשה, איז דאס נעוואלטיק אינטערעסאנט. וויפיל וואלטן מיר ניט אווקגענעבן אויסצוגעפינען צי דאס איז טאקע אמת. דאס איז ניט בלויז

*) אינטערעסאנטע אינפארמאציע בנוגע טיפערע אונטערשידן צווישן אינגלאך און מיידלאך סיי אין זייער לייען-אינטערעסן, סיי אין לייען-פייאוקייטן, געפינט זיך אין דער נאר וואס פארעפענטלאכטער שטודיע Winnetka Graded Book List, Washburne and Fogel, 15.

עס איז אויך כדאי צו בערעגען א באמערקונג וואס ווילהעלם שטערן מאכט אין זיין פריער-דערמאנט בוך (ז. 142—143): „לויט ווי ביזאיצטיקע באאבאכטונגען ווייזן זעט אוים, אז מיידלאך הייבן אן צו רעדן אביסל פריער פון אינגלאך, און גייען פארויס אויך אין זייער שפעטערדיקער אנטוויקלונג". אויב דאס זאל באשטעטיקט ווערן, וואלט מען זיך זיכער געדארפט רעכענען דערמיט ביים באטראכטן די פראגע וועגן די פילאמיטישע אונטערשידן צווישן אינגלאך און מיידלאך.

**) Religious Education Through Story-Telling. K. D. Cather, 1925, 89.

דאָס איז אמת אין אלע שפראכן.*) אבילו א מענטש וואָס איז געווואוינט צו באנוצן שפראך מיט וויסנשאפטלאכער פראָנט־וואָרטלאכקייט באקומט גאָר אן אנדער אָריענטאציע ווען ער שרייבט וועגן ליטעראטור. איך רעד שוין ניט וועגן די פאלן וועמ זיננט די מליצה און די שפראכלאכע ארנאמענטיק, וואָס שטיצט זיך בלויז אויף קונציקע עפעקטן. אבער אפילו דער ערנסטער ליטעראטור דענקער וואָס איז באמת פאָרינטערעסירט עפעס קלאָר צו מאכן, פאלט אפט אריין אין שאָטנדיקע גענעראליזאציעס וואָס זענען געבויט אויף צופעליקע סברות.

סוף כל סוף איז גאָר ניט פראָאן וואָס אויסצוזעצן אנטקעגן אזא מין שרייבן, נאָך אלעמען וועגדט זיך עס דאָך אין גאנצן אן דער כונה פונ׳ם שרייבער. אויב זיין כונה איז ארויסצובערענגן עמאָציאָנאלע שטעלונגען, דעמאָלט איז ער זייער פיל אָנגעווויזן אויף סטיל, טעכניק און לייכט־שוועבנדיקע גענעראליזאציעס, און זייער וויניק אויף פאקטן, צאלן אָדער באגריפן, ממילא מוז ער שרייבן אין הסכם מיט אט די נויטן. אויך אין דער וויסנשאפט — ספעציעל אויף דער פילאָזאפישער מדרגה — זענען טיילמאל פאר־אן אזעלכע נויטן, און דעמאָלט טוט דער וויסנשאפטלער פונקט דאָס זעלביקע וואָס דער שרייבער איבער ליטעראטור. ארומצושוועבן אין א וועלט פון מיסטעריעס און ניט פילן אויף זיך דעם חוב, אז מען דארף אנאליזירן אָדער פעסטשטעלן, איז אן אלגעמיין מענטשלאָך פאַרגעניגן. דאָס איז אייגנטלאך די העכסטע פאָרם פון „ארויפרעדן זיך פון הארצן".

די צרה איז נאָר וואָס דאָס פירט אפט צו אן אלנעמיינער „פרייהויט" פון געדאנקען בעת מען שרייבט וועגן ליטעראטור, וואו מען פילט זייער זעלטן, אז מען דארף זיך וויסנשאפטלאך קאָנטראָלירן. עס קומט אוים אז וועגן ליטעראטור דארף מען בלויז „קענען שרייבן", דאָס איבעריקע איז שוין ניט אזוי וויכטיק.

אט שרייבט איינער וועגן אש׳ן: „דעריבער טאקע טרעפן מיר

*) זע די ביישפילן וואָס אָגדען און ריטשארדס ברענגען פון דער ענגלישער ליטעראטור וועגן דעם ענין.
The Meaning of Meaning, Ogden & Richards, 256.

ניקער וויכטיק איידער די געשיכטע פון ליטעראטור, און דאך וויסן מיר פון דער ערשטער כמעט גאר ניט. מיר האבן אפילו ניט קיין דעפיניציע וואס זאל, מעג עס זיין אויפ'ן סכעמאטישסטן אופן, אונטערשיידן צווישן קונסט און שונד בכלל. עס איז קלאר פאר־וואס שונד זאל אפטמאל ארויסרופן דאס גענפיל פון „פע", אבער א מעדיקער שטודירט אלע פיזיאלאגישע פראצעסן, אפילו די „מיאוס'ע" אויך. דאס זעלביקע איז אמת אויך אין פילאזמיטיע. א וויסנשאפטלאכע דיסציפלין וואס זאל זיך פארנעמען מיט אלע פילאמיטישע און פילאמיטיש־ליטעראריש מאניפעסטאציעס, וועט זיין פאר אונז א גרויס געווינס. עס וועט געביטן וועלן די אריענ־טאציע, עס וועלן געשאפן וועלן נייע וועלטן, וואס וועלן אריבער־שטייגן די גרענעצן פון ליטעראטור און שונד. דאס וועט היסן, אז מיר קומען צו צום אמת'ן מקור פון דער ליטעראריש קונסט.

אין פלוג וואלט מען געקענט מיינען, אז די רייכע מאטעריאלן וואס זענען געשאפן געווארן און וואס האלטן אין איין געשאפן ווערן אין פארבינדונג מיט ליטעראטור, דארפן זיין א גרויסע הילף אין פילאמיטאלאגישע אונטערזוכונגען. דאס איז אבער ווייט ניט אזוי. בלויז ביי קריטיקער מיט גרעסערע, טעארעטישע אמבי־ציעס קען מען געפינען געוויסע זייער וויכטיקע באטראכטונגען וואס קענען זיין נוצלאך פאר אונזער צוועק. על פי רוב איז דער אנגענומענער צוגאנג צו ליטעראטור ניכער א שטערונג איידער א הילף צו פארשטיין דעם ענין. דער שרייבער וועגן ליטעראטור לעבט אין א ספערע וואס פירט אים צו באנוצן שפראך אויפ'ן זעלביקן אופן אויף וועלכן עס באנוצט זי דער קינסטלער. ער האט על פי רוב אין זינען ניט דאס דערקלערן און פעסטשטעלן, נאר דאס שאפן שטימונגען און באציאונגען. דאס אליין וואלט אים גע־מאכט פילאמיטאלאגיש איבעריק, אבער ניט שעדלאך. שעדלאך וועלט ער דעמאלט וועלן ער נעמט אן א גאנץ קלארן טאן פון א דערקלערער און מאכט אזעלכע פלוצלונגע איבערגענג פון וויסנ־שאפטלאכער שפראך צו דיכטערשן געמיט־אויסדרוק אז עס באק־קומט זיך פשוט'ער אומזין. דעמאלט וועלט ער פארפירעריש אי פאר זיך אי פאר'ן לייענער.

אין ליטעראטור פון לעז ציטער פון א...
אנאלען ארבייטער פעו...
LIBRARY AND READING ROOM
Jewish National Worker...

נאָך א ביישפיל פון לייבטקייט אין לייבטזיניקייט וועט עס קומט צו ליטעראַטור האָבן מיר אין דער מבינות קריטיק. צו זאָגן מבינות וועגן א ליטעראַריש ווערק איז אפשר ניט קיין הויבע מדרגה פון קריטיק, אָבער זיכער א הויבע מדרגה פון א קריטיקער. מבינות איז א טעאָריע וואָס וועט פאַרווירקלאכט, א סיסטעם פון פרינציפּן וואָס וועלן אַוועקגעשטעלט אויף א נסיון דורך זייער אָנווענדבארקייט אין לעבן. בלויז אזא קריטיקער, וואָס האָט שוין קלאָר פאָרמולירט זיין בליק און זיין אויפפאסונג קען זיך פאר־גינען צו טאָן די טאָג־טעגלאכע ארבעט פון אָנווענדן אין דער פּראַקטיק דאָס צו וואָס ער איז געקומען דורך לאַנגע אָנשטרענ־גונגען, ד. ה. דורך זיינע באמיאונגען פעסטצושטעלן די ספּעציי־פישקייטן פון זיין געניסנדיקן שאפן. מבינות־זאָגעריי איז אָפט־מאָל א קלייניר רעזולטאט, אָבער תמיד א רעזולטאט פון א גרויי־סער אורזאך. פונקט ווי דער קלענסטער אומוויכטיקסטער דיאַ־נאָז פון א דאָקטער איז א פועל יוצא פון א לאַנגן פּראָצעס פון לערנען און פאָרשן. אין ליטעראַטור אָבער איז מבינות — אַנ־שטאָט צו זיין דער סאָמע שפּיץ פון דער געבוידע — דער ערשטער אויסגאַנג־פונקט. אין שרייבן וועגן ליטעראַטור פילט מען אז מען קען אזוי פיל פאַרדעקן מיט שפּראָך, אז אפילו דער אָנפאַנ־גער וועט זיך גאָר ניט שרעקן גלייך ארויסצוקומען מיט מבינות, און וועלן דינען פאר א פּראַקטישן עצה־נעבער און וועג־ווייזער, דאָס וואָס אין א ווייסנשאפט איז ניט מעגלאָך.

אָט א דער גייסט וואָס ברענגט אריין אין דער ליטעראַטור־טעאָריע אזעלכע לייכט־פלייסנדיקע דעדוקציעס, וואָס זענען אָפט נעבויט אויף א צופעליקן איינפאל, אָט אזא גייסט איז סם המות פאר יעדן פאָרזוך אין אינדוקטיווער ווייסנשאפטלאכער ריכטונג. עס איז קיין ספק ניט אז דער פרייער זאַרגלאָזער אופן פון באַנוצן שפּראָך האָט זייער שטאַרק געווירקט אויף דער אָפּטער קענגער־

בכלל אַ זינען, מיינען זיי דאָס זעלביקע ווי מען וואָלט זאָגן: „יחזקאל גאָמביינער פירט געשעפטן, ד ע ר פּ ע ר איז ער א סוחר", אָדער סאַרקערט. אָט דער ליטעראַרישער „ד ע ר פּ ע ר" זאָגט אבסאָלוט גאָרנישט, פונדעסטוועגן גענינען מיר אים שוין צו אָפט אין רעצענזיעס און אין עסייען איבער ליטעראַטור.

ביי אש'ן פּראָבלעמען וואָס שטאַמען ניט פון זיין עצם איך, זיי זע־
נען ניט דורך און דורך אויסגעוויטאָגט און אויסגעטראָגן אַליין
דורך אים. זיי זענען שוין דורך אים איינגעזאַפּט פון לעבן. ער
האָט זיי דערשפּירט אַלס קינסטלער, זיי אויפגענומען און בא־
שטראָלט מיט זיין דיכטערישן חיות. אָבער עס זענען דער עיקר
צייט מאָטיוון, צייט־שטימונגען, וואָס קומען פון אויסן, פון ליטע־
ראָטור און לעבנס־השפּעות". צו זאָגן אז עס איז פּאַראַן עפּעס
אזעלכעס וואָס איז איינגעזאַפּט פון לעבן, וואָס שטאַמט פון
ליטעראָטור און לעבן, וואָס דער קינסטלער דערשפּירט און בא־
שטראָלט מיט זיין דיכטערישן חיות, און דאָך שטאַמט עס אַלץ
ניט פון זיין „עצם איך", איז דאָס אזא חוילער, אומזיניקער בא־
גריף פון אן „עצם איך", וואָס האָט מער קלאַנג איידער ממשות.
אָבער וועג מען שרייבט וועגן ליטעראָטור איז גאָר ניט שייך
אפילו צו פרעגן אזעלכע קשיות. עס איז גאַנץ אָפּט א מין אינ־
טעלעקטועלע קאַליגראַפיע, א געדאַנקען־זשעסט. אָדער נעמט
למשל אזא מין זאָג: „אינטעלעקטואַליזם, אויב קינסטלעריש
געבוירן, קינסטלעריש באַנומען — ניט ווי א טענדענץ, נאָר ווי
א בלוטיקער טייל פונ'ם קינסטלערישן וואַרט — איז ניט וויי־
ניקער יחסן ווי געפיל, עמאָציע". עס איז זייער מעגלאַך אז דער
דאָזיקער שרייבער וויים גאַנץ קלאָר דעם טייטש פון „אינטעלעק־
טואַליזם" פון „עמאָציע", און די איבעריקע וועלטער. אָבער עס
לייגט זיך גאָר ניט אויפ'ן שכל ער זאָל האָבן געשריבן דעם צי־
טירטן זאַץ מיט'ן פולן באַוואוסטזיין פון פּירוש המלות, ווייל דאָס
וואָס ער זאָגט קען מיינען וואָס איר ווילט אין דער וועלט, און
אפילו וואָס איר ווילט ניט.*)

*) אין אַרטיקלען איבער ליטעראָטור באַמערקט מען זייער אָפּט אַן
אופן פון רעזאָנירן וואָס מען וואָלט געקענט אַנרופן דער ליטעראַרישער
„ד ע ר פּ אַ ר". דיכטער וויזן געווינשלאַך אַרויס אויגנאַרטיקייטן
וואָס מען זוכט צו דערקלערן, דאָס איז, פּאַרשטייט זיך, זייער אַן אינטע־
רעסאַנטע אויפגאַבע. אָבער בדרך כלל טוט מען עס אַזוי: „דער דיכטער,
ראובן, זעט זאַכן בלויז פון אינווייניק, ד ע ר פּ אַ ר איז ער
אינדיווידועל", אָדער: „באַם דיכטער, שמעון, איז די נאַטור א נאָענטע,
אויגענע זאַך, ד ע ר פּ אַ ר פילט ער זיך אַזוי היימיש מיט
וואַלד און פעלד". אויב די דאָזיקע אורזאַכלאַכע צוזאַמענהאַנגען האָבן

באַארבעט אויפֿער חלומות. הומאָר איז נאָך אַלץ „דאָס וויטץ, אומבאַקאַנטע לאַנד" אין פּסיכאָלאָגיע. אמת, די פּסיכאָאַנאַליטיקער האָבן אויך דאָ געפֿאָרשט און געמאַכט דרייסטע השערות. אָבער זייערע רעזולטאַטן בנוגע הומאָר זענען זייער אָרים. אין אַלגעמיין, האָב איך מורא, אז דאָס דאָזיקע פּעלד לייגט זייער פיל צוליב דעם וואָס עס ווערט באַצייכנט מיט אין ווָאָרט „הומאָר". פון א לייכטער ווָאָרט־שפּיל, ווָאָס רופט אָרויס געלעכטער, ביז א ווערק ווי טביה דער מילכיקער, איז דאָך אזא שווינדלענדיקער מהלך, אז עס לייגט זיך קוים אויפֿן שכל מען זאָל קענען דערקלערן בירדע מיט אין אייניציקן פּרינציפּ. די פיזיאָלאָגיע פון פּרייד און געלעכטער איז היינט שוין א היפּש ביסל קלאָר, אָבער פּאַרוואָס זאָלן געווייסע סיטואַציעס און אויסדרוקן אַרויסרופן פּרייד און געלעכטער, דאָס איז אן ענין וואָס איז נאָך זייער טונקל. דערצו פֿאַדערט זיך א באַזונדער אַנאַליז פון דער ראָלע פון דער קאָמישער סיטואַציע אינ'ם זיגזאג פון געשען, און פון הומאָר אינ'ם זיגזאג פון דערציילן, צוזאַמען מיט א קלאַסיפיקאַציע פון די געלעכטער־מאָמענטן אין לעבן בכלל.

ה.

וען אזעלכע פּראָבלעמען וועלן אַוועקגעשטעלט ווערן אין שכנות מיט די מער דירעקטע פּראָבלעמען פון דער ליטעראַרישער קונסט וועט עס זיין א גרויס געווינס פאר אַלע מאָמענטן כון דערציִיערישן שאַפן. די פּראָגע פון סטיל און רעטאָרישע פיגורן, די פונקציעס פון פּאָעזיע און פּראָזע און — ואחרון אחרון חביב — די אייגנארטיקע היסטאָרישע אנטוויקלונג פון דער קינסטלערישער ליטעראַטור, וען אָט די אַלע פּאַרשונגען ווערן פאַריניקט און געפירט אונטער איין דאַך, זעט מען ערשט וואָסער ריזיקער בנין עס וואָלט געקענט אויפגעבויט ווערן.

וען מען קוקט זיך צו צו די אויפגאבן וואָס עס האָט פאר זיך א וויסנשאפט פון די מענטשלאַכע פילאָסיטישע טענדענצן, זעט מען די געוואַלטיקע ראָלע וואָס דאָס דערציילן, וויִ עס ווערט דאָ פּאַרשטאַנען, שפּילט אין לעבן. אין וויטץ און גראָען אַל־

שאפט, אפילו שנאה, וואס מענטשן פון קינסטלעריש לאגער האבן געפילט צו דער וויסנשאפט וואו שטרענגע שפראכלאכע פינקט־לאכקייט איז אזוי נייטיק.*)

ד.

די שייכות צווישן פילאמיטיע און חלומות זעט זיך נאך בולט'ער ארויס זינט די פסיכאאנאליטישע פארשונגען זענען פאר־עפנטלאכט געוואָרן, וואָרים די פארמולע „דערפילונג פון א פאר־לאנג" מיט וועלכער פרויד דערקלערט חלומות — כאטש דאס איז אן אויסזייטיקע פארמולע און קען וויט ניט גיין — האט אין זיך גענוג אמת און גענוג ענלאכקייט צו געווינען פילאמיטי־שע עלעמענטן, אז די שייכות'ן צווישן זיי זאלן זיין פאר אונז וויכטיק. אמת, אין חלומות האבן מיר מער צו טאן מיט בילדער ווי מיט שפראך, און אויף אזוי פיל געהערן זיי גיכער אין דער ספערע פון פאנטאזירן איידער פון דערציילן. דאך זענען דא פארט פאראן שייכות'ן וואס האבן פאר אונז א באזונדערן ווערט.

א חוץ דעם האבן מיר אויך אין חלומות צוויי זיגזאגן, א זיגזאג פון געשען און א זיגזאג פון דערציילן, וואס זענען ניט ביידע גלייך. וואָרים ווי פרויד האט ריכטיק אנגעוויזן, איז דער גע'חלומ'טער חלום נאר עפעס אנדערש פון דעם וואס מען הער־ציילט בעת מען איז שוין וואכעריק. באם דערציילן דעם חלום ברענגט מען אריין ענדערונגען, און נראד זייער וויכטיקע ענדע־רונגען, און דא האבן מיר שוין א גאנץ קלארע פילאמיטישע דער־שיינונג.

קומען מיר צו הומאר — אזא געוואלטיק וויכטיקער מא־מענט אין דערציילן — איז דאס פעלד נאך א סך וויניציקער

*) היינטיקע ציטטן איז שוין די דאזיקע שנאה כמעט ווי פאר־שוואונדן. פאראן געגנוג געבילדעטע קינסטלער וואס קענען שוין איינזען די טבע פון וויסנשאפטלאכער קרעאטיוויטעט, און זיי פארשטייען שוין אויסגעצייכנט אז דא האנדלט זיך ניט וועגן קיין סתירה צווישן צווי קעגנערישע אמת'ן. געיטע'ס ביטערע פאלעמיק אנטקעגן ניוטאנען וואלט היינט צו טאג זיכער ארויסגערופן א שמייכל בא די היינטיקע געיטעס.

ר ש י מ ה

פון ענינים און נעמען

טערטום פונקט ווי אין דער מאדערנער ציוויליזאציע; אין די קינדער יארן, אין די מיטעלע יארן און אויף דער עלטער, אונטער אלע באדינגונגען און אין אלע צייטן וויזן זיך ארויס די פונקציעס פון מעשות, ניט ווי צופעליקע איינפאלן נאר ווי אר־גאנישע טיילן פון א געזונט, נארמאל, מענטשלאך לעבן. מען האט אפט דעפינירט דעם מענטשן לויט די ספעציעלע כאראק־טער־שטריכן וואס בלויז ער אליין פארמאגט: א מענטש איז א באשעפעניש וואס לאכט, וואס דענקט, וואס רעדט, א. א. וו. עס וואלט נאך אפשר געווען כאראקטעריסטישער צו זאגן אז א מענטש איז א באשעפעניש וואס דערציילט, א פילאמיטיש באשעפעניש.

רשימה פון ענינים אין נעמען.

א.

אבאט, 156.
אביעקטיוע פאקטן, 64.
אבערגלויבן, 65, 104, 147.
אנדען אין ריטשארדס, 24, 97, 240.
אדלער, א., 37, 41, 196.
אדלער, פ., 145.
אוסטראליער, 94, 111.
אוסיאניקא־קולטיקאוסקי, 193.
אויער אין אויג, אין קונסט, 235, א. ווי.
איטאן, 140.
איינדרוקעשאפענע ווערטער, 132, 133.
„איך", 55, 56, 69, 199, 250.
אימפראוויזאציעס, 110, א. ווי.
אינגלאנד אין מיידלאר, 127, 129, 245.
אינדיאנער, 10, 92, 96, 100, 101, 103.
אינדיווידועלע שאפונג, 113.
אינטעליגענטע לייענער, 87,86.
אינטראספעקציע, 40.
איסטמאן, 114.
אינצעסט, 179, 182, 183.
„אמת'ע" מעשות, 85, 86.
אנאטאמיע, 38.
אנטראפאמארפיזם, 56, 105.
אפאטאשי, 210, 213, 214, 239.
ארבעדען זיך פון הארצן, 79.
אפריקאנער, 102.
ארכיטעקטור, 192.
ארנאלד, מאטיו, 99.
אש, ש., 249, 250.

ב.

באוועגונג, 96.
באון, 148.
באלאדע, 97, 98.
באנווייק, 109.
באסטוויק, 127.
באשרייבונג, 52, א. ווי.
בולאק, 127.
בושמענער, 92.
ביאנראפיעס, 77.
ביולער, 131, 141.
ביסעל, ארטור, ד., 27.
בעיקאן, 84.
בעל, 227.
בערקאוויטש, י. ד., 163.
בריוונשטעלערין, 247.

ג.

גאלדענווייזער, 92, 100, 114.
גאם, 93, 103.
גייסטיקע קראנקייטן 70.
געוואוינהייטן, 55.
געוועל, 122.
געיטע, 252.
געניסן, 26, 197, 215, א. ווי. אין שאפן, 221 א. ווי.
געפילן, 75-76.
געשטאלט־פסיכאלאגיע 38, 62.
געשעענישן, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 58, 72, 80.
געשפאנטקייט, 27, 28, 31.
גראסע, 186, 187.
גריכנלאנד, 98.
גרימ'ס טעאריע, 98.
גרענט אין הוויט, 155, 157.

ד.

דאוד, 96, 99, 102, 107, 108.
דא ווינטשי, 182, 183, 184, 194.
ד'אמיטשי, 164.
דאן, 156.
דאנלאפ, 85, 98.
דולי, 178.
דושאסי, 37.
דושארדאן, 128.
דושעימס, 34.
דושענאנג, 51.
דיואי, 24, 39.
דענק־פראצעס, 28.
דערציילן, 75, 79, 82, 83, 253, 254.
דערציילערים באוואוסטזיין, 50.

מאקורדי, 69.
מאקענזי, 114.
מארדעל, 178.
מגידות, 247.
מוזיק, 10.
מוסר השכל, 84, 107, 122, 218.
מוסר זאגער, 149, 150.
מזרח פעלקער, 101.
מיטאלאניע, 65; פערזענלאכע, 63; 107, 155.
מיטלען, און ציל, 198, א. וו.
מיטשעל, 138, 145.
מעכאניזם, פסיכאאנאליטישער, 174, 175, 176.
מענדעלע, 163.
מעשות, 6, 49, 56; „שיינע" 76; פאציאל קאנסטרוקטיוו, 77, 78; עטישער ווערט, 136, 138; וועגן חיות, 104, 140; זייער תוך, 136, 141.
משל, און נמשל, 106.

נ.

נאנסען, 100.
ניוטאן, 208-209.
ניגער, ש. 217.
נעוראטישע סימפטאמען, 179, 180.

ס.

סאנטאיאנא, 19.
סאפיר, 131.
סאציאליזם, 192, 202.
סביבה, 30.
סובליימאציע, 176, 177, 183.
סוגעסטיע, 70.
סטאטוע-טעאריע, 200.
סימבאלן, 139, 160.
סמיט, 92.
סמיט, פ. א. 126.
ספענסער און ניילען, 94.
ספענסער, ה. 87, 88.
ספענסער, פ. ס. 103.

ע.

עוואלוציע, טעאריע, 92, 98, 107.
עטנאלאגיע, 91.
עיר, 111.
עלטערע יארן, און מעשות, 114, א. וו.
עלים, 102, 114.
עמאציאנעלע קוואליטעטן, 19.
עסטעטישע עמאציע, 234, א. וו.
עסקימאסן, 100, 113.
עפיזאדן, 49, 64.
עפיק, 97, 98.

פ.

פאונד, 98, 113.
פאורס, 101.
פאטאלאגישע פילאסמיטיע, 78.
פאלעאליטישע ציוט, 105.
פאנטאמינע, 95, א. וו.
פאעזיע, און פראזע, 98, 253; בא קינדער, 156.
פארק, ט. 111-112.
פייל, 29.
פלאטאן, 122, 206.
פסיכאאנאליז, 37, 78, 135; טעאריע, 169, א. וו. און קונסט, 169, א. וו. 243.
פסיכאלאגיע, 33, א. וו. און דער זייטיקער מענטש, 35.
פסיסטער, 185.
פראיעקציע-טענדענץ, 135.
פרימיטיוויזם פירער, 114
פרימיטיוויזם שבטים, 65.
פרינס, 70.
פרץ, 163.
פשיבישעווסקי, 179.

צ.

צאבעל, 141.
צאלקאר, 93, 103, 104, 141.
צאלעט, 199.
צאנטאזיע, 68; איר אנטוויקלונג, 145, א. וו.
צאנטאזירן, 68, 69.
צארטיידיקונג-מעכאניזם, 69, 70, 71.
צארלאנג, 37, 39, 41.
צארם, און אינהאלט, 211, א. וו.
צארשטעלונגען, 15.
ציוויליזאציע, 38.
ציילאנעטישע טעאריע, 244.
ציילאמיטאלאגיע, 117, 159, 164; אוים-גאבן, 243, א. וו.
צילאמיטיע, 7, 60, א. וו. 74, 83, 85, 86; עטישע זייט, 83, 84; 87, 93; פרימיטיוויזם, 95; 101, 116; בייי

דראמע, 97, 98, 99; ביישפיל, 110; 139.
דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, 63, 64, 65, 72, 98, 99.

ה.

האוועמייער, 111.
האל, 51.
האלט, 39.
האואיט, 97.
האמא סעקסואליטעט, 180, 182.
הומאר, 144, 156, 252, 253.
היטשקאק, 29.
היפנאטיזם, 70.
הירן, 225, 226.
העלד, פערזענליכקייט, 151, 153, 159.
העלמהאלץ, 20.
הענדערסאן 127.

ו.

וואטסאן, 14.
וואלאשעק, 75, 97.
וואלגאסט, 123, 164.
וואן, 152.
וואנדרייעס, 21, 22.
וואסטראווסקי, 125, 140.
וואר, 114־115.
וואשבורן און פאנעל, 165, 246.
וואודס, 114.
וואונט, 104.
ווידערשטאנד, 180, 181.
וויכנשאפט, 65, 73; אופן פון שאפן, 208, א. וו.
וועסטערמאן, 106.
וועלטער, בא קינדער, 131.

ז.

זאר, 15, 18; איר זינען, 17, 22, 23; בא קינדער, 131.
זינזאג, 42, א. וו. סיסטעם, 45, 77; פאציאלער, 192.
זינזאג פון נעשען, 47, 67, 73, 77, 82, 87, 110, 253.
זינזאג פון דערציילן, 47, 80, 82, 253.
זינען, 29.
זשעסטיקולאציע, 96.

ח.

חושים, 235, 236, 237.
חלומות, 252.

ט.

טאלאנט, 189, א. וו. ווי א שייכות־סיסטעם, 193.
טאלסטאי, 239, 283.
טאסמאניער, 109.
טאנץ, 99.
טארנדייק, 129, 216.
טביה דער מילכיקער, 183, 253.
טיטשענער, 30.
טיילאר, 113.
טערמאן און לייטא, 128.
טראגעדיע, 76, 87.
טראטער, 36.

י.

יונגט, 118, 129, 157.
יונג, ק. 37, 196.
יעזואיטן 197, 198.

כ.

לאו, 145.
לאואי, 96, 114.
לארענס, 124.
לומיס, 100.
ליבידא, 175.
לידער, 111, 112.
ליטעראטור, איר פארשפרייטקייט, 10, א. וו.
לייענען, דער פראצעס, 215, 216.
לירייק, 97, 98, 99.
לעבן, און מאשין, 96, 153.
לערער, 120, 121, 123.
לשמה־באוואוסטזיין, 25, 201, 202, 203, 204, 217, 231, א. וו.

מ.

מאזעס, 162.
מאלינאווסקי, 95.
מאנא ליזא, 183, 195.
מאנטעסארי, 146.
מאני, לייב, 156.
מאניסטישע לוידנשאפט, 98.

קינדער, 129, א. וו. אנטוויקלונג ביי קינדער, 34, א. וו. 240.
פלעטשער, 10, 114.
פעסטשטעלערישׂ, 61, א. וו.
פרויד, 36, 41, 172, 173, 174, 180, 182, 183, 194.
פריי, ר. 238, 239.
פרייהאבער סוף, 87.
פרימאן, 108.

צ.

צוועק, און מיטל, 83, 227, א. וו.
צויבערמעשות, 141, 145, א. וו. קלאסיפיקאציע, 149.
צוקונפטיקע וועגדונג, 28, 31.
צושטאנד פון ריכטן זיך, 29.
ציוניזם, 192.
צייל־לידער, 133.
ציל, 227, א. וו.
צינדערלא, 193.

ק.

קאזדאן, 161.
קאלום, 106.
קאלקטיווע שאפונג, 113.
קאנטאר, 211.
קאנראדי, 128.
קאפילאוויטש, 156.
קאפלאן, מיכל, 153.
קאפקא, 38.
קאקס, 193.
קוירקפאטריק, 127.
קולטור־אנטראפאלאגיע, 92.
קונסט, דאס ווארט, 9; 121, 123; אין קינדער ליטעראטור, 161, א. וו. 166; שאפן, 186, א. וו. און לעבן, 192; אופן פון שאפן, 208, א. וו. פאר קונסט, 226, א וו. און פראפאגאנדע, 231; און דאס סאציאלע לעבן, 237, 238.
קוק, 110.
קינדער־שאפונג, 130, א. וו. 137, 144.
קינדער־ליטעראטור, 117, א. וו. נענעראליזאציעס, 246.
קינסטלער, און געניסער, 26; 177, 181, 182, 184, 188, 193; דאס ווארט, 230; 233.
קינעמאטאגראף, 154, 194.
קלאנג, און מוזיק, 14; און שפראך, 15; טאן פון א פראזע, 20.
קלארק, 102.
קנאר, 101.
קעיטער, 246.
קעילער, 16.
קראפפערד, 89.
קרוקשענק, 112.
קריטיק, סאציאלאגישע, 6; בא קינדער, 118, 124; פון פסיכאאנאליז, 177, א. וו. מבינות, 251.

ר.

ראבאי, 53.
ראבינסאן קרוסא, 151.
ראולאנד, 220.
ראזנפעלד, יונה, 179.
ראט, 111.
ראנסאם, 109.
ראנק, 178, 179.
ראסל, 128.
רינם, 100.
ריזיקאלישע איבערלעבונגען, 153.
ריטשארדס, 40.
רייזען, 188.
רעטאריק, 50, 74.
רעליניע, 6.
רעמבראנט, 187.

ש.

שאפן, 204, א. וו. און נעניטן, 215, א. וו. פון קינדער, 221, 222.
שול, פראגראם, 12; דערציאונג, 117.
שונד, 11, 26, 85, 152, 164, 167, 247, 248.
שטאדם, 123.
שטערן, וו. 131.
שייכות, פון קוואליטעטן, 15.
שייכות־סיסטעם, 17, 204, 205.
שיינקייט, 240.
שכל הישר, 63.
שלום עליכם, 163.
שפאנענדיקייט, 27.
שפירונגען, 38.
שפראך, 13, א. וו. 17, 18, 20, 21, 22; און טעטיקייט 24; 50, 79; אנטוויקלונג בא קינדער, 130; 214, 238.

ת.

תכלית, 227, 233, 238.

PINSKI-MASSEL PRESS, Inc.,
84 BOWERY, NEW YORK

ביבליאטעק און לעזע זאל
פון ם
אידיש נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד
24 סיסעל סט., טאראנטא
285
ISSUED TO | DATE DUE
40 | OCT 3
12 | DEC 10
23 | FEB 6
285

ביבליאטעק און לעזע זאל

פונ'ם

אידיש-נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד

24 סיסעל סט., טאראנטא

1. יעדער בוך קען געהאלטען ווערן ביז 14 טעג, און קען באנייט ווערן בלויז אייגמאל פאר נאך 14 טעג.
2. א שטראף פון 2 סענט וועט בעצעכנט ווערן פאר יעדן טאג געהאלטן דעם בוך איבער דער צייט.

40
OCT 3
12
DEC 19
DEC 26
23
FEB 6
25
MAY 4
MAY 8
JUN 12
33
MAY 13
R. 33
JUN 10
JUL 4

MAR 27
90
APR 13
150
JUN 10
102
AUG 2
DEC 13